DR MAKSIMILIJAN LAH

BIBLIJSKI PRIRUČNIK

ZA PROPOVJEDNIKE

IVANOVO EVANĐELJE
I
DJELA APOSTOLSKA

ZAGREB 1963

Imprimatur za Evanđelje Ivanovo:

Nadbiskupski duhovni stol
Zagreb

Broj 2720/61. od 6.X.1961.

NADBISKUP:
Dr.Franjo Šeper,v.r.

....

Imprimatur za Djela apostolska:

Nadbiskupski duhovni stol
Zagreb

Broj: 10/62. od 5. I.1962.

NADBISKUP:
Dr.Franjo Šeper,v.r.

....

Izdaje: Nadbiskupski Duhovni Stol - Zagreb, Kaptol 31
Umnoženo vlastitim ciklostilom.
Odgovara: Msgr. Nikola Borić - Zagreb, Kaptol 3.

ZAGREB 1963

P R E D G O V O R

Ovaj treći svezak "Biblijskog priručnika za propovjednike" također izlazi u nakladi Nadbiskupskog Duhovnog Stola u Zagrebu.

U predgovoru drugom svesku rečeno je između ostaloga: Ovaj će "Priručnik" dobro poslužiti propovjednicima pri izrađivanju biblijskih dijelova propovijedi... Poslužit će dobro vjeroučiteljima da osobitu odrasliju mladež lakše upoznaju sa novozavjetnom biblijskom građom. U ovom trećem svesku naći će braća svećenici prijevod i tumačenja Ivanova evanđelja i Djela apostolskih, dok se u drugom svesku nalazi prijevod i tumačenje svih Pavlovih poslanica. U prvom su svesku katoličke poslanice i Apokalipsa.

Svećenici koji drže egzorte, zatim vođe duhovnih vježbi, misionari i ostali svećenici u pastvi naći će ovdje dovoljno građe za biblijske nagovore, razmatranja i biblijsko štivo. Svima svećenicima može poslužiti ovaj "Priručnik" za razmatranje i duhovno štivo.

Prijevod je razumljiv da se lako čita, a opet vjeran da se bez stvarne potrebe ne udaljuje od grčkog izvornika. Stilski je prilagođen hrvatskom jeziku, i zato su često ispušteni veznici na početku rečenice, skraćene su neke nama tuđe jezične fraze, a mjesto jednog te istog glagola koji dolazi nekoliko puta u jednoj ili dvije najbliže rečenice stavljeni su njegovi sinonimi, i t.d.

Ako se ovim "Biblijskim priručnikom" bar donekle bude pomoglo braći svećenicima kao i svećeničkim kandidatima u njihovoj želji i nastojanju da što bolje shvate Božju riječ i da ta riječ postane pravo blago njihovih duša, učinjeno je dosta i svrha je polučena. Quod Deus Omnipotens et Optimus det!

U Zagrebu, na blagdan Josipa Radnika, 1963.

Dr. Maksimilijan Lah

NB! Eventualni ispravci i stvarni dodaci stavit će se na kraj četvrtog sveska ovog "Priručnika".

O RAZUMIJEVANJU I TUMAČENJU SV.PISMA UOPĆE

Uvod. Sveto Pismo sadržava mnoge istine koje nam nisu odmah u prvi mah shvatljive. Povrh toga Sv.Pismo je napisano jezicima, koji su već pred mnogo stoljeća izumrli: to su starohebrejski, aramejski i helenističko-grčki govor. Sveto Pismo ili biblija je nadalje veoma stara knjiga ili, bolje reći, to je zbirka knjiga. Najmlađa knjiga biblije napisana je prije 18 stoljeća... Razumljivo je, dakle, da je tumačenje i shvaćanje Svetoga Pisma često puta težak posao i da nam neki biblijski problemi ostaju trajno neriješeni. Ima tekstova, za koje ne možemo sa sigurnošću utvrditi njihov integritet kao ni njihovu autenciju. Dakako da time nije ni najmanje pokoleban nauk katoličke vjere i ćudoređa. Crkva nam jamči da je biblija došla do nas bitno nepokvarena, i da je njezin vjersko-moralni nauk savršeno čist i nepokvaren.

Smisao Sv.Pisma. Proučavajući Sveto Pismo mi ponajprije tražimo njegov smisao. Znamo da je prvotni autor Svetoga Pisma Duh Sveti, dok je drugotni autor čovjek, ovdje konkretno nadahnuti pisac odnosno hagiograf. Prema tome je smisao Svetoga Pisma ona istina koju je Bog htio izraziti i stvarno izrazio riječima hagiografa.

Poznata je stvar da postoji razlika između "smisla" i "značenja" riječi. Ljudska riječ može svašta značiti i njezino je značenje neovisno od konteksta. Smisao izvjesne riječi, nasuprot tome, potpuno je ovisan o kontekstu govora i zato je na izvjesnom mjestu samo jedan, kako uče gotovo svi tumači Sv.Pisma.

Biblijski smisao može se izraziti bilo riječima bilo nekim predmetima odnosno događajima. Razlikujemo dakle dvije vrste biblijskog smisla: doslovni i stvarni odnosno literalni i tipički, ili, kako neki vele, spiritualni.

Doslovni smisao nalazi se neposredno u samim riječima biblije. Tipički smisao nalazi se u izvjesnoj stvari ili događaju na taj način što dotična stvar, osoba ili događaj po Božjoj odredbi označuje neku višu istinu.

Doslovni smisao može biti pravi i preneseni odnosno slikoviti. Kad kažemo: "poštuj oca i majku da dugo živiš" i t.d., govorimo u pravom smislu; kad velimo: desnica Gospodnja, lav iz plemena Judina, i t.d. tada govorimo slikovito.

Preneseni smisao nije nikakav viši ili mistički smisao, kako su stari tumači nekoć mislili.

Nema mjesta u Sv.Pismu koje ne bi imalo jedan doslovni smisao, bilo pravi bilo preneseni. To je osnovno načelo zdravog shvaćanja biblije. Gdjekada se sv.oci ne obaziru mnogo na doslovni smisao nego se zadržavaju na tipičkom smislu. No odatle ne slijedi da poriču doslovni smisao dotičnih tekstova.

Danas velika većina egzegeta drži da je doslovni smisao svagdje samo jedan. Ipak valja priznati da je Gospodin Bog hagiografe u sastavljanju sv.knjiga tako vodio, da se iz njih mogu dobiti razni smisli odnosno razna tumačenja, koja mnogo koriste duhovnom napretku čovjeka. U tome je velika prednost biblije pred ljudskim književnim djelima... Ali nijedan ovakav smisao nije izravno intendiran i kao takav izražen od Boga, pa se zato i ne može nazvati biblijskim smislom u strogom značenju riječi.

Čak i sv.Augustin i sv.Toma govore gdjekada nejasno o tom problemu, ali se čini da oni stvarno razlikuju višestruki doslovni smisao na taj način, što jedan smisao uzimaju u strogom značenju riječi, dok drugi dolazi većma u širem značenju.

U bibliji postoji i t.zv. "puniji smisao", koji se dobiva dubljom i opširnijom analizom teksta. Sigurno je da je Bog mogao objaviti preko biblije veće istine nego ih je sam sv.pisac htio izraziti odnosno mogao shvatiti. Tu bismo mogli govoriti o t.zv. "superliteralnom" ili naddoslovnom smislu. Puniji smisao ne prekoračuje granice doslovnog smisla; on se razlikuje od običnog doslovnog smisla zapravo samo većim stepenom jasnoće. Primjere punijeg smisla nalazimo naročito u mesijanskim proroštvima.

Bogoslovi govore, nadalje, o t.zv. "izvedenom smislu".To je onaj smisao koji se dobiva iz biblije pomoću silogizma.Taj se smisao nalazi u tekstu samo virtualno a ne formalno, i zato nije biblijski smisao u strogom značenju riječi. Ipak ga zovemo biblijskim smislom, jer je u silogizmu jedna premisa objavljena, a druga od Boga predviđena. Sam Krist Gospodin pa i apostoli služe se tim smislom. Njime se mnogo služe i sv.oci.Kako je taj smisao objektivno istinit, veoma je koristan za praktični napredak u duhovnom životu. Dakako da treba paziti da se iz biblijskih riječi ne izvede krivi smisao...

A sada nekoliko riječi o biblijskoj "akomodaciji" ili prilagođivanju odnosno primjeni biblijskih riječi na predmete različne od onih što ih je označio sv.pisac. Stari auktori nazivali su tu primjenu "akomodativni smisao".

Ova akomodacija ili primjena osniva se na sličnosti dvaju predmeta ili osoba, od kojih je jedna bila hagiografu pred očima, dok druga nije. Može se akomodacija osnivati i na analogiji odnosno sličnosti dviju istina, od kojih je jedna sadržana u bibliji. Dakle, bez sličnosti nema akomodacije.

U t.zv. "ekstenzivnoj akomodaciji" primjenjuje se ono što kaže biblija u nekoj osobi ili stvari na druge razne osobe ili stvari. Tom se akomodacijom služe i apostoli i sv.Crkva kao i propovjednici.

Manje je vrijedna t.zv. "akomodacija po aluziji", po kojoj se biblijske riječi uzimlju u smislu, kojega bi po nakani hagiografa mogle imati, ali ga stvarno nemaju. Ovom se akomodacijom treba oprezno služiti, jer se lako izvrgne u običnu igru riječi.

Napokon nije nikakva akomodacija nego pravi doslovni smisao, ako se nauk Sv.Pisma, osobito moralni, primjenjuje svim ljudima, premda je u bibliji upravljen samo na jednu ili više osoba. Inače akomodacija po sebi mnogo pridonosi boljem razumijevanju vjerskih i moralnih istina.

Tipički smisao. Još da nešto kažemo o tipičkom smislu. Taj je smisao svakako djelo Duha Svetoga, jer jedino Bog može ljudska djela i događaje tako upravljati da budu slike budućih stvari ili simboli viših istina. Već odatle vidimo da je za tipički smisao potreban izvjestan događaj odnosno osoba, zatim sličnost između toga događaja i neke više istine, i napokon Božja nakana odnosno volja da taj događaj ili osoba bude zaista tip druge neke osobe ili istine.

Sv.oci veoma hvale tipički smisao i cijene njegovu važnost i vrijednost. Može biti da ni sam hagiograf nije potpuno spoznavao tipički smisao; no obično se uzima da je Duh Sveti u izvjesnoj mjeri poučio svete pisce o tome smislu. Pripominjemo napokon da se tipički smisao ne nalazi toliko u samim stvarima ili osobama kao takvima, nego većma u načinu kako se te stvari ili osobe iznose u bibliji.

I tipički smisao može biti pravi ili preneseni; t.j. tip je pravi ako se riječi uzimaju u običnom značenju; preneseni je, ako se uzimaju slikovito.

Da tipički smisao doista postoji, vidi se iz samog Sv. Pisma; a to nam potvrđuje i sva crkvena predaja. Ovaj općeniti nauk smatraju bogoslovi de fide (kao nauk vjere). Sam Krist i apostoli često puta tako govore, i izvjesne istine dokazuju da ih se ne bi moglo shvatiti ako ne dopustimo opstojnost tipičkog smisla.

I u bibliji NZ mogu se naći tipovi koji nisu doduše strogo mesijanski nego samo "anagogički" t.j. neke uredbe NZ slike su budućeg blaženstva na nebu. Tako misle mnogi noviji autori. Tipički karakter imaju i mnoga Kristova čudesa zbog načina kako su izvršena. A čini se da je i Petrova lađica kao i propast Jeruzalema nešto više nego obična akomodacija za Crkvu i posljednji sud svijeta.

Istina je doduše, da je uredba staroga zavjeta tip novoga zavjeta, ali se ne bi moglo dokazati da baš svaka i najmanja stvarca staroga zavjeta ima tipički karakter. Sveti oci doduše nalaze i u manjim starozavjetnim stvarima uzvišeni smisao, ali se te njihove izjave ne smiju odviše strogo uzeti.

Osim "sigurnog" tipičkog smisla što ga naučava sama biblija, sv.oci i Crkva, postoji i "vjerojatni" tipički smisao. Ovaj se nalazi na takvim mjestima, koja bar donekle daju naslućivati tipički smisao. Veliko je mnoštvo vjerojatnih tipova, i što tko dublje ulazi u Sv.Pismo SZ, tim će više spojnica naći sa NZ.

Tipički smisao ne valja odviše proširivati. On treba da u svemu stoji na pravilno shvaćenom doslovnom smislu. Što god nije izraženo doslovnim smislom, ne može se uzeti ni u tipičkom smislu. A pogotovo se ne smije tipički smisao protiviti

doslovnom. Tip je uvijek nesavršeniji od svoga antitipa jer ga prikazuje samo u ovom ili onom smjeru. Gotovo nikada se ne može sve što je rečeno o tipu kazati i o antitipu. Ipak u tome ne valja biti odviše tjesnogrudan. Kad se jednom ustanovi da barem vjerojatni tipički smisao postoji, tada se smiju svi slični momenti tipički shvatiti. Ovako su postupali i sv.oci, pa i sv.Crkva postupa na sličan način u svojoj liturgiji.

Dokazna moć tipičkog smisla jednaka je onoj doslovnoga smisla, ako je tipički smisao posve siguran. Međutim dokazivanje vjerskih istina pomoću tipičkog smisla nije upravo potrebno, jer sve što je potrebno za vjerovanje nalazimo u bibliji i u doslovnom smislu. Zato bogoslovi rijetko upotrebljavaju samo tipički smisao u dokaz neke vjerske istine. No tim više možemo se služiti tipičkim smislom, sigurnim i vjerojatnim, u propovijedanju i u asketskoj literaturi. Sv.Crkva želi da katolički egzegete dobro obrade svaki tipički smisao.

Istina je, doduše, da je tipički smisao uzvišeniji od doslovnoga, ali je ovaj jači i djelotvorniji jer je općenit, i jer se na njemu osniva tipički smisao. Treba dakle svagda najprije dobro istražiti doslovni smisao.

Bibl. jezici. Tko hoće da proučava bibliju, treba da dobro pozna biblijske jezike. To kaže već sv.Augustin, i Crkva mnogo preporuča studij biblijskih jezika. Asketski pisci i propovjednici čestoput ne paze na duh i narav biblijskih jezika i zato gdjekada iznose uzvišenu nauku na osnovu biblije, a da ne pogađaju doslovnog smisla njezina.

I studij jezika srodnih biblijskima veoma mnogo vrijedi, a to zbog hapaks legomena, t.j. riječi koje dolaze samo jedamput u bibliji.

Mnogo koristi i studij starih prijevoda, jer su oni većinom doslovni. Ipak ne smijemo zaboraviti da je kršćanstvo stvorilo i neke nove pojmove, pa je za njih trebalo iznaći nove riječi. No to se nije dogodilo odjednom ni posve dosljedno, pa zato treba biti oprezan kod tumačenja.

Kontekst govora. I kontekst govora je veoma važna stvar u tumačenju sv.Pisma. Ne smiju se pojedine rečenice biblije vaditi iz konteksta, jer se tom zgodom lako izmijeni njihov pravi smisao. Na to nas upozoruju već sv.oci. Najvažniji je dakako logički kontekst. Ovaj nastaje na osnovu logičkih zakona. Smijemo pretpostaviti da i sv. pisac pazi na taj kontekst. Protivno treba vazda napose dokazati. Auktori razlikuju bliži i daljnji logički kontekst. Može se desiti da gramatička pravila dopuštaju višestruki smisao jedne rečenice, i tada treba logički kontekst tražiti drugim putem.

Hebrejski jezik je siromašan veznicima, i zato upotrebljava iste veznike u raznom smislu. Zato i sv.pisci NZ kao rođeni Židovi, kad pišu grčki zanemaruju gdjekada veznike, odnosno spajaju rečenice koordinirano pomoću veznika "kai" (i). I sv.Pavao zanemaruje gdjekada eleganciju stila, prekida rečenice, pravi anakolute i time nam otežava traženje logičke veze.

Razdioba Sv.Pisma na glave i retke je uglavnom dobra, no nije svagdje savršena. Zato treba neprestano čitati Sv.Pismo, ako ga se hoće dobro razumjeti. Na to nas upozoruje već sv.Augustin.

U bibliji postoji i psihološki kontekst koji nastaje na osnovu asocijacije ideja. Tu treba da se uživimo u mentalitet sv.pisaca koji su kao istočnjaci bili redovito živahna karaktera, i samo tako moći ćemo potpuno shvatiti njihov način mišljenja.

Osobito je važan proročki ili vizionarni kontekst koji nastaje na taj način što prorok kao u jednoj slici gleda i opisuje stvari i događaje koji su vremenski i stvarno rastavljeni. Prorok gdjekada nenadano prelazi od jedne stvari na drugu, i kojiput se ne zna sigurno koja se izjava odnosi na izvjestan događaj. I sam Gospodin Isus jednim proroštvom naviješta razorenje Jeruzalema i sudnji dan. A događa sei to da prorok budućnost gleda kao sadašnjost pače i kao prošlost...

Paralelna mjesta. U bibliji su veoma važna t.zv. "paralelna mjesta". To su tekstovi koji su ili verbalno jednaki ili imaju isti sadržaj. Prema tome razlikujemo verbalni i realni paralelizam koji se često nalaze u jednoj te istoj rečenici. Paralelna mjesta mnogo nam pomažu da bolje razumijemo Sv.Pismo. Dobro je proučavati sva biblijska paralelna mjesta, premda su vrednija ona koja se nalaze u jednoj knjizi. Ipak se ne smije zaboraviti da se objava Božja polako razvijala, i da se novi zavjet ne nalazi čitav sa svim svojim pojedinostima u starom zavjetu...

T.zv."realno-povijesni paralelizam" osobito je vrijedan, jer se paralelni izvještaji o jednom te istom događaju dobro međusobno popunjuju. Ako pritom naiđemo na izvjesne razlike kao i prividna protuslovlja, tada ih moramo objasniti ponajprije na osnovu kritike teksta, a zatim karakterom sv. pisca kao i njegovom svrhom za koju piše. Čestoput biva da sv.pisac neki događaj samo sumarno prikaže, i to na način kako su obićavali činiti stari profani pisci. Drugi sv.pisac možda iznosi taj događaj opširno, ali i tu valja paziti da li to čini prozom ili pjesničkim načinom; ne krije li se tu možda parabola odnosno alegorija i t.d.

T.zv. "didaktički paralelizam" znači iznošenje istog vjersko-ćudorednog nauka u raznim tekstovima. I takva paralelna mjesta su važna, jer je poznato da biblija ne donosi sustavno vjersko-ćudoredne zasade. Zato pomoću didaktičkog paralelizma dublje ulazimo u smisao pojedine vjersko-moralne nauke biblijske.

Vanjski kriteriji knjige. Važno je, nadalje, znati za svaku pojedinu knjigu biblije, tko je pisac: da li čovjek jednostavan ili učen; kakav mu je značaj, koji su mu običaji, kakav mu je bio odgoj i t.d. Važno je znati i to kojim je raspoloženjem knjiga pisana i odakle piscu građa za njegovo djelo. Biblijski pisci vole izvjesne slike i antropomorfizme, koji u našem

jeziku donekle tuđe zvuče. I njihov estetski ukus drukčiji je nego u nas zapadnjaka. Kod njih gdjekada vrijedi pravilo: naturalia non sunt turpia, no to ipak biva cum omni castitate. Pisac istočnjak pripisat će nešto samo Bogu kod čega su sudjelovali i ljudi; on kaže da Bog nešto hoće ili čini, što ustvari samo dopušta ili podnosi i t.d. Ako na sve ovo pazimo, neće nam biti teško ispravno shvatiti bibliju...

I za "povod knjige" dobro je znati, jer tada lakše razumijemo čitav ton knjige kao i mnoge njene aluzije. Povod knjige doznajemo često samim čitanjem.

"Svrha" knjige usko je povezana sa njezinim povodom. Svrha knjige nam omogućuje da lakše shvatimo njezin sadržaj, način izlaganja, izbor riječi i t.d. Gdjekada nam sam pisac kaže zašto piše. A češtoput doznajemo svrhu knjige samim čitanjem.

Dobro je napokon znati kome je knjiga namijenjena. S pravom naime pretpostavljamo da se sv.pisac prilagodio karakteru, naobrazbi i odgoju svojih čitalaca. Ako dakle znamo čitaoce,bolje razumijemo i knjigu.

Sv.pisci pisali su u prvom redu za svoje zemljake. Mogli su dakle pretpostaviti da je njihovim čitaocima poznata geografija sv.zemlje kao i drugih okolnih država. Ova pretpostavka dakako ne vrijedi za nas, i zato mi moramo proučavati biblijsku geografiju, topografiju, historiju, etnografiju i t.d. Sv. pisci osvrću se i na život i običaje susjednih naroda, Babilonaca, Egipćana, Perzijanaca i t.d. Treba dakle da znamo i povijest tih naroda da uzmognemo bolje shvatiti njihov upliv na izraelski narod...

Autentično tumačenje Biblije. Glavna svrha katoličke egzegeze je pronalaženje vjersko-ćudorednih biblijskih istina. Crkva je dakako prva pozvana da o tom dade svoju meritornu izjavu. Ona dakle "autentično" tumači bibliju, a osim nje čini to gdjekada sam sv.pisac.

Biblija sadrži velik dio objavljenih istina, i Crkva ima pravo da autentično tumači vjerske istine jer je poslana od Krista; taj nauk jednodušno iznose sv.oci kao i crkveni učitelji te katolički bogoslovi.

Crkva može biblijskim dogmatsko-moralnim tekstovima pozitivno, izravno i nepogrješivo odrediti smisao, koji su svi dužni prihvatiti. Ostale istine Crkva tumači indirektno i negativno, t.j. zabacuje tumačenje protivno vjeri ili dogmi inspiracije. Time što Crkva autentično tumači bibliju, ne gubi se niti ne umanjuje naučna sloboda bibliciste; pače on postaje siguran od zabluda, a prava sloboda sastoji se u postizavanju istine... Protivno mišljenje Crkva je osudila.

Nije dakle "suvišno" naučno istraživanje biblije kraj autentičnog tumačenja Crkve. Jer katolički egzegeta pomoću naučnih pomagala dublje osvjetljuje i obrazlaže autentično tumačenje Crkve i brani ga od protivničkih napadaja. A ustrajnim naučnim radom stvaraju se i preduvjeti za autentično tumačenje Crkve. Ove misli iznio je i papa Leon XIII. u svojoj enciklici "Providentissimus Deus".

Vanredno učiteljstvo Crkve može svečanom definicijom izravno ili neizravno kazati koja se vjerska istina doista nalazi u nekom biblijskom tekstu. Kazati može ili pozitivno,t. j. da kaže koji je pravi smisao izvjesnog teksta; ili negativno kad naime proglasi neko tumačenje krivim. Izravna tumačenja su dosta rijetka; češća su neizravna: u potvrdu naime neke vjerske istine Crkva navodi biblijski tekst. Time nije biblijski tekst definiran nego samo dogma, ali se gdjekada iz izvjesnih okolnosti vidi da Crkva definira i sam biblijski tekst, t.j. njegov smisao.

Vanredno učiteljstvo Crkve tumači biblijski tekst i manje svečano dekretima sv.kongregacija,osobito pak Biblijske komisije. Ovi dekreti nisu doduše neopozivi, ali ipak treba da ih ozbiljno i unutarnjim pristankom prihvatimo, i da ih bez važnih razloga ne napuštamo.

Crkva je mali broj tekstova izravno ili neizravno autentično protumačila. Veći dio biblijskog teksta ima utvrđen smisao tradicionalnim tumačenjem redovitog učiteljstva Crkve koje ga gotovo uvijek i svagdje jednako shvaća. Katolički egzegeta ne smije taj smisao napustiti.

Drugi izvor autentičnog tumačenja biblije su sv.oci kao prvi i najstariji svjedoci apostolske predaje. Njihovo jednodušno shvaćanje vjersko-ćudorednog nauka biblije ne smijemo zanemariti, dok smo u ostalim stvarima uglavnom slobodni. "Jednodušnost" sv.otaca ne mora biti fizička, dovoljna je moralna. Može se desiti da samo dva-tri najuglednija oca braneći vjeru tumače neki tekst u istom smislu dok ostali šute. Ipak i u tom slučaju imamo dovoljno jednodušno njihovo shvaćanje.

"Privatna mišljenja" sv.otaca u stvarima vjere i ćudoređa nemaju isti ugled kao ostali njihov nauk, ali razborit egzegeta ne će ih zabaciti bez ozbiljnih razloga. U tom smislu se izražava i papa Leon XIII u prije pomenutoj enciklici.

Otačka biblijska tumačenja nalazimo u njihovim komentarima i raznim dogmatskim djelima.

Gdjekada sv.oci složno zabacuju neki smisao, ali se ne slažu u pozitivnom tumačenju teksta; u tom slučaju slobodno nam je birati pozitivno tumačenje koje smatramo vjerojatnijim.

Tumačenje drugih katoličkih pisaca nas ne vežu premda se i njima služimo s velikom koristi. Dobri katolički komentari potiču nas na daljnje plodonosno istraživanje biblije...

Djelima akatoličkih pisaca treba se oprezno služiti.Njihove filološke, arheološke, introdukcionalne i historijske studije biblije čestoput nam dobro dolaze kao podloga dalnjem istraživanju teksta. Tu je ipak na mjestu riječ pape Leona XIII: izvan Crkve ne može se naći pravi smisao sv.Pisma; niti nas o tome mogu poučiti oni koji ne poznaju prave vjere;ovi ne nalaze jezgre Sv.Pisma, već samo glođu vanjsku koru.

"Pravilo analogije vjere" kaže nam: svako tumačenje biblijskog teksta mora biti u skladu sa sveukupnom naukom katoličke Crkve. Toga pravila drže se već i sv.Oci, a napose govori o tome papa Leon XIII.

Egzegeta dakle treba da pazi na analogiju vjere, a to će moći činiti ako se upozna sa važnim teološkim disciplinama, napose dogmatikom i moralom. I ovo naglasuje papa Leon XIII.

Redovito biva da više raznih smisala biblijskog teksta ne dolaze u sukob sa dogmom. U tom slučaju treba se poslužiti znanstvenim tumačenjem biblije t.j. kritičkom analizom teksta, konteksta, paralelnih mjesta i t.d., jer samom analogijom vjere ne bismo mogli pozitivno odrediti pravi smisao.

Bibl.nezabludivost. U biblijskim autografima zbog inspiracije nije bilo stvarnih pogrješaka. Zato katolički egzegeta mora zabaciti svako tumačenje koje pretpostavlja pogrješku takve vrste. Egzegeta, dakle, ne smije s biblijom postupati kao sa običnim ljudskim djelom. Povijesno-kritičkom metodom može se naime dokazati vrhunaravno podrijetlo biblije. Ovo nije petitio principii, niti je zapreka naučnom istraživanju ako se od biblicíste traži da pazi na vrhunaravni karakter biblije. Lijepo kaže sv.Jeronim: kad god tumačimo Sv.Pismo, uvijek treba da nam priđe Duh Božji... A sv.Augustin veli: ovo je osobito važna stvar u razumijevanju svetoga Pisma da se molimo e bismo razumjeli... I Origen kaže: za shvaćanje Svetoga Pisma najvažnija je stvar pobožna molitva...

U egzegezi biblijskih tekstova valja dobro paziti na granice biblijske nezabludivosti; jer biblijska je istina samo ono što sv.pisac kao takav tvrdi i u smislu u kojem tvrdi. Treba dakle paziti da li sv.pisac govori u svoje ili u tuđe ime; kojom se literarnom formom služi: da li poslovicom, parabolom, alegorijom, itd; nije li po srijedi t.zv."citatio implicita" (prećutno navođenje tuđih misli) i t.d. Treba nadalje znati da su se povijesne činjenice drukčije iznosile u biblijsko doba a drukčije danas. Ako na ovo mislimo, lakše ćemo riješiti mnoge biblijske poteškoće... Neka biblijska mjesta su naročito teško razumljiva. Na prvi pogled čini se da su ta mjesta protuslovna. To su t.zv. biblijske "antilogije", koje rješavamo tako da se najprije služimo rezultatima tekstovne kritike kao i raznim pomagalima znanstvenog tumačenja biblije. Ipak će se možda dogoditi da ćemo dobiti kao rezultat dva ili više rješenja, i jedva će se moći odrediti koje je bolje i vjerojatnije. Razlog je tome taj što neke biblijske događaje i običaje premalo poznamo.

Prijevod Sv.Pisma. Što se tiče samog iznošenja smisla biblije, valja znati da se to može učiniti na više načina: prijevodom, parafrazom, homilijom, naučnim komentarom i t.d.

Dobar prijevod Sv.Pisma već je sam sobom donekle i njegov tumače. Prijevod mora biti "vjeran" t.j. doista mora izraziti izvorni tekst. Sadržajno ili stvarno ne smije tekstu ništa dodati ni oduzeti. Treba da čuva karakter i stil izvornika koliko je to moguće. Redovno ne mijenja ni slikovitog govora biblije ni drugih njezinih pjesničkih ukrasa; vjerske istine dobar prijevod iznosi onako kako se nalaze u izvorniku. Gdjekada se događa da bismo se doslovnim prijevodom ogriješili o pra-

vila vlastitog jezika. U tom slučaju vrijedi pravilo: teksta se treba držati koliko je moguće, a misao izvornika valja vjerno izraziti.

Dobar prijevod je i "jasan" i "razgovjetan" t.j. on treba da je čitaocima lahko shvatljiv. Odatle se vidi da je samo onaj dobar prevodilac koji je vješt biblijskim jezicima, i koji dobro pozna ne samo biblijsku historiju i arheologiju nego i biblijsku teologiju, egzegezu i kritiku teksta.

Glede čitanja biblije valja znati ovo: biblija nije apsolutno potrebno sredstvo spasenja za sve kršćane kao što misle protestanti. Crkva je pače osudila protivan nauk. No ipak je čitanje biblije nadasve korisno, i Crkva daje i oprost za čitanje biblije kao duhovnog štiva. Nikada nije bilo općenito zabranjeno vjernicima čitanje biblije. Samo zbog djelatnosti krivovjeraca postojale su nekoć u Crkvi djelomične zabrane.

Komentar. Komentar je naučno i svestrano tumačenje čitave biblije ili pojedine njezine knjige, a svrha mu je temeljito objasniti smisao biblije, dokazati ga i od prigovora obraniti. Komentar obično ima uvod u kojem se govori o piscu, o svrsi i povodu knjige, o njenom sadržaju i vrelima te o stilu i tekstualnoj kritici. Iza toga stavlja se u uvod i popis djela kojima se komentator služio.

Komentar mora biti pregledan i jasan, dakle ne preopširan niti sa mnogo velikih digresija. Opširno se tumači samo ono što je u izvorniku nejasno; ono što je jasno, iznosi se posve ukratko.

Kod nekih tekstova biblije egzegete se - pa i katolički - redovito razilaze. U komentaru se takva razilaženja ukratko prikažu i obrazlože, a najvjerojatnije se mišljenje zatim iznese nešto opširnije.

Napokon, valja znati da katolička egzegeza nije samo filološka analiza teksta nego je u prvom redu tumačenje vjerskih biblijskih istina... Sam sv.Pavao kaže: biblija je Bogom nadahnuta i korisna za učenje, za dokazivanje, za popravljanje, za odgoj u pravdi, da Božji čovjek bude savršen i spreman za svako dobro djelo, 2 tim 3 16 sl.

Dobar egzegeta, dakle, treba da tumači vjerske i moralne biblijske istine, i da svojim tumačenjem unapređuje vrhunaravni život svojih čitalaca... U dobrom komentaru, dakako, potrebna je i korisna znanstvena kritika teksta; ali katolički komentar ne smije svršiti s tom analizom nego treba da prijeđe na izlaganje vjerskih istina. Biblija nam nije dana samo zato da vježbamo svoj duh u kritici teksta i pokazujemo svoje filološko znanje... U bibliji, nasuprot tome, treba tražiti hranu kojom se naš vrhunaravni život usavršuje. Na osnovu biblije utvrđujemo i branimo vjerske istine i pomoću nje plodonosno naviještamo riječ Božju...

O evanđeljima uopće

Uvod. Bibliju NZ možemo podijeliti na tri dijela: na knjige historijske, didaktičke i proročke. Historijske su knjige četiri evanđelja i Djela apostolska. Didaktičke su knjige Pavlove i katoličke poslanice. Proročka je knjiga samo jedna, a to je Apokalipsa Ivanova.

Sve su knjige NZ prigodne, ali ipak sačinjavaju jedinstvenu cjelinu u kojoj se iznosi povijest spasenja roda ljudskoga.

Evanđelja nisu "povijest" u strogom smislu riječi niti je to Kristova biografija. Evanđelja su zapravo "apostolska kateheza" o Kristovu životu, i pod tim aspektom ona nam donose najvažnije činjenice iz Kristova života i prikazuju nam njegov nauk i čudesa.

Djela apostolska opisuju razvoj i širenje prve Crkve kod Židova i pogana.

Pavlove i katoličke poslanice stvarno proširuju nauk evanđelja u dogmatskom, moralnom i pastoralnom smjeru, a nalazimo u njima i nešto historijskih podataka koji su gdjekada od velike važnosti.

Ivanova Apokalipsa kao posljednja biblijska knjiga iznosi u slikama borbu i konačnu pobjedu kraljevstva Božjega na zemlji.

Četiri evanđelja. Sama riječ "evanđelje" etimološki znači radosnu vijest: na pr. vijest o izboru cara i njegovu krunisanju, o svečanoj njegovoj aklamaciji i t.d. U bibliji NZ znači radosnu vijest o spasenju ljudskoga roda po Isusu Kristu. Kod starih crkvenih pisaca znači evanđelje još i knjigu koja sadrži nauk i djela Kristova. Ipak se iz same riječi "evanđelje" ne može svakiput zaključiti da je govor baš o "knjizi" evanđelja jer ta riječ može značiti i sam Kristov nauk.

Crkva je od prvog početka priznavala kao kanonska samo današnja naša četiri evanđelja. Zabacila je sva apokrifna evanđelja... Prema tome, bila je uvjerena od prvoga časa u njihovo apostolsko podrijetlo. Crkva je nadalje od prvog početka smatrala ta četiri evanđelja za riječ Božju. To nam dokazuje jednodušna najstarija predaja. U tom smislu govore Irenej, Klement Aleksandrijski, Origen, Euzebije, Augustin i mnogi drugi.

U starini imala su naša evanđelja prologe ili - kako bismo danas kazali - neku vrstu "predgovora". To su zapravo kratki komentari evanđeoskih naslova, ili još bolje: kratki "uvodi" u pojedino evanđelje. Prolog za Matejevo evanđelje nam je propao. U sačuvanim prolozima ima i teoloških neispravnosti. Pisani su vjerojatno u Rimu na grčkom jeziku i to prije Muratorijeva fragmenta.

Sva četiri evanđelja imaju i "naslove", kraće ili duže, ali ti naslovi vjerojatno ne potječu od samih hagiografa; inače su veoma stari i poznati već u polovini drugog vijeka.

Autencija evanđelja. Već je židovski Talmud napao evanđelja u svojoj "povijesti Isusovoj" (Toldot Ješua). Isto su učinili i poganski polemici, na pr. Celzo, Porfirije, Julijan Apostata i dr.

Deizam i racionalizam 18. vijeka obnovio je tu borbu i ona traje sve do danas. Liberalni hiperkriticizam također pobija autenciju evanđelja i poriče historičnost Kristove osobe. Pokazalo se, međutim, da je borba protiv evanđelja upravo sjajna njegova apologija. Protivnici se naime u svojim izlaganjima ne slažu, pače i protuslove jedni drugima premda svi zajedno idu za istim ciljem...

Protiv modernog hiperkriticizma postavljamo ovu tezu: sv. oci i crkveni pisci prvih dvaju vjekova nedvoumno dokazuju autenciju evanđelja. Oni prave bilo brojne aluzije na pojedina mjesta evanđelja, bilo formalno navode biblijske tekstove. Gdjekada spominju i sama imena pojedinih evanđelista. Ovo dokazuje čvrsto uvjerenje prve Crkve da su današnja naša četiri evanđelja zaista autentični i apostolski spisi.

Da spomenemo samo neke: prvi kršćanski katekizam iz druge polovine prvoga vijeka "Didahe Kyriu" vjerojatno pozna evanđelje Matejevo a možda i Lukino. Klement Rimski, treći Petrov nasljednik na rimskoj stolici, piše koncem prvoga vijeka poslanicu Korinćanima i služi se evanđeljem Matejevim a možda i Lukinim. T.zv. Klementova druga poslanica Korinćanima koja je napisana u prvoj polovini drugoga vijeka također donosi citate iz evanđelja Matejeva a vjerojatno i Markova. Nepoznati auktor Barnabine poslanice na svršetku prvoga vijeka navodi evanđelje Matejevo kao Sv.Pismo, a po svoj prilici pozna i Ivanovo evanđelje. Sveti Ignacije mučenik, na početku drugog vijeka, govori jezikom evanđelja, osobito Matejeva i Ivanova, a možda i Lukina. Sv.Polikarpo umire mučeničkom smrti polovinom drugoga vijeka i piše razne poslanice iz kojih se vidi, da je dobro poznavao evanđelje Matejevo i Lukino a možda i Ivanovo. A Polikarpo je bio čovjek, koji je od apostola bio ne samo poučen nego je i razgovarao s onima koji su Krista Gospodina vidjeli, pače je od apostola bio postavljen za biskupa. Prijateljski se družio sa apostolom Ivanom.

Hijerapolski biskup Papija izrično kaže da su Matej i Marko pisci evanđelja. Papija je vjerojatno poznavao i evanđelje Ivanovo. Papija kaže da je to svoje znanje crpio iz apostolske predaje koju je primio neposredno od prezbitera t.j. od apostola i Kristovih učenika ili pak od neposrednih njihovih nasljednika. A sv. Irenej zove Papiju "slušačem" Ivanovim i "drugarom" Polikarpovim.

I u "Herminom pastiru" očituje se poznavanje četiriju kanonskih evanđelja. Sv.Justin naziva evanđelja "apomnemoneumata ton apostolom", (apostolski izvještaji ili komentari),x na osnovu četiri kanonska evanđelja. Biskup Teofil izrično kaže za apostola Ivana da je pisac četvrtoga evanđelja.

Osobito je važan svjedok autencije evanđelja sv.Irenej koji je umro kao mučenik koncem drugoga vijeka, a bio je učenik

x vidi ispravak na kraju članka (str.12).

sv.Polikarpa i drugih prezbitera koji su vidjeli Ivana apostola. Irenej je najvažniji svjedok apostolske predaje. On govori o kanonskim evanđeljima kao i o njihovim piscima i to u svom djelu "Adversus haereses".

"Muratorijev fragmenat" je stvarno najstariji popis knjiga NZ, što ga je našao u Milanu u ambrozijanskoj biblioteci učenjak Muratori. Taj popis potječe vjerojatno iz drugog vijeka te spominje evanđelja Lukino i Ivanovo. Početak je krnj i ovdje se valjda spominjalo evanđelje Matejevo i Markovo.

Tertulijan je svjedok afričke crkve za naša četiri evanđelja. Klement Aleksandrijski je svjedok gotovo svekolike crkvene starine.

Origen, Klementov učenik i jedan od najučenijih starih pisaca, govori više puta o evanđeljima i iznosi ono što predaja kaže o njima.

Napokon su i sami heretici nastojali dokazati svoje nauke iz četiri evanđelja; dakle su im priznavali neosporni ugled.ˣ Ovu činjenicu konstatira već sv.Irenej, a slično govori i Tertulijan. Oko g. 178. piše poganski filozof - epikurejac Celzo pamflet protiv kršćanstva u kojem je skupio sve prigovore Židova, pogana pa, u izvjesnom smislu, i modernih racionalista protiv kršćanstva. On citira mnoga mjesta iz Ivanova evanđelja, a evanđeliste naziva "učenicima Isusovim".

I apokrifna evanđelja očito pretpostavljaju kanonska evanđelja i nastoje ih nadopuniti raznim bajkama i krivim naukama. Ta su evanđelja najvećim dijelom nastala u drugom vijeku.

Zaključak. Imamo dakle svjedočanstva od prijatelja i neprijatelja kršćanstva, iz kojih se vidi da je koncem prvoga i polovinom drugoga vijeka Crkva dobro poznavala sva četiri evanđelja i da su to bile knjige, koje su se javno upotrebljavale u bogoslužju i bile temelj kršćanske vjere. Povrh toga, to su svjedočanstva učenih ljudi, i bila su uperena protiv onih koji su se protivili predaji.

Historija teksta NZ također nam potvrđuje istinitost tih svjedočanstava. Tekst evanđelja sačuvao nam se u preko 1500 raznih kodeksa, od kojih sinjaski i vatikanski kodeks potječu čak iz četvrtog vijeka. A neki noviji papirusni fragmenti sižu u treći pa i u drugi vijek. Osim toga se sačuvalo i mnoštvo starih prijevoda. Unatoč brojnih varijanata tekst knjiga NZ ne samo da je bitno neiskvaren nego i u posve sporednim stvarima većinom vjerno donosi tekst samih autografa.

X a iz njegovih citata kao i brojnih aluzija vidi se da on pod tim razumijeva upravo naša četiri evanđelja. I heretik Tacijan, Justinov učenik, sastavio je svoj glasoviti Diatessaron

Ivanovo evanđelje

Život Ivana apostola Ivan se rodio vjerojatno u mjestu Betsaidi kao sin Zebedeja i Salome, a brat Jakoba Starijega. Bio je isprva učenik Ivana Krstitelja, a zatim je pošao za Isusom i bio svjedok čuda na svadbi u Kani Galilejskoj. Iz Kane vratio se Ivan kući, i tada ga je Isus ponovno pozvao da ga slijedi. Zajedno sa svojim bratom Jakobom postaje Kristov apostol. Isus je obojicu zbog njihove velike revnosti nazvao Boanerges, "sinovi groma". Obojica su zajedno s Petrom bili svjedoci uskrisenja Jairove kćeri, zatim Kristova preobraženja na gori kao i njegove smrtne tjeskobe u Getsemanskom vrtu. Na posljednjoj večeri Ivan je počivao t.j. gotovo se posve naslanjao "na grudi Isusove", i jedino je on od svih apostola stajao pod križem Isusovim i primio od Krista njegovu Majku...

Po dolasku Duha Svetoga propovijeda Ivan najprije u Jeruzalemu a zatim u Samariji. Najstarija predaja kaže da je Ivan iz Palestine otišao u Malu Aziju i boravio u Efezu sve do Trajanovih vremena, dakle do g. 98. i odanle je ravnao maloazijskim crkvama.

Za cara Domicijana bio je Ivan bačen u kotao vrela ulja, ali je ostao nepovrijeđen... Zatim je bio prognan na otok Patmos gdje je napisao Apokalipsu. Za cara Nerve vratio se Ivan u Efez i tu je iza g. loo umro kao djevac. Zapadna crkva slavi njegov blagdan 27.XII.

Autencija Ivanova evanđelja Stara predaja jasno kaže da je Ivan apostol napisao četvrto evanđelje. Ovoj predaji se nije nitko protivio osim Marciona i maloazijskih heretika-aloga, koji su poricali božanstvo Kristovo. Danas, međutim, mnogi nekatolički biblicisti poriču apostolsko podrijetlo i historijsku vrijednost četvrtog evanđelja priznavajući pritom njegovu ljepotu i duhovni značaj...

Razna su mišljenja protivnika iznesena o Ivanovu evanđelju: to je za neke bila ili "pusta fikcija" ili "aleksandrijska filozofska spekulacija", ili "pokušaj izmirenja petrinista i paulinista", ili vjerska nauka "iskrivljena heretičkom gnozom", ili pak obratno: nauka "uperena protiv gnostičke mistike", ili čisto "alegorijsko i simboličko djelo", ili "mit otkupljenja" i t.d. Svim tim mišljenjima jasno se protivi predaja koja nam pruža neizravna i izravna svjedočanstva, da je četvrto evanđelje postojalo već na početku drugog vijeka i čitalo se u raznim crkvama, i to kao evanđelje apostola Ivana... Heretici su se mnogo služili tim evanđeljem i komentirali ga. I apokrifna literatura tadanjega doba očito stoji pod uplivom četvrtog evanđelja.

Protiv ovako jednodušne i jasne predaje uzaludna je svaka borba protiv autencije Ivanova evanđelja. Nekoliko prividno protivnih svjedočanstava predaje ne znači u toj stvari ništa.

Ako analiziramo samo evanđelje, vidjet ćemo da je auktor evanđelja Židov, i to rodom iz Palestine; da je očevidac događaja što ih pripovijeda; da je član apostolskoga zbora i naročito vezan uz Isusa osobnim prijateljstvom. Vidi se, napokon, da je to sam Ivan apostol, jer je u apostolskom zboru bio samo jedan apostol imenom Ivan, i jedino je taj bio "učenik kojega je Isus ljubio", kako nam kaže četvrto evanđelje. Osim toga Ivan nikad ne govori o sebi, svojoj majci Salomi ili bratu Jakobu poimence. A to odgovara ne samo poniznosti Ivanovoj nego i stilu tadanjega vremena...

Sve ovo što smo dosada rekli o Ivanu i njegovu evanđelju potvrđuje svojim dekretom i Biblijska komisija.

Svrha i literarni oblik Ivanova evanđelja

Ivan jasno iznosi svrhu svoga evanđelja: on hoće da vjerujemo, da je Isus iz Nazareta Krist, zatim da je Sin Božji i da tom vjerom imamo život u njegovu imenu. Ova trostruka svrha očito se vidi iz čitavog evanđelja.

U Ivanovu evanđelju osjeća se i neka polemička tendencija: Ivan hoće da utvrdi svoje čitaoce u vjeri, da budu jaki protiv heretika koji poriču mesijanstvo Isusovo. Ova polemička tendencija vidi se naročito u prvoj Ivanovoj poslanici, koja se smatra nekim "uvodom u evanđelje". Sve ovo potvrđuje nam i najstarija predaja.

Svojim evanđeljem Ivan stavlja u pravo svjetlo i svoga bivšeg učitelja Ivana Krstitelja. Napokon, svojim evanđeljem Ivan hoće da u izvjesnom smislu nadopuni sinoptička evanđelja.

Evanđelje Ivanovo napisano je za kršćane iz poganstva. To kaže i predaja: Ivan je od svojih učenika i maloazijskih biskupa bio upravo primoran da napiše polemičko evanđelje protiv tadanjih hereza. Napisano je koncem prvoga vijeka, i to u Efezu, vjerojatno poslije Apokalipse.

Ivan se u svom evanđelju drži kronološkog reda koji, vjerojatno, nije svuda strogo proveden. Iz evanđelja se jasno vidi kako se Kristova slava postepeno sve više otkrivala, dok je tvrdoća srca i okorjelost nevjernih Židova sve više rasla...

Neki noviji biblicisti misle da u Ivanovu evanđelju treba štošta izmijeniti, ali u tome jamačno ponešto pretjeruje. Ipak neki katolički auktori transponiraju gl 5 i 6, i time nastoje riješiti problem "blagdana" u 5 1.

Historijski karakter Ivanova evanđelja

Što se tiče historijskog karaktera ovog evanđelja, taj priznaju svi katolički biblicisti kao i mnogi protestanti. Biblijski racionalisti većinom ga poriču, bilo posve bilo djelomično. Ovi pretjeruju razlike između sinoptika i Ivanova evanđelja, ili pak kažu da neki auktor "izmišlja" govore, osobe i događaje da time "simbolički osvijetli" vjerske dogme svoga vremena. Međutim, ako ispitamo povijesni značaj četvrtog evanđelja, i ako ga isporedimo sa sinoptičkima, vidimo kako su neodržive protivničke tvrdnje, uperene protiv

autencije četvrtog evanđelja. Ujedno vidimo zašto postoji razlika između sinoptika i Ivana. Ta razlika doista postoji, i predaja govori o Ivanovu evanđelju kao o "duhovnom evanđelju" (evangelium spirituale) dok sinoptici pišu "tjelesno evanđelje" t.j. o onome što se većma odnosi na zemaljski Kristov život (quod ad corpus pertinet). Samo tu razliku ne valja nikako pretjerivati. Ideje logosa, svjetla, života i t.d. što ih nalazimo u Ivanovu evanđelju ne potječu iz aleksandrijske filozofije ni helenističkog sinkretizma. Jer Ivanov Logos nije početak mističke spekulacije nego je kratka i jezgrovita formulacija nauke o Kristovu božanstvu, koja je stvorena na osnovu organskog razvoja i napretka starozavjetne Božje objave. Štaviše, i sama aleksandrijska filozofija crpi bar djelomično svoj nauk o "logosu" iz sapiencijalnih knjiga SZ. Nadalje: ako mirno i bez predrasuda proučimo objavu SZ, zatim židovsku teologiju i vjerovanje prve Crkve kako ga nalazimo u sinoptičkim evanđeljima i Pavlovim poslanicama, vidjet ćemo da su Ivanove ideje već davno pripravljene, i da su u neku ruku "kruna" svekolike objave Božje. Pojam svjetla, života i t.d. dolazi već u SZ, zatim kod sinoptika kao i u Pavla, i tó dosta često; i ti se pojmovi malo ili nimalo ne razlikuju od Ivanovih pojmova.

Premda, napokon, postoji sličnost između Ivanova evanđelja i istočnih religija, ipak imamo jakih dokaza da je Ivanovo evanđelje potpuno imuno od direktnog upliva tih religija, a i sama sličnost je više vanjska i prividna. Ipak priznajemo da se dobar dio Ivanove terminologije nalazi kod svih religija; tako je na pr. opće ljudsko shvaćanje da je Bog ljubav, istina, život, svjetlost i t.d.

Krist kod Ivana i kod sinoptika Stariji su racionalisti tvrdili da postoji bitna razlika u prikazu Krista kod Ivana i kod sinoptika: kod Ivana je Krist Bog, a kod sinoptika "samo čovjek i poslanik Božji". Danas, međutim, mnogi priznaju da Ivan doduše naglasuje Kristovo božanstvo mnogo više nego sinoptici, ali on ujedno prikazuje Krista i kao pravog čovjeka. Sinoptici opet prikazuju Krista kao Boga na mnogim mjestima indirektno: kada na pr. Krist sebi pripisuje isključivo pravo poučavanja; Krist sudi svijetu, svojom moći čini čudesa, u svoje ime oprašta grijehe i t.d. Na nekim mjestima se jasno vidi, da je Krist Sin Božji u metafizičkom smislu riječi, mt 11 27, 22 41.46, 26 63-66 i t.d.

Krist, doduše, u Ivanovu evanđelju drukčije govori nego kod sinoptika. Ipak se ta razlika ne smije pretjerivati, jer ona nastaje po samom sadržaju Ivanova evanđelja: Krist naime brani svoje božanstvo pred književnicima i farizejima, dok o toj stvari malo i rijetko govore sinoptici. Ne smijemo zaboraviti ni na svrhu Ivanova evanđelja, jer ova svakako upliva na stilizaciju i sastav evanđelja što vidimo i kod sinoptika. Možemo dopustiti, nadalje, da je Ivan unio u tekst nešto od svoga stila i karaktera, a možda je sebi više od drugih apostola prisvojio Kristov način govora. Uostalom, sva evanđelja donose Kristove govore samo sumarno i kao u izvatku; donose nam k tome religiozne ideje, izražene od Krista aramejskim jezikom u grčkom prijevodu...

Djela apostolska

Djela apostolska, (praxeis apostolon) nose taj naslov već od drugog vijeka. Možda ga je stavio sam Luka, a stoji bez člana jer ne iznosi djelatnosti svih apostola. Ova "Djela" prikazuju osnivanje i čudesno širenje Crkve po provincijama i zemljama rimskoga carstva. Iz otačkih izjava vidimo da su krajem drugoga i početkom trećega vijeka Djela apostolska priznata kao autentično Lukino Djelo od rimske, galske, afričke i aleksandrijske crkve. Kasnija svjedočanstva ne trebamo ni spominjati.

Ako isporedimo Lukino evanđelje s Djelima apostolskim,očito vidimo da potječu od jednog pisca,a taj je pisac Luka evanđelist,liječnik i pratilac sv.Pavla. Ovo mišljenje potvrđuje i svojim dekretom Biblijska komisija.

Djela apostolska posvećena su Teofilu,dakle onom istom licu kojemu je posvećeno i evanđelje. Ipak su Djela napisana uglavnom za pokrštene pogane. Povijest, naime, Crkve dokazuje da je došlo spasenje za sve ljude.

Posve je ishitrena tvrdnja starih racionalista da su Djela "pokušaj izmirenja petrinista i paulinista". Jedino dopuštamo da su judeo-kršćani,tu i tamo,u prevelikoj revnosti htjeli primorati pokrštene pogane da se podvrgnu Mojsijevu obrednom zakonu. T.zv. "sukob" između Petra i Pavla u gal 2 pobija se samim tekstom te poslanice.

Katolički biblicisti a i mnogi protestanti s pravom tvrde da su Djela apostolska napisana prije g.7o. U knjizi se ne spominje Pavlovo oslobođenje iz zatvora ni njegova smrt.Prema tome su Djela napisana vjerojatno oko g.63., u samome Rimu. S ovim se mišljenjem slaže i Biblijska komisija.

Lukin "izvor" za Djela apostolska bilo je u prvom redu vlastito iskustvo. Možda je Luka imao i "dnevnik" o svojim putovanjima i njime se poslužio kod sastava knjige. Svakako je imao i neke pisane dokumente pred sobom. Sve ostalo mogli su mu kazati Petar, Pavao, rođak Gospodinov Jakov, evanđelista Filip i drugi jeruzalemski kršćani. Flavijeva Djela nikako ne dolaze u obzir kao izvor jer su kasnije napisana. Ni Pavlovim poslanicama ne služi se Luka, pače ih ni ne spominje,a to je razumljivo ako se gleda na posve različnu njihovu svrhu.

Luka posve objektivno iznosi razne događaje kako naravnog tako i vrhunaravnog reda pa zato i protivnici sve više priznaju historijski ugled njegovih Djela. Luka, doduše, ne piše današnjom povijesnom metodom, nego iz mnoštva raznih zgoda izabire samo nekoja, i tome daje onakav literarni oblik koji odgovara njegovoj svrsi. Ako ovo imamo pred očima, lakše ćemo riješiti izvjesne poteškoće u egzegezi Djela apostolskih.

****

SVETO EVANĐELJE PO IVANU

Predgovor 1 1 - 18

1 U početku bijaše Riječ, i Riječ bijaše kod Boga i Bog
bijaše Riječ. 2 Ova bijaše u početku kod Boga. 3 Sve je po
njoj postalo i bez nje ništa nije postalo što je nastalo. 4 U
njoj bijaše život i život bijaše svjetlo ljudima.

5 Svjetlost svijetli u tami i tama ga ne obuze.

6 Od Boga bi poslan čovjek, kome bijaše ime Ivan. 7 Ovaj
dođe za svjedočanstvo da svjedoči za svjetlost da svi vjeruju
po njemu. 8 On ne bijaše svjetlost nego da svjedoči za svjet-
lo (Isusa Krista). 9 Svjetlost istinita koja obasjava svakoga
čovjeka, došla je na ovaj svijet. lo Na svijetu bijaše i svi-
jet je po njemu postao, ali ga svijet ne upozna. 11 K svojima
dođe, ali ga svoji ne primiše. 12 A koji ga primiše, dade im
vlast da budu djeca Božja, (naime) onima koji vjeruju u njego-
vo ime, 13 koji nisu rođeni ni od krvi, ni od volje tjelesne, ni
od volje muževlje nego od Boga.

14 Riječ je tijelom postala i prebivala među nama. Vidje-
li smo njegovu slavu kao jedinorođenoga od Oca, puna milosti
i istine.

15 Ivan je svjedočio za njega i govorio: za ovoga rekoh:
tko dolazi za mnom, preda mnom je, jer je bio prije mene.
16 Od njegove punine svi mi primismo, milost za milost.

17 Zakon bi dan po Mojsiju, a milost i istina dođe po I-
susu Kristu. 18 Boga nije nitko nikada vidio: Jedinorođeni koji
je Bog i koji je u krilu Očevu, on ga je objavio.

P r i p r a v a z a j a v n o d j e l o v a n j e

Svjedočanstvo Ivana Krstitelja 1 19 - 34

19 Ovo je svjedočanstvo Ivanovo, kada Židovi iz Jeruzale-
ma poslaše k njemu svećenike i levite. Upitaše ga: Tko si ti?
2o On prizna i ne zataji; priznao je: Ja nisam Krist. 21 Pita-
hu ga dalje: Tko si dakle? Jesi li Ilija? Reče: Nisam. Jesi li
prorok? Odgovori: Nisam. 22 Rekoše mu dakle: Tko si, da može-
mo odgovoriti onima koji nas poslaše; što kažeš za sebe? 23 Re-
če: Ja sam glas onoga što viče u pustinji: poravnite put Go-
spodnji kao što kaza prorok Izaija.

24 Poslanici su bili od stranke farizeja. 25 Upitaše ga:
Zašto dakle krstiš kad nisi Krist ni Ilija ni prorok? 26 Odgo-
vori im Ivan: Ja krstim (samo) vodom, ali među vama stoji koga
vi ne znate. 27 On je onaj što dolazi za mnom, kome ja nisam

dostojan odvezati remena na obući njegovoj.

28 Ovo se dogodilo u Betaniji preko Jordana gdje je Ivan
krstio.

29 Sjutradan vidje Ivan Isusa gdje dolazi k njemu i reče:
Evo Jaganjac Božji koji oduzima grijehe svijeta. 3o Ovo je o-
naj za koga rekoh: Za mnom dolazi čovjek koji je preda mnom,
jer je bio prije mene. 31 Nisam ga poznavao i zato dođoh da
krstim vodom da se on objavi Izraelu.

32 (Dalje) je Ivan svjedočio: vidjeh Duha (Svetoga) gdje
silazi s neba kao golub i stade na njemu. 33 Nisam ga poznavao
nego onaj koji me posla da krstim vodom, reče mi: Na koga vi-
diš da silazi Duh (Sveti) i ostaje na njemu, to je onaj koji
krsti Duhom Svetim. 34 Vidjeh i posvjedočih da je ovaj Sin Bož-
ji.

Prvi učenici Isusovi 1 35-51

35 Sjutradan opet stajaše Ivan i dvojica njegovih učenika.
36 Kad vidje Isusa gdje prolazi, reče: Evo Jaganjac Božji!
37 Čula su ga oba učenika kad je govorio i pođoše za Isusom.
38 Isus se obazre i vidje ih gdje idu za njim te im reče: Što
želite? Oni mu rekoše: Rabi što znači Učitelju, gdje stanuješ?
39 Reče im: Dođite i vidite! Otidoše za njim i vidješe gdje
stanuje i ostadoše u njega onaj dan; a bilo je to oko desete
ure.

4o Jedan od dvojice koji su na Ivanovu riječ pošli za
njim, bijaše Andrija brat Simona Petra. 41 On nađe najprije
svoga brata Simona i reče mu: Nađosmo Mesiju što znači Krist.
42 I dovede ga k Isusu. Isus ga pogleda i reče: Ti si Simon,
sin Ivanov, ti ćeš se zvati Kefa što znači Petar.

43 Sjutradan namisli Isus izaći u Galileju i nađe Filipa.
Reče mu Isus: Hajde za mnom. 44 Filip bijaše rodom iz Betsaide,
grada Andrijina i Petrova.

45 Filip nađe Natanaela i reče mu: Za koga je pisao Moj-
sije u zakonu i proroci, nađosmo ga: Isusa, sin Josipova iz
Nazareta. 46 Reče mu Natanael: Može li što dobra doći iz Naza-
reta? Reče mu Filip: Dođi i vidi! 47 Isus opazi Natanaela gdje
ide k njemu i reče: Evo pravoga Izraelca, u kome nema lukav-
stva. 48 Reče mu Natanael: Odakle me poznaš? Odgovori mu Isus:
Prije nego te pozva Filip, vidjeh te kad si bio pod smokvom.
49 Odgovori mu Natanael: Rabi, ti si Sin Božji, ti si kralj iz-
raelski. 5o Odgovori mu Isus: Jer ti rekoh: vidjeh te pod smok-
vom, (ti) vjeruješ; vidjet ćeš više od toga. 51 Reče mu: Za-
ista zaista vam kažem; odsada ćete vidjeti otvoreno nebo i Bož-
je anđele gdje uzlaze i silaze nad Sinom čovječjim.

vvvvvvvvvv

Tumač 1, 1-18

Predgovor. - U 1 1-18 nalazi se prolog Ivanovu evanđelju. Ovdje kao da Ivan postavlja neke teze koje u evanđelju objašnjava. Prolog je sastavljen pjesnički i prema pravilima hebrejske poezije možemo ga podijeliti u četiri strofe: u prvoj se iznosi vječnost Logosa i njegov odnos prema Bogu Ocu i prema naravnom i vrhunaravnom svijetu (1-5). U drugoj strofi vidimo Logosa kao vječno svjetlo ljudi. Ivan Krstitelj vrši službu preteče i pripravlja dolazak vječnom svjetlu (6-1o). Treća je strofa paralelna prvoj: Logos se utjelovljuje da vrhunaravno preporodi čovjeka (11-14). U četvrtoj strofi Ivan Krstitelj svjedoči za Isusa i njegovo je svjedočanstvo važno (15-18).

Izraz "u početku" može značiti: u Ocu je Sin, Logos kao u svome principu; ili: prije svakog vremena bijaše Sin u Ocu, dakle postoji odvijeka; ili: u početku vremena prije nego je Bog stvorio svijet, Logos već bijaše; dakle je Logos vječan. "Riječ bijaše kod Boga": time je označen unutrašnji odnos dviju božanskih osoba. Logos je dakle u najužoj životnoj zajednici s Bogom Ocem. "Bog bijaše Riječ": prema kontekstu je subjekt Logos, a predikat Bog. Logosu dakle odvijeka pripada božanska narav, on je istobitan s Ocem. U r 2 ponavlja se misao prvoga retka i potvrđuje se vječni bitak Logosa. U r 3 se pozitivno i negativno veli da je Logos stvorio svijet. Tu mnogi vide aluziju na prvi redak Geneze. Drugi opet kažu da je taj redak uperen protiv Cerinta koji je tvrdio da je svijet stvoren po anđelima. Budući da je Sin odvijeka rođen od Oca, istobitan je s Ocem i ima princip u Ocu. Radi toga je Sin "princip kroz koji se Otac javlja svijetu". Vječna volja Očeva realizira se u svijetu kroz Sina. Prema r 4 je Logos apsolutni život, bez ikakva ograničenja i daje život svemu vidljivom i nevidljivom, fizičkom i duhovnom svijetu. Logos je izvor i svakog vjerskog i ćudorednog života. Nebo je kraljevstvo svjetla u punom smislu riječi, a na zemlji je to Crkva, cf mt 8 11, 13 43. Logos je bio "svjetlo svijeta" već u SZ, bilo po naravnom bilo po Mojsijevom zakonu. "Tama" u r 5 metaforički znači vjersku i ćudorednu propast ljudi, cf mt 9 18. Ljudi su zatvorili oči pred duhovnom svjetlosti i zavoljeli tamu 3 19. A može se r 5 i ovako shvatiti: tama ne uguši svjetlosti, t.j. ništa ne može spriječiti vrhunaravne djelatnosti Božje.

U r 7 vidimo da su Židovi na osnovu Ivanova propovijedanja mogli spoznati Isusa kao Mesiju. U r 8 evanđelista ističe dostojanstvo Krista kao Mesije, i pobija krivo mišljenje o Ivanu Krstitelju. R 9 prevodili su stariji tumači ovako: svjetlo istinito obasjava svakoga čovjeka koji dolazi na ovaj svijet. Iz 3 12-13 vidimo da su ljudi pokajanjem i krštenjem mogli postati djeca Božja, cf mt 5 13. 16. Smisao r 14 je ovaj: dijete Božje ne rađa se djelovanjem prirodnog nagona nego od Boga. Prema r 14 Logos je postao čovjek sa tijelom i dušom. Tim je retkom osuđen Nestorije. Apostoli su "promatrali" slavu Kristova božanstva u njegovoj nauci i čudesima. Izraz "milost za milost" u r 16 tumači se raznoliko: Ivan i ostali vjernici primili su od Krista mnogostruku milost Božju; ili: primili smo milost evanđelja umjesto milosti SZ, euharistiju umjesto mane i t.d.

U r 17, u krepkoj antitezi, naglašuje evanđelista uzvišenost NZ nad SZ. Zakon je SZ doduše bio "dobar i svet", ali nije redovno pružao toliko obilje milosti da bi ga ljudi zaista na pravi način vršili. Zakon SZ vršile su kako treba samo odabrane i razmjerno rijetke pravedničke duše. One su, dakako, primale sve milosti po pokorničkom životu i nadi u budućega Mesiju. NZ donosi golemu puninu milosti jer je Mesija već došao. Broj svetih duša u poredbi sa SZ silno se povećao. Spasenje se sada lako postiže. NZ je, dakle, "milost" jer čovjeku daje dovoljno snage da vrši zakon Božji; zove se i "istina" jer nam potpuno otkriva Božju volju. Utjelovljenjem Logosa Bog je ljudima neposredno udijelio svoju milost i istinu. Ovdje evanđelista prviput spominje historijsko ime Isus kao ime utjelovljenoga Logosa. Odsada dolazi u evanđelju samo ovo ime. Iz r 18 vidimo da nitko ne može potpuno spoznati Boga osim Sina Božjega. Jedino Sin Božji otkrio nam je božanske tajne i pokazao nam Boga u svoj njegovoj dobroti, cf 6 46, rim 1 2o, kor 1 15, 1 tim 1 17, 1 iv 4 12.2o. Izraz "u krilu Očevu" znači isto što i "biti kod Boga" u r 1. Jer je Sin odvijeka "u krilu Očevu", zato gleda i nama otkriva svu istinu.

Tumač 1,19-34

Svjedočanstvo Ivana Krstitelja. - U 1 19-34 nalazi se svjedočanstvo Ivana Krstitelja o Kristu. Sinoptici govore o djelatnosti Ivana Krstitelja prije krštenja Kristova, dok nam Ivan apostol iznosi neke događaje poslije krštenja. Sinoptici jedva spominju Ivanove učenike, dok Ivan evanđelista govori o njima odmah na početku pa i poslije, 3 25 sl. Sinoptici nam više iznose propovijedanje Ivanovo, dok se ovdje ističe svjedočanstvo za Krista. Očito se vidi da apostol Ivan, u neku ruku, nadopunja sinoptike.

Ovo je svjedočanstvo Ivan dao kad se Isus vratio iz pustinje pošto ga je pokrstio Ivan. Sinedrij je imao pravo i dužnost da nadzire učenje rabina i proroka, dap 18 21. Iz drugih evanđelja vidimo da je narod u velikom broju dolazio Ivanu sa svih strana; zato je shvatljivo odaslanstvo sinedrija. Ivan je odrješito rekao da nije Krist. Židovi su mislili da će Ilija doći već prije prvog dolaska Mesijina; međutim, u mal 3 25 govori se o dolasku Ilije na sudnji dan. Prema r 21 Ivan bi imao biti prorok o kojemu govori Mojsije u deut 18 15-18, t.j. Mesija, cf 5 46, ili koji drugi prorok, cf 7 4o.41. U r 23 odgovara Ivan riječima proroka Izai 4o 3, cf mt 3 7-12. 16. 17. U r 26-27 Ivan opravdava svoj postupak, i kaže da njegovo krštenje ima samo pripravni značaj, i da sva njegova djelatnost služi Mesiji koji je već došao. Betanija preko Jordana razlikovala se od Betanije na Maslinskoj gori. Možda je ta Betanija bila blizu izvora rječice Vadi el - Harar, nasuprot Jerihona, oko podrug km daleko od Jordana. Tumači se glede toga razilaze, kako stariji tako i noviji, i čitanja u kodeksima su različna.

Svjedočanstvo što se nalazi u r 29 vjerojatno je Ivan također rekao pred sinedristima; tako bismo u r 19 i 29 imali jedno svjedočanstvo za Krista. Jer, Ivan se poziva na svjedočanstvo koje je dan prije dao za Krista, a i sam Krist poziva se u jednom svom govoru pred sinedristima na Ivanovo svjedočan-

stvo, cf 5 33-36. Krist je došao iz pustinje k Ivanu da mu pruži priliku za svjedočanstvo, i da neke Ivanove učenike izabere za svoje. Krist se zove "Jaganjac" u vezi sa izai 53 1. Tu prorok gleda Mesiju kao krotko janje koje ne otvara usta kad ga vode na klanje. Krist je "Jaganjac Božji" jer ga je Bog dao odnosno izabrao i jer je određen za žrtvu Bogu. Krist je "uzeo grijehe svijeta na sebe" prigodom krštenja, gal 3 13, 2 kor 5 21. Prema r 31 mnogi tumači misle da Ivan nije osobno poznavao Isusa prije njegova krštenja. Svrha je Ivanove djelatnosti bila da objavi Krista Židovima, cf mt 3 3, mk 1 4, lk 3 3. Ivan Krstitelj u r 32 ističe svjedočanstvo s neba po kojem je upoznao Mesiju dok druge činjenice kao otvaranje neba, Očev glas i drugo ne spominje. Otuda razlika u njegovom i sinoptičkom izvještaju. U r 33 objašnjava Ivan kako je po nebeskom znaku upoznao Mesiju. Iz teksta se vidi da je Ivan objavu o Mesiji primio na početku svoje službe. Tu je objavu sam Bog potvrdio vanjskim znakom u vrijeme Mesijina krštenja na Jordanu. Krštenje Duhom Svetim je metafora, uzeta iz proroštava SZ, gdje se često govori o "izlijevanju" Duha Svetoga u mesijansko doba. Sama slika znači: Mesija će obilno davati Duha Svetoga, cf joel 2 28. 29, zah 12 1o, izai 32 15 i t.d.

U r 35-52 govori nam evanđelista o prvim učenicima Isusovim. "1o.ura" u r 39 je ili 4 sata poslije podne, ili - prema rimskom brojenju - 1o sati prije podne. "Drugi učenik" je sam Ivan evanđelista kako nam jednodušno svjedoči predaja. Vjerojatno je Ivan potražio svoga brata Jakoba. "Kefa" u r 42 znači pećinu ili stijenu, cf mk 3 16, lk 6 14, mt 16 18 sl.

U r 43 pozvao je Isus Filipa da ga slijedi u životu i u smrti, cf iv 21 19-23. Betsaida se zove grad Andrije i Petra jer su i oni bili rodom iz toga grada kao i Filip. Prema predaji sva su trojica bili raspeti: Petar u Rimu, Andrija u Patri, a Filip u Hierapolisu. U r 45 naziva Filip Isusa "sinom" Josipovim. Govori, dakle, tako kako je govorio narod i jamačno mu je tajna Kristova začeća i rođenja bila nepoznata. Ime Natanael tumači se kao "dar Božji". Ivan ga spominje još jednom u 21 2. Najvjerojatnije će Natanael i apostol Bartolomej biti ista osoba jer ga sinoptici vazda spominju zajedno sa Filipom, cf mk 3 18, mt 1o 3, lk 6 14; drukčije dap 1 13. Sinoptici, vjerojatno, upotrebljavaju njegov patronimikon (Bartolomej=sin Tolmajev), a Ivan navodi njegovo ime. Iz Natanaelove izjave čini se da je Nazaret bio na zlu glasu. Mnogi tumači to poriču. Mesija je imao po mišljenju naroda doći iz Judeje a ne iz Galileje, cf 7 41-52. R 48 može se shvatiti dvojako: prije nego te je Filip pozvao, kad si boravio pod smokvom, vidio sam te; ili: prije nego te je Filip pozvao, vidio sam te da si bio jednom zgodom pod smokvom; kontekst je možda većma u prilog drugom tumačenju. Gospodin je pozvao učenike par tjedana prije vazma, dakle u timsko doba; tada su smokve gole i bez lišća. Natanael je možda boravio pod smokvom ljeti ili ujesen, a ne između studena i travnja. Krist je Natanaela vidio na čudesni način, vidio je čak i njegovu nutrinju! Zato u r 49 Natanael priznaje Krista za Mesiju. U r 5o-51 Krist pravi aluziju na gen 28 12 gdje Jakob gleda u snu ljestve i anđele. Taj san znači: Jahve neprestano saobraća sa svojim narodom i štiti ga preko anđela.

Otvoreno nebo o kojemu Krist govori slikovito prikazuje istinu da će se u doba Mesije otvoriti nebo za ljude; silazak i uzlazak anđela ili je stvarna angelofanija za života Isusova, ili je to simbol istine da je Sin Božji s neba sišao na zemlju, izvršio svoj zadatak, i da je nauk njegov božanski. Isus, dakle, kao Mesija ponovno uspostavlja vezu između neba i zemlje. I ovdje Ivan nadopunja sinoptička evanđelja. Vidimo, naime, da je Isus najprije pozvao apostole u Judeju da budu njegovi učenici, a tek kasnije, u Galileji, pozvao ih je u uži krug apostolskog zbora. Krist sebe naziva ovdje "Sinom čovječjim", cf dan 7·13, dap·7 56. U Kristovim ustima taj izraz ovdje znači: Mesija je pravi Bog i pravi čovjek.

I s u s o v o   j a v n o   d j e l o v a n j e

Svadba u Kani Galilejskoj 2 1-13

1 Treći dan bila je svadba u Kani Galilejskoj i ondje bi-
jaše majka Isusova. 2 Pozvan bi i Isus (kao) i njegovi učeni-
ci na svadbu.

3 Kad je nestalo vina, reče majka Isusova njemu: nemaju
vina. 4 Odgovori joj Isus: Ženo, što ja imam s tobom? još ni-
je došao moj čas. 5 A majka njegova reče slugama: što vam god
reče, učinite! 6 Ondje bijaše šest kamenitih posuda za čišće-
nje običajno Židovima, koje su posude imale dvije do tri mje-
re. 7 Reče im Isus: Napunite posude vodom! I napuniše ih do
vrha. Tada im reče: Zahvatite sada i nosite nadzorniku stola.
I odnesoše.

9 Kad je nadzornik stola okusio od vode koja je postala
vino i nije znao otkuda je - sluge su znale koje su zagrabile
vodu - dozva mladoženju 10 i reče mu: Svaki čovjek iznosi naj-
prije dobro vino, a kad se gosti ponapiju, onda slabije. Ali
ti si sačuvao dobro vino dosada.

11 Tako učini Isus početak (svojim) čudesima u Kani Ga-
lilejskoj, objavi (time) slavu svoju i povjerovaše u nj nje-
govi učenici.

12 Potom siđe u Kafarnaum, on, njegova majka, njegova
braća i učenici i ostadoše ondje nekoliko dana. 13 Blizu bija-
še židovski vazam i Isus uzađe u Jeruzalem.

Isus čisti hram 2 14-25

14 U hramu nađe (Isus) one što su prodavali volove, ovce
i golubove, zatim mjenjače koji su sjedili za stolovima. 15 Na-
čini bič od uzica i istjera sve iz hrama: ovce i volove, a
mjenjačima prosu novce i prevrnu stolove. 16 Onima što su pro-

davali golubove reče: Nosite to odavle i ne činite od kuće moga Oca kuće trgovačke!

17 Tada se njegovi učenici sjetiše da je pisano: revnost za dom tvoj izjede me.

18 A Židovi mu rekoše: Kojim čudesnim znakom nam dokazuješ da to smiješ činiti? 19 Isus im odgovori: razorite ovaj
hram i za tri dana ću ga podići. 2o Rekoše Židovi: Četrdeset i šest godina gradio se ovaj hram, a ti da ga u tri dana podigneš? 21 Ali on je govorio o hramu svoga tijela. 22 I kad
je uskrsnuo od mrtvih, sjetiše se njegovi učenici da je ovo bio govorio i povjerovaše (Svetom) Pismu i riječi koju Isus reče.

23 Dok je Isus boravio u Jeruzalemu na svetkovinu vazma, mnogi povjerovaše u njegovo ime, jer su vidjeli čudesa koja
je činio. 24 Ali Isus im se nije povjeravao, jer ih je sve poznavao. 25 Nije mu trebalo da netko posvjedoči za čovjeka, jer je sam znao što je u čovjeku.

°°°°°°°°°°°

Tumač 2, 1-13 Svadba u Kani Galilejskoj iznosi se u 2 1-13. - Kana Galilejska bila je nekoć dosta veliko mjesto, dok je danas malo selo, zvano Kafr Kenna. Udaljena je od Nazareta 6 km. Na čast Kristova čuda podignuta je crkva koja se spominje već g. 326. Na ruševinama te crkve sagrađena je g. 1869. kapelica. Neki auktori misle da je Kana galilejska istovetna sa ruševinama El-Dželil, 3 sata hoda daleko od Nazareta prema sjeverozapadu.

Kod starih Židova vršila se svadba u kući zaručnice; kasnije je nastao običaj da zaručnik uvečer u svečanoj povorci otiđe po zaručnicu i dovede je u svoju kuću na svadbu. Svadba je obično počela utorkom navečer i trajala bi kroz više dana, gdjekada i do dva tjedna. Bilo je tu igara i zabave kao i darivanja mladenaca. Mišna spominje kao darove vrčeve vina i ulja. Blažena Djevica Marija bila je možda u bližem, eventualno rodbinskom odnosu sa mladencem ili mladenkom. Ne zna se tko je bio zaručnik: Nicefor misli na Šimuna Kananejca, drugi opet spominju Natanaela i druge. Jer se Josip ne spominje, zaključuju mnogi da je već umro. Učenici su se vratili u Galileju, i to je bio možda vanjski povod da su bili pozvani na svadbu. Glavni je razlog bio očitovanje Kristove slave, cf iv 1 14. Svojom nazočnošću Krist je posvetio ženidbu koja je imala postati sakramenat. Vina je ponestalo po svoj prilici zbog prevelikog društva. Ne znamo je li mati Isusova očekivala čudo. Riječ "ženo" (gyne) u r 4 je kod istočnjaka častan naziv koji nema u sebi ništa odbojna, cf 19 26, 2o 15. Riječi "što ja imam s tobom" (doslovno: što je meni i tebi) veoma se raznoliko tumače: pusti to meni, ja ću učiniti; budi sigurna za mene; prepusti to mojoj brizi; za mene kao Mesiju, u mojoj mesijanskoj djelatnosti, mjerodavna je samo volja Oca nebeskoga,

cf lk 2 42 sl; ništa u toj stvari nemam s tobom; to što tražiš, ne može se izvršiti na osnovu naših ljudskih odnosa, tebe kao majke a mene kao sina; Augustin veli: jer Marija nije majka Kristova božanstva po kojemu se dogodilo čudo, odgovara joj Isus: što je meni i tebi; Eutimije veli: što to na nas spada; Kajetan kaže: što se nas tiče nedostatak vina i t.d. Krist kaže nadalje: još nije došao moj čas, t.j. upozoruje svoju majku da čas njegove djelatnosti određuje nebeski Otac, odnosno on, Krist, zajedno s nebeskim Ocem. Drugi opet prevode: zar nije došao moj čas? T.j. krštenjem na Jordanu Krist se pokazao kao Mesija i započeo svoju mesijansku službu. Neki tumači misle da je Gospodin ipak odmah učinio čudo na molbu i zagovor Marijin; time je upozorio na moć njezina zagovora. Krist kao da kaže: još nije došao moj čas ali radi tvoje molbe već je nastupio. Iz samoga teksta ne vidi se koliko je vremena prošlo od časa Marijine molbe do pretvorbe vode u vino; moguć je i dulji vremenski razmak jer je i svadba dugo trajala .

Prema propisima rabina prali su Židovi ruke prije i poslije jela. U tu svrhu nalazilo se u svakoj kući nekoliko kamenih posuda za vodu. Svaka je posuda imala oko loo litara, dakle su sve zajedno mogle imati oko 5-7 hl. vode. Nadziratelj stola (arhitriklin) bio je kućni rob ili sluga, a u osobitim zgodama susjed ili kućni prijatelj. On bi vodio brigu o svadbi. Stoloravnatelja birali su Grci i Rimljani među samim gostima. Čudo u Kani Galilejskoj bilo je prvo u kojem je Krist javno pokazao svoju slavu i neograničenu moć nad prirodom.

Tumač 2,14-25 Isus čisti hram. - Ovdje se govori, po mišljenju mnogih, osobito starijih tumača, o prvom čišćenju hrama. Kafarnaum je ležao nešto niže od Kane Galilejske. U r 13 kaže Ivan: blizu bijaše židovski vazam, za razliku od kršćanskoga Uskrsa što su ga vjernici već svetkovali. U r 14 misli se na hram kao čitavi kompleks hramskih zgrada. Trgovci su bili u prvom, vanjskom predvorju, koje je okruživalo ostala predvorja i sam hram. Ovo je predvorje bilo zidnim pojasom odijeljeno od ostalih zgrada; ovamo su smjeli dolaziti i pogani, zato se zvalo i "pogansko predvorje". Svaki je Židov sa navršenih 2o godina bio dužan plaćati godišnji porez za uzdržavanje hrama i vršenje službe Božje. Porezni novac mogao je biti samo šekel koji je vrijedio stater ili dvije drahme, otprilike 1,75 dinara u zlatu. Citat u r 17 uzet je iz psal 68 lo, gdje se iznose patnje, što ih je pretrpio David služeći Bogu. Revnost Davidova bila je tip revnosti Kristove. U Kristu su se te riječi u punom smislu ostvarile, cf 2 19, mt 26 61, mk 14 59. Sinedristi se ne usuđuju protusloviti i time sami sebe osuđuju. Oni znadu da će Mesija obnoviti službu Božju i zato traže od Krista da se legitimira. Riječi "razorite ovaj hram" u r 19 nemaju zapovjedni nego proročki i dopusni smisao. Krist je pritom ili kakvom kretnjom ruke označio svoje tijelo na što prisutni nisu polagali važnosti; ili je doista u proročko-slikovitom govoru stavio Židovima pred oči

zidani hram kao tip svoga tijela, najsvetijeg hrama Duha Svetoga. Prvo mišljenje zastupaju stariji egzegete, a ovo drugo moderni tumači. Psal 16 lo (nećeš dopustiti, da Svetac tvoj vidi trulost) dokazuje Kristovo uskrsnuće, cf dap 2 31, 13 35.

Nikodem dolazi k Isusu 3 1-21

1 Među farizejima bio je čovjek po imenu Nikodem,židovski
viječnik. 2 On dođe k Isusu noću i reče mu: Rabi, znamo da si
učitelj (koji je) od Boga došao; jer nitko ne može ovih čudesa
činiti što ti činiš, ako Bog nije s njime.

3 Odgovori mu Isus: Zaista, zaista ti kažem: ako se tko
ne preporodi, ne može vidjeti kraljevstva Božjega. 4 Reče mu
Nikodem: Kako se može čovjek roditi kad je već star? Zar može
podrugiput ući u utrobu svoje majke i ponovno se roditi? 5 Od-
govori Isus: Zaista, zaista ti kažem: ako se tko ne preporodi
vodom i Duhom Svetim, ne može unići u kraljevstvo Božje. 6 Što
je rođeno od tijela, tijelo je, a što je rođeno od Duha (Sve-
toga) duh je. 7 Ne čudi se što sam ti rekao: valja vam se pre-
poroditi. 8 Vjetar puše gdje hoće: njegov šum čuješ, ali ne
znaš otkuda dolazi i kuda ide; tako je svaki koji je rođen od
Duha (Svetoga).

9 Reče mu Nikodem: Kako može to biti? lo Odgovori mu Isus:
Ti si učitelj u Izraelu pa toga ne znaš? 11 Zaista, zaista ti
kažem: što znamo to govorimo i što smo vidjeli, svjedočimo,ali
vi našega svjedočanstva ne primate. 12 Kad vam rekoh zemaljske
stvari pa ne vjerujete, kako ćete vjerovati ako vam kažem ne-
beske? 13 Nitko nije uzašao na nebo osim onoga koji je sišao s
neba, a to je Sin čovječji koji je na nebesima. 14 I kao što
Mojsije podiže zmiju u pustinji, tako treba da se podigne Sin
čovječji, 15 da nijedan koji u njega vjeruje, ne pogine nego
da ima život vječni.

16 Tako je Bog ljubio svijet da je Sina svoga jedinorođe-
noga predao, da nijedan koji vjeruje u njega ne pogine nego da
ima život vječni. 17 Bog nije poslao Sina svoga na svijet da
sudi svijetu nego da se svijet spasi po njemu. 18 Tko vjeruje
u njega, ne sudi mu se, a tko ne vjeruje, već je osuđen time
što ne vjeruje u ime jedinorođenoga Sina Božjega. 19 A u ovome
je sud Božji: svjetlo je došlo na svijet, ali ljudi zavolješe
većma tamu negoli svjetlo, jer njihova djela bijahu zla. 2o Sva-
ki koji čini zlo, mrzi na svjetlost i ne ide k svjetlosti da
se ne dokažu njegova djela (kao zla). 21 A tko čini istinu, i-
de k svjetlosti da se objave njegova djela jer su u Bogu uči-
njena.

Ivan ponovno svjedoči za Isusa 3 22-36

22 Potom dođe Isus sa svojim učenicima u Judeju. Ondje
je boravio s njima i krstio. 23 Ivan je krstio u Enonu blizu
Salima, jer je ondje bilo mnogo vode. Ljudi su dolazili k Iva-
nu i on ih je krstio, 24 jer još nije bio bačen u tamnicu.

25 Uto nastade prepirka među Ivanovim učenicima i nekim
Židovima o čišćenju. 26 Oni dođoše k Ivanu i kazaše mu: Rabi,
onaj što je bio s tobom preko Jordana i za koga si ti svjedo-
čio, eno on krsti i svi idu k njemu. 27 Odgovori Ivan: Čovjek
ne može ništa primiti ako mu nije dano s neba. 28 Vi ste sami
svjedoci da sam rekao: nisam Krist nego sam samo poslan pred
njim. 29 Tko ima zaručnicu, taj je zaručnik; njegov prijatelj
stoji i sluša i od srca se raduje zaručnikovu glasu. Ova se
dakle moja radost ispunila. 30 On treba da raste a ja da se u-
manjujem. 31 Tko dolazi odozgo, nad svima je. Tko je od zem-
lje, pripada zemlji i govori zemaljski. Tko dolazi s neba, nad
svima je. 32 On svjedoči ono što je vidio i čuo, ali (gotovo)
nitko ne prima njegova svjedočanstva. 33 A tko prima njegovo
svjedočanstvo, (time) dokazuje da je Bog istinit. 34 Jer koga
je Bog poslao, taj govori Božje riječi; Bog naime ne daje Du-
ha Svetoga kao na mjeru. 35 Otac ljubi Sina i sve je stavio u
njegove ruke. 36 Tko vjeruje u Sina, ima život vječni, a tko
Sinu ne vjeruje, neće vidjeti života nego srdžba Božja ostaje
na njemu.

oooooooooo

Tumač 3, 1-21 — Kristov razgovor s Nikodemom. - Nikodem je bio član sinedrija i učitelj naroda. Bio je vjerojatno već stariji čovjek. Spominje ga samo Ivan. Nikodem je kasnije branio Krista u sinedriju i izvršio Kristovu sahranu zajedno sa Josipom iz Arimateje. Od straha pred sinedristima došao je Nikodem k Isusu noću. Iz njegovih riječi razabiremo da je Krist već od prvog početka svoj nauk potvrđivao čudesima. Kristov odgovor u r 3 kao da posve ne pristaje na izjavu Nikodemovu. No vjerojatno je Nikodem pitao Krista kako čovjek postaje članom mesijanskog kraljevstva. "Vidjeti Božje kraljevstvo" je hebraizam i znači: postati dionik toga kraljevstva, odnosno unići u Božje kraljevstvo. Mnogi stariji i noviji tumači misle da Nikodem u r 4 govori o tjelesnom rođenju. Međutim, Nikodem je sigurno znao da i proroci govore o "obnovi duha" i o "obrezanju srca", cf ezek 18 11, jer 4 1. Prema tome je lako razumio čitavu sliku. Drugi opet misle da je Nikodem zbog krivog mesijanizma smatrao duhovni preporod Židova suvišnim ili istovetnim sa političko-mesijanskim preporodom. Treći, napokon, vele da je Nikodemova misao bila: za starca je duhovni preporod nemoguć kao i ponovno tjelesno rođenje.

U r 5-7 tumači Gospodin kako se čovjek preporađa odnosno odozgo rađa: to biva vodom i Duhom Svetim, t.j. krštenjem, cf lo 9. Slikovito tumačenje ovoga retka (5) osudio je tridentski

sabor. R 6 nam kaže: što se rađa prirodnim načinom, to je čovjek sa svojim slaboćama, cf rim 7 14, gal 5 19. Duhovan čovjek je "duh" jer ima udjela u božanskoj naravi; zatim, jer mu je razum prosvijetljen a volja spremna da izvrši Božji zakon; i, napokon, jer vlada svojim požudama i njegova su djela kreposna, cf 1 petr 1 4, gal 5 22. U r 7 suzbija Gospodin krivo mišljenje da Židovima pripada mesijansko kraljevstvo bez obzira na njihov unutarnji odnos prema Bogu, cf mt 3 9. U r 8-10 uzima Krist primjer iz fizičkog svijeta i poređuje milosno djelovanje Duha Svetoga sa vjetrom i njegovim puhanjem. Misao je ova: kao što vjetar puše nezavisno od ljudske volje, tako se i duhovni preporod sastoji u nezasluženom djelovanju milosti Duha Svetoga. Milost "vidimo", donekle, po njezinim učincima kao što vjetar zamjećujemo po gibanju zraka. Milost je osobito "vidljiva" u karizmaticima i misticima. Krist se ovdje služi pučkom predodžbom o vjetru da ilustrira otajstveno djelovanje milosti Božje. U r 9 Nikodem priznaje da ne razumije kako čovjek po krštenju postaje dijete Božje. Nikodem je, svakako, zaslužio ukor što mu ga Krist daje, jer Sv.Pismo na više mjesta govori o nutarnjoj obnovi čovjeka. U r 11-12 mijenja se dijalog u monolog. Krist gleda sve istine odvijeka u blaženom gledanju Boga. Riječi u r 11 "što znamo, što smo vidjeli", raznoliko se tumače: kao majestetični plural, odnosno kao svjedočanstvo Krista i Boga Oca, ili kao svjedočanstvo Krista i Ivana Krstitelja. "Zemaljske stvari" u r 12 su "zemaljske" istine, t.j. takve božanske istine koje se ostvaruju u običnom životu, i to preko vidljive tvari, na pr. vode,ulja i t.d. Tako veli Origen a s njime i drugi stari tumači. Te se istine zovu "zemaljske" jer se duhovni preporod s pravom poređuje s fizičkim rođenjem, a djelovanje Duha Svetoga sa puhanjem vjetra. Ako dakle, kaže Krist, ne razumijete ove osnovne Božje istine, kako ćete razumjeti duboke tajne sv. vjere.Neki tumači misle da se osnovne vjerske istine zovu "zemaljske", jer se po njima čovjek oslobađa od "zemaljskog", t.j. grješnog stanja. Misao Kristova u r 13-14 je ova: nitko nije na nebo uzašao i bio u nebu a da nije prije toga bio na zemlji, osim Sina Božjega koji prije toga nije bio "čovjek na zemlji". Treba da vjerujemo u Krista koji je jedini učitelj nebeskih tajna. Prema starijim tumačima Krist ističe ovdje svoju hipostazu i božanstvo.

Nekoć su se Židovi u pustinji spasavali od smrti upirući oči u mjedenu zmiju što ju je Mojsije podigao na motki, 4 mojs 21 5. Tako je i Sin Božji bio dignut i raspet na križu da nas riješi prokletstva i grijeha. Iz r 15 vidimo da je spasenje općenito, i da je vjera subjektivni uvjet spasenja, cf gal 1 24-28, rim 6 3, kor 1 18 i t.d. U r 16 navodi Krist motiv zašto se žrtvuje: neizmjerna ljubav Božja to traži. "Svijet" je ovdje svekoliko čovječanstvo ukoliko je neotkupljeno.Otac je dao Sina ne samo u smrt već ga daje i kao "kruh života". "Vječni život" je vrhunaravni život milosti koji počinje krštenjem, razvija se po sakramentima i molitvi, a dosiže svoj vrhunac u vječnom blaženstvu.

Prema r 18 "tko ne vjeruje, već je osuđen", jer je osta-

vio onoga koji je život vječni. Iz r 19 vidimo da je glavni uzrok ljudske nevjere grješan život, cf 1 9 sl, 9 39 sl. Za r 21 vidi fil 3 13-14, ef 6 15-18, mt 5 16.

Tumač 3,22-36

U 3 22-36 nalazi se ponovno svjedočanstvo Ivana Krstitelja za Krista. U r 22 spominje se Judeja, za razliku od glavnog grada Jeruzalema. Isus je, vjerojatno, dulje vremena, odmah iza pashe, ostao u Judeji. Kristovo krštenje u r 22 koje su vršili, dakako, samo učenici Kristovi, cf 4 2, nije bilo sakramentalno nego slično Ivanovu,kao neko krštenje pokore, i bilo je simbol žive želje za duhovnim preporodom. Gdje su bila mjesta Enon i Salim nije nam točno poznato. Enon je bio vjerojatno nešto preko lo km udaljen od Skitopolisa prema jugu. Sama riječ Enon u aramejskom jeziku tumači se kao izvor. Mjesto je dakle bilo nazvano prema izvorima koji se još i danas ondje nalaze; 2 km sjevernije od Enona ležao je Salim. Iz r 24 vidimo da je Isus propovijedao u Judeji prije nego je započeo svoju djelatnost u Galileji. I tu Ivan nadopunja sinoptike. U mt 4 12 vidimo da je Isus otišao u Galileju kad je čuo da je Ivan utamničen. Prije toga, u gl 3 i 4, izvješćuje nas Matej o Kristovu krštenju i kušanju u pustinji. Sve ovo ima i mk 1 14 i t.d. Prepirka među Ivanovim učenicima i nekim Židovom nastala je zbog krštenja Isusova i Ivanova. U r 28 poziva se Ivan na svoje prijašnje svjedočanstvo za Isusa, i time odbija prigovor svojih učenika,cf 1 19-28.

Kao što se u SZ odnos Boga prema sinagogi isporeduje sa ženidbom, tako se i Krist u NZ naziva "zaručnik" duša. "Prijatelj zaručnika" je kod Židova pripravljao svadbu, posredovao između zaručnika i zaručnice, pripremao njihov sastanak i t.d. U r 29 Ivan se raduje što se narod odaziva Kristovu pozivu i što Krist dobiva nove učenike. Iz r 32 vidimo da Sin Božji ima istu narav s Ocem jer neposredno gledda božanske stvari. Razmjerno mali broj Židova vjerovao je u Isusa što evanđelista hiperbolički kaže: "nitko ne prima njegova svjedočanstva". Prema r 33 Gospodin uči ono što neposredno gleda kod svoga Oca. Tko dakle ponizno prima evanđelje, taj potvrđuje da je Bog istina. Krist je primio, prema r 35, puninu Duha Svetoga jer ga je Otac ljubio i predao mu svu vlast po inkarnaciji, cf mt 3 17, 17 5. Iz r 36 vidimo da je vjera u čovjeku plod milosti i slobodne njegove suradnje s milošću.

Isus razgovara sa ženom Samaritankom 4 1-42

1 Kad je dakle Gospodin doznao da su farizeji čuli da on
dobiva više učenika i više krsti nego Ivan - 2 premda sam Isus
nije krstio nego njegovi učenici - 3 ostavi Judeju i opet se
vrati u Galileju. 4 Morao je proći kroz Samariju, 5 i dođe u
samaritanski grad koji se zvao Sihar. Bijaše blizu zemlje što

je Jakov dade svomu sinu Josipu. 6 Ondje bijaše i Jakovljev
zdenac.

Isus,umoran od puta sjedio je tako na zdencu, a bilo je
oko šeste ure. 7 Dođe žena Samaritanka da zahvati vode. Reče
joj Isus: Daj mi piti; 8 jer su njegovi učenici bili otišli u
grad da tamo kupe jela.

9 Reče mu Samaritanka: Kako ti kao Židov tražiš od mene,
žene Samaritanke da piješ? Židovi se naime nisu družili sa Sa-
maritancima.

10 Odgovori joj Isus: Da ti znaš Božji dar i tko je onaj
koji ti kaže: daj mi piti, ti bi njega zamolila i on bi ti dao
vode žive.

11 Reče mu žena: Gospodine, nemaš ni čime zahvatiti,a zde-
nac je dubok; otkuda dakle tebi voda živa? 12 Zar si ti veći
od našega oca Jakova koji nam je dao zdenac i iz njega je pio
on, njegovi sinovi i njegova stoka.

13 Odgovori joj Isus: Tko god pije od ove vode, opet će
ožednjeti, 14 a tko pije od vode koju ću mu ja dati, neće o-
žednjeti dovijeka. Voda koju ću mu ja dati, bit će mu kao iz-
vor vode što struji u vječni život.

15 Reče mu žena: Gospodine daj mi te vode da ne žednim
više i da ne dolazim ovamo po vodu.

16 Reče joj Isus: Idi dozovi svoga muža i dođi ovamo!
17 Odgovori žena: Nemam muža. Reče joj Isus: Pravo si kazala,
nemam muža; 18 imala si pet muževa i koga sada imaš, nije ti
muž; to si pravo rekla. 19 Reče mu žena: Gospodine, vidim da
si prorok. 20 Oci naši klanjali su se na ovoj gori, a vi ka-
žete da je u Jeruzalemu mjesto gdje se treba klanjati. 21 Re-
če joj Isus: Ženo, vjeruj mi, ide vrijeme kada se nećete kla-
njati Ocu ni na ovoj gori ni u Jeruzalemu. 22 Vi ne znate če-
mu se klanjate a mi znamo čemu se klanjamo jer spasenje dola-
zi od Židova. 23 Ali ide vrijeme i već je tu, kada će se pra-
vi klanjaoci klanjati Ocu u duhu i istini; i Otac sam traži
takve klanjaoce. 24 Bog je Duh i koji mu se klanjaju, u duhu
i istini treba da mu se klanjaju.

25 Reče mu žena: Znam da će doći Mesija koji se zove
Krist; kad on doše, kazat će nam sve. 26 Reče joj Isus: Ja
sam koji govorim s tobom.

27 U taj čas dođoše njegovi učenici. Čudili su se što
razgovara sa ženom, ali nijedan ne reče: Što hoćeš? ili što
govoriš s njome?

28 Žena ostavi svoj vrč i otide u grad i reče ljudima:
29 Dođite da vidite čovjeka koji mi sve reče što sam učinila;
da nije to Krist?

30 Tada izađoše ljudi iz grada i pođoše k njemu.

31 Međutim su ga učenici molili: Rabi, jedi! 32 On im
reče: ja imam hranu da jedem za koju vi ne znate. 33 Tada u-
čenici rekoše jedan drugome: Zar mu je tko donio jesti? 34 Re-

će im Isus: Moja je hrana da vršim volju onoga koji me je po-
slao i da izvršim njegovo djelo. 35 Ne kažete li vi: za četiri
mjeseca dolazi žetva? Kažem vam: podignite svoje oči i pogle-
dajte njihove kako se već bijele za žetvu. 36 Tko žanje,prima
plaću i skuplja plod za vječni život da se zajedno raduju i
onaj koji sije i onaj koji žanje. 37 Ovdje (dobro) pristaje
poslovica: jedan sije, a drugi žanje. 38 Ja sam vas poslao
da žanjete gdje se niste trudili; drugi su se mučili i vi ste
(samo) u njihov posao unišli.

39 Iz onoga grada mnogi su Samaritanci povjerovali u nje-
ga zbog izjave žene koja je svjedočila: Sve mi je kazao što
sam učinila.

40 Kad Samaritanci dođoše k njemu, zamoliše ga da bi o-
stao kod njih. Ostade ondje dva dana. 41 I mnogo više ih je
povjerovalo u njega radi njegove nauke. 42 Ženi su govorili:
Ne vjerujemo više radi tvoje izjave, jer smo sami čuli i zna-
mo da je ovaj zaista Spasitelj svijeta.

Isus ozdravi sina kraljeva činovnika 4 43-54

43 Poslije dva dana otide Isus odanle u Galileju. 44 Sam
je posvjedočio, da prorok nema časti u svome zavičaju. 45 Kad
je dakle došao u Galileju, primiše ga Galilejci radosno,jer
su vidjeli što je sve učinio u Jeruzalemu na blagdan. I oni
su naime bili došli na blagdan.

46 Tako Isus opet dođe u Kanu Galilejsku gdje je pretvo-
rio vodu u vino. Ondje bijaše neki kraljevski činovnik, čiji
je sin bolovao u Kafarnaumu. 47 Kad je ovaj čuo da je Isus
došao iz Judeje u Galileju, otide k njemu i zamoli ga da siđe
i da mu izliječi sina jer je ležao na umoru. 48 Reče mu Isus:
Ako ne vidte znaka i čudesa, ne vjerujete. 49 Reče mu kraljev-
ski činovnik: Gospodine, siđi dok nije umro moj sin. 50 Reče
mu Isus: Idi, sin tvoj živi! I čovjek povjerova riječi što
mu reče Isus i pođe kući. 51 Kad je silazio, dođoše mu ususret
sluge i javiše mu da njegov sin živi. 52 Upita ih dakle za u-
ru u koju mu je bilo lakše. Rekoše: Jučer o sedmoj uri pusti
ga groznica. 53 Tada je otac shvatio da je to bila ona ura u
koju mu Isus reče: sin tvoj živi. I povjerova on i sva njego-
va kuća. 54 Ovo je bilo drugo čudo koje učini Isus kad dođe
iz Judeje u Galileju.

....

Tumač 4, 1-42 — Isusov razgovor sa ženom Samaritankom 4,1-42.-
Ovaj odlomak predstavlja svršetak događaja što su se odigrali na prvom putovanju Kristovu u Jeruzalem na blagdane. Kad se Isus vraćao iz Judeje u Galileju, prolazio je kroz Samariju i na Jakobcvu zdencu, u blizini Sihara, govorio je sa ženom Samaritankom.

Krist je doznao da su farizeji čuli za njega kako on ima više učenika i više krštenja negoli Ivan. Zato se pobojao za svoj život i najkraćim putem, preko Samarije, krenuo u Galileju. Na podnožju brda Ebal, 2 km od Sihema, glavnog grada Samarije ležao je grad Sihar, danas El Askar. O "Josipovu zemljištu" govori se u 1 mojs 33 19, 48 22. Jakovljev izvor nije bio cisterna za kišnicu nego pravi zdenac koji je još i danas dubok preko 2o m i promjer mu je preko 2 m. Taj je zdenac iskopao Jakob, ali nam o tome ne govori Sv.Pismo nego se to sačuvalo samo u židovskoj predaji. Izreka u r 8 "Židovi se ne druže sa Samaritancima", vjerojatno je primjedba Ivanova. U r lo kaže Krist ovu misao: kad bi ti znala dar Božji koji ti je dan ovim tvojim doživljajem, i kad bi znala da pred tobom stoji Mesija, on bi ti dao vode iz duhovnog izvora, t.j. dao bi ti sva mesijanska dobra. Iz r 11 vidimo da žena naslućuje Isusovu veličinu i počinje ga štovati. R 13 znači:milosni život rađa uvijek novim poletom u duhovnom životu i radu i konačno donosi vječno blaženstvo. U r 15 vidimo da žena polako dolazi u pravu dispoziciju. Voda iz studenca je "voda živa" koja je služila i za škropljenje gubavaca i bila simbol pomirbe s Bogom. U r 16 daje Krist ženi prilike da upozna njegovo sveznanje, a svoju grješnost koju treba da ispravi.U r 17 otkriva Krist narav ove žene. Njeizini muževi, vjerojatno, nisu bili svi nezakoniti. U r 19 priznaje žena svoj grijeh ali i veličinu Kristovu. Nakon toga iznosi pred Isusa predmet polemike između Židova i Samarjana. Već Abraham i Jakob su na brdu Garizimu sagradili oltare i prinosili žrtve. U Kristovo doba samaritanski hram na brdu Garizimu više nije postojao. U r 21-24 Krist kaže: dolazi čas kada bogoslužje neće biti vezano na jedno mjesto nego će se svagdje moći vršiti. U r 22 vidimo da Samaritanci nisu dovoljno poznavali Božjeg plana o spasenju i priznavali su samo Mojsijev pentateuh. Židovi se klanjaju "onome što znadu", jer od njih dolazi Mesija i sva njegova dobra. Prema r 23-24 vidimo da dolazi novo-zavjetni red spasenja kada će se štovanje Boga najsavršenije ostvariti. Bog traži da mu se ljudi klanjaju čitavim svojim bićem a ne samo izvana. Tada će primiti istinsko i puno opravdanje,a ne samo legalno kao u SZ. U r 26 Krist je ženi otvoreno rekao da je Mesija. Nikad kasnije, među Židovima, nije Isus tako jasno naglasio svoje mesijansko dostojanstvo. Samaritanci su, uostalom, imali i nešto čišći pojam o Mesiji. U r 27 učenici se čude Isusu što - protiv rabinskog običaja- govori sa ženom na javnom mjestu. U r 28-29 žena priznaje svoj grijeh pred ljudima i kao da kaže: ja držim da je ovaj čovjek Krist, a vi se možete osvjedočiti. Ljudi su zaista izašli iz grada i pošli k Isusu, i u tome su se pokazali bolji od Židova.

Žetva se vršila oko vazma. Četvrti mjesec prije vazma je, dakle, prosinac ili siječanj. U studenom se vršila zimska sjetva. Isus gleda najprije Samaritance kako dolaze, a zatim gleda u duhu sve narode kako ulaze u Crkvu, i kaže: vidite njive da su zrele za žetvu. R 36 znači: tko "žanje" t.j. tko radi u duhovnoj pastvi, taj prima za svoj trud vječnu plaću,a "plod" njegova rada jest to što predobiva duše za nebo. Krist je u

tom slučaju sijač, apostoli žeteoci. Drugi daju retku ovaj smisao: Bog je posijao u srca Samaritanaca dobro sjeme koje je za vrijeme Kristova boravka urodilo dobrim plodom tako da su spoznali Mesiju. Radost Boga Oca i Krista je istovremena. U r 37-38 daje se tumačenje za r 36b i u tom slučaju je istinska poslovica: drugi je koji sije, a drugi koji žanje. Isus je naime preuzeo na sebe najteži dio truda oko spasenja duša, a apostoli su samo žeteoci plodova njegova rada. Krist i proroci su se mučili, a apostoli su unišli u njihovu muku. Građani su, u r 39, povjerovali u Isusa ili bolje reći postali su skloni da vjeruju. U svemu su se pokazali mnogo bolji nego kasnije Židovi. Mnogi su, jamačno, i punom vjerom priznali Krista kao Mesiju i Spasitelja svijeta. Shvatili su da je njegova nauka određena za sve ljude i za sva vremena. Po semitskom shvaćanju žena uopće nije pouzdan svjedok.

Tumač 4,43-54 Ozdravljenje sina kraljeva čovjeka. - Isus dolazi na povratku sa prvog blagdanskog putovanja iz Jeruzalema preko Samarije u Galileju. Vjerojatno dolazi ovamo u prosincu prve godine svoje javne djelatnosti. Kako je blagdan u 5 1 vjerojatno pasha, znači da je Isus ostao u Galileji 3-4 mjeseca, i u to doba valja smjestiti događaje mt 4 12 sl, mk 1 14 sl, lk 4 14 sl. Ivan iznosi od svega toga samo ozdravljenje sina kraljeva čovjeka, a ostale njegove primjedbe upotpunjuju sinoptike: Ivan naime kaže kako je Isus bio primljen u Galileji dok sinoptici opširnije iznose tamošnju Kristovu djelatnost.

Iz Sihara otišao je Isus u Galileju, ali ne u Nazaret. Galilejci su povjerovali u Isusa jer su vidjeli njegova čudesa, osobito u Jeruzalemu prigodom vazma. Kraljev čovjek bio je činovnik u službi Heroda Antipe. Vjerojatno je stanovao u Kafarnaumu i bio rodom Židov. Njegov sin bio je na samrti. Smisao r 48 je ovaj: ako ne vidite "znake", t.j. čudesna djela kao simbole viših istina, i "čudesa", t.j. ta ista djela ukoliko su predmet čuđenja i divljenja ljudskoga, ne vjerujete. Vjera, dakle, kraljeva čovjeka nije bila dovoljno jaka. Krist ujedno tom izjavom kori sve Galilejce. U r 49 vidimo da Kristova opomena nije kraljeva čovjeka učinila malodušnim. Zato mu Isus na njegovu molbu odgovara: sin tvoj živi, t.j. nema više bojazni da umre. Čovjek je povjerovao Kristu i zato je zaslužio da bude izliječen na duši, kao što i sin njegov na tijelu (sv. Ćiril). Čudo se dogodilo oko 7 sati uvečer, ili oko 1 sat po podne, ukoliko bi otac na povratku prenoćio. Kana je bila od Kafarnauma udaljena oko 25 km. I u rabinskoj literaturi koja je vjerojatno kasnijeg datuma, nalazimo izvještaja sličnih ovome iz kojih se vidi moć molitve. U budističkoj religiji nalazimo priču koja je donekle slična događaju sa Samaritankom. Međutim, nešto tako može se svagda i na svakom mjestu dogoditi. I sami protestanti priznaju da o kakvoj literarnoj ovisnosti ne može biti ni govora.

Isus izliječi bolesnika u Betezdi 5 1-16

1 Zatim bijaše židovski blagdan i Isus uzađe u Jeruzalem.
2 Ovdje je kod Ovčjih vrata bio ribnjak koji se hebrejski zvao
Betezda i imao pet trijemova. 3 U njima je ležalo veliko mnoš-
tvo bolesnika, slijepaca, hromih i sušičavih koji su čekali
da se zaljulja voda. 4 Anđeo je naime Gospodnji silazio u od-
ređeno vrijeme u ribnjak i zaljuljao vodu. Tko bi najprije
sišao kad se voda zaljulja, taj je ozdravio, makar bolovao od
bilo kakve bolesti.

5 Bijaše ondje neki čovjek koji je bio bolestan trideset
i osam godina. 6 Kad ga Isus vidje gdje leži i dozna da je
već odavna bolestan, reče mu: Hoćeš li da ozdraviš? 7 Odgovo-
ri bolesnik: Gospodine, nemam čovjeka koji bi me spustio u
ribnjak kad se zaljulja voda; a kad ja dođem, već je drugi si-
šao prije mene. 8 Reče mu Isus: Ustani, uzmi svoj krevet i i-
di! 9 I odmah ozdravi taj čovjek, uzme svoj krevet i hodaše
naokolo. A bila je taj dan subota.

lo Židovi rekoše ozdravljeniku: Subota je, nije ti dopu-
šteno da nosiš svoj krevet. 11 Odgovori im: Onaj koji me izli-
ječi reče mi: Uzmi svoj krevet i idi! 12 Zapitaše ga: Tko je
taj čovjek koji ti reče: uzmi svoj krevet i idi? 13 Ali oz-
dravljenik nije znao tko je jer se Isus bio uklonio, pošto je
ondje bilo mnogo ljudi.

14 Poslije ga nađe Isus u hramu i reče mu: Eto, sad si
zdrav, ne griješi više da ti se što gore ne dogodi. 15 I ode
onaj čovjek te javi Židovima da ga je Isus izliječio. 16 Ži-
dovi su radi toga progonili Isusa jer je to činio subotom.

Isus dokazuje da je pravi Sin Božji 5 17-47

17 Odgovori im Isus: Moj Otac dosada djeluje i ja djelu-
jem. 18 Židovi su sada još više nastojali da ga ubiju, jer
nije samo prestupao subotu nego je i svojim Ocem nazivao Boga
i time se gradio jednak Bogu.

19 Odgovori im Isus: Zaista, zaista vam kažem: Sin ne
može ništa činiti sam od sebe, nego što vidi da čini Otac; i
što Otac čini, jednako čini (to) i Sin. 2o Otac ljubi Sina i
sve mu pokazuje što sam čini; pokazat će mu i veća djela od
ovih tako da ćete se vi čuditi. 21 Kao što Otac podiže i o-
življava mrtve, tako i Sin oživlja-va one koje hoće. 22 Otac
ne sudi nikome nego je sav sud predao Sinu. 23 da svi poštu-
ju Sina kao što poštuju Oca. Tko ne poštuje Sina, ne poštuje
ni Oca koji ga je poslao.

24 Zaista, zaista vam kažem: tko sluša moju riječ i vje-
ruje onome koji me posla, ima život vječni, i ne dolazi na
sud nego je iz smrti prešao u život. 25 Zaista, zaista vam
kažem: ide čas i već je tu kada će mrtvi čuti glas Sina Bož-
jega i koji budu čuli, živjet će.

26 Kao što naime Otac ima život u sebi, tako je i Sinu dao da ima život u sebi; 27 i dao mu je vlast da sudi jer je Sin čovječji.

28 Ne čudite se tome! Dolazi čas kada će svi koji su u grobovima čuti njegov glas; 29 i izaći će oni koji su činili dobro na uskrsnuće života, a koji su činili zlo na uskrsnuće suda.

30 Ja ne mogu ništa činiti sam od sebe. Kako čujem, tako sudim i moj je sud pravedan, jer ne tražim svoju volju nego volju onoga koji me je poslao.

31 Ako ja svjedočim sam za sebe, svjedočanstvo moje nije istinito. 32 Ima drugi koji svjedoči za mene i znam da je istinito svjedočanstvo kojim za mene svjedoči.

33 Vi ste poslali (poslanstvo) k Ivanu i on je posvjedočio za istinu. 34 Ja dakako ne trebam svjedočanstva od čovjeka nego ovo govorim samo zato da se vi spasite. 35 Ivan je bio svjetiljka koja je gorjela i svijetlila, no vi ste se htjeli samo začas radovati u njegovu svijetlu. 36 Ja imam svjedočanstvo veće od Ivanova: djela koja mi je dao Otac da ih izvršim, ova djela što ih činim, svjedoče za mene da me je Otac poslao. 37 I sam Otac koji me je poslao posvjedočio je za mene, ali vi niste nikada njegova glasa čuli ni njegova lica vidjeli, 38 niste zadržali njegove riječi u sebi, jer ne vjerujete onomu koga je on poslao.

39 Vi istražujete (Sv.) Pisma jer (s pravom) mislite da u njima nalazite život vječni; i upravo ona svjedoče za mene. 40 Ipak nećete da dođete k meni da biste imali život vječni.

41 Ja ne primam slave od ljudi. 42 Ta ja vas znam da nemate u sebi ljubavi Božje. 43 Došao sam u ime svoga Oca i ne primate me; ako tko drugi dođe u svoje ime, njega ćete primiti. 44 Kako možete vjerovati kad primate slavu jedan od drugoga, a ne tražite slave koja je od jedinoga Boga.

45 Nemojte misliti da ću vas ja tužiti Ocu. Tuži vas Mojsije u koga se uzdate. 46 Jer kad biste vjerovali Mojsiju, i meni biste vjerovali; on je naime pisao za mene. 47 Ali kad njegovu pismu ne vjerujete, kako ćete vjerovati mojim riječima?

°°°°°°°°°°°

Tumač 5,1-12,50 Isusova daljnja blagdanska putovanja. - Isus sve većma svjedoči o sebi da je Sin Božji, dok neprijateljstvo Židova sve više raste i produbljuje se. Pomalo se približava Isusova muka.

Tumač 5, 1-16 Ozdravljenje bolesnika kod ribnjaka Betsaide. - Židovska svetkovina što se u r 1 spominje nije purim ni praznik sedmica ili sjenica kako mnogi misle, osobito stariji tumači - nego vjerojatno drugi vazam u javnom životu Isusovu. Poteškoća je jedino u tome zašto Ivan izrično

ne kaže "vazam", kao što to inače čini. Između 4 35 i 6 1 leži razmak od oko godinu dana. "Ovčji ribnjak" zvao se hebrejski Betezda što se tumači kao "kuća pobožnosti" ili "milosrđa". Taj je ribnjak imao unaokolo 5 hodnika na stupovima. Tumači se razilaze glede položaja toga ribnjaka. Mnogi poistovjetuju taj ribnjak s onim što se nalazi blizu crkve sv.Ane nedaleko bivšeg hrama. Ozdravljenja u tom ribnjaku događala su se na vrhunaravni i čudesni način. Vrijeme anđelova silaska bilo je ljudima nepoznato. Neki rijetki kodeksi nemaju r 3b.4. Ipak, autenciju tih redaka priznaju većinom katolički egzegete. Čovjek je bio bolestan 38 godina. Vjerojatno je bio uzet a ne slijep. Ne kaže se koliko je godina bio star. Svojim pitanjem Krist u njemu pobuđuje želju za zdravljem. Prenašanje nekog predmeta stoji na posljednjem mjestu među subotnjim zabranama. U r 9 Ivan izrično kaže da je bila subota jer je to važno za razumijevanje daljnih događaja. Iz r lo vidimo da su sinedristi prigovarali ozdravljenomu zbog prenošenja kreveta, cf jer 17 21 sl. Mojsijev zakon zabranjivao je pod smrtnu kazan svako djelo koje se nije dalo spojiti sa svetkovanjem subote. U r 11 sinedristi sa omalovažavanjem pitaju ozdravljenoga: tko je taj čovjek? Međutim, Isus se sklonio od mnoštva, ili pak se uklonio jer se skupilo mnoštvo ljudi. Sinedristi uopće ne spominju čuda, već samo kršenje subote. Iz r 14 razabiremo da je Isus možda još isti dan našao ozdravljenoga, i opomenuo ga da ne griješi jer bi ga mogla snaći još gora bolest i, napokon, vječna propast. Ozdravljeni je javio Židovima za Isusa bilo iz zahvalnosti prema njemu, bilo da podigne ugled Isusov pred Židovima, bilo da opravda svoj postupak pred vlastima ili, napokon, da istakne Kristov ugled kao nad sinedrijem. Iz r 16 vidimo da su Židovi progonili Isusa jer je u više navrata čudesno ozdravljao bolesne u subotu.

Tumač 5,17-47 Isusov obrambeni govor. - Ovaj je govor u uskoj vezi s prethodnim čudom. Isus poučava Židove da je njegova djelatnost bitno jednaka djelatnosti Oca nebeskoga. Time je ujedno metafizički utvrđen božanski karakter njegova djelovanja, i zato je Krist nad subotom (5 16). U formalnom obziru ovaj se govor obično rastavlja na tri dijela: 1)Isus uči i dokazuje jednakost svoga djelovanja s Očevim (17-3o); 2)Isus navodi svjedoke za ove svoje tvrdnje (31-39); 3)Isus otkriva izvor židovske nevjere i ukazuje na njezine žalosne posljedice (4o-47). Govor je održan u hramskom dvorištu, odnosno u prostoru ispred hrama.

Isus kaže: "Otac moj dosada radi", t.j. i nakon stvaranja svijeta ne počiva nego svijetom upravlja pa i u subotu. Krist djeluje jednako kao i Otac, i tako stavlja sebe u isti red s Bogom. Radi toga su Židovi htjeli Krista ubiti. U r 19 sa emfazom veli Isus ovu misao: u apsolutnom smislu riječi Sin Božji ne može sam od sebe ništa činiti jer sve prima od Oca. Ali, djelatnost Oca i Sina zbog njihove istobitnosti je jedna. Zato Krist kaže: Sin čini što vidi da Otac čini. Prema r 2o Otac ljubi vječnom, subzistentnom ljubavi svoga Sina kao Boga, a ljubi ga neizrecivo i kao Boga-čovjeka. Otac Sinu "sve

pokazuje": to je antropomorfni izraz za komunikaciju Božje biti i moći Sinu; ili pak je time označen način kako Otac sve čini, a Sin Očeva djela spoznaje, i to spoznajom, što je prima od Oca. Otac će Sinu pokazati veća djela od ovih: ovo je rečeno na ljudski način jer je Sinu već sve priopćeno odvijeka. Futur stoji zbog budućih djela koja će Isus činiti pred ljudima. Djela kojima će se ljudi diviti jesu: oživljavanje mrtvih i konačni sud nad svim ljudima.

Iz r 21 razabiremo da Otac podiže duševno i tjelesno mrtve bez razlike. To isto čini i Sin kako hoće jer je potpuno slobodan. Otac ta djela odvijeka određuje, a Sin ih izvodi.

R 22-23 je klasičan dokaz za Kristovo božanstvo. Vjerojatno je Otac dao Sinu vlast suđenja u času utjelovljenja. Krist je jedini posrednik između Boga i ljudi, i bez Krista nema pravog štovanja Boga. U r 24 nalazi se ova misao: tko vjeruje Ocu, ima već sada po posvetnoj milosti vječni život i neće biti osuđen, nego se preselio iz duševne smrti što je nastala po grijehu u život milosti; time je ujedno postao sposoban za vječni život poslije tjelesne smrti. Prema r 25 je već sada nastupio čas kada će "duševno mrtvi" čuti glas Sina Božjega, t.j. Kristov nauk obratit će mnoge Bogu. Glasu Božje milosti treba da se čovjek svojevoljno odazove, inače se ne može spasiti. Čini se da u ovom retku nije govor o tjelesno mrtvima.

R 26-27: Sin je primio po svome rođenju moć da ima "život u sebi", i Otac mu je dao vlast da sudi ljude upravo zato jer je čovjek kao što su i ostali ljudi. Drugi misle: zato jer je Mesija. Ali u tom slučaju ako riječ "Sin čovječji" znači Mesiju, mora stajati u grčkom jeziku sa članom. Iz r 28-29 vidimo da je "uskrsnuće suda" vječna osuda u paklu. Čitav ovaj odlomak govori o uskrsnuću tijela. Koji su umrli u posvetnoj milosti, spašavaju se, a koji umiru u smrtnom grijehu, propadaju zauvijek. Krist bilo kao Bog-čovjek, bilo kao Bog od Boga ne može činiti "sam od sebe" ništa, jer je "sve primio" od Oca. On "čuje" t.j. prima od Oca njegovu vječnu odluku o suđenju ljudi i vrši taj sud kao Mesija i čovjek u vremenu. Njegov je sud "pravedan" zbog apsolutne pravednosti Božjega suda. Redak se može odnositi na Kristovu božansku, ali i ljudsku narav. U r 31 kaže Krist: moje svjedočanstvo "nije istinito", t.j. nije legitimno, vjerodostojno, i to prema vašem shvaćanju. No općenito je pravno shvaćanje, da nečije svjedočanstvo u vlastitoj stvari nema vrijednosti. Zato se Isus poziva na svjedočanstva drugih osoba. To je u prvom redu nebeski Otac, i njegovo je svjedočanstvo apsolutno. R 33-34: Židovi su poslali službeno poslanstvo k Ivanu Krstitelju i on je posvjedočio da nije Mesija. Krist ipak Ivanova svjedočanstva "ne prima", t.j. ne treba premda i to svjedočanstvo posredno potječe od Boga. Krist ovo svjedočanstvo napominje i priznaje radi Židova, jer su oni polagali na nj važnost što dokazuje njihovo poslanstvo k Ivanu; tako su se mogli spasiti vjerom u Krista.

Prema r 35 Ivan Krstitelj bio je "svjetiljka" koja je primila svijetlo od Riječi Božje, Logosa i imala je da svijetli ljudima kao putokaz Mesiji, utjelovljenoj svjetlosti Božjoj.

Židovi su se isprva poveselili njemu kao velikom proroku, ali kad je počeo kuditi njihove grijehe i svjedočiti za Isusa kao duhovnog a ne političkog Mesiju, odvratili su se od njega. U r 36 Židovi odbacuju Ivana, ali Krist ima "veće svjedočanstvo", a to su čudesa koja mu je Otac dao kao Bogu Sinu odvijeka, ili u času utjelovljenja kao Mesiji da ih izvrši. Čudesa dokazuju da je Krist poslanik Božji i prema tome je sav njegov nauk istinit pa i nauk o njegovoj božanskoj naravi. Iz r 37-38 vidi se da je Otac svjedočio za svoga Sina preko čudesa,zatim prigodom njegova krštenja, a osobito preko proroka SZ. Otac je govorio židovskim pređima izravno i stvarno dok sada govori Židovima preko Sv.Pisma, ali Židovi nisu nikada s korišću "čuli njegova glasa" kako treba. "Obličje Božje" očitovalo se Židovima u čitavoj njihovoj povijesti, t.j. Božja svemogućnost, dobrota i vjernost; međutim, sve ovo nije postalo pravom duševnom svojinom Židova, i oni su odbacili ne samo Krista nego i čitavu ekonomiju spasenja SZ. Židovi s punim pravom drže da u Sv.Pismu imaju putokaz za vječni život. Međutim, Sv.Pismo upućuje na Isusa kao Spasitelja svijeta odnosno Mesiju. Dakle, krivo shvaćaju Sv.Pismo jer odbijaju Kristov nauk i djela. Zato im ništa ne koristi posjedovanje Sv.Pisma. Samo tko nađe u Sv.Pismu Krista, taj je našao život. Iz r 41-42 vidi se da Krist ne traži ljudske slave, jer vidi da Židovi nemaju ljubavi prema Bogu; ili kako drugi tumače: jer vidi da Židovi nisu predmet ljubavi Božje. Krist traži da mu se vjeruje, ne iz častohleplja nego da privede ljude Božjoj ljubavi, odnosno ljubavi prema Bogu. Ta je ljubav nedostajala Židovima, i jedino ona bi omogućila priznavanje i vjeru u Krista. Ima i drugih tumačenja ovih dvaju redaka. R 43: Krist je došao u ime svoga Oca koji ga je potvrdio naukom i čudesima, ali ga Židovi odbijaju. Lažnog Mesiju, sa političkim idejama, rado će Židovi priznati. R 44: "slava od Boga" sastoji se u vršenju volje Božje. Židovi ne traže te slave, a to zbog oholosti; izgubili su, naime,pravu spoznaju Boga i sposobnost da postignu vječni život. R 45-47: Mojsije će Židove optužiti na sudnjem danu, a zapravo ih već sada optužuje u Sv.Pismu. U deut 18 15 piše Mojsije izravno o Kristu, a na drugim mjestima piše neizravno preko tipova, ceremonija, obrednih propisa i inače. Židovi ne vjeruju pisanim riječima Mojsijevim; dakle će još manje vjerovati nepisanim riječima Kristovim. Obično, naime, pisana riječ ima veći ugled od nepisane. Židovi su ostali tvrdi u svojoj nevjeri, i definitivno su odbacili Krista.

Isus umnoži kruh 6 1-15

1 Isus potom otide preko Galilejskoga ili Tiberijadskoga mora. 2 Za njim je išlo mnoštvo naroda, jer vidješe čudesa što je činio na bolesnicima.

3 Isus uzađe na goru i ondje sjede sa svojim učenicima.

4 Blizu bijaše pasha, blagdan židovski. 5 Isus podiže o-
či i vidje da mnogo naroda ide k njemu. Zato reče Filipu:Gdje
ćemo kupiti kruha da ovi jedu? 6 Ovo reče da ga kuša, a sam je
znao što će činiti. 7 Odgovori mu Filip: Za dvjesta dinara
kruha nije dosta da svatko od njih samo malo dobije. 8 Reče
mu jedan od njegovih učenika, Andrija brat Simona Petra: 9 Ov-
dje je jedan dječak koji ima pet ječmenih hljebova i dvije ri-
be; ali što je to za tolike? lo Reče Isus: Posadite ljude! Na
onom mjestu bilo je mnogo trave i posadilo se muškaraca na
broj oko pet tisuća.

11 Isus uze hljebove, zahvali Bogu i razdijeli onima što
su se posadili, i jednako od riba koliko su htjeli. 12 Kad se
nasitiše reče Isus svojim učenicima: Skupite komade što prete-
kòše da ništa ne propadne. 13 Skupiše dakle i napuniše dva-
naest košara komada od pet ječmenih hljebova što preteče oni-
ma koji su jeli. 14 Kad su ljudi vidjeli čudo koje učini Isus,
rekoše: ovo je zaista prorok koji ima doći na svijet. 15 A kad
Isus dozna da će doći da ga uhvate i učine kraljem, otide o-
pet u goru sam.

Isus hoda po jezeru 6 16-21

16 Kad nastade večer, siđoše njegovi učenici k moru.
17 Uđoše u lađu i zaploviše preko mora u Kafarnaum. Već se bi-
lo smračilo, ali Isus još nije bio došao k njima. More se di-
zalo jer je puhao jak vjetar. 19 Bili su otplovili od obale o-
ko dvadeset i pet ili trideset stadija, kad ugledaše Isusa gdje
hoda po moru i približava se lađi. Uplašiše se, 2o ali on im
reče: Ne bojte se, ja sam. 21 Tada ga radosno uzeše u lađu i
začas bi lađa na obali na koju su išli.

Isus je kruh nebeski 6 22-47

22 Sjutradan je narod koji je stajao preko mora vidio da
ondje nije bilo druge lađe osim jedne, i da Isus nije ušao u
lađu sa svojim učenicima nego su njegovi učenici sami bili o-
tišli. 23 Druge lađe dođoše iz Tiberijade blizu onome mjestu
gdje je Gospodin zahvalio Bogu i gdje su oni jeli kruh.

24 Kad je dakle narod vidio da nema ondje Isusa ni njego-
vih učenika, uđoše u lađe i dođoše u Kafarnaum da potraže Isu-
sa. 25 Kad ga nađoše preko mora rekoše mu: Rabi, kada si ovamo
došao? 26 Odgovori im Isus: Zaista, zaista vam kažem: vi me ne
tražite zato što ste vidjeli čudesa nego što ste jeli kruha i
nasitili se. 27 Brinite se ne za jelo što prolazi nego za je-
lo koje ostaje za život vječni i koje će vam dati Sin čovječji,
jer je njega potvrdio Bog Otac.

28 Rekoše mu oni: Što treba da činimo da izvršimo djela
Božja? 29 Odgovori im Isus: Ovo je Božje djelo da vjerujete u

onoga koga je on poslao. 3o Rekoše mu: Kakav znak činiš da vi-
dimo i da ti vjerujemo? Što tvoriš? 31 Oci naši jeli su manu
u pustinji kao što je pisano: kruh s neba dade im da jedu.

32 Tada im reče Isus: Zaista, zaista vam kažem: nije vam
Mojsije dao kruha s neba nego Otac moj daje vam istiniti kruh
s neba. 33 Jer Božji kruh je onaj što silazi s neba i daje ži-
vot svijetu.

34 Rekoše mu: Gospodine, daj nam vazda taj kruh!

35 Reče im Isus: Ja sam kruh života; tko dolazi k meni,
neće ogladnjeti, i tko vjeruje u mene, neće nikada ožednjeti.
36 Rekoh vam: premda me vidjeste, ipak ne vjerujete.

37 Sve što mi daje otac, doći će k meni; i onoga koji do-
lazi k meni, neću istjerati napolje.

38 Sišao sam s neba ne da činim svoju volju nego volju
onoga koji me posla. 39 A ovo je volja onoga koji me posla da
ništa ne izgubim od onoga što mi je dao i da to uskrisim na
sudnji dan. Ovo je volja Oca moga, da tko god vidi Sina i vje-
ruje u njega, ima život vječni i ja ću ga uskrisiti na sudnji
dan.

41 Tada su Židovi počeli mrmljati na njega zato što je
rekao: Ja sam kruh živi koji s neba siđoh. 42 Govorili su: Zar
nije ovo Isus, Josipov sin, kome mi znamo oca i majku? Kako
dakle sada govori: siđoh s neba.

43 Odgovori im Isus: ne mrmljajte međusobno! 44 Nitko ne
može doći k meni, ako ga ne privuče Otac koji me posla, i ja
ću ga uskrisiti na sudnji dan.

45 U knjizi proroka stoji pisano: svi će biti poučeni od
Boga. Tko god sluša Oca i nauči se od njega, dolazi k meni.
46 Oca nije nitko vidio osim onoga koji je od Boga, taj je vi-
dio Oca. 47 Zaista, zaista vam kažem: tko vjeruje u mene, ima
život vječni.

Isus obećaje euharistiju 6 48-71

48 Ja sam kruh života. 49 Vaši oci jeli su manu u pusti-
nji i umrli. 5o Ovo je kruh što silazi s neba, i tko od njega
jede, ne umire. 51 Ja sam kruh živi koji sam s neba sišao. Ako
tko jede od ovoga kruha, živjet će dovijeka: i kruh što ću ja
dati, tijelo je moje za život svijeta.

52 Tada se Židovi počeše međusobno prepirati s riječima:
kako nam ovaj može dati svoje tijelo da jedemo? 53 Odgovori
Isus: zaista, zaista vam kažem: ako ne budete jeli tijela Sina
čovječjega i ne budete pili njegove krvi, nećete imati života
u sebi. 54 Tko jede moje tijelo i pije moju krv, ima život vječ-
ni, i ja ću ga uskrisiti na sudnji dan.

55 Tijelo moje doista je jelo i krv moja doista je pilo.
56 Tko jede moje tijelo i pije moju krv, ostaje u meni i ja u

njemu. 57 Kao što mene posla živi Otac i ja živim po Ocu,tako i onaj koji jede mene, živjet će po meni.

58 Ovo je kruh koji s neba siđe. Vaši su oci jeli manu i pomrli, ali tko jede od ovoga kruha, živjet će u vijeke.

59 Ovo reče (Isus) kad je u Kafarnaumu učio u zbornici.
60 Mnogi od njegovih učenika kad su to čuli, kazaše: Tvrd je ovo govor i tko ga može slušati? 61 Isus je znao da njegovi učenici mrmljaju zbog toga pa im reče: Zar vas ovo sablažnjava? 62 A kad vidite Sina čovječjega gdje uzlazi gore gdje je prije bio, (zar se nećete sablazniti?) 63 Duh je ono što oživljava, tijelo ne koristi ništa. Riječi koje vam rekoh,duh su i život. 64 Među vama ima takvih koji ne vjeruju; Isus je naime već od početka znao koji ne vjeruju i tko će ga izdati.
65 Zato, - nastavi on, - nitko ne može doći k meni ako mu nije dano od Oca.

66 Tada mnogi od njegovih učenika odstupiše i nisu više hodali s njime. 67 A Isus reče dvanaestorici: Hoćete li i vi otići? 68 Odgovori mu Simon Petar: Gospodine, kome ćemo ići? Ti imaš riječi vječnoga života. 69 Mi smo povjerovali i znamo da si ti Svetac Božji. 70 Odgovori im Isus: Nisam li ja izabrao vas dvanaestoricu, pa ipak je jedan od vas đavao.
71 Mislio je na Judu, sina Simona iz Kariota. Taj ga je imao izdati, a bio je jedan od dvanaestorice.

....

Tumač 6, 1-15 Isus čudesno nahrani 5000 ljudi. cf mt 14 13-21, mk 6 32-44, lk 9 10-17. - "Zatim", t.j. nakon godinu dana, otišao je Isus u Betsaiud Julijsku ili Gaulonitsku, odnosno u južni dio ravnice El-Bateha, gdje je htio da bude nasamo sa svojim učenicima.Za Isusom je išlo veliko mnoštvo naroda koji je kroz dulje vremena gledao čudesa na bolesnicima; narod je išao za Isusom putem prema Pereji. Isus je uzašao na goru dobro poznatu u onom kraju. U r 5-6 Isus stavlja na kušnju vjeru svojih apostola da ih time utvrdi u vjeri. Dinar je bio rimski srebrni novac i predstavljao je jednodnevnu plaću radnika. Za 200 dinara moglo se u ono doba kupiti oko 1000 litara brašna. Taj novac apostoli, vjerojatno nisu imali na raspoloženju. Ni dječak nije bio u službi apostola nego je išao za trgovinom Ječmeni kruh i suha riba bila je sirotinjska hrana. Ljudi su posjedali po grupama od 50-100 osoba. U doba vazma bilo je mnogo trave po livadama. Muževa je bilo bez žena i djece oko 5000. Isus je primio hljebove, izgovorio običajnu molitvu prije jela i zahvalio Bogu; zatim je razdijelio hranu ljudima preko apostola. Isus je dao, prema židovskom običaju, skupiti preostale komade da iskaže štovanje Božjem daru. Prije toga vjerojatno je mogao svatko hranom napuniti i svoju torbu, što su je obično ljudi uzimali na put. Iz r 14-15 vidi se da su ljudi deut 1815 razumijevali o Mesiji, dakako u političkom smislu. Isus je shva-

tio da ga ljudi hoće učiniti kraljem koji bi imao oboriti rimsku vlast. Zato se ponovno vratio u goru dok je jamačno prije samog čuda sišao s gore.

Tumač 6, 16-21

Isus hoda po moru; vidi mt 14 22-33, mk 6 45-52. - Apostoli su ušli u lađu primorani od Isusa koji je želio biti sam. Bure su veoma česte na Genezaretskom jezeru. Kao cilj puta spominje Marko Betsaidu Galilejsku. Kad su se učenici odmakli od obale kojih 4-5 km, bili su nekako nasred jezera. Apostoli su u prvi čas mislili da vide duha, ali su se brzo snašli i, kako neki prevode, radosno primili Isusa u lađu. Neki tumači misle da je lađa put od podrug sata prevalila "u času", dok drugi opet vele da riječi: "odmah je bila lađica na obali", znače samo da su apostoli sretno prevalili taj put. Ovaj čudesno događaj tumače sv.oci alegorijski o Crkvi, njezinim teškim i radosnim danima.

Tumač 6,22-71

Krist obećaje presv.Euharistiju. - Mnoštvo je ljudi bilo na istočnoj obali jezera; protiv svoga očekivanja nisu našli Isusa. R 23 odnosi se prema r 22 i 24 kao parenteza. Lađe o kojima je govor, bile su ribarske. Ljudi su došli na zapadnu obalu u Kafarnaum da traže Isusa. Dakako da je samo jedan dio naroda otplovio lađama. Prema r 25-26 narod je našao Isusa u sinagogi. Bila je subota, cf r 59. U r 26 dokazuje Krist narodu da nije shvatio onu višu istinu koja je bila predočena umnoženjem kruha. Zato im kaže: tražite jelo koje ne propada. Otac je potvrdio čudesima i drugim mesijanskim djelima svoga Sina. U r 27 Krist ne zabranjuje umjerenu i razboritu brigu za svagdanji kruh. U r 28 pita narod Isusa kako će sebi pribaviti "djela Božja", koja su po Kristovu shvaćanju preduvjet za sticanje "hljeba života". U r 29 Krist odgovara: to je vjera. Ona se zove "djelo" zato jer je uz milost vjere potrebna i slobodna suradnja čovjeka. U r 3o traži narod od Isusa da se legitimira kao Mesija. Jednokratno umnoženje kruha nije dovoljna legitimacija, jer je Mojsije hranio narod manom u pustinji kroz 4o godina! Ljudi citiraju Isusu posve slobodno psal 77 24: kruh s neba dade im Mojsije da jedu kroz 4o godina. U r 32 odgovara Isus da samo Otac nebeski daje "kruh s neba", i to savršen kruh dok je Mojsijeva mana bila samo tip kruha života. A taj kruh života je sam Sin Božji kako se razabire iz r 33. U r 35 kaže Krist: ja sam hljeb života po svojoj božanskoj i ljudskoj naravi. Kristov nauk i milosti daju nam se kao nešto jedno s Kristovom osobom. Tko dolazi ka Kristu i slobodnom voljom mu se posvećuje, taj neće ogladnjeti ni ožednjeti. U r 36 je Kristova misao: vi ne želite nebeske hrane, zato vrijedi za vas r 26 ovdje naveden po smislu; ili pak vrijedi izreka izai 6 9 (reci narodu: slušajte, ali nećete razumjeti, gledajte, ali nećete poznati); ili je napokon Krist doista jednom zgodom Židovima tako rekao, ali nam Ivan to nije zabilježio. U r 37 riječ "sve" znači sve ljude bez iznimke. Otac "daje" Kristu ljude po posvetnoj milosti uz suradnju ljudske volje.

Takva čovjeka Krist neće "istjerati napolje", nego će takav biti član Crkve na zemlji, a zatim stanovnik neba. Smisao r 38 je ovaj: svrha je inkarnacije izvršenje volje Božje. Kristova čovječja volja ne može se protiviti Božjoj volji zbog hipostatskog sjedinjenja. R 39: volja je Božja da Krist ništa ne izgubi od onoga što mu je dao Otac, nego da to uskrisi na sudnji dan. A to su svi ljudi koji surađuju s Božjom milošću. R 4o: suvremenici Isusovi mogli su Krista vidjeti tjelesnim očima; ostali ljudi spoznaju ga preko Sv. Pisma i usmene predaje, dakle, preko živog učiteljstva Crkve. R 41: Židovi su mrmljali na Krista; to su bili većinom bogati i ugledni farizeji. Isticali su Kristovo podrijetlo da time oslabe njegove riječi o kruhu života. U 43-44: nevjera i nedostatak Božje milosti prouzročilo je sablazan kod Židova. Otac "vuče" čovjeka svojom milosti, ali čovjek ipak ostaje slobodan. Ovo Očevo "vučenje" znači pače najveću aktivnost našega duha, jer nema Očeva "vučenja" bez naše samozataje i strpljivog nošenja križeva. Govori se o "vučenju", jer je čovjek slab i sklon na zlo. U r 45 se slobodnim citatom izai 44 13 dokazuje potreba "vučenja" od strane Oca. Tu se govori o tome, kako će Bog prosvijetliti ljude u mesijansko doba. Veli se "u prorocima" t.j. u knjizi proroka, ili pak zato jer i drugi proroci slično govore. Ka Kristu dolazi samo onaj koji se podlaže Bogu. R 46: Bog poučava samo kroz Sina. "Ne da" stoji eliptički mjesto: ne kažem da. "Vidjeti" znači neposredno gledati Božju bit. Perfekt "vidio" ukazuje na Kristov boravak kod Oca prije inkarnacije. Inače, ako je govor o stvorovima, perfekt "vidio" znači u neku ruku iskustveno doživljavanje ili gledanje Boga.

U r 48 kaže Krist: "ja sam kruh života", što je rečeno u vezi sa r 4o. Misao u r 49-5o je ova: ovo je kruh koji s neba silazi, i ako tko od njega jede, ne umire. Drugi shvaćaju ovako: ovo je kruh koji s neba silazi, a silazi zato da ako tko od njega jede, ne umre.

U r 48-5o ističe se različan učinak mane i euharistije. Prema r 51-52 Krist i njegovo djelo spasenja je životni kruh čovjeka. Krist je "živi kruh" jer potječe s neba i bistvo je njegovo vrhunaravni život, odnosno vječni život. Taj vječni život počinje vrhunaravnom milosti na zemlji, i nastavlja se poslije sudnjeg dana i uskrsnuća tijela kroz svu vječnost u blaženom gledanju Boga. Sa r 52 (u grčkom tekstu r 51) prelazi Isus na novu temu: Isus je kruh života u oltarskom sakramentu. Danas i protestanti priznaju da se u r 48-59 govori o blagovanju pravog tijela i krvi Kristove, i to zbog slijedećih razloga: 1) čitav govor, osobito r 48-5o i 58-59 stoji u vezi sa čudom kada je Isus nahranio 5ooo ljudi, i pravi se antiteza mani koja je bila hrana; dakle je i ovdje govor o pravoj hrani. 2) "jesti nečije meso" znači u biblijskom govoru nekoga smrtno mrziti, a to bi ovdje bio besmisao, cf psal 27 2. 3) Isus razlikuje dolazak k njemu po vjeri, cf 35.37, i blagovanje njegova tijela (r.53-55). 4) Predmet vjere nije tijelo Kristovo kao takvo nego Krist, njegova utjelovljena božanska slava. 5) Isus napokon govori o potrebi vjere jasno i bez slika, r 4o.47, pa čemu bi služio za istu stvar ovakav slikoviti i nerazumljiv govor o tijelu i krvi?

Većina tumača uzima da euharistijski govor počinje sa r 52. Međutim, u čitavom govoru od r 25-59 opaža se ova jedinstvena misao: Krist je "kruh života" bilo po vjeri u njega, bilo po stvarnom blagovanju njegova tijela i krvi. Krist kaže dalje: kruh koji ću ja dati za hranu, moje je tijelo, dakle, sva moja duševna i tjelesna narav. Ova potonja zbog jače naglašenosti rastavlja se u tijelo i krv. Iz r 52 vidi se da se upravo ono isto tijelo Kristovo daje nama za hranu, koje se predaje i u smrt za život svijeta. Ovdje se opaža uska veza izmešu euharistije i žrtve na križu.

U r 52 počinje svakako nova misao: kruh/o kojemu je sada govor razlikuje se od prijašnjega. Svi sv.oci, tridentski sabor i Rimski katekizam uče da je u iv 6 govor o euharistijskom kruhu. Ipak, imamo i takvih otačkih izjava koje većma naglasuju duhovno negoli stvarno blagovanje Kristova tijela i krvi. O tome vidi niže u r 64 sl. Iz r 53 vidimo da su i Židovi, napose farizeji i sinedristi, shvatili Krista doslovno. U r 54-55 Krist pojačava doslovno shvaćanje svojih riječi te negativno i pozitivno iznosi istu misao. Ipak ne daje direktan odgovor na pitanje svojih slušalaca, jer ga i onako ne bi razumjeli. Učinci euharistije jesu: vječni život i uskrsnuće tijela. Sv. oci ipak složno uče da euharistija pretpostav-lja posvetnu milost kao početak vječnoga života i ona se po euharistiji umnožava. Konačno, i obična hrana pretpostavlja živi organizam! U r 56 kaže Isus: moje tijelo doista je jelo i moja krv doista je pilo. Bistvo je naime hrane da održava život onima koji je uzimaju. Što god, dakle uzimano kao hranu daje život, uistinu je hrana i pilo. R 57 je pobliže tumačenje za r 54-56. Već po vrhunaravnoj kreposti i ljubavi nastaje životna zajednica među Kristom i vjernicima. Po euharistiji nastaje najuža sakramentalna životna zajednica s Kristom. Ova, doduše, prestaje sa raspadom sakramentalnih prilika, ali ostaje realno-mistička zajednica s Kristom koja postepenim umnožavanjem milosti primljenih u pričesti, postaje sve uža. Prema r 58 "živi Otac" je izvor života i ujedno je on sam apsolutni život. "Radi Oca", odnosno "po Ocu", ili "kroz Oca" živi Krist, t.j. Kristov život ima izvor u Ocu; ili: svrha je Kristova života Očeva slava. Slično se tumači i pojam: radi mene, odnosno po meni ili kroz mene.

Prema r 59 ovaj nebeski kruh, za razliku od mane, zaustavlja i znatno oslabljuje učinke smrti, i daje vječni život. Imamo mnogo primjera, da su Božji ugodnici živjeli od same sv. pričesti, ili su njihove tjelesne potrebe bile svedene na najmanju mjeru. Učenici u r 61 koji mrmljaju bili su sljedbenici Kristovi u širem smislu riječi. U r 62 pita Krist: ovo vas sablažnjava i dovodi do otpada od vjere? Sablazan kod učenika nije nastala zbog tobože slikovitog Kristova govora već zbog sadržaja. Da je Krist doista govorio u slikama, on bi učenike odmah na to upozorio i nestalo bi svake sablazni. R 63 je aposiopeza koju treba dopuniti ovako: ako vidite Sina čovječjega gdje uzlazi, gdje bijaše prije t.j. na nebo, tada se nećete sablazniti. Kristovo naime uzašašće bit će potvrda i ove istine o euharistiji. Ovaj nam redak pruža dokaz za preegzistenciju i

božanstvo Mesije. R 63b znači: sav moj govor o kruhu života je objava Duha Božjega i daje život vječni.

R 64: Duh, t.j. božanska narav Kristova je ono što oživljava. Tijelo, t.j. ljudska narav Kristova ukoliko se pomišlja kao odijeljena od božanstva, ne koristi ništa. Drugi tumače ovako: Duh t.j. spiritualno tijelo odnosno preobraženo Kristovo tijelo je ono što oživljava. Tijelo kao fizičko meso ne koristi ništa. Opet drugi tumače ovako: Duh, t.j. duhovno shvaćanje Isusovih riječi je ono što oživljava; tijelo, t.j. tjelesno shvaćanje Isusovih riječi ne koristi ništa. Ima još jedno starije tumačenje ovoga retka: tijelo Kristovo odijeljeno od božanstva ne bi ništa koristilo za vječni život; jedino ujedinjeno sa božanstvom daje život čovjeku. Kristove riječi u r 48-59 govore o utjelovljenom božanstvu što daje život vječni. Novije je tumačenje ovo: Kristovo preobraženo i s božanstvom sjedinjeno tijelo daje ljudima vječni život. Kristove riječi treba doduše shvatiti doslovno, ali one ne znače grubo-sjetilno jedenje Kristova tijela nego realno blagovanje preobraženoga tijela Kristova, koje blagovanje ima biti spojeno s vjerom onoga koji blaguje.

Prema r 65 neki od učenika bili su slabi u vjeri i to otpočetka, t.j. prije nego se očitovala njihova nevjera ili od početka mesijanskog djelovanja Kristova, ili odvijeka. A samo jakom vjerom mogu se shvatiti i priznati Božja otajstva. R 66: radi onoga što neki nisu dovoljno vjerovali u Isusa on im je govorio: nitko ne može doći k meni bez Oca, cf r. 37.44. U r 68 prviput se spominje dvanaest apostola u Ivanovu evanđelju. Njihovu povijest evanđelista pretpostavlja kao poznatu iz sinoptika. "Riječi vječnoga života" u r 69 znači: tko vjeruje Kristovim riječima, ima život vječni, cf r 54. Izraz "Svetac Božji" je također jedan od mesijanskih naslova Kristovih. Tako su se zvali Aron i proroci. U NZ dobiva više puta Mesija taj naslov. A u iv 10 36 tumači ga sam Isus gdje se shvaća kao vječno rođenje od Oca te Kristovo odabranje i posvećenje za mesijansku službu. Prema r 71 je Juda "đavao" t.j. čovjek sa đavolskim mislima jer je od Isusa ne samo otpao nego ga i izdao.----- Tom riječju "đavao" izražen je snažan kontrast prema Judinom apostolatu. U svijetlu ovoga događaja postaje nam Judin postupak manje zagonetan. Juda se naime već odavna spremao na izdaju, a jer je hinio ispravnost u apostolatu, utvrdio se u zlu.

Isus odlazi na blagdan sjenica 7 1-lo

1 Isus je potom hodao po Galileji i nije htio da bude u
Judeji, jer su Židovi htjeli da ga ubiju. 2 Blizu je bio ži-
dovski blagdan sjenica. 3 Rekoše mu njegova braća: Izađi odav-
le i idi u Judeju da i tvoji učenici vide tvoja djela što či-
niš. 4 Nitko naime ne čini nešto tajno ako želi da bude upo-
znat; ako dakle činiš takva djela, javno se pokaži svijetu.
5 Njegova braća nisu naime (pravo) vjerovala u njega. 6 Zato
im reče Isus: Moje vrijeme još nije došlo a vaše je vrijeme
vazda tu. 7 Ne može svijet mrziti na vas, a na mene mrzi jer
ja svjedočim da su njegova djela zla. 8 Vi idite na ovaj blag-
dan, ali ja (još) neću ići, jer se moje vrijeme još nije ispu-
nilo. 9 Ovo im reče i ostade u Galileji. lo Kada uzađoše nje-
gova braća na blagdan tada i on sam otide ali ne javno nego
većma tajno.

Blagdan sjenica. Isus u Jeruzalemu 7 11-53

11 Židovi su tražili Isusa na blagdan sjenica i govorili:
Gdje je on? 12 Svijet je mnogo govorio o njemu. Jedni su kaza-
li: dobar je, a drugi su tvrdili: nije nego zavodi narod.
13 Ipak nitko nije javno govorio o njemu od straha pred Židovi-
ma.

14 Kad je blagdan već napolak prošao, uđe Isus u hram i
stade učiti narod. 15 Židovi su se divili i govorili: Otkuda
ovaj zna (Sv.) Pismo, kad se nije učio? 16 Odgovori im Isus:
Moja nauka nije moja nego onoga koji me je poslao. 17 Tko ho-
će da čini njegovu volju, uvidjet će da li je ova nauka od Bo-
ga ili ja govorim sam od sebe. 18 Tko govori sam od sebe, svoju
slavu traži. A tko traži slavu onoga koji ga je poslao, on je
istinit i u njemu nepravde nema.

19 Nije li Mojsije dao vama zakon? I nitko od vas ne vrši
zakon. Zašto hoćete da me ubijete? 2o Odgovori narod: Đavao je
u tebi! tko hoće da te ubije?

21 Odgovori im Isus: Učinio sam jedno djelo i svi se di-
vite tome. 22 Mojsije vam je dao obrezanje - ne kao da bi bilo
od Mojsija nego je već od otaca - i čovjeka obrezujete i u su-
botu. 23 Ako se čovjek obrezuje u subotu a da se pritom ne pre-
stupa Mojsijev zakon, zašto se ljutite na mene, što sam čita-
va čovjeka ozdravio u subotu? 24 Nemojte suditi po vanjštini
nego pravedan sud sudite.

25 Tada kazaše neki Jeruzalemci: Nije li to onaj koga ho-
će da ubiju? 26 Gle javno govori i ništa mu ne prigovaraju. Zar
su doista poglavari spoznali da je ovaj Krist? 27 Ali za ovo-
ga znamo odakle je, a za Krista kada dođe nitko neće znati ot-
kuda je.

28 Tada poviče Isus dok je učio u hramu: Vi znate mene i
znate otkuda sam. Nisam došao sam od sebe, nego onaj koji me

posla istinit je, ali vi ga ne znate. 29 Ja ga znam jer sam od njega i on me je poslaò.

3o Tada su gledali da ga uhvate, ali ipak nitko ne stavi ruke na njega, jer još nije došao njegov čas.

31 Mnogi su od naroda vjerovali u njega i govorili: Hoće li Krist kada dođe, činiti više čudesa nego što ovaj čini.

32 Doznaše farizeji da narod to govori o njemu i poslaše veliki svećenici i farizeji sluge da ga uhvate.

33 Isus reče: Još sam malo vremena s vama, pa idem k onomu koji me posla. 34 Tražit ćete me ali me nećete naći, i gdje sam ja, vi ne možete doći.

35 Tada rekoše Židovi međusobno: Kuda će ovaj ići da ga mi ne bismo mogli naći? Valjda ne misli ići k Židovima što su rasijani među poganima i ondje učiti i pogane? 36 Što znači ovo što reče: tražit ćete me i nećete me naći i gdje budem ja, vi ne možete doći?

37 U posljednji dan blagdana Isus je stajao i vikao: tko je žedan, neka dođe k meni i pije. 38 Tko vjeruje u mene - kako kaže (Sv.)Pismo - rijeke žive vode poteći će iz njegova srca. 39 Ovo reče za Duha Svetoga kojega su imali primiti oni koji budu povjerovali u njega. Još naime nije bio došao Duh Sveti, jer se Isus još nije proslavio.

4o Kad su neki od naroda čuli ove riječi, rekoše: Ovo je zaista prorok. 41 Drugi su govorili: Ovo je Krist. Opet neki su kazivali: Zar Krist dolazi iz Galileje? 42 Ne kaže li (Sv.) Pismo da će Krist doći od roda Davidova i iz grada Betlehema odakle je bio David. 43 Tako nastade prepirka u narodu radi njega. 44 Neki su od njih htjeli da ga uhvate, ali nitko ne stavi ruke na njega.

45 Kad se sluge vratiše k velikim svećenicima i farizejima, oni im rekoše: Zašto ga niste doveli? 46 Odgovoriše sluge: Nikad nije čovjek tako govorio kao što ovaj čovjek. 47 Farizeji im odgovoriše: Zar ste i vi zavedeni? 48 Je li tko od poglavara ili farizeja povjerovao u njega? 49 Nego ovaj svijet koji ne pozna zakona, taj je proklet.

5o Reče im Nikodem, jedan od njih koji je nekoć noću bio došao k Isusu: 51 Da li naš zakon osuđuje čovjeka ako ga prije ne sasluša i ne dozna što čini? Odgovoriše mu: Zar si i ti Galilejac? Ispituj Pisma i vidi da prorok ne dolazi iz Galileje. 52 Tada otidoše svaki svojoj kući.

. . . .

Tumač 7, 1-53 Isus u Jeruzalemu na blagdan sjenica. - U r 2 se veli da predstoji blagdan sjenica koji dolazi u listopadu. Krist je, dakle, djelovao u Galileji oko pola godine. Događaje toga vremena zabilježio nam je Matej u 15 1-18 35. Isus utvrđuje apostole u vjeri i otkriva im tajne

spasenja kao i soteriološki smisao svoje muke. U posljednjoj godini svoga djelovanja Krist nije išao u Jeruzalem niti o vazmu niti na blagdan sedmica.

Blagdan sjenica bio je treća glavna židovska svetkovina, koja se slavila od 15-21 listopada (tišria) cf lev 23 34-44. Za vrijeme tog blagdana Židovi su kroz osam dana stanovali u sjenicama po krovovima i javnim mjestima. Blagdanska osmina sjećala ih je, dakle, na boravak u sinajskoj pustinji nakon izlaska iz Egipta. Prigodom toga blagdana Židovi su zahvaljivali Bogu i za žetvu.

Iz r 5 vidimo da "braća t.j. bliži i daljnji rođaci Isusovi nisu posve ispravno vjerovali u Krista, jer su se zanosili nacionalno-mesijanskom idejom. Zato veli evanđelista: ni braća njegova nisu vjerovala u njega. Smisao r 6 je ovaj: još nije nastupilo vrijeme da ja umrem za mesijansku stvar, dok se vi uvijek možete sprijateljiti sa svijetom, odnosno, uvijek možete poći u Jeruzalem na blagdan. Oba tumačenja dobro pristaju u kontekst. U r 7 "ne može" pokazuje moralnu nemogućnost t. j. židovstvo kao cjelina ("svijet") ne može mrziti na braću Isusovu jer se ovi s njime slažu. Isusov nauk i djela su "svjedočanstvo" protiv Židova koje ih osuđuje. R 8 ima smisao: ja neću uzaći na ovaj blagdan sada i neću ići svečano u povorci s drugim hodočasnicima. Isus, dakle, kaže da neće javno ići na svetkovinu. Prema r 9-1o Isus je otišao na blagdan "tajno" da se ne dozna svrha njegova puta. Pratili su ga samo neki apostoli. U r 11-13 "Židovi" su sinedristi, farizeji i dr. Tražili su ga na blagdan jer su znali da obično dolazi tom zgodom u Jeruzalem. "Nitko" u r 13 vjerojatno je samo onaj dio naroda koji je Isusu bio sklon. Tako većinom kažu stariji i noviji tumači.

Vrijeme kad se Isus imao javno pokazati u Jeruzalemu kao Mesija, odredio je Otac nebeski. Taj svečani čas nastupio je nakon daljnje pola godine. Tada je Krist, šest dana prije pashe, u pratnji svojih učenika i mnoštva naroda unišao kao Mesija svečano u Jeruzalem.

U 7 14-35 iznosi nam Ivan Isusov govor u hramu. Od r 14-19 dokazuje Isus da je njegova nauka božanskog podrijetla; on iznosi kriterije po kojima se može upoznati božanski karakter njegove nauke. U r 2o-24 brani se Krist pred Židovima koji su mu predbacivali ozdravljenje bolesnika u subotu. U r 25-3o tvrdi Krist da je i on od Boga, i da ga je nebeski Otac poslao. U r 31-36 kaže da predstoji njegov odlazak s ovoga svijeta, i da time ujedno prestaje za Židove mogućnost spasenja odnosno vrelo njegove milosti.

Blagdan sjenica trajao je osam dana, dakle je Isus poučavao oko 18. tišria. Iz r 15 vidimo da je Isus u svojoj pouci najprije citirao tekst Sv.Pisma, protumačio ga i obrazložio sa drugim tekstovima biblije. Jednako je kasnije postupao Pavao. Isus je posjedovao rabinsko znanje premda nije polazio rabinske škole. Te su škole bile na glasu, i postojala je židovska izreka: bio ti i velik mudrac, drugo je što znaš od sebe, a opet drugo što primiš od učitelja. R 16 se dvojako tumači: Kristov

nauk nije običan ljudski nauk nego riječ Božja; Krist dakle ovdje govori kao čovjek. Drugi opet vele: Kristov nauk je ujedno i nauk Boga Oca. Sa božanskim bitkom prima Krist i svu Očevu istinu. Ovdje dakle Krist govori kao Bog.

R 17-18: tko provodi krepostan život, vrši Božju volju, pravo je Božje dijete koje svagda sluša Božji glas i spoznaje Božja djela. Tko sebe propovijeda, traži svoju slavu t.j. čini to za svoju korist. Tko pak traži Božju slavu, taj je istinit. To se najbolje vidi na Kristovoj djelatnosti, cf 5 41 i dr. Prema r 19 Židovi vrše slovo zakona, ali njegov duh su pogazili. Dokaz tome je njihova želja da ubiju Isusa. Hodočasnici govore u r 2o: zli duh melankolije te obuzeo. Takvo je bilo u ono doba shvaćanje puka, cf 8 48, lo 2o. Drugi tumače: nisi priseban, ili: opsjednut si pa tako govoriš. Hodočasnici nisu znali za nakanu poglavara da ubiju Isusa. "Jedno djelo" u r 21 je ozdravljenje bolesnika koji je bio 38 godina bolestan, cf 5 2-9.

R 22-23 ima ovaj smisao: jer se sablažnjavate o mene, kažem ovo: Mojsije vam je dao obrezanje, ali je ono postojalo već prije Mojsija, cf 3 mojs 12 3, 1 mojs 17 lo. U subotu obrezujete čovjeka, i time dokazujete da je obrezanje nad subotom, cf lev 12 3. Bilo je rabinsko načelo: ozdravljanje teškog bolesnika kao i obrezanje veće je od subote. U r 24 traži Krist da ono ozdravljenje ne valja prosuđivati kao naravsko-zdravstveni čin nego kao djelo vrhunaravne ljubavi prema Bogu i bližnjemu.

R 25-27: cr 6 42 i izai 53 8. U ovom posljednjem tekstu prorok gleda Mesijino božanstvo. Rabini su, bez pravoga razloga, tvrdili da podrijetlo Mesije neće biti nikome poznato, jer se dobro znalo da će Mesija kao Davidov potomak doći iz Betlehema, mihej 5 2. Osim toga je postojala legenda da će Mesija živjeti neko vrijeme posve sakriveno, a zatim će se iznenada pojaviti. Prema r 28-29 Židovi su jasno spoznali da je Isus od Boga poslan, ali nisu htjeli to priznati jer njihova spoznaja Boga nije bila ispravna. Isus je "od Boga" kao vječni Sin Božji, i Otac ga je poslao da spasi ljude cf 8 55, 6 46. Lažni proroci dolaze "u svoje ime" i zato govore "od svoga". U r 29 je govor o božanskom znanju Sina Božjega. Isus je od Oca, t.j. iz njegova bistva rođen. Za r 3o vidi 8 2o. Isusa su htjeli uhvatiti prije pomenuti stanovnici Jeruzalema ili poglavari. Međutim, još nije došla Kristova ura, t.j. vrijeme njegove muke i smrti. Iz r 31 razabiremo da je Krist činio vrlo mnoga čudesa, tako da ih po narodnom shvaćanju ni Mesija ne bi mogao više činiti. Dakle je Isus Mesija. Pošto je Ivan dosada iznio samo nekoliko čudesa Kristovih, vidi se da pretpostavlja poznavanje sinoptičkih evanđelja. U r 32 narod govori o Isusu kao što kaže r 31, a to je bilo sumnjivo sinedristima i farizejima i zato su poslali sluge da uhvate Isusa.

R 33-34: vidi 8 21, 13 33. Židovi će tražiti Isusa u teškim danima opsade Jeruzalema, ali uzalud jer je vrijeme spasenja prošlo. Židovi ne mogu doći k Isusu koji je uzašao na nebo, ako ustraju u nevjeri. Drugi opet vele da je samim Kristovim

uzašašćem nestalo mogućnosti da Židovi dođu do Isusa. R 35-36: "dijaspora" su Židovi koji su živjeli među poganima izvan Palestine. Takav smisao dijaspore nalazimo i u LXX. Židovi nisu htjeli shvatiti Isusa koji je govorio o svome uzašašću.

U 7 37-53 iznose se događaji, što su se zbili posljednjega blagdana sjenica.

Kristove su riječi u r 37-38 vjerojatno u vezi sa obredom u kojem je svećenik prolijevao zlatan vrč pun vode, koja se uzimala iz vrela Siloj; ta se voda prolijevala kraj žrtvenika, u znak zahvalnosti što je Bog davao vodu izraelskom narodu u pustinji. Za r 38 vidi izai 58 11, zah 14 8, ezek 47 1, 2 12, joel 3 1.23. "Rijeke vode žive" su obilne milosti i darovi Duha Svetoga. "Posljednji" dan je sedmi ili osmi dan koji se smatrao svršetkom blagdana. Citat u r 38 ne nalazi se ovako u Sv.Pismu, pa je prema tome očito da Krist ima pred očima sve one tekstove koji govore o milosti Božjoj pod slikom vode. Smisao je ovaj: tko vjeruje u mene, primit će obilne milosti i darove Duha Svetoga te će ih moći i drugima saopćiti. Isusova "proslava" u r 39 je njegovo uzašašće na nebo i njegova slava "o desnu" Boga. I u SZ primali su neki pravednici Duha Svetoga na izvanredan način, ali to je bilo dosta rijetko i većma karizma negoli posvetna milost.

"Prorok" u r 40 znači preteču Mesije, cf 1 24. Židovi su zaboravili da se Isus rodio u Betlehemu i da je roda Davidova. O "proroku" govori i Mojsije u deut 18 15. Mesija je imao biti sin Davidov jer je prema Božjem obećanju trebao da vlada u kraljevstvu Davidovu zauvijek, cf mt 22 42, lk 2 4, mk 1 2, mihel 5 1. Mesija se i naziva "sin Davidov", i tako sebe naziva Isus, cf mt 9 27, 12 23, 15 22 i t.d.

Iz r 45-46 vidimo da su sluge stajali pod jakim dojmom Kristovih riječi, cf mt 7 29, mk 2 2, lk 3 2. Svijet koji ne pozna zakona bio je običan narod, većinom prezren od uglednijih Židova. Iz r 51 slijedi da je zakon propisivao najstrožu nepristranost u sudbenom postupku cf lev 19 15, deut 1 16.17 i dr. Zakon, doduše, nije tražio da se presluša krivca, ali se to razumijevalo samo po sebi. U r 52 sinedristi predbacuju Nikodemu da govori i misli kao Galilejac. Nikodem je doduše bio rodom iz Galileje, ali i prorok Jona bio je Galilejac, jednako i prorok Nahum, a možda i prorok Ozeja. Ne stoji dakle farizejska tvrdnja u r 52. Prema r 53 i sinedristi su spoznali da Isusov čas još nije došao. Tako je Nikodem svoj cilj postigao.

Žena preljubnica 8 1-11

1 Isus otide na Maslinsku goru. 2 Rano ujutro ponovno do-
đe u hram. Sav je narod pohrlio k njemu i on je sjeo i učio
ih.
3 Tada književnici i farizeji dovedoše k njemu ženu za-
tečenu u preljubu, postave je na sredinu 4 i rekoše mu: Uči-
telju, ova je žena uhvaćena u preljubu. 5 Mojsije nam je za-
povjedio u zakonu da takve kamenujemo. A što kažeš ti? 6 O-
vakvim govorom htjeli su ga kušati da bi ga mogli optužiti.
A Isus se prignu i poče prstom pisati po zemlji. 7 Kad
su ga dalje zapitkivali, uspravi se i reče im: Tko je od vas
bez grijeha, neka prvi baci kamen na nju.. 8 Potom se ponovno
sagnuo i pisao po zemlji. 9 Kad su to čuli, počeše odlaziti
jedan za drugim počevši od najstarijih. Ostade Isus sam i že-
na koja je stajala na sredini. lo Isus se uspravi i reče joj:
Ženo, gdje su tvoji tužioci? Zar te nitko ne osudi? 11 Ona od-
govori: Nitko, Gospodine! Reče joj Isus: Ni ja te neću osudi-
ti; idi i odsada ne griješi više!

Isus je svijetlo svijeta 8 12-2o

12 Opet im je Isus govorio: Ja sam svjetlo svijeta. Tko
ide za mnom, ne hoda u tmini nego će imati svjetlo života.
13 Rekoše mu farizeji: Pošto ti sam za sebe svjedočiš,tvoje
svjedočanstvo nije istinito. 14 Odgovori im Isus: Ako i ja sam
svjedočim za sebe, i-tinito je moje svjedočanstvo,jer znam
otkuda sam došao i kamo idem; a vi ne znate otkuda dolazim ni-
ti kamo idem.
15 Vi sudite po vanjštini, dok ja ne sudim nikome. 16 I
ako sudim, moj sud je istinit, jer nisam sam nego ja i Otac
koji me posla.
17 U vašem je zakonu pisano: Svjedočanstvo dvojice ljudi
je istinito. 18 Ja sam koji svjedočim sam za sebe i Otac koji
me posla, također svjedoči.za mene.
19 Tada mu rekoše: Gdje je tvoj Otac? Isus odgovori: Vi
ne poznate ni mene ni moga Oca; kad biste mene poznavali,po-
znavali biste i moga Oca.
2o Ovo reče Isus kod riznice, kad je učio u hramu. Nitko
ga ne uhvati, jer još nije bio došao njegov čas.

Rasprava sa Židovima 8 21-59

21 Ponovno im reče Isus: Ja idem i tražit ćete me, ali
ćete umrijeti u svojem grijehu. Kamo ja idem, vi ne možete
doći.

22 Rekoše Židovi: Zar će sam sebe ubiti kad kaže: kamo
ja idem, vi ne možete doći?

23 Reče im: Vi ste odozdo, ja sam odozgo; Vi ste od ovo-
ga svijeta, a ja nisam od ovoga svijeta. 24 Rekoh vam da ćete
umrijeti u svojim grijesima: ako naime ne vjerujete da sam ja
(Spasitelj svijeta), umrijet ćete u svojim grijesima.

25 Rekoše mu: Tko si ti? Odgovori im Isus: Svakako to
što vam već odavna kažem. 26 Mnogo imam govoriti i suditi o
vama; ali onaj koji me posla, istinit je, i ja ono govorim
svijetu što sam čuo od njega. 27 Nisu opazili da im je govo-
rio o Ocu nebeskom.

28 Tada reče Isus: Kad podignete Sina čovječjega, onda
ćete uvidjeti da sam ja (Spasitelj) i da ništa sam od sebe ne
činim nego kako me je Otac naučio; onako govorim. 29 Onaj ko-
ji me posla, sa mnom je. Nije me ostavio sama, jer ja svagda
činim što je njemu drago.

30 Kad je Isus to govorio, mnogi su povjerovali u njega.
31 Ovima od Židova koji su povjerovali u njega, kazivao je:
ako ustrajete u mojoj nauci, bit ćete doista moji učenici;
32 spoznat ćete istinu i istina će vas osloboditi.

33 Odgovoriše mu: Mi smo potomci Abrahamovi i nikada ni-
smo nikome robovali; kako ti govoriš: bit ćete slobodni.

34 Odgovori im Isus: Zaista, zaista vam kažem: tko čini
grijeh, rob je grijeha. 35 Rob ne ostaje u kući zauvijek, a Sin
ostaje zauvijek. 36 Ako vas dakle Sin oslobodi, doista ćete
biti slobodni. 37 Znam da ste Abrahamovi potomci, ali hoćete
da me ubijete, jer moja nauka ne nalazi kod vas nikakva odzi-
va. 38 Ja govorim što sam vidio kod svoga Oca a vi činite što
ste čuli od svoga oca.

39 Odgovoriše mu: Abraham je naš otac. Reče im Isus: Da
ste Abrahamova djeca, činili biste Abrahamova djela. 40 Ali
vi sada hoćete da ubijete mene, čovjeka koji vam rekoh istinu
što sam čuo od Boga; takvo što Abraham nije činio. 41 Vi vr-
šite djela svoga oca.

Rekoše mu: Nismo rođeni iz preljuba, imamo jednoga oca,
Boga.
42 Reče im Isus: Kad bi Bog bio vaš otac, ljubili biste
mene, jer sam ja od Boga izašao i došao; nisam došao sam od
sebe nego me je on poslao. 43 Zašto ne razumijete moga govora?
Jer niste sposobni da prihvatite moj nauk. 44 Đavao je vaš o-
tac i vi vršite želje svoga oca. On je bio ubojica ljudski ot-
početka i ne stoji u istini, jer istine u njemu nema. Kad la-
že, govori od svoga, jer je lažac i otac laži. 45 Vi meni ne
vjerujete jer vam kažem istinu. 46 Tko će mi od vas dokazati
kakav grijeh? Ako vam govorim istinu, zašto mi ne vjerujete?
47 Tko je od Boga, Božje riječi sluša; vi ne slušate jer ni-
ste od Boga.

48 Odgovoriše mu Židovi:Ne kažemo li pravo da si Samari-
tanac i da imaš đavla. 49 Odgovori Isus: Ja nemam đavla nego

poštujem svoga Oca, a vi mene sramotite. 5o Ja ne tražim svo-
je slave; ima drugi koji traži i sudi. 51 Zaista, zaista vam
kažem: tko održi moju riječ, ne će vidjeti smrti dovijeka.

52 Rekoše mu Židovi: Sad vidimo da imaš đavla. Abraham
je umro i proroci, a ti kažeš: tko održi moju riječ, neće o-
kusiti smrti dovijeka. 53 Zar si ti veći od našega oca Abra-
hama koji je umro? I proroci su pomrli. Kime se ti sam gradiš?

54 Odgovori Isus: Ako se ja sam slavim, moja slava nije
ništa. Moj Otac je onaj koji me slavi, i za koga vi kažete
da je vaš Bog. 55 Ali vi ga ne znate, a ja ga znam, i kad bih
rekao da ga ne znam, bio bih lažac kao i vi. Nego ga znam i
njegovu riječ držim. 56 Vaš otac Abraham klicao je od želje
da vidi moj dan; vidio je i obradovao se.

57 Rekoše mu Židovi: Još ti nema ni pedeset godina, pa
si Abrahama vidio? 58 Odgovori Isus: Zaista, zaista vam ka-
žem: prije nego je Abraham bio, ja jesam.

59 Tada pograbiše kamenje da bace na nj, ali se Isus sa-
kri i izađe iz hrama.

....

Tumač 8, 1-11

Neki poriču autenciju izvještaja o preljubnici u 8 1-11 na osnovu vanjskih i nutarnjih kriterija. Katolički tumači gotovo bez iznimke priznaju i dokazuju autenciju veoma uspješno. Jer kad ne bi taj izvještaj bio autentičan, nikako ne bi mogao zbog svoga sadržaja, unići u tekst, i to zbog veoma strogog postupka stare Crkve sa preljubnicima. Mojsijev zakon izrično je propisivao smrtnu kazan za preljub zaručnice. Zato neki misle da je i ova žena bila nečija zaručnica. Međutim, ova okolnost nije od značenja jer židovsko ženidbeno pravo nije poznavalo gotovo nikakve stvarne razlike između zaručnice i udate žene. Da je Isus rekao: ženu treba kamenovati, farizeji bi ga optužili pred rimskim vlastima. Da je rekao: ženu ne treba kamenovati, optužili bi ga pred narodom da tobože prezire Mojsijev zakon. Zamka je dakle ležala u samoj situaciji. Pisanjem po zemlji htio je Isus pokazati da ta stvar na njega ne spada, cf lk 12 13 i dr. Drugi kažu da je Gospodin pisanjem upozorio farizeje na jer 17 1, odakle se vidi da su oni veći krivci od žene jer su pogazili vjernost svome Bogu, a Krista njegova prezreli. Neki, napokon, vele da je Isus pravio neke nerazumljive znakove, i time pokazao da ga se stvar ne tiče. Svjedoci su po zakonu morali prvi baciti kamenje na osuđenoga, cf 5 mojs 7 17, rim 2 1.22, dap 7 58. Sv.Augustin kaže: Kristov poziv je glas pravednosti; grješnica neka se kazni, ali ne od grješnika! Neka se ispuni zakon, ali ne od onih koji ga prestupaju! Krist ovdje ne rješava pitanje imaju li grješni poglavari pravo kazniti krivca ili ne; on samo upozoruje da u njegovu kraljevstvu treba da vlada međusobna ljubav, i da čovjek prosuđujući bližnjega treba da

misli i na vlastite slaboće. Svakako je pravo i dostojno da pravednik sudi grješniku a ne grješnik! Opravdanost ovog načela nisu mogli ni farizeji poreći. U r 8 Isus ponovno pokazuje da ne želi s tom stvari imati više posla. Prema r 9 nestali su tužitelji, a ostao je samo narod koji je prizor promatrao, cf r 12 sl. U r 1o-11 vidimo ispravnost izreke sv.Augustina: Gospodin je osudio grijeh, ali ne grješnike, cf lk 9 56, iv 5 14.

Tumač 8,12-2o

"Opet" u r 12 odnosi se na 7 37. Isus je te riječi rekao možda još istoga dana. Sv.Pismo SZ i NZ više puta naziva Mesiju "svjetlom svijeta" što dokazuje univerzalnost spasenja. Iz mt 5 14 vidimo da su i apostoli "svjetlo svijeta" ali samo kao zamjenici Kristovi. Tko ide za Kristom, t.j. tko vjeruje u Krista i vrši njegov zakon, ne živi u duhovnoj tami neznanja i grijeha nego ima pravu spoznaju vrhunaravnih istina i živi prema toj spoznaji. "Svjetlo života" nam daje milosni život odnosno vodi u takav život kao i u vječni život. Iz r 13-14 vidimo da je neprijatelje smetalo što Isus tobože sam svjedoči u svojoj stvari. Međutim,Krist zna odakle dolazi i kamo ide jer je istobitan s Ocem, i zato je njegovo svjedočanstvo istinito jer je kao Bog sama istina. Kristovo svjedočanstvo o sebi je prema tome najjača potvrda istinitosti njegove nauke. Riječi: ja sam svjetlo, možda su aluzija na goleme svijećnjake na kojima je gorjelo ulje, i koji su stajali u hramskom predvorju za žene. Tu je Isus običavao učiniti narod. Ti su svijećnjaci sjećali Židove na ognjeni Božji stup u pustinji, cf 12 35, 1 4, 9 5, 12 46 i dr.Glede r 13 vidi 5 31, a za r 14 vidi 7 28 i 7 24.

R 15-16: suditi po vanjštini t.j. suditi prema vanjskoj pojavi, vanjskim odlikama neke osobe ili stvari više puta znači suditi na neki niski, tjelesni način. Oba shvaćanja dobro pristaju u kontekst. Krist je došao da oslobodi ljude, a ne da ih sudi; drugi opet vele: Krist ne sudi pristrano poput farizeja. R 16 ima ovaj smisao: ako ja koji sam došao da spasim čovjeka, ipak ga osuđujem zbog nevjere, tada je moj sud pravedan, jer sudim zajedno s Ocem s kojim sam istobitan. Ne sudim samo kao čovjek jer sam Bog i čovjek. U r 17-18 poziva se Krist na deut 19 15. Svojom argumentacijom hoće Krist protivnike uvjeriti o istinitosti svoga svjedočanstva, kojim stvarno on više daje nego što Mojsijev zakon glede svjedoka traži;t.j. Isusovo svjedočanstvo je svjedočanstvo Oca i Sina koji je istobitan s Ocem, a različan od ljudi po svojoj božanskoj naravi. Židovske predrasude bile su krive da farizeji nisu mogli shvatiti vrijednost tako uzvišenog svjedočanstva. Za r 19-2o vidi 14 9, 16 3, 7 29. "Znati" Isusa odnosno Oca znači: vjerovati u njih i vršiti njihove zapovijedi. "Riznica" znači ovdje dvoranu odnosno hodnik kraj hramske riznice.

Tumač 8,21-59 Krist raspravlja sa Židovima.- Glavna je teza Kristova govora u 8 21-59 ova: sloboda dolazi po evanđelju, a ropstvo po grijehu. I ovaj je govor Krist održao u hramu, malo poslije svetkovine sjenica. U r 21 Krist govori slično kao u 7 34. U r 22 kažu Židovi: Zar će se Krist samoubistvom upropastiti kad kaže da ne možemo poći za njim. Misao u r 23-24 je ova: Židovi su odozdo jer ne shvaćaju Božjih nakana; oni su kao ljudi koji su posve tuđi Bogu, cf 3 6.31. Izreka u r 24: da sam ja, je grecizam što znači: da sam ja Spasitelj svijeta. R 25 ima ovaj smisao: moja nauka koju vam već od početka svoga javnog djelovanja propovijedam svjedoči da sam ja Spasitelj svijeta. Drugi vele da je ovaj smisao: čemu vama još uopće govoriti? Vama ne koristi niti mio poziv niti oštra prijetnja; vi ste izgubljeni. U latinskom tekstu bio bi ovaj smisao: ja sam vječni Sin Božji, početak svega, i ja vam govorim, cf apk 1 17, 2 8, 22 13. Grčki izraz (ten arhen) stoji ovdje adverbijalno i može značiti: na početku, ispočetka, posve, svakako i t.d. U r 25 Isus tvrdi da njegova nauka pokazuje tko je on, naime, da je Spasitelj svijeta. Stariji tumači vele da je Kristova misao: Krist je ono, što on uči već otpočetka, naime Mesija. Neki spajaju izraz ten arhen sa r 26 pa kažu: uopće imam mnogo glede vas govoriti i suditi, pa to uostalom i činim. U r 26 Krist govori svojim neprijateljima, ali još nije za njih došao čas osude, jer još nije nastupio sudnji dan. "Čuti" znači ovdje božansku spoznaju Sina Božjega prije utjelovljenja. R 27 znači da Isus govori o Bogu kao svome naravskom Ocu. Tako se čini prema Vulgati. Grčki tekst glasi: i ne opaziše da im je govorio o Ocu. U r 28-29 kaže Krist: kada me razapnete, spoznat ćete da sam Spasitelj, i mnogi će se od vas obratiti, cf 3 14, 12 32. Otac neće ostaviti Sina u času njegove smrti jer je Bogu mio, cf mk 15 34, iv 7 16, 5 19. U r 29 veli se: Otac me nije ostavio sama; jer Isusova djelatnost pokazuje da je on vazda pod zaštitom Božjom, ili: jer Isus svojim djelima zaslužuje posebnu Božju zaštitu. Tako je na pr. svojom mukom stekao proslavu svoje ljudske naravi.

R 3o-32: Židovi koji su povjerovali nekom početnom i slabom vjerom, bili su ugledni stanovnici Jeruzalema i dosadašnji protivnici Kristovi; možda isti što se spominju u r 3o. Krist kaže: ako moj nauk uzvjerujete i praktički po njemu živite, napredovat ćete u spoznaji istine. Sloboda kao plod Kristove istine sadrži u sebi dva momenta: oslobađa čovjeka iz ropstva grijeha i stavlja ga u stanje slobode. U r 33 kažu Židovi da nisu nikome robovali, premda stvarno robuju sada Rimljanima, a njihovi su pređi robovali Kaldejima i drugim narodima. Međutim, Gospodin govori o duševnom ropstvu i o duhovnom oslobođenju. Možda Židovi ovdje ističu rabinsko načelo: tko služi Bogu, ne robuje nikome makar se i nasilje vršilo nad njime. Dvostruki amen u r 34 dokazuje važnost Kristove izjave. Grijeh je ovdje sve što je u sukobu sa zakonom Božjim: i to ne samo grješni čin nego i grješno stanje, kao i strast koja čovjeka tjera na sve nove i nove grijehe.

R 35-36: rob nema prava doživotno ostati u kući. "Sin" je sam Krist kao gospodar Crkve, a "kuća" je kraljevstvo Božje odnosno Crkva u SZ i NZ. R 37: Kristovi protivnici potječu doduše od Abrahama, ali nisu duhovna djeca njegova jer hoće da ubiju Isusa. Kristov nauk ne nalazi mjesta u židovskim srcima, jer ga nisu sposobni primiti. Prema r 38 protivnici ne primaju Kristove nauke, s razloga što Krist uči ono što je čuo od svoga Oca, dok su neprijatelji opet ovisni od svoga "oca", đavla, r 44. Smisao r 39 je ovaj: pravo je dijete Abrahamovo onaj koji mu je duhovno srodan, t.j. koji čini dobra djela poput Abrahama. Židovi te duhovne srodnosti s Abrahamom nemaju, cf 5 16. "Blud" u r 41 je metafora i znači idolopoklonstvo. Židovi dakle tvrde da ne potječu od pogana nego se klanjaju jednome Bogu. Prema r 42 Isus je izišao od Boga vječnim izlaženjem odnosno rađanjem iz bivstva Očeva. Krist je"došao"po svom utjelovljenju i po svojoj djelatnosti poslije utjelovljenja. A djeluje u svijetu ne po svojoj volji nego kao poslanik Božji. "Govor" u r 43 je sve ono čime je Krist dokazao svoje božansko poslanje, cf mk 7 29. "Slušati" Kristov nauk znači ovdje: priznati i vršiti njegove zapovijedi. Židovi su za ovo bili moralno nesposobni jer su se pokoravali đavlu. U r 44 Krist govori o duhovnoj srodnosti sa đavlom. Đavao je ubojica ljudski "od početka" t.j. otkada ljudi postoje. Đavao je stvoren kao dobar duh, ali je vlastitom krivnjom postao lažac i otac svakoga lašca odnosno otac svake laži. "Istina" je ovdje stanje koje je u skladu sa božanskom istinitosti i pravdom. U toj istini đavao "ne stoji" t.j. nije ustrajao.

U r 45-46 bezgrješnost i laž se međusobno isključuju.Jer je Isus bez grijeha zato je i njegova nauka istinita, cf 7 18; "grijeh" u r 46 uzimaju moderni tumači u smislu"laži"; Kristov je nauk božanskog podrijetla jer Krist sve radi na Božju slavu. Od Boga je onaj - prema r 47 - koji je rođen od Boga t.j. koji je Božje dijete po milosti ili je uopće spreman da sluša glas Božji. Isus ovdje ne uči gnostički dualizam apsolutnog dobra i zla, jer izrično tvrdi da su Židovi sami krivi svojoj nevjeri. Iz r 48 vidimo da su Židovi češće optuživali Isusa kao Samarjanina. To je kod Židova bila pogrdna riječ, jer su Židovi mrzili na Samaritance i smatrali ih "psima" pošto su bili židovsko-poganskog podrijetla. "Imati đavla" znači: biti opsjednut ili biti izvan sebe. Prvo značenje bolje odgovara kontekstu. Prema r 49 Krist "časti" svoga Oca svojom mesijanskom djelatnošću, cf 13 2o. U r 5o-51 je sudac Bog. Proslava Kristova očituje se u uspješnom ostvarivanju mesijanske ideje. Njezina pobjeda neprestano se manifestira u povijesti Crkve. "Dan" Gospodinov u r 56 je dan utjelovljenja Kristova ili pak sav njegov zemaljskki život. Abraham je "vidio" dan Gospodnji ili po vjeri ili u nekom događaju, na pr. u rođenju ili žrtvi Izakovoj, ili napokon po posebnoj Božjoj objavi. Drugi opet misle da je Abraham "vidio" dan Kristov u prekogrobnom životu, cf lk 16 25. Irenej misli da je Isus možda u vrijeme toga razgovora imao oko 5o godina. Drugi opet vele da je samo izgledao kao pedesetgodišnjak. Treći vele da je

to poslovica kojom se kaže: još nisi prešao ni muževnu dob, nisi proživio ni jedan jubilej. U lev 24 16 traži se smrtna kazna za hulu na Boga. Prema r 59 Isus je postao nevidljiv, i to bilo na čudesan način, bilo da mu se zameo trag u mnoštvu naroda. Čitav ovaj događaj jasno pokazuje da je Krist utjelovljeni Logos, da je božanska osoba u najstrožem smislu riječi, i da su sami Židovi tako shvatili riječi Isusove.

Isus i slijepac od rođenja 9 1-41

1 Prolazeći Isus opazi čovjeka slijepa od rođenja.
2 Njegovi učenici zapitaše ga: Rabi, tko je sagriješio, ovaj
ili njegovi roditelji da se rodio slijep?

3 Odgovori Isus: Nije sagriješio ni on ni njegovi roditelji nego treba da se objave Božja djela na njemu. 4 Meni
valja raditi djela onoga koji me posla dok je dan; dolazi noć,
kada nitko više neće moći raditi. 5 Dok sam na svijetu, svjetlo sam svijeta.

6 Kad ovo reče, pljunu na zemlju, načini blato od sline, namaza blatom oči slijepcu 7 i reče mu: Idi operi se u
ribnjaku Siloji što znači poslanik. Otide dakle slijepac, opra
se i dođe zdravih očiju. 8 Susjedi i oni koji su ga otprije
(često) vidjeli da prosjači, kazaše: Zar nije ovo onaj što je
sjedio i prosjačio? 9 Jedni su govorili: On je; dok su drugi
tvrdili: Nije nego mu je samo sličan. Ali on je govorio: Ja
sam.

lo Tada mu rekoše: Kako ti se otvoriše oči? 11 Odgovori:
Čovjek koji se zove Isus, načini blato, pomaza moje oči i reče mi: idi u ribnjak Siloju i operi se. Otidoh, oprah se i progledah.

12 Upitaše ga: Gdje je on? Reče: Ne znam.

13 Dovedoše dakle čovjeka k farizejima. 14 Bila je
subota kad je Isus načinio blato i otvorio mu oči.

15 Sada ga farizeji upitaše kako je progledao. Reče im:
Stavio mi je blato na oči, oprah se i vidim. 16 Rekoše neki
od farizeja: Nije ovaj čovjek od Boga, jer ne svetkuje subote. Drugi su opet govorili: Kako može čovjek grješnik činiti takva čudesa? Nasta dakle razdor među njima.

17 Opet kazaše slijepcu: Što kažeš ti za onoga koji ti
je otvorio oči? Odgovori: Prorok je.

18 Židovi nisu (sada) vjerovali da je bio slijep i da
je progledao, dok ne dozvaše njegove roditelje. 19 Zapitaše
ih: Je li ovo vaš sin, za koga tvrdite da se rodio slijep? Kako dakle sada vidi? 2o Odgovoriše roditelji: Znamo da je ovo
naš sin i da se rodio slijep; 21 ali kako sada vidi, ne znamo,
niti znamo tko mu je otvorio oči. Pitajte njega; odrastao je

pa neka sam za sebe govori. 22 Ovo kazaše njegovi roditelji zato što su se bojali Židova. Židovi se naime dogovoriše: tko ga god prizna za Krista, bit će izopćen iz zbornice. 23 Zato roditelji njegovi rekoše: Odrastao je, pitajte njega.

24 Opet dozvaše čovjeka koji je bio slijep i kazaše mu: Daj slavu Bogu! Mi znamo da je ovaj čovjek grješnik. 25 Odgovori im: Da li je grješnik, ne znam; jedno znam da sada vidim a bio sam slijep. 26 Rekoše mu ponovno: Što ti je učinio? Kako ti je otvorio oči? 27 Odgovori im: Već vam rekoh pa niste vjerovali; zar hoćete da opet čujete? Zar i vi hoćete da budete njegovi učenici?

28 Tada ga izgrdiše i rekoše: Ti budi njegov učenik, a mi smo Mojsijevi učenici. 29 Mi znamo da je Mojsiju govorio Bog, a za ovoga ne znamo odakle je.

30 Odgovori im čovjek: To je čudno da ne znate odakle je, a otvorio je moje oči. 31 Znamo da Bog ne sluša grješnika nego ako tko poštuje Boga i vrši njegovu volju, onoga sluša. 32 Od postanka svijeta nije se čulo da bi netko otvorio oči slijepcu od rođenja. 33 Kad on ne bi bio od Boga, ne bi mogao ništa učiniti.

34 Odgovoriše mu: Sav si se rodio u grijesima pa ti da nas učiš? I izbaciše ga napolje.

35 Čuo je Isus da su ga izbacili napolje i kad ga nađe reče mu: Vjeruješ li ti u Sina Božjega? 36 On odgovori: Tko je, Gospodine, da vjerujem u njega? 38 Reče mu Isus: Vidio si ga i koji sada s tobom govori, onaj je. 38 On reče: Vjerujem, Gospodine! I pade ničice pred njega. 39 Isus nastavi: Došao sam da sudim i razlučim ljude da vide oni koji ne vide, a koji vide da postanu slijepi. 40 To su čuli neki od farizeja koji su bili s njime pa mu rekoše: Zar smo i mi slijepi? 41 Reče im Isus: Kad biste bili slijepi, ne biste imali grijeha; ali sada kažete: vidimo! Dakle, vaš grijeh ostaje.

....

Tumač 9, 1-41 Ozdravljenje slijepca od rođenja izvršio je Isus neposredno prije svoga odlaska iz hrama što se spominje na kraju gl. 8. To se ozdravljenje dogodilo nedugo poslije blagdana sjenica, i to jedne subote (r 14). Čudo se dogodilo u blizini hrama i izvora Siloje. Ovim čudom dokazao je Isus istinitost svoga svjedočanstva o sebi, da je naime svjetlo svijeta. Radi toga čuda odlučili su protivnici Kristovi da svakoga pristašu Kristova isključe iz sinagoge.

R 2: Isus je već nekoliko puta rekao da osobni grijeh može biti uzrokom tjelesne nevolje, cf 5 14, mt 9 2. U SZ prijeti Bog roditeljima da će njihove grijehe kazniti na djeci do 3. i 4. koljena, eks 20 5, 43 7, deut 5 9, jer 32 18. A mogla je ova sljepoća biti anticipacija kazne za eventualne buduće grijehe. U tom slučaju imala bi ta kazna ne samo vindikativni ne-

go- i medicinalni karakter, t. j. Gospodin bi ovom sljepoćom spriječio eventualni porast grijeha i time olakšao obraćenje grješnika. Zato su učenici pitali nije li slijepac sam skrivio svoju sljepoću.

U r 3 Isus ne kaže da slijepac i njegovi roditelji uopće nemaju grijeha, nego samo tvrdi da u ovom slučaju osobni grijeh nije uzrok sljepoće. Božji promisao pokazat će po toj sljepoći veličinu i slavu Božjih djela. U r 4-5 Isus tumači posljednje riječi iz r 3, i kaže da je poslan da objavi mesijanska djela, i da ih mora svršiti u određeno vrijeme. Njega šalje Bog, cf 4 34, 5 36. "Dan" znači ovdje vrijeme Kristova zemaljskoga života i njegove mesijanske djelatnosti na zemlji. "Noć" je vrijeme poslije Kristova odlaska. Krist kao Bog i čovjek je svjetlo svijeta, i to ne samo on sam nego i po svojim apostolima i njihovim nasljednicima, mt 5 14. Za vrijeme svoga zemaljskog života Krist je bio na osobiti način svjetlo svijeta, jer je u njemu druga božanska osoba vidljivo boravila među ljudima u ljudskom obličju. Početak r 6 pokazuje da ovo ozdravljenje slijepca znači ispunjavanje Kristove mesijanske zadaće, i da je tim čudom Krist dokazao da je svjetlo svijeta. Sa naravskog stanovištá blato još povećava sljepoću; ovdje, dakle, ono pojačava čudesnu Kristovu moć. Isus je zapovjedio slijepcu da se opere u ribnjaku Siloe, da tako iskuša njegovu vjeru i poslušnost. Ovo je ime dobio ribnjak odatle što mu voda nije pritjecala jednoliko nego u vremenskim razmacima. Evanđelista se drži ovog etimološkog značenja riječi (šiloah = poslan) i povezuje ga tipično sa Kristom kao Božjim poslanikom.

U r 8-9 prikazuje se učinak čuda na slijepčeve znance; čitava se scena odigrava pokraj hrama. U r lo 11 ozdravljeni slijepac tvrdi svoju istovetnost i prikazuje kako je ozdravio. U r 12 postavljaju pitanje ljudi koji su bili vjerojatno protivnici Kris tovi. U r 13-14 farizeji nastupaju kao suci, i to bilo u sinedriju bilo u sinagogalnom sudištu. Prvo je vjerojatnije obzirom na r 18. Po strogom farizejskom tumačenju već samo stavljanje blata na oči slijepca, koji se nije nalazio u životnoj pogibli, značilo je kršenje subote. Drugi su opet s pravom zaključili da Krist ne može biti grješnik jer je čudotvorac; dakle nije ni subote prekršio. Riječ "prorok" u r 17 označuje ovo čudo kao djelo kojim se Krist legitimirao kao Božji poslanik. U r 18 sinedristi počinju sumnjati u samu stvarnost čuda. Zato u r 19 upravljaju na roditelje dva pitanja, od kojih je prvo dvostruko. Prema r 22 doznali su roditelji za sam tok događaja samo iz usmene izjave sina, dakle jednako kao i farizeji; zato s pravom kažu farizejima neka ispituju sina. Većina egzegeta misli da ovo izopćenje iz sinagoge nije bio formalni zaključak nego samo jednostavni sporazum članova sinedrija. Iz r 24 vidimo da je ozdravljenik bio odsutan dok su farizeji ispitivali njegove roditelje. "Podaj slavu Bogu" (Jozua 7 19) je običajna adjurativna formula kod Židova kojom je sudac pozivao stranku da kaže istinu. U r 25 ozdravljenik neće da osudi Isusa i energično potvrđuje svoje ozdravljenje. Na primjedbu njegovu u r 26-27 odgovaraju

Židovi pogrdom u r 28-29. Bog je govorio Mojsiju, što je bio znak Božjeg poslanja, cf lk 3 2. Farizejska pogrda prouzročila je još veću odlučnost ozdravljenika u r 3o-33. Misao je ova: Isus se mojim ozdravljenjem dovoljno legitimirao tko je i odakle je; zato je vaša tvrdnja da ne znate odakle je posve čudna. Ovu svoju tvrdnju potkrijepio je čovjek aksiomom kojega su svi Židovi priznavali. U r 34 kažu farizeji: sav si rođen u grijesima jer nosiš njihove tragove i na tijelu, čak od rođenja. U r 35 Isus liječi i duhovnu sljepoću i zato stavlja pitanje na ozdravljenika, jer vjera mora biti slobodan čin volje, izvršen pod uplivom milosti. U r 36 vidimo da je ozdravljenik bio disponiran za čin vjere. U r 39 govori Isus nešto o značenju i posljedicama svoga dolaska na svijet. Isusova izjava je ovdje paralelna sa izjavom starca Simeona, da će naime on, Isus biti na propast i na ustanak mnogima u Izraelu; ipak ova izjava ne stoji u protimbi sa iv 3 17. Oni koji "ne vide" to su siromašni duhom i maleni, mt 5 3, 11 25. "Oni koji vide" to su farizejski oholice koji neće da primaju pouke od Boga. Prema r 4o farizeji su razumjeli Isusove riječi u smislu duhovne sljepoće, i shvatili su također da se te riječi odnose u prvom redu na njih. R 41 znači: kad bi farizeji bili duševno slijepi i ponizno priznavali svoju slabost, ne bi imali grijeha. Međutim, oni tvrde da nisu slijepi i odbacuju Spasitelja; zato ostaju u svom grijehu nevjere.

Isus kao dobri pastir lo 1-21

1 Zaista zaista vam kažem: tko ne ulazi na vrata u ovčinjak nego dolazi od drugoda, on je tat i razbojnik. 2 A tko ulazi na vrata, pastir je ovcama. 3 Njemu vratar otvara i ovce slušaju njegov glas. On zove svoje ovce po imenu i izvodi ih. 4 Kad sve svoje (ovce) istjera, ide pred njima, i one idu za njim, jer poznaju njegov glas. 5 Za tuđinom ne idu nego bježe od njega jer ne poznaju tuđega glasa.

6 Ovu priču kaza im Isus, ali oni ne razumješe što im je govorio.

7 Opet im reče Isus: Zaista, zaista vam kažem: ja sam vrata k ovcama. 8 Svi koji dođoše prije mene, tatovi su i razbojnici i ovce ih nisu slušale. 9 Ja sam vrata: tko uđe kroz mene, spasit će se; on će ulaziti i izlaziti i nalazit će pašu. lo Tat ne dolazi za drugo nego da krade, ubija i upropašćuje. Ja sam došao da imaju život i da ga imaju obilato.

11 Ja sam dobri pastir. Dobri pastir daje svoj život za ovce. 12 A najamnik i koji nije pastir, komu ovce nisu svoje, vidi vuka gdje ide i ostavlja ovce i bježi; a vuk ih grabi i razgoni. 13 Najamnik bježi jer je najamnik i ne mari za ovce.

14 Ja sam dobri pastir i poznam svoje ovce i one mene po-
znaju, 15 kao što mene pozna Otac i ja poznam Oca. Svoj život
polažem za svoje ovce. 16 Imam i druge ovce koje nisu iz ovo-
ga ovčinjaka, i one mi valja dovesti i čut će moj glas, i bit
će jedno stado i jedan pastir.

17 Zato me ljubi moj Otac, jer ja polažem svoj život da
ga opet uzmem. 18 Nitko ga ne uzima od mene nego ga ja sam od
sebe polažem. Imam vlast položiti ga i imam vlast opet ga u-
zeti. Ovu sam zapovijed primio od svoga Oca.

19 Opet nastade razdor među Židovima radi ovih riječi.
20 Mnogi su od njih govorili: Ima đavla i luduje, što ga slu-
šate? 21 Ali drugi su kazali: Nisu ovo riječi bjesomučnika;
zar može đavao otvarati oči slijepima?

Isus na blagdanu hramske posvete 10 22-42

22 Bio je tada blagdan hramske posvete u Jeruzalemu. Bi-
jaše zima. 23 Isus je hodao u hramu po Salamonovu trijemu.
24 Opkoliše ga Židovi i počeše mu govoriti: Dokle ćeš mučiti
naše ljude? Ako si ti Krist, kaži nam otvoreno. 25 Odgovori
im Isus: Već vam kazah pa mi ne vjerujete. Djela koja činim u
ime svoga Oca, ona svjedoče za mene. 26 Vi ipak ne vjerujete
jer niste od mojih ovaca. 27 Moje ovce slušaju moj glas i ja
ih poznam i one idu za mnom. 28 Ja im dajem vječni život i ne-
će nikada propasti; nitko ih neće oteti iz moje ruke. 29 Moj
Otac koji mi ih dade, veći je od svega i nitko ih ne može o-
teti iz ruku moga Oca. 30 Ja i Otac jedno smo.

31 Tada Židovi opet pograbiše kamenje da ga kamenuju.
32 Odgovori im Isus: Mnoga sam vam dobra djela pokazao od svo-
ga Oca; za koje od ovih djela me kamenujete? 33 Rekoše mu Ži-
dovi: Ne kamenujemo te za dobro djelo nego za hulu na Boga,
što ti, premda si čovjek, gradiš se Bogom.

34 Odgovori im Isus: Zar nije pisano u vašem zakonu: re-
kao sam, bogovi ste? 35 Ako naziva bogovima one kojima je na-
mijenjena riječ Božja i ne može se ukinuti (Sveto) Pismo,
36 kako vi kažete onomu koga je Otac posvetio i poslao na o-
vaj svijet: huliš na Boga jer sam rekao: Sin sam Božji? 37 A-
ko ne činim djela svoga Oca, ne vjerujte mi! 38 Ako li činim i
ako meni ne vjerujete, vjerujte mojim djelima da spoznate i
uvjerite se da je Otac u meni i ja u Ocu.

39 Opet su gledali da ga uhvate, ali on se ote iz njiho-
vih ruku. 40 Otide ponovno preko Jordana na ono mjesto gdje
je Ivan prije krstio i ostade ondje. 41 Mnogi su dolazili k
njemu i govorili: Ivan doduše nije učinio ni jednog čuda, ali
sve što je Ivan kazao za ovoga, bila je istina. 42 I mnogi su
od njih povjerovali u njega.

....

Tumač lo,1-21

Isus dobri pastir. - Prema općenitom mišljenju egzegeta ova parabola je sadržajno i vremenski usko povezana sa ozdravljenjem slijepca od rođenja. Njezin povod nalazimo u držanju farizeja prema ovom čovjeku. Farizeji su se pokazali kao lažni vođe naroda, koji ljudima priječe ulazak u mesijansko kraljevstvo. Čitava parabola dijeli se u dva dijela: Isus najprije općenito iznosi bit i djelatnost dobrih i zlih pastira (r 1-6); zatim prikazuje sebe kao dobrog pastira u protimbi sa najamnikom (7-21). Parabola o dobrom pastiru ima svoj osnov u SZ gdje se odnos između Jahvea i izraelskog naroda prikazuje u slici pastira i stada, izai 4o 11, jer 23 1 sl, ezek 34 23, 37 24 i t.d.

Pastirski život prikazuje se prema istočnjačkim prilikama. Stada kod Židova boravila su veći dio godine na polju, a noću ih se tjeralo u zajedničke torove. Tor je obično bio prostor ograđen zidom. Na ulazu je stajao vratar i tatovi su mogli u tor samo preko zida. U paraboli su "vrata" Krist, a "ići kroz vrata" znači primiti od Krista poslanje i vlast. "Ovčinjak" je Crkva u SZ i NZ. Tatovi i razbojnici su metaforički prikaz djelatnosti lažnih pastira, napose oholih farizeja.

Slika u r 3-4 je potpuno jasna: kad ujutro dođe pastir, vratar ga pušta u tor; ovce ga smjesta poznaju i idu za njim na pašu; ova crta parabole proizlazi iz same slike pošto u toru nema paše; u primjeni je ta crta bez značenja, jer se istina Božja kao hrana vjernika nalazi samo unutar Crkve, Božjeg ovčinjaka. Pravi pastir ide pred ovcama, t.j. dobar pastir duša vazda prednjači primjerom, mt 16 24, 1 petr 2 3, 1 tim 4 12, tit 2 7. U r 5 "tuđin" je čovjek koji nije pastir duša, U r 7 Krist naziva sebe "vrata" t.j. vrata na koja ovce ulaze u Crkvu, ili vrata na koja pastir dolazi k ovcama. Iz konteksta se vidi da su tatovi i razbojnici u r 8 tadašnji vođe židovskog naroda, a ne starozavjetni proroci. Neki tumači pomišljaju ovdje na lažne proroke i lažne Mesije. No ovih potonjih nije ni bilo prije Krista. R 9 je snažno ponavljanje i objašnjenje za r 7. Isus je "vrata" na koja ulaze i pastiri i ovce. Pastiri dobivaju od njega službu i čast da vjernike vode po Kristu do vječnog spasenja. Iz r lo vidimo da lažni pastir radi za vlastitu korist, a na vječnu propast stada. Isus kao dobri pastir ne traži ništa za sebe, nego i sama sebe žrtvuje za dobro stada. Ni najamnici nisu pravi pastiri, jer u danima nevolje zataje u svojoj službi. "Vuk" u r 13 je slika opasnosti koja prijeti vjernicima, ili se pod time razumijeva đavao, 1 petr 5 8. "Poznavati" u r 14 znači: priznavanje pravog pastira od strane ovaca i priznavanje dobre ovce od strane pastira. Prema r 15 odnos između Krista i vjernika je slika odnosa između Boga Oca i Krista. Jedinstvena životna zajednica božanskih osoba ima svoj temelj u jedinstvu njihove naravi. Njihova zajednica slika je zajednice između Krista i Crkve. Tu je zajednicu Kris t stvorio svojom smrti na križu, ef 2 13.14. Kad spominje svoju smrt, govori Krist i o obraćenju pogana u r 16. Pogani su "druge ovce" koje se proleptički već sada zovu "ovce". Misao u r 17-18 je ova: Krist kao Sin Božji predmet je vječne ljubavi Očeve, a kao Bog-čovjek ljubljen je od Oca od

časa utjelovljenja. Svojom slobodnom žrtvom života za spas ljudi Krist je sebi stekao novo pravo na ljubav Očevu. Drugi egzegete kažu: Isusova dobrovoljna smrt je znak Očeve ljubavi prema njemu, ili pak je posljedica te ljubavi. Oboje je stvarno ispravno ali ovo drugo mišljenje manje odgovara kontekstu. Prema r 18 Isus je bio predan u ruke svojih neprijatelja jer je to htio. Ujedno je taj njegov čin djelo poslušnosti prema Ocu koji mu je naredio, da život svoj preda i vlastitom ga snagom opet uzme. U r 19-21 prikazuje se djelovanje parabole na slušaoca.

Tumač 1o,22-12,5o — Ovaj odlomak prikazuje događaje što su se zbili u vremenu od blagdana hramske posvete (sredinom prosinca) do kraja javne djelatnosti Isusove. To je po prilici vrijeme od 4 mjeseca. U tom razdoblju razlikujemo 4 zgode iz života Isusova: 1)raspravu Kristovu sa Židovima povodom blagdana hramske posvete 1o 22-42; 2)uskrisenje Lazarovo 11 1-57; 3)pomazanje Isusovo u Betaniji 12 1-8; 4)svečani ulazak Isusov u Jeruzalem 12 9-19; 5)posljednji javni govor Isusov 12 2o-5o.

Tumač 1o, 22-42 — Kristova rasprava sa Židovima o blagdanu hramske posvete. - Između 1o 21 i 1o 22 leži vremenski razmak od 2 mjeseca, o čemu Ivan ništa ne govori. Gotovo svi stariji tumači pa i neki noviji misle da je Isus kroz to vrijeme napustio Jeruzalem ili bar Judeju. Drugi opet misle - pošto Ivan ništa ne govori o kakvom odlasku - da je Isus ostao u Jeruzalemu. Mnogo se raspravlja o tome koji sinoptički izvještaji treba da se uvrste u to razdoblje. Postavlja se, nadalje, pitanje da li je Kristovo putovanje na blagdan hramske posvete u Jeruzalemu istovetno sa jednim od tri putovanja što ih spominje Luka u 9 51, 13 22, 17 11.

Na blagdan hramske posvete Isus je hodao u trijemu Salamonovu. Taj se blagdan slavio polovicom prosinca svake godine kroz osam dana. Tom zgodom bile su kuće u Jeruzalemu sjajno rasvjetljene. "Salamonov trijem" možda je istovetan sa trijemom na istočnoj strani hrama, koji je bio podignut na temeljima staroga Salamonova hrama. Drugi tumači radije pomišljaju na južnu stranu hrama.

U r 24 neprijatelji Isusovi traže od njega jasan odgovor da bi ga upropastili. U r 25 kaže Isus da se svojim djelima i naukom legitimirao kao Mesija, pa je zahtjev Židova neopravdan. Krist je činio djela "u ime Očevo", t.j. po nalogu i moći Očevoj; zato su njegova djela ujedno i djela Očeva 4 34. Prema r 26 Židovi nisu Kristove ovce, jer ne slušaju Kristova glasa i ne shvaćaju starozavjetne Božje objave, koja bi ih zapravo imala dovesti ka Kristu 5 39. R 27-28 pokazuje usku i plodonosnu vezu između Krista i njegovih ovaca. "Ruka" u r 28 je slikovita oznaka moćne obrane Kristove od neprijatelja. R 29-3o je pobliže tumačenje posljednjih ri-

ječi u r 28. "Što mi dade Otac moj" jest božanska moć i narav koju je Sin Božji primio od Boga Oca. Tako misle svi tumači koji slijede Vulgatu. U r 3o Isus izjednačuje svoju osobu sa Očevom. Plural "jesmo" pokazuje ovdje dvojstvo osoba,a singular "jedno" dokazuje jedinstvo bistva, odnosno jedinstvo moći. Ovo Isusovo svjedočanstvo je temeljna dogma kršćanstva. Prema r 31 Židovi su razumjeli Isusov odgovor, ali mu nisu vjerovali, nego su ga htjeli kamenovati, 8 59, lev 24 1o sl. U r 32 Isus potvrđuje svoje riječi, ali oštro osuđuje držanje protivnika. U svojoj obrani Krist se poziva na svoja čudesa kao na dokaz svoje božanske moći. Djela su "od Oca" jer im je Otac početnik, i on je dao Isusu nalog da ih izvrši. Tobožnja blasfemija prema r 33 stoji u tome što se Isus pravi Bogom. Slično su dokazivali Židovi već i prije 5 18. U r 34-36 Isus dokazuje svoju tvrdnju za koju Židovi misle da je blasfemija, izrekom Sv.Pisma. Riječi su uzete iz psal 81 6, gdje izraz "zakon" znači sve starozavjetne knjige. Upitni oblik dokazuje živahnost govora. Bog upravlja u psalmu riječi na nepravedne izraelske suce. Oni su kao zamjenici Božji, u izvjesnom smislu, "bogovi" i sinovi Svevišnjega. Krist je povrh toga posvećen vječnim rođenjem iz bivstva Očeva kao i odabranjem i posvećenjem za mesijansku službu; zaslužuje dakle u mnogo većoj mjeri naziv "Sin Božji". Drugi opet misle da je ovdje govor o posvećenju i Kristove čovječje naravi. Krist se, naime,zbog hipostatskog sjedinjenja, i kao čovjek s pravom naziva "Sin Božji". U r 39 evanđelista nam ne kaže kako je Isus izmakao iz ruku svojih neprijatelja. Poslije toga Isus se povukao u mirniju Pereju, i ondje se zadržao relativno dos ta dugo; u međuvremenu, od polovine prosinca do slijedećeg vazma, Isus je poduzeo put u Betaniju kraj Jeruzalema i u Efraim 11 17. 54 sl. Ujedno vidimo ovdje da su stanovnici južne Pereje bili dobro upućeni u Isusovu mesijansku djelatnost.

Isus uskrisi Lazara 11 1-57

1 Bio je neki bolesnik, Lazar iz Betanije, iz sela Marije i njezine sestre Marte. 2 Marija, čiji brat Lazar bijaše bolestan bila je ona što je pomazala Gospodina mirhom i svojom kosom otrla noge njegove. 3 Sestre poručiše Isusu: Gospodine, gle onaj koga ti ljubiš, bolestan je.

4 Kad je to čuo Isus, reče: Ova bolest nije na smrt nego na slavu Božju da se Sin Božji po njoj proslavi.

5 Isus je ljubio Martu i njezinu sestru Mariju kao i Lazara. 6 Kad je dakle čuo da je bolestan, ostade još dva dana u mjestu gdje je boravio. 7 Tek tada reče svojim učenicima: Hajdemo opet u Judeju! 8 Učenici mu rekoše: Rabi, sada su Židovi htjeli da te kamenuju, pa opet (hoćeš da) ideš onamo?
9 Odgovori Isus: Zar nema dan dvanaest sati? Tko hoda po da-

nu, ne spotiče se jer vidi svjetlo ovoga svijeta. lo A tko
hoda po noći spotiče se jer nema svjetlosti u njemu.

11 Ovo Isus reče i zatim nadoda: Lazar, naš prijatelj,
spava. Idem da ga probudim od sna. 12 Rekoše mu učenici: Go-
spodine,ako spava, ozdravit će. 13 A Isus je govorio za nje-
govu smrt, ali su oni mislili da govori za san. 14 Tada im I-
sus otvoreno reče: Lazar je umro; 15 i radujem se zbog vas što
nisam bio ondje da vjerujete. Nego hajdmo k njemu!

16 Onda reče Toma, zvan Blizanac, ostalim učenicima:
Hajdmo i mi da umremo s njime!

17 Kad Isus dođe onamo, nađe ga da je već četiri dana u
grobu. 18 Betanija je bila blizu Jeruzalema, udaljena oko pet-
naest stadija.

19 Mnogi su od Židova bili došli k Marti i Mariji da ih
tješe za njihovim bratom. 2o Čim je Marta čula da Isus dola-
zi, izađe mu ususret. Marija je sjedila kod kuće. 21 Tada re-
če Marta Isusu: Gospodine, da si ti bio ovdje, ne bi bio umro
moj brat. 22 Ali i sada znam, da što god zaišteš od Boga,dat
će ti Bog.

23 Reče joj Isus: Uskrsnut će tvoj brat. 24 Odgovori mu
Marta: Znam da će uskrsnuti o uskrsnuću na sudnji dan. 25 Re-
če joj Isus: Ja sam uskrsnuće i život; tko vjeruje u mene ako
i umre, živjet će. 26 I nijedan koji živi i vjeruje u mene,ne-
će umrijeti dovijeka. Vjeruješ li to? 27 Ona mu odgovori: Da,
Gospodine, ja vjerujem da si ti Krist Sin Božji koji ima doći
na ovaj svijet.

28 Kad to reče, otide i pozove svoju sestru Mariju. Po-
tajno joj reče: Učitelj je ovdje i zove te. 29 Ona, čim je to
čula, ustade brzo i ode k njemu. 3o Isus, naime, još nije bio
došao u selo nego se nalazio na onom mjestu gdje ga je susre-
la Marta.

31 Židovi koji su bili s njome u kući i tješili je, kad
su vidjeli da je Marija brzo ustala i izašla, pođoše za njom.
Mislili su da ide na grob da ondje plače.

32 Čim je Marija došla onamo gdje je bio Isus i vidjela
ga, pade k njegovim nogama i kaza mu: Gospodine, da si bio
ovdje, ne bi bio umro moj brat. 33 Kad je Isus vidio gdje ona
plače, i gdje plaču Židovi što su bili došli s njom, duboko
se potrese u duši, uzruja se 34 i reče: Gdje ste ga sahranili?
Kažu mu: Gospodine, dođi i vidi! 35 I Isusu potekoše suze.
36 Tada Židovi rekoše: Gle kako ga je ljubio! 37 A neki su od
njih govorili: Zar nije mogao ovaj koji je otvorio oči slijep-
cu učiniti da ovaj ne umre?

38 Isus je opet bio u duši duboko potresen i dođe na
grob. Bila je to pećina i kamen je ležao na njoj, 39 Isus za-
povjedi: Odvalite kamen! Reče mu Marta, sestra pokojnoga: Go-
spodine, već zaudara jer su četiri dana kako je umro. 4o Od-
govori joj Isus: Nisam li ti rekao: ako vjeruješ, vidjet ćeš
slavu Božju.

41 Kad su dakle odvalili kamen, Isus podiže oči i reče: Oče zahvaljujem ti što si me uslišio. 42 Ja sam, doduše, znao da me ti vazda slušaš, ali sam ovo rekao radi naroda koji ovdje stoji, da vjeruju da si me ti poslao. 43 Zatim Isus povika iza glasa: Lazare, izađi napolje! 44 I odmah izađe pokojnik živ, a bio je obavit povojima po rukama i nogama, dok je njegovo lice bilo povezano ručnikom. Reče im Isus: Razvežite ga i pustite da ide.

45 Mnogi od Židova koji su bili došli k Mariji i vidjeli što je učinio (Isus), povjerovaše u njega. 46 A neki od njih otidoše k farizejima i kazaše im što je Isus učinio. 47 Tada sazvaše veliki svećenici i farizeji skupštinu i rekoše: Što da činimo? Ovaj čovjek tvori mnoga čudesa. 48 Ako ga ovako pustimo, svi će povjerovati u njega, i doći će Rimljani i otet će nam zemlju i narod.. 49 Tada jedan od njih, Kajfa, koji je bio one godine veliki svećenik, reče: Vi ne znate ništa, 5o i ne mislite da je bolje za vas da jedan čovjek umre za narod nego li da sav narod propadne. 51 Ovo ne reče sam od sebe nego kao veliki svećenik one godine, proreče da Isusu treba umrijeti za narod, 52 ali ne samo za narod nego i da djecu Božju koja su bila razasuta, skupi u jedno. 53 Od toga dana dogovoriše se da ga ubiju.

54 Zato Isus nije više javno hodao među Židovima, nego otide odanle u kraj blizu pustinje, u grad nazvan Efraim. Ondje je boravio sa svojim učenicima.

55 Blizu bijaše židovska pasha, i mnogi iz onoga kraja uzađoše u Jeruzalem prije same pashe da se posvete. 56 Tražili su Isusa i dok su (zajedno) stajali u hramu govorili su međusobno: Što mislite? zar neće doći na blagdan? 57 A veliki svećenici i farizeji izdali su zapovijed: ako tko dozna gdje je, neka javi da ga uhvate.

....

Tumač 11,1-57 Uskrisenje Lazarovo. - Jedino u četvrtom evanđelju nalazimo ovo čudo Isusovo. To je najveće od svih čuda Kristovih i najočitiji dokaz njegove božanske moći i slave. Ovo je čudo razlogom da je sinedrij definitivno odlučio ubiti Isusa. Uskrisenje Lazarovo sjajno ilustrira istinu da je Isus život i izvor života za vjernike. Neki se pitaju zašto sinoptici toga čuda ne spominju. Taj se problem rješava obično tako da se kaže kako je dispozicija njihovih evanđelja posve druga od one u Ivanovu evanđelju. Ako apstrahiramo od evanđelja Lukina, Matej i Marko iznose od djelatnosti Isusove u Jeruzalemu i u njegovoj okolini samo ono što je vremenski povezano sa posljednjim putovanjem na blagdane. Drugi opet rješavaju taj problem fragmentarnim karakterom sinoptičkih izvještaja, zatim nedostatkom pouzdanih vijesti o čudu ili napokon brigom za sigurnost Lazarove obitelji.

Ime "Lazar" je kraćenica od Eleazar što se tumači: Bog je

pomoć ili Bože pomozi. Predaja kaže da je Lazar imao oko 3o godina,i da je poslije poživio još 3o godina. Naviještao je evanđelje u Masiliji ili na otoku Cipru. Betanija se etimološki različno tumači; većinom kao "kuća nevolje" i t.d. U SZ se ne spominje. Pomazanje Isusovo u r 2 pripada prošlosti, a spominje ga Luka u 7 36-5o; u tom slučaju je Marija Lazarova istovetna sa "ženom grešnicom". Drugo pomazanje Isusovo spominje Ivan u 12 1 sl. Prema r 3 sestre su znale za boravište Isusovo, i njihova poruka je ujedno usrdna i čedna molba. R 4 se obično ovako shvaća: slava Kristova što nastaje uskrisenjem Lazara, jest ujedno slava Boga Oca; Krist naime vrši ovo mesijansko djelo po nalogu i moći Očevoj. Kristu dakle pripada ista slava kao i Ocu. Isus ipak nije odmah krenuo na put vođen višim motivima; no nije bio ravnodušan. Isus je prema porodici Lazarovoj pokazivao onu ljubav koju je tražio i od svojih učenika. Isus je oklijevao s putovanjem da bude čudo uskrisenja očevidnije i veće. Isus je boravio u to doba u Pereji. U r 8 učenici stvar povećavaju od straha i ujedno se boje za svoj život. R 9-lo različno se tumači. "Dan" znači u semitskoj dikciji vrijeme života odnosno vrijeme rada i vršenja staleških dužnosti. Misao je ova: kao što dan ima određen broj sati, tako je i moja mesijanska djelatnost vremenski ograničena; i kao što putnik sigurno hoda u svjetlu sunca,tako sam i ja u Judeji siguran od napadaja svojih protivnika, dokle god ondje po volji Oca moga razvijam mesijansku djelatnost. Čovjek ima "svjetlo" u sebi, ako je u njemu istina Božja vjerom priznata i u praktičnom životu ostvarena. Grijeh znači "tamu" o čovjeku. U r 11 Krist kaže da Lazar"spava" jer je odlučio uskrisiti ga. Međutim, učenici nisu pravo razumjeli Isusa (r 12). U r 14 i 15 Isus otvoreno govori o Lazarovoj smrti. Apostol Toma nosio je nadimak Didimus t.j. blizanac što je zapravo etimološko značenje imena Toma. Toma je grecizirano hebrejsko ime Toma = Teom, a Didim, blizanac, je prijevod hebrejskog imena. Toma je taj nadimak baštinio ili od pređa ili ga je dobio zbog svoje sumnjičavosti. Predaja kaže da je Toma imao sestru blizanku koja se zvala Lizija. Neki su misliili da je Toma Matejev blizanac, jer ga sinoptici u popisu apostola uvijek spominju zajedno s Matejem. Toma je propovijedao evanđelje u parćanskoj zemlji t.j. u zemljama među Eufratom i Indom.Tomina izjava u r 16 shvaća se bilo kao odluka da se pođe u pogibao, bilo da se njome očituje velika ljubav prema Isusu. Jedno je sigurno: Toma nije shvatio Kristove izjave u r 9-lo. O samom putovanju u Betaniju ne kaže nam Ivan ništa. Obično se uzima da je Lazar umro istoga dana kad su glasnici stigli k Isusu. Istoga dana ili najkasnije slijedećega bio je Lazar pokopan po židovskom običaju. Nakon primljene obavijesti ostao je Isus još puna dva dana u Pereji. Betanija je bila udaljena od njegova boravišta oko lo sati. hoda. Isus je proveo na putu jamačno jedan dan a možda i neki dio drugog dana. Petnaest stadija moglo se prevaliti ra 3/4 sata. Kod Židova je trajala žalost zbog smrti rođaka obično 7 dana. Marta je kao brižna domaćica prva doznala za Isusov dolazak i pošla mu ususret. Ležanje ili sjedenje na zemlji bilo je kod Židova znak žalosti, cf job 2 8 i dr. Martine riječi u r 21-22 shva-

ćaju se kao blagi prijekor odnosno jadanje i žalost zbog Isusove odsutnosti. No Marta ujedno ispovijeda svoju vjeru i ufanje u Isusa. Riječi u r 22 smatraju se indirektnom molbom Isusu da uskrisi Lazara. U r 23 Isus kuša Martinu vjeru i pomalo je pripravlja na čudo. U r 24 vidimo vjerovanje tadašnjih Židova glede uskrsnuća tijela. Iz r 25-26 vidimo da je sam Isus uskrsnuće i život jer je pobjedonosno vlastitom snagom ustao iz groba i svladao smrt. Čovječanstvo je u Kristu već uskrsnulo kao sa svojom glavom, samo treba da se uskrsnuće ostvari u pojedinim vjernicima. To biva početnim načinom po vjeri i krštenju već ovdje na zemlji, a dovršit će se na sudnjem danu. Riječi: uskrsnuće i život u r 25 ne stoje dakle samo metonimički, t.j. u značenju da je Isus uzročnik života i uskrsnuća. R 26 znači: vjernik je podložan tjelesnoj smrti, ali to je samo "prelazni stadij" prije uskrsnuća tijela, cf rim 6 9, 1 kor 15 55, dap 4 2, 17 18 i t.d.

U r 27 Marta potvrđuje svoju vjeru da je Krist uskrsnuće i život, a tu njezinu vjeru sadrži u sebi njena izjava da je Isus Mesija, Sin Božji.

Marija je potajno doznala za dolazak Isusov, a to zbog Židova od kojih su mnogi bili Kristovi neprijatelji. R 3o je eksplikativna bilješka evanđeliste. Mjesto susreta bilo je vjerojatno negdje blizu Lazarova groba.

Stariji egzegete misle da se Isus "uzrujao u duhu" bilo zbog grijeha[1] smrti kao kazne za grijeh, bilo zbog đavla i židovske nevjere te njihova licemjerstva. Drugi opet misle da se Isus ražalostio zbog Lazarove smrti. Možda je najbolje spojiti oba tumačenja. Izvanje "potresanje" Isusova tijela bilo je potpuno podvrgnuto njegovom duhu, a ne obratno kao što to često biva kod ljudi. Iz r 38 vidi se da je Isus već na putu plakao. Isus plače jer se ražalostio kao čovjek zbog smrti ljubljena prijatelja. Kršćansku žalost treba da ublažuje nada u vječni život 1 sol 4 12. Većina Židova shvatila je Isusove suze kako je rečeno u r 35. Manjina u r 36 i 37 se svojom izjavom ili ruga Isusu, ili bar čudi zašto Isus nije Lazara spasio od smrti. Isusovo uzbuđenje u r 38 tumače neki kao posljedicu krivog mišljanja židovske manjine. Židovski su grobovi stajali ili okomito u zemlji, ili pak su se, što je bivalo češće, sastojali iz horizontalno isječenih sobica u pećinama. U r 39 odstranili su ljudi kamen da se osvjedoče o Lazarovoj smrti, i da Lazar uzmogne izaći iz groba. Lješina je zaudarala jer najkasnije četvrti dan počinje njezino raspadanje. U r 4o Isus se poziva na riječi što ih je rekao Marti u r 23 i 25. Uskrisenje Lazarovo zove Isus "slavom" Božjom, t.j. djelom koje služi Bogu na slavu, i po kojem se očituje slava Božja. Čini se da Marta nije očekivala uskrisenje svoga brata, i da je strah i odvratnost pred mrtvacem potisnulo sve druge osjećaje u njezinoj duši. Tako bismo mogli shvatiti njezinu izjavu u r 39, koja pokazuje malodušnost u poredbi sa r 24 i 27. U r 41 govori Krist kao čovjek da pouči prisutne. On zna da je uskrisenje Lazarovo volja Božja, da je to mesijansko djelo po Očevoj volji, i zato mu zahvaljuje. U r 42 je osobito naglašena

riječ "uvijek", jer je volja i djelovanje Oca i Krista zbog jednobitnosti isto, i jer Krist kao čovjek uvijek vrši volju nebeskog Oca. Isusova molitva ujedno utvrđuje prisutne u vjeri da je Isus Sin Božji i poslanik Božji.

Jaki Kristov glas u r 43 je znak čudesne moći Isusovih riječi. Stariji egzegete povezuju taj glas sa posljednjom "trubljom" anđeoskom koja će pozvati sve mrtve u život na sudnji dan. Neki vide u tome što je Lazar hodao povijen povojima, novo čudo dok drugi smatraju da su povoji bili toliko labavi da se mogao Lazar i naravskim načinom gibati.

Od r 45 dalje pripovijeda evanđelista o posljedicama čuda. Govori najprije o Židovima koji su bili svjedoci čuda. Većina njih povjerovala je u Isusa kao Mesiju, dok je manjina prijavila stvar farizejima. Upravo iz toga što su otišli k Isusovim neprijateljima, drži većina egzegeta da su ostali nevjerni i neprijateljski raspoloženi prema Isusu. Prema r 47-48 sinedristi ne samo da ne poriču čudo u Betaniji, nego općenito priznaju Kristovu čudesnu djelatnost. Ipak imaju za Krista samo osjećaj mržnje... Pače su uvjereni da bi daljnja djelatnost Kristova urodila žalosnim posljedicama. Priznaju dakle da se Krist svojim djelima legitimirao kao Mesija, ali umjesto da vjeruju, odluče silom dokrajčiti njegovo djelovanje. Po njihovu mišljenju treba postupiti protiv Isusa zbog dobra zemlje i naroda, jer u protivnom slučaju Rimljani će "oteti zemlju i narod" time što će ga posve podvrći svojoj vlasti. U r 49-5o Kajfa predbacuje sinedristima neznanje i nesposobnost da valjanim postupkom spasu narod. Kajfa se naziva velikim svećenikom "one godine"; možda zato jer su veliki svećenici plaćali izvjesnu taksu rimskoj vlasti svake godine i time produljivali svoju službu. A možda se hoće reći samo to da je upravo Kajfa bio u ono doba veliki svećenik. Prema r 51 i 52 Kajfa je "proricao" u užem smislu riječi, t.j. premda je imao nakanu da ubije Isusa, ipak je po Božjem nadahnuću unaprijed kazao budućnost. Duh Sveti dao mu je naime takve riječi koje su sadržavale proroštvo o pomirbenoj smrti i žrtvi Isusovoj. Kajfa je proricao kao veliki svećenik zato jer je po Božjoj ekonomiji spasenja Isus imao da umre za spas Židova; imao je umrijeti da ne propadne sav narod, dakle kao posrednik i zamjenik naroda. A Isus je umro ne samo za Židove nego i za pogane koji se proleptički zovu "djeca Božja". Ova su još "razasuta" jer ne poznaju Boga. Po Kristu postat će Židovi i pogani jedno kao udovi njegova mističkog tijela lo 16, ef 2 12.16.

Poslije toga Isus se povukao u poznatu Judejsku pustinju što leži između Jerihona i gorja Betel na sjeveru, a počinje odmah kraj Jeruzalema. Grad Efraim ili Efrem istovetan je sa starim gradom Ofra i sa današnjim El-Tay:Ebeh; leži 2o milja sjeveroistočno od Jeruzalema a 5 milja sjeveroistočno od Betela. Grad se nalazio na uzvisini, i još sada nalaze se ondje ruševine neke stare tvrđave. U r 55 spominje se vazam smrti Isusove. "Onaj kraj" je ili oko Efraima ili oko Betanije. Židovi su se čistili raznim obrednim pranjima i prinošenjem žrtava da tako levitski očišćeni uzmognu jesti vazmeno janje. Vidi i jak 4 8, 1 petr 1 22 i dr. R 57 je eksplikativna bilješka evanđe-

liste, iz koje razabiremo da su hodočasnici jamačno mislili da Isus uopće neće doći u Jeruzalem prigodom ovog vazma.

Isusovo pomazanje u Betaniji 12 1-11

1 Isus dođe šest dana prije pashe u Betaniju gdje je boravio Lazar, koga je Isus oživio od mrtvih. 2 Ondje mu zgotoviše večeru. Marta je posluživala, a Lazar je bio jedan od onih što su bili s njime za stolom.

3 Tada Marija uze libru prave nardove dragocjene pomasti i pomaza Isusu noge i svojom kosom ih otre. Kuća se napuni mirisa od pomasti.

4 Tada reče jedan od njegovih učenika, Juda Iskariotski koji ga je nakanio izdati: 5 Zašto se ova pomast nije prodala za trista dinara i dalo siromasima? 6 Ovo ne reče (zato) što bi se brinuo za siromahe, nego jer je bio tat: imao je blagajnu i krao je što se u nju stavljalo.

7 Ali Isus reče: Pustite je da to sačuva za dan moga ukopa! 8 Siromaha imate svagda sa sobom, a mene nemate svagda.

9 Mnoštvo židovskog naroda dozna da je Isus ondje. Dođoše ne samo radi Isusa nego i da vide Lazara koga je uskrisio od mrtvih. 10 A veliki svećenici se dogovoriše da će ubiti i Lazara; 11 mnogi su naime od Židova dolazili radi njega i povjerovali u Isusa.

Isus svečano ulazi u Jeruzalem 12 12-19

12 Sjutradan veliko mnoštvo naroda doše na blagdan. Kad su čuli da Isus također dolazi u Jeruzalem, 13 uzeše grane od palmi, izađoše mu ususret i vikahu: Hosana, blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje, kralj Izraela.

14 Isus je bio našao magare i sjeo na njega kao što je pisano: 15 ne boj se, kćeri Sionska! Evo tvoj kralj dolazi sjedeći na magaretu. 16 Njegovi učenici ne razumješe ovo isprva, nego kad je Isus bio proslavljen, sjetiše se da je to pisano za njega i da su mu ovo učinili (prema Sv.Pismu).

17 Svijet koji je bio s njime kad je Lazara dozvao iz groba i uskrisio ga od mrtvih, svjedočio je sada za njega. 18 Zato mu narod izađe ususret jer je čuo da je Isus učinio ovo čudo. 19 A farizeji rekoše jedan drugome: vidite da ništa ne postižete; evo sav svijet ide za njim!

Isus i pogani 12 2o-36

2o Među onima što dođoše da se klanjaju na blagdan, bija-
hu i neki pogani. 21 Ovi pristupiše k Filipu koji je bio ro-
dom iz Betsaide galilejske i zamoliše ga: Gospodine, rado bi-
smo vidjeli Isusa. 22 Filip ode i reče to Andriji, a Andrija i
Filip zajedno kazaše Isusu.

23 Odgovori im Isus: Došao je čas da se proslavi Sin čo-
vječji. 24 Zaista, zaista vam kažem: ako pšenično zrno ne pad-
ne u zemlju i ne umre, ostaje samo; ako li umre, donosi obilan
plod. 25 Tko ljubi svoj život, izgubit će ga; a tko mrzi na
svoj život na ovom svijetu sačuvat će ga za život vječni. 26
Tko meni služi, neka me slijedi i gdje sam ja, ondje će biti
i moj sluga. Tko meni služi, proslavit će ga moj Otac.

27 Moja je duša potresena i zar da kažem: Oče, sačuvaj
me od ovoga časa? Ali, zato sam došao u ovaj čas. 28 Oče,pro-
slavi svoje ime! Tada dođe glas s neba: Proslavio sam i opet
ću proslaviti. 29 Narod koji je stajao ondje i čuo, govorio je:
Grom je zagrmio! Drugi opet rekoše: Govorio mu je anđeo!

3o Odgovori Isus: Ovaj glas nije došao radi mene nego ra-
di vas. 31 Sada se sudi ovome svijetu; i sada će knez ovoga
svijeta biti bačen napolje. 32 A ja kad budem dignut sa zemlje,
sve ću privući k sebi. 33 Ovo je rekao da pokaže kakvom će
smrti umrijeti.

34 Odgovori mu narod: Mi smo čuli u zakonu da Krist osta-
je dovijeka; kako ti kažeš: Sin čovječji treba da se podigne?
Tko je taj Sin čovječji?

35 Reče im Isus: Još samo malo vremena je svjetlo među
vama. Hodajte dok imate svjetlo da vas tmina ne obuzme. Tko
hoda u tmini, ne zna kuda ide. 36 Dok imate svjetlo, vjerujte
u svjetlo da budete sinovi svjetla.

Kad Isus to reče, otide i sakri se od njih.

Nevjera Židova 12 37-5o

37 Premda je Isus tolika čudesa činio pred njim, ipak ni-
su vjerovali u njega, 38 da se ispuni riječ proroka Izaije ko-
ji je kazao: Gospodine, tko je povjerovao našem propovijeda-
nju? I kome se otkrila ruka Gospodnja? 39 A nisu mogli vjero-
vati, jer opet Izaija reče: 4o zaslijepio je Gospod njihove
oči i dao da otvrdne njihovo srce, da očima ne vide, srcem ne
razumiju i ne obrate se i tako ih ne izliječim. Ovo reče Iza-
ija, kad je vidio njegovu slavu i govorio o njemu.

42 Ipak su mnogi i od poglavara povjerovali u njega, ali
ga nisu javno priznavali radi farizeja da ne budu izopćeni iz
zbornice; 43 jer su više ljubili ljudsku slavu negoli slavu
Božju.

44 Isus poviče: tko vjeruje u mene ne vjeruje u mene nego u onoga koji me posla. 45 I tko vidi mene, vidi onoga koji me posla. 46 Ja sam došao kao svjetlo na svijet,da nijedan koji vjeruje u mene ne ostane u tami. 47 Tko sluša moje riječi i ne drži ih, neću mu suditi ja jer nisam došao da sudim svijetu nego da spasim svijet. 48 Tko mene prezire i mojih riječi ne prima, ima koji će mu suditi: Riječ koju sam ja govorio, ona će mu suditi na sudnji dan. 49 Jer ja nisam govorio od sebe nego Otac koji me posla, dade mi zapovijed što da kažem i što da govorim. 5o I ja znam da je njegova zapovijed život vječni. Što ja dakle govorim, onako govorim kako mi reče Otac.

....

Tumač 12, 1-8 Pomazanje Isusovo u Betaniji; vidi mt 26 6 13, mk 14 3-9. - U 12. glavi donosi Ivan slijedeće događaje: pomazanje Isusovo u Betaniji, svečani ulazak u Jeruzalem i posljednji javni govor Gospodinov. Time prikazuje Ivan svršetak javnog djelovanja Kristova i pripravlja nas na prikazivanje njegove muke. Ovo Isusovo pomazanje razlikuje se od onoga u lk 7 36, ali je istovetno sa pomazanjem što ga spominju Matej i Marko. Sinoptici točno prikazuju put kojim je Isus došao u Betaniju. Ipak se ne da odrediti točan dan Isusova dolaska, jer se ne zna da li treba u međuvremenu uzeti 4 ili 6 dana. Ovo drugo mišljenje je vjerojatnije.

Kod Židova i istočnjaka uopće održavale su se gozbe obično uvečer, tako da se ova gozba vjerojatno održala 8. nizana kao subotnja gozba, dakle na početku subote. Drugi opet misle da se ta gozba održavala u subotu navečer 9. nizana t.j. onu večer što je neposredno prethodila svečanom ulasku Isusovu u Jeruzalem. Tko je priredio tu gozbu, ne znamo; Čini se da je Lazar bio samo gost. Iz izvještaja Matejeva i Markova vidimo da je gozbu priredio neki Simon koga je Isus izliječio od gube. Marta je dvorila iz zahvalnosti prema Isusu. Među uzvanicima bili su i apostoli. Ima tumača koji mise da se gozba održavala ili u kući Lazarovoj, ili pak u kući Simonovoj, a priredili su je Isusovi prijatelji zajednički.

Kod Židova je bio običaj da se uglednim gostima iskazuju naročite počasti. Jedna "litra" odnosno "libra" je otprilike jedna funta, t.j. nešto preko 3oo grama. Grčka "litra" bila je pol funte. Mirha znači biljku od koje se dobiva mirisna mast, a može značiti i svaku mirisnu mast. Nard je biljka sjeverne i istočne Indije; bila je znamenita u starini, a iz njezinog korijena i doljnjeg dijela stabljike pravilo se veoma dragocjeno mirisavo nardovo ulje. Marija je pomazala Isusu noge, dok se inače gostima mazala samo glava i brada te brisala njihovom vlastitom kosom. Matej i Marko spominju samo mazanje Isusove glave.

Juda nema razumijevanja za Marijino djelo ljubavi. Judina procjena masti je točna, jer nam i Plinije kaže da je funta najfinijeg ulja stajala 4oo dinara što odgovara svoti od

3oo zlatnih dinara. U r 6 evanđelista otkriva zakulisne misli i karakter Judin. Tumačenje Kristove izjave u r 7-8 prilično je zamršeno. Stariji tumači misle da Isus ovdje govori o upotrebi ulja koje je preostalo od pomazanja, za dan njegova pogreba. Ali iz mk 14 3 vidimo da je Marija razbila alabastrenu posudu prigodom mazanja, i tako jamačno potrošila sve ulje; Isusovo tijelo, nadalje, nije bilo pomazano kod pogreba ako se pomazanje shvati u strogom smislu riječi; u tom slučaju ne bi Isus Judi dao nikakav odgovor. Čini se da Isus brani Mariju protiv prigovora Judina. Upotrebu nardova ulja za pomazanje naziva Krist "čuvanjem" toga ulja do dana njegova pogreba, jer će tada puno značenje i opravdanost Marijina čina postati svima jasna. Drugi opet tumače ponešto drukčije: Isus kao da kaže: pustite je da me sada pomaže kao da je već dan pogreba nastupio. Ovo je pomazanje simbol moga skorog pogreba. Time što Isus kaže da ćemo siromaha uvijek imati kraj sebe,ujedno nas poziva da se za njih brinemo.

Tumač 12,9-19 Svečani ulazak u Jeruzalem; vidi i mt 21 1-11, mk 1 11, lk 19 29-44. - "Mnoštvo" Židova u r 9 su stanovnici Jeruzalema koji nisu dosada bili skloni Isusu (7 25), ali su od časa uskrisenja Lazarova promijenili mišljenje. Lazar nije došao zajedno s Isusom u Betaniju. Kako je Betanija bila udaljena od Jeruzalema 15 stadija, a Židovi su smjeli hodati u subotu samo šest stadija, to narod nije mogao doći prije večeri 9.nizana (subota). O ubistvu Lazara sinedrij je učinio formalni zaključak ili bar odluku. Mnogi su Židovi zbog Lazara napuštali farizejsku stranku i pristajali uz Isusa. Židovi u Jeruzalemu doznali su za Krista odmah iza subote, nakon gozbe i pomazanja u Betaniji; sam ulazak Isusov u grad uslijedio je prema tome 1o.nizana. Krist je ušao u grad onoga istog dana kad su Židovi odabirali vazmeno janje. Mnoštvo koje je pošlo Isusu ususret, bili su većinom hodočasnici koji su stigli jamačno iz Galileje; jedan dio naroda bio je s Isusom na putu već od Betanije. Paomine grane upotrebljavaju se kod svih naroda kao simbol pobjede i pobjedničke radosti. Poklik naroda uzet je iz mesijanskog psalma 117 25 i proširen sa dodatkom: kralj izraelski. Hosana znači etimološki: daj pomoć, donesi spasenje; kasnije je ušla ta riječ u razne doksologije.

Sinoptici pripovijedaju kao je Isus dobio magare. Proročke riječi u r 15 uzete su iz zah 9 9. Evanđelista ih navodi samo po smislu, i spominje jašenje na magaretu dok ostale karakteristike Mesije ispušta. Ovaj citat smatra se izravno mesijanskim. Jeruzalem se češće naziva Sion, a "kći sionska" znači gradske stanovnike. Jahanje na magarcu slika je mira:Krist kao knez mira ulazi u Jeruzalem; neki opet vide u tome Isusovu poniznost. Isusovo uzašašće na nebo dalo je učenicima spoznaju dviju stvari: 1)da je Isusov ulazak u Jeruzalem bio prorečen u SZ; 2)da su oni sami time što su pribavili magare i prostrli svoja odijela sudjelovali u ispunjenju proroštva.

U r 17 evanđelista tumači zašto se Isusov ulazak u Jeruza-

lem pretvorio u pravi njegov triumf. Mnogi su naime bili s Isusom kad je oživio Lazara; svuda su svjedočili stvarnost toga uskrisenja i tako stavili sav narod u gibanje, osobito prigodom Kristova ulaska u Jeruzalem. Ovo nam kaže jedino Ivan i time nadopunja sinoptičke izvještaje. Prema r 19 neprijatelji Isusovi morali su priznati da su nemoćni. Izraz "sav svijet" je doduše hiperbola, ali je vjerna slika Isusova uspjeha i nemoći njegovih protivnika; ujedno je taj izraz proroštvo o uspjehu Kristovu do sudnjega dana.

Tumač 12, 2o-5o

Isusov posljednji javni govor. - Poslije svoga ulaska u Jeruzalem Isus razvija živu djelatnost o kojoj opširnije govore sinoptici. Ivan nam priopćuje samo ovaj javni govor Isusov, ali nam zato jedino on donosi oveći Isusov govor na posljednjoj večeri. Ovaj javni govor održao je Isus dan dva poslije svoga ulaska u Jeruzalem. Počinje se ispunjati ono što su sinedristi govorili: svi će vjerovati u njega. Prema r 2o "Heleni" t.j. pogani grčke narodnosti, kao i svi ostali pogani koji su došli da se klanjaju na blagdan, dali su povoda Isusovu govoru. Neki ovi Helene poistovetuju sa "helenistima", t.j. Židovima što su stanovali među poganima i služili se grčkim jezikom. Kako vidimo, u Kristovo doba dolazili su Židovi i pogani kao hodočasnici na blagdane u Jeruzalem. Ovi potonji naginjali su židovskoj religiji i po mogućnosti sudjelovali kod židovskih obreda. Mnogi tumači smatraju ove Helene prozelitima (požidovljenicima). Heleni su htjeli s Isusom razgovarati i iskazati mu čast. Ne znamo zašto su se obratili upravo na Filipa; možda zbog grčkog imena; ili im je on bio otprije poznat, ili je vješto znao grčki, ili je bio po naravi vrlo prijazan. Filipov razgovor s Andrijom pokazuje kako je bila teška situacija u Jeruzalemu za Isusa i njegove učenike. Pogani su čeznuli za Isusom pri kraju njegove djelatnosti kao što su poganski mudraci došli pokloniti se Isusu prigodom njegova rođenja. Obično se pretpostavlja da je Isus primio ove pogane. Isus u r 23-24 odgovara svojim učenicima; ne znamo da li su to čuli i drugi ljudi, napose pogani. "Čas" je početak muke i smrti Isusove. Isusova "proslava" počinje njegovom mukom i smrću a svršava uzašašćem na nebo. Isus sada tumači potrebu takve "proslave" pomoću poredbe u r 23-24. "Smrt" zrna znači njegovo raspadanje u zemlji; ako zrno ostane samo, ne donosi ploda. Ovo je zrno slika Kristova tijela, a plod zrna slika je plodova muke, smrti i uskrsnuća Isusova. Proslavljeni Isus postaje ocem spasenoga čovječanstva; po Kristu vjernici duševno i tjelesno ustaju na novi život ovdje i u vječnosti.

Kao što je Krist trpio i ušao u svoju slavu, tako isto prema r 25-26 treba da trpe njegovi učenici da dođu u svoju slavu. R 25 nalazimo s nekim modifikacijama i kod sinoptika. Odatle se vidi važnost te nauke. "Duša" znači ovdje fizički život čovjeka sa svim njegovim sklonostima: tko ljubi svoju "dušu", izgubit će je t.j. tko neuredno prianja uz zemaljska dobra, tko se prilijepio uz zemaljštinu, izgubit će viši, vrhu-

naravni život duše zajedno sa vječnim životom. "Ljubiti" znači ovdje isključiti sve vrhunaravne obzire u svom životu i radu; a "mrziti" znači pravilno procijeniti zemaljski život i biti spreman, da taj život izgubimo radi Krista. U nasljedovanju Krista čovjek mora zatajiti sama sebe. Otac nebeski časti nas time što nam daje vječno blaženstvo. Već sada (u r 27-28) potresena je Isusova duša vizijom smrti koja će nastupiti za malo dana. Isus kao pravi čovjek mogao je osjetiti zgražanje zbog predstojeće smrti. Isusova molba: Oče, spasi me od ovoga časa, dokazuje da je Isusova duša imala ljudsku volju, ali koja se u svemu podlagala božanskoj volji odnosno volji nebeskoga Oca. Po toj dobrovoljnoj podložnosti zaslužio nam je Isus spasenje. Isusova smrtna muka je ujedno "proslava" Božja, jer se u njoj manifestira Božja pravda koja je takvu žrtvu tražila za grijehe ljudi, a u čudesnim događajima prigodom smrti Isusove očitovala se moć i sila Božja. "Glas s neba" javio je da je uslišana Isusova molitva. Božje ime proslavljeno je javnom djelatnošću Kristovom, njegovom mukom i smrću kao i djelatnošću Crkve kroz vjekove. "Glas" je bio stvaran i fizički, a to potvrđuje i sam Krist. Različno se tumači zašto su neki pomišljali na "grmljavinu". Neki to pripisuju duhovnoj neosjetljivosti slušalaca, drugi opet izravnoj intervenciji Božjoj, a treći spajaju oba mišljenja.

Krist je i za svoga zemaljskoga života bio bitno sjedinjen s Ocem; nije dakle trebao svjedočanstva s neba. Svi prisutni trebali su to svjedočanstvo, da se uvjere kako je sve Kristovo djelovanje slava Božja, djelo Bogu ugodno a ljudima spasonosno. U r 31-33 Isus gleda svoju smrt kao svršen događaj, i pokazuje kako je njegova smrt "slava Božja". "Svijet" se ovdje pomišlja kao grješan u kojem vlada sotona. Takav je svijet već "osuđen" Isusovom smrti; po njoj gubi đavao svoje prijestolje. Borba između Kristova kraljevstva i kraljevstva sotone traje doduše do svršetka svijeta, ali đavao je nemoćan prema ljudima, koji mu se sami svojevoljno ne predaju. Daljni učinak Kristove smrti je sjedinjenje čovjeka s Kristom koji će biti podignut na križ kako nam kaže sam evanđelista. Iz r 34 vidimo troje: 1)narod vjeruje da se Isus smatra Mesijom; 2) narod je sklon da ga prizna Mesijom, i 3) narod drži da je smrt Mesije na križu nepojmljiva. To dolazi odatle što su Židovi vjerovali u vječni boravak Mesije na zemlji, i ujedno su krivo pomišljali na izvanji, nacionalno-politički sjaj mesijanskog kraljevstva. Sve je to nastalo na osnovu krivog tumačenja mesijanskih proroštava za koja je narod doznao slušanjem Sv.Pisma po sinagogama.

U r 35-36 Isus naglasuje da će još samo malo vremena vidljivo boraviti među Židovima, pa zato treba da oni bez oklijevanja pođu za njim. Dakako da Isus i poslije svoga odlaska ostaje svjetlo svijeta, ali o tome nije ovdje govor... "Sinovi svjetla" su ljudi koji u sebi ostvaruju nauk evanđelja. R 36 smatraju mnogi noviji egzegete svršetkom izvještaja o Kristovoj javnoj djelatnosti. To kao da kaže i sam evanđelista: Isus se sakrio da bi se odsada posvetio samo svojim učenicima. Prema tome bi r 37-5o bili zaključno razmatranje evanđeliste, a od r 44 i dalje nalazio bi se kratak pregled ne-

kih glavnih istina koje je Isus u raznim zgodama naučavao. Drugima se to mišljenje ne čini osobito vjerojatnim. U r 37 poziva se Ivan na mnoga Kristova čudesa, premda ih pojedinačno donosi samo mali broj. Citat u r 38 nalazimo u izai 53 1. Navodi se prema septuaginti, a odnosi se doslovno na nevjeru Židova i njihov otpor protiv proroka Izaije. U punom smislu taj je citat proroštvo o odbacivanju Mesije od strane Židova. "Ruka" Gospodnja je slika Božje moći koja se otkriva osobito Kristovim čudesima. Smisao je citata: Bog je nevjeru Židova odnosno odbacivanje Mesije predvidio kao slobodan čin njihove volje i preko proroka Izaije ga unaprijed kazao. Citat u r 39 uzet je iz izaj 6 9.1o. Prorok je dobio nalog od Boga da svojom djelatnošću "izazove" sljepoću i tvrdoću Židova. Smisao je proroštva: Židovi nisu mogli vjerovati u Krista zbog svoje duhovne sljepoće i tvrdoće. Izaija je, u neku ruku, "proizveo" zaslijepljenost Židova, ali to nije bila svrha nego samo naravska posljedica njegove djelatnosti, jer je poznata stvar da čovjek trajnim odbijanjem Božje milosti pomalo izgubi **svaki smisao za** duhovni život. U r 41 ima evanđelista pred očima viziju proroka Izaije 6 1-4. Izaija kao neki evanđelista SZ govori o Mesiji i njegovoj djelatnosti u narodu. Misao je ova: jer je Izaija zavrijedio da "vidi" Mesijinu slavu i govori o njemu, zato je i to rekao, da naime Židovi neće vjerovati riječima Mesije i tako će duhovno posve oslijepiti. U r 42-43 evanđelista restringira opću izjavu u r 37-4o. Poglavari su ovdje ili svi ugledniji Židovi uopće ili samo sinedristi, cf 3 2.

Riječi "Isus povika" raznoliko se tumače. Neki ih shvaćaju kao u r 36; drugi opet misle da sa r 44 počinje novi govor Isusov koji se neposredno nadovezuje na prijašnji; ili pak je to govor što ga je Isus održao nakon izvjesnog vremena kad se ponovno vratio u hram. R 44 retoričkim oblikom ističe istinu da je vjera u Krista istovremeno vjera u Oca; na zemlji možemo "vidjeti Oca" samo u Sinu. Prema r 46 Krist je postojao prije svakog vremena i on je vječno svjetlo. Samo Krist može čovječanstvo osloboditi iz duhovne tmine. Riječi u r 47 jamačno se odnose na nevjernike, odnosno na sve one koji tvrdokorno odbijaju Božju riječ. Vidi i 8 15, 3 17. U r 48 iznosi se negativna misao iz r 47 u pozitivnom obliku. Izreka je paralelna sa svim onim izjavama iz kojih se vidi da je Krist izvor života za svakoga čovjeka, ali je za to potrebna vjera u Isusa i nasljedovanje njegova života. Vidi i mt 1o 14, mk 6 11, lk 9 5. R 49 sadrži motivaciju prijašnjeg retka. Vidi 7 17, 1 18, 5 19.3o, 7 16. "Božja zapovijed" u r 5o je sama božanska istina evanđelja koju je Isus po Očevu nalogu navijěštao; a istina evanđelja je "život" t.j. proizvodi vrhunaravni i vječni život u čovjeku.

Isusova muka i smrt

Isus pere apostolima noge 13 1-2o

1 Pred blagdan pashe znao je Isus da mu je došao čas, da prijeđe iz ovoga svijeta k Ocu. Kako je ljubio svoje koji su bili na svijetu, zasvjedočio im je svoju ljubav dokraja.

2 Za vrijeme večere kad je već đavao stavio u srce Judi,
sinu Simona Iskariotskoga, odluku da ga izda, 3 premda je I-
sus znao da mu je Otac sve dao u ruke, da je od Boga izašao i
k Bogu da ide, 4 ipak ustane od večere, skine gornju haljinu,
uzme ručnik i opaše se. 5 Potom ulije vode u umivaonicu i sta-
ne učenicima prati noge i otirati ručnikom kojim je bio opa-
san.
6 Kad dođe k Simonu Petru, reče mu on: Gospodine, zar ti
da meni pereš noge? 7 Odgovori mu Isus: Što ja činim, ti za-
sada ne znaš, ali ćeš poslije razumjeti. 8 Kaže mu Petar: Ni-
kada mi ti nećeš prati nogu. Odgovori mu Isus: Ako te ne ope-
rem, nećeš imati dijela sa mnom. 9 Reče mu Simon Petar: Go-
spodine, operi ne samo moje noge nego i ruke i glavu. lo Kaže
mu Isus: Tko se okupao, njemu ne treba nego samo noge da ope-
re pa je sav čist. Vi ste čisti ali ne svi; 11 znao je, naime,
tko je njegov izdajnik; zato reče: niste svi čisti.

12 Kad im je oprao noge, uze svoju gornju haljinu, opet
sjede za stol i reče im: Da li razumijete što sam vam učinio?
13 Vi zovete mene Učiteljem i Gospodinom, i pravo velite jer
to i jesam. 14 Kad sam, dakle, ja, Gospodin i Učitelj vaš,
oprao vama noge,i vi ste dužni prati noge jedan drugome;15 dao
sam vam primjer da i vi tako činite, kao što sam ja učinio va-
ma. 16 Zaista, zaista vam kažem: Nije sluga veći od svoga go-
spodara niti je poslanik veći od onoga koji ga je poslao.
17 Kada to znate, blago vama ako to činite. 18 Ne govorim za
sve vas; ja znam koje sam izabrao. Ali treba da se ispuni (Sv.)
Pismo: koji sa mnom jede hljeb podiže na me svoju petu. 19 Ka-
žem vam to sada, prije nego se dogodi, da vjerujete kad se to
dogodi da sam ja (to prorekao). 2o Zaista, zaista vam kažem:
tko prima onoga koga ja pošaljem, mene prima; a tko mene pri-
ma, prima onoga koji me posla.

Izdajnik Juda 13 21-3o

21 Kad ovo Isus reče, uzruja se u duši i posvjedoči: Za-
ista, zaista vam kažem: jedan između vas izdat će me. 22 Uče-
nici se počeše zgledati međusobno, jer nisu znali za koga go-
vori. 23 Jedan od njegovih učenika koga je Isus ljubio, ležao
je (posve blizu) uz grudi Isusove. 24 Njemu namigne Simon Pe-
tar i reče mu: Pitaj tko je za koga govori? 25 Tada se on na-
sloni na grudi Isusove i reče mu: Tko je taj Gospodine? 26 Od-
govori Isus: Onaj je komu dadem umočen zalogaj. I umočivši
zalogaj dade ga Judi sinu Simona Iskariotskoga. 27 Po zalogaju

uđe u njega sotona. Reče mu Isus: Što činiš, čini brzo! 28 I-
pak nitko od onih što su bili za stolom nije razumio zašto mu
to reče. 29 Neki su mislili, jer je u Jude bila blagajna, da
mu Isus naloži: kupi što nam treba za blagdan ili da dade što
siromasima.

3o Juda dakle uzme zalogaj i odmah izađe. A bila je noć...

Isusova proslava 13 31-38

31 Kad je (Juda) izišao, reče Isus: Sada se proslavio Sin
čovječji i Bog se proslavio u njemu. 32 A ako se Bog proslavio
u njemu, Bog će i njega proslaviti u sebi, i (to) odmah će ga
proslaviti. 33 Djeco, još sam malo vremena s vama. Tražit ćete
me, i kao što sam već rekao Židovima: kuda ja idem, vi ne može-
te doći, to kažem sada i vama.

34 Novu vam zapovijed dajem da ljubite jedan drugoga; kao
što sam ja vas ljubio, tako se i vi međusobno ljubite. 35 Po
tome će svi poznati da ste moji učenici ako budete imali među-
sobnu ljubav.

36 Reče mu Simon Petar: Gospodine, kuda ideš? Odgovori mu
Isus: Kuda ja idem, ne možeš zasada ići za mnom, ali ćeš posli-
je poći za mnom. 34 Reče mu Petar: Gospodine, zašto ne bih mogao
sada ići za tobom? Ta i život položit ću za tebe. 38 Odgovori
mu Isus: svoj život položit ćeš za mene? Zaista, zaista ti ka-
žem: neće pijetao zapjevati dok me se tri puta ne odrečeš.

....

Tumač 13,1-17,26 — Isusov oproštajni govor. - Sadržaj ovog dijela je vremenski i prostorno vrlo ograničen. Mjesto zbivanja je dvorana u Jeruzalemu, u kojoj je Isus sa svojim učenicima blagovao vazmeno janje. To su bile ure "prve večeri" 15. nizana (četvrtak), kada se po židovskom običaju uzimala vazmena večera. Prema Mišni (Pesah 5 1o) peklo se vazmeno janje kad se počeo dan mračiti; a prema Majmonidesu (k Pesah 1o 9) smjela je vazmena večera trajati samo do ponoći. Ovaj odlomak iznosi nam slijedeće događaje: 1) pranje nogu 13 1-2o; 2) navještaj Judine izdaje 13 21-3o; 3) oproštajni govor Isusov 13 31-17 26.

Tumač 13,1-2o — Pranje nogu. - Jedino Ivan iznosi taj događaj. Isus je znao da predstoji njegov odlazak, i zato iskazuje svojima naročitu ljubav pranjem nogu. Ivan ne kaže da je pranje nogu "posljednji" dokaz Kristove ljubavi, već samo da je to pranje dokaz njegove ljubavi na kraju njegova zemaljskog života. Isus je započeo pranje nogu kada se Juda počeo baviti izdajničkim mislima. Iz sva četiri evanđelja se jasno vidi da se pranje nogu vršilo za vrijeme vazmene ve-

čere, vjerojatno poslije blagovanja vazmenog janjeta. Došlo je zapravo umjesto općeg pranja ruku, čime je započinjao četvrti i posljednji dio židovske vazmene svetkovine. Poput roba Isus se opasao ručnikom i sve sam priredio.

U r 6 Petar priznaje svu veličinu Isusovu kao i svoju ništetnost. Jamačno je Petar bio prvi komu je Isus oprao noge. Grčki egzegete radije pomišljaju na Judu. Puni smisao pranja nogu vidimo u r 10. U r 8 nalazi se ova misao: ako te ne operem, nećeš imati zajednicu života i ljubavi sa mnom, nećeš uživati njezinih plodova i nećeš biti dionik euharistijske gozbe. Odbijanje pranja nogu značilo bi grijeh neposluha odnosno oholosti i nedostatka ljubavi prema bližnjemu; a možda je pranje nogu imalo i moć opraštanja grijeha, cf r 10.

Kod istočnjaka bio je običaj okupati se prije gozbe. Na putu do jestvionice ponovno bi se uprljale noge, pa ih je trebalo oprati. Dakako da ovdje u kontekstu Isus govori o duhovnoj i nutarnjoj čistoći; dakle, pranje nogu znači brisanje raznih slaboća kojih se čovjek, premda preporođen milošću Božjom, ne može u ovom životu posve riješiti. Pranje nogu je taj učinak jedino ovdje kod apostola doista proizvelo. U r 14 ističe Isus svoje dostojanstvo da time istakne dužnost apostola, da nasljeduju njegov primjer: ne tako da stvarno peru jedan drugome noge, nego da se vježbaju u poniznosti i ljubavi bližnjega. R 17 znači: ako ste shvatili što znači pranje nogu u ovom času, blago vama uz pretpostavku da i svoj život prema tome udesite. U r 18 citira se psal 40 10. Po historijskom smislu tuži se ondje David zbog nevjere svoga dugogodišnjeg prijatelja Ahitofela. Taj se redak potpuno ispunio na Judi. "Jesti kruh" s nekim je slika najuže zajednice. "Dizanje pete" protiv nekoga je slika lukavog postupka prema bližnjemu. Ovo se ispunilo kad je Juda cjelovom izdao Isusa. R 19 znači: izdaja treba da učvrsti vašu vjeru u moje mesijansko dostojanstvo jer se Judinom izdajom ispunja proroštvo. Smisao r 20 i njegova veza sa r 19 različno se tumači. Vjerojatno poučava Krist svoje učenike da Kristova učenika treba primiti sa vjerom i ljubavlju, jer se u svakom učeniku Kristovu na neki način prima sam nebeski Otac koji je Krista poslao, a Krist šalje učenike u ime Očevo.

Tumač 13, 21-30 Judina izdaja. - Prema r 21 misao na Judinu izdaju potresla je Isusovu dušu. U r 22 upada u oči što učenici ne sumnjaju na Judu, premda su na osnovu njegova vladanja mogli sebi stvoriti nepovoljan sud o njemu, 12 6, mt 7 1.

Poput drugih istočnjaka Židovi su ležali kod stola, t.j. lijevom rukom uprli bi se o jastuk, gornji dio tijela okrenuli bi prema stolu, a noge bi ispružili. Tako su jeli ugledniji Židovi, osobito kod svečanih zgoda. Stol je bio visok 4 stope, a s tri strane okruživali su ga divani; četvrta strana ostala bi slobodna za posluživanje. Stol kao i sama jedaća soba zvala se triklinij. Na svakom divanu ležale su obično tri

osobe. Isus je vjerojatno bio sa Petrom i Ivanom na jednom divanu, a svi ostali apostoli na druga dva, dakle na svakome pet. Uslijed takva položaja mogao je Ivan lako razgovarati sa Isusom. Ivan je bio dijevac i zato ga je Isus osobito ljubio. Prema r 24 Petar misli da će Ivan lako doznati za izdajnika, pošto leži posve blizu pred grudima Isusovim. Možda je Ivan prigodom Isusove izjave u r 21 pogledao Petra, i taj je iskoristio ovu priliku za svoje pitanje. Petar hoće da Isusa osigura od izdajnika. Iz izvještaja kod sinoptika vidimo da su najprije učenici pojedinačno pitali Isusa, pa kad nisu dobili odgovora, pita Petar Isusa preko Ivana. Zalogaj u r 25 nije komadić vazmene janjetine niti euharistijski kruh, nego je običan komadić kruha koji je bio zamotan možda u t.zv. "gorku travu" i umočen u ocat ili u kašu, zvanu haroset.

Prema r 27 sotona nije ušao u Judu tako da bi Juda bio opsjednut od đavla, nego se Juda posve odrekao Krista i stavio u službu sotone. Juda je svoje srce potpuno prepustio djelatnosti đavla. Isus je znao za neopozivu Judinu odluku i zato ga poziva da brzo izvrši što je naumio. Ipak nijedan od apostola nije te riječi shvatio, jer nije znao da je izdaja tako blizu. Iz eks 12 16 vidimo da se subotnji počinak prvog dana vazma nije obdržavao tako strogo kao po običnim subotama kada je bilo zabranjeno svako priređivanje jela. Iz r 29 ujedno vidimo veliku Isusovu brigu za siromahe što je bilo apostolima poznato. Isus je slavio vazmenu večeru 14.nizana (četvrtak) uvečer, neposredno pred sam vazam. Radi blizine svetkovine bilo je opravdano ovakvo mišljenje apostola kako nam ga iznosi ovaj redak. Prema r 30 Juda je napustio dvoranu, jer je osjetio da Isus zna njegove osnove. Tako je i na vanjski način prekinuo zajednicu s Isusom.

Tumač 13,31-17,26 — Isusov oproštajni govor. - Ovaj odsjek obuhvata slijedeće dijelove: 1)Isus proriče svoju smrt i Petrovo zatajenje r 31-38; 2)Isus obećaje Duha Svetoga 14 1-31; 3)iznosi se parabola o čokotu i lozi 15 1-17; 4)govori se o mržnji svijeta i njegovoj krivnji 15 18-27; 5)Spominje se pobjeda apostola nad grješnim svijetom 16 1-32; 6)napokon se donosi Isusova velikosvećenička molitva 17 1-26.

Tumač 13, 31-38 — Isus proriče svoju smrt. Petrovo zatajenje. - Većina egzegeta misli da je u r 31 govor o smrti Kristovoj na križu, koja je Kristova "proslava" zbog svega onoga što se dogodilo tom zgodom. Po toj naime smrti uzvišena je Kristova čovječja narav, a ljudima je dano vrelo oproštenja grijeha i posvećenja. Po raspetom Isusu slavi se i Bog otac, jer je smrt Kristova na križu dokaz svetosti, pravde, milosrđa i ljubavi Božje. U r 32 nalazi se ova misao: jer je Krist proslavio Boga Oca na zemlji time što je izvršio djelo spasenja, i Otac će njega proslaviti na nebu kada po uzašašću svojem "sjedne o desnu" Boga Oca t.j. bude i kao čovjek dionik božanske slave i moći.

U r 33 Isus naziva apostole "djecom" da ih utješi i ohrabri. Isus će biti s apostolima još samo malo vremena: od večere do hapšenja, odnosno do smrti, uskrsnuća i uzašašća svoga. Apostoli ne mogu u smrt sa Isusom, jer treba da prije izvrše svoj apostolski zadatak, cf 7 34, 8 21, Za r 34 vidi 6 51, 12 17, 1 iv 2 7, mt 7 12, rim 13 8 i t.d. Kršćanska ljubav je "nova zapovijed", jer kao slika Kristove ljubavi prema ljudima treba da obuhvati sve ljude. Požrtvovnu ljubav rijetko nalazimo u SZ. Ni obilja milosti nije bilo u SZ što je osobito potrebno za ljubav prema neprijatelju. U r 36 vidimo da Petar još ne shvaća plodova muke Kristove i zato je tužan zbog Kristova odlaska. Petar zasada ne može ići križnim putem, ali je zato kasnije bio čak naglavce razapet na križ u Rimu...

I s u s o v g o v o r n a p o s l j e d n o j v e č e r i

Isus bodri apostole 14 1-15

1 Neka se ne plaši vaše srce! Vjerujte u Boga i vjerujte u mene! U kući moga Oca mnogi su stanovi. Da nije tako, kazao bih vam; a sada idem da vam pripravim mjesto. 3 Kad otiđem i pripravim vam mjesto, opet ću doći i uzet ću vas k sebi da i vi budete gdje sam ja. 4 Kuda ja idem, znate i put znate.
5 Reče mu Toma: Gospodine ne znamo kuda ideš pa kako možemo znati put? 6 Odgovori mu Isus: Ja sam put, istina i život. Nitko ne dolazi k Ocu do po meni. 7 Kad biste mene poznavali, poznali biste i moga Oca. Odsada ga poznate i vidjeli ste ga.

8 Reče mu Filip: Gospodine, pokaži nam Oca i dosta nam je. 9 Reče mu Isus: Toliko vremena sam s vama, pa me ne poznaš, Filipe? Tko vidi mene, vidi i Oca. Kako ti govoriš: pokaži nam Oca? 10 Zar ne vjeruješ da sam ja u Ocu i Otac u meni? Riječi koje vam govorim, ne govorim od sebe, i Otac koji ostaje u meni, on čini djela.

11 Vjerujte mi da sam ja u Ocu i da je Otac u meni; bar zbog samih djela vjerujte. 12 Zaista, zaista vam kažem: tko vjeruje u mene, djela koja ja činim i on će činiti, i veća će od ovih činiti, jer ja idem k Ocu. 13 Sve što zamolite Oca u moje ime, ono ću učiniti da se Otac proslavi u Sinu. 14 Ako što mene zamolite u moje ime, ja ću učiniti. 15 Ako me ljubite, **držite** moje zapovijedi.

Isus obećaje Duha Svetoga 14 16-26

16 Ja ću moliti Oca i dat će vam drugoga Tješitelja da ostane s vama dovijeka. 17 Duha istine, koga svijet ne može primiti jer ga ne vidi niti ga zna, a vi ga znate. Kod vas on ostaje i u vama će biti.

18 Ne ću vas ostaviti sirote: doći ću k vama. 19 Još malo i svijet me neće više vidjeti. A vi me vidite jer ja živim i vi ćete (također) živjeti. 2o Onoga dana ćete spoznati da sam ja u svome Ocu, vi u meni i ja u vama.

21 Tko ima moje zapovijedi i drži ih, on je onaj koji me ljubi. A tko mene ljubi, ljubit će ga i moj Otac; i ja ću ga ljubiti i objavit ću mu se. 22 Reče mu Juda, ne onaj Iskariotski: Gospodine, kako to da ćeš se nama objaviti a ne svijetu? 23 Odgovori mu Isus: Tko ljubi mene, riječ moju drži, i moj Otac ljubit će njega; k njemu ćemo doći i kod njega ćemo se nastaniti. 24 Tko ne ljubi mene, riječi mojih ne drži. A riječ koju ste čuli od mene nije moja nego Oca koji me posla. 25 Ovo sam vam rekao dok sam s vama. 26 A Tješitelj, Duh Sveti, koga će Otac poslati u moje ime, on će vas naučiti svemu i napomenut će vam sve što sam vam rekao.

Mir Kristov 14 27-31

27 Mir svoj vam ostavljam, svoj mir vam dajem; ne dajem vam kao što svijet daje. Neka se ne plaši vaše srce i neka se ne boji. 28 Čuli ste da sam vam rekao: idem i doći ću k vama. Kad biste me ljubili, onda biste se veselili što idem k Ocu, jer je Otac veći od mene. 29 I sada sam vam rekao, prije nego se dogodi, da vjerujete kad se dogodi.

3o Već neću mnogo govoriti s vama, jer dolazi knez ovoga svijeta, ali protiv mene ne može ništa. 31 Nego svijet treba da spozna da ja ljubim Oca, i kao što mi Otac zapovjedi, onako činim. Ustanite, hajdmo odavle!

....

Tumač 14, 1 - 31 Isus bodri svoje učenike, obećaje im Duha Svetoga i svoj mir. - U r 2 nije direktno rečeno da će nagrada biti primjerena djelima, ali je ipak značajno što Gospodin govori o "mnogim" stanovima, a ne jednostavno o "stanovima za mnoge". Odatle, bar indirektno, slijedi da postoje razni stepeni nebeskog blaženstva. Za r 3 vidi 12 26, 17 25, 1 iv 2 28 i dr. Izraz: opet ću doći, obično se uzima za drugi dolazak Kristov. Iz r 5 vidimo da su učenici toliko zbunjeni da ne shvaćaju Kristovih riječi. Za r 4 vidi hebr 6 2o. Prema r 6 Krist je "put" jer je istina i život. Ovo dvoje nije koordinirano za izraz "put" nego ga razjašnjuje. Krist je "istina", jer je kao Sin Božji objavio ljudima istinu i Božju volju, 1 14, 3 34. Krist je i "život" jer ima i božansku narav koja je izvor života, 1 4, 5 25.26, 6 39 i t.d. Krist je ujedno "put" do vrhunaravnog života za koji je čovjek stvoren.

Misao u r 7 je ova: kad biste mene poznavali, tada biste upoznali i svrhu odnosno "cilj puta" t.j. Oca; znali biste da dolazim od Oca i da sam došao da objavim njegovu volju i k nje-

mu da vas privedem. U r 7a Krist ne poriče poznavanje svoje osobe uopće, nego ističe da je to poznavanje nesavršeno; u r 7b ne kaže da apostoli već savršeno poznaju Oca, nego da im se još nikada Gospodin nije u tolikoj mjeri objavio kao sada; time im je ujedno objavio i Oca. Ova će spoznaja oslabiti kod učenika za vrijeme Kris tove muke, ali će ponovno zasjati na dan Kristova uskrsnuća i dolaska Duha Svetoga. Drugi opet tumače ovaj redak drukčije.

Filip je shvatio da Gospodin govori o posrednom poznavanju Oca u Sinu. No on želi vidjeti Oca i tjelesnim očima. Tako je nekoć molio Mojsije Jahvea da mu pokaže svoje obličje. Misao r 9: tko gleda Sina očima vjere, taj vidi i Oca; dakle nije potrebna neka nova teofanija (pojava božanstva) otkada se Otac objavio u Sinu; u r lo Gospodin upozoruje učenike na nauk koji je češće iznosio pred Židovima, da je naime istobitan s Ocem. Krist hoće da Filip u njegovim djelima vidi "slavu" Očevu, cf 5 17, 6 27, 7 16, 8 18 i t.d.

Prema r 12 djelatnost apostola bit će prostorno veća od Kristove, jer će oni propovijedati po svem svijetu. Dakako da to ne ide na štetu veličine Kristove, jer zapravo Krist djeluje u svojim učenicima i u svojoj Crkvi do svršetka svijeta. Sa dvije činjenice potvrđuje Gospodin svoje obećanje glede većih djela: on odlazi k Ocu i tada će uslišati molitvu apostola. Povratkom naime Kristovim k Ocu počinje djelatnost apostola, a Krist u njima i preko njih djeluje, cf 2 kor 5. Moliti "u ime Kristovo" znači moliti u zajednici s njime kao udo njegova mističnog tijela t.j.Crkve. U r 14 vidimo da molitva upravljena na Krista vrijedi kao i molitva upravljena na Oca. Misao u r 15 povezuje se sa r 14 i r 16: tko hoće da bude u zajednici sa Kristom, treba da drži njegove zapovijedi. R 16: kao Sin Božji Isus šalje Duha Svetoga, a kao Bog-čovjek moli Oca da ga pošalje. Vidi se dakle, s jedne strane,stvarna razlika božanskih osoba, a s druge strane istobitnost Duha Svetoga sa Sinom, cf 1 iv 2 1. Duh Sveti ostaje prema r 16 s apostolima i njihovim nasljednicima do svršetka svijeta.Duh Sveti se ovdje naziva "parakletos" što znači tješitelj, pomoćnik, branitelj, zagovornik i t.d. Duh Sveti doista je sve ovo i još mnogo više. Prema r 17 Duh Sveti je sama istina, jer je Duh Oca i Sina. Tko ljubi grijeh i zabludu, nema smisla za vrhunaravne istine; zato svijet "ne može" primiti Duha Svetoga, 1 kor. 2 14, 1 iv 4 6. Po Duhu Svetom bit će u apostolima ljubav prema istini i mržnja na neistinu, cf rim 8 9, gal 4 6, 1 kor 3 16 i t.d.

Sirota je tko nema oca ni majke već od djetinjstva (r 18, jak 1 27).

R 19: svijet neće vidjeti Spasitelja poslije njegove smrti, jer je svijet odbio Božji poziv da stupi u Božje kraljevstvo. Učenici će vidjeti Krista, jer žive vrhunaravnim životom. Krist je sâm "život" i on svima daje život, zato i kaže: ja živim, i vi ćete živjeti. U vrijeme od uskrsnuća Kristova do silaska Duha Svetoga postat će apostolima jasno da je Krist "u Ocu", i ta spoznaja bit će savršenstvo njiho-

vog duhovnog života. Oni će spoznati da je jedinstvo božanskih osoba temelj zajednice između Učitelja i učenika. U gl 17 Krist ponovno ističe tu zajednicu. Vidi i Pavlove poslanice ef, gal i 1 kor. Duhovna zajednica između Krista i učenika manifestira se u djelotvornoj ljubavi po kojoj postajemo predmet Očeve ljubavi.

Juda Tadej je brat Jakoba Mlađega. Njemu je čudno što se Mesija objavljuje samo učenicima, a ne svemu narodu sa slavom i pobjedom. Obuzet je naime još krivim mesijanizmom (r 22). Prema r 23 Krist se objavio svima koji vrše zakon ljubavi. Takvoga i Bog ljubi; cf 1 kor 3 17, 6 19, odakle se vidi da pravedna duša postaje Božji "hram". Ta milosna zajednica koja povezuje pravednu dušu s presv.Trojstvom prelazi u vječnosti u "zajednicu slave". Gospodin se ne objavljuje grješnom svijetu jer ovaj nema veze s Kristom po ljubavi (24). Nakon uskrsnuća Krist se nije javio svijetu jer djeluje duhovnim načinom, i to samo ondje gdje se duša otvara vjeri i ljubavi. Na sudnjem danu će Krista spoznati i nevjerni svijet, ali će tada biti prekasno jer vremena za pokoru više ne će biti. Prema r 25 Krist je rekao apostolima sve što je mogao reći. Dublje razumijevanje evanđelja donijet će im Duh Sveti. On neće apostole učiti nove istine, nego će ih prosvijetliti, i bdjeti nad njima da u naučavanju istine ne zalutaju. U r 27 Krist ostavlja apostolima "svoj mir" t.j. prijateljstvo s Bogom, posjedovanje vrhunaravnih dobara i međusobnu slogu i ljubav, cf 16 33, rim 14 17, fil 4 7. U r 28 Krist blago kori svoje učenike, jer bi trebalo da se vesele što ide k Ocu gdje prestaje njegovo poniženje, a dolazi proslava i njegove čovječje naravi, cf 17 5, fil 2 5. Otac je "veći od Sina" po njegovoj podređenosti Ocu za zemaljskoga života. Dobro kaže sv.Augustin: veći je Otac po tome što je Riječ postala tijelom. U r 3o Gospodin pripisuje đavlu što zapravo čine okorjeli grješnici, cf 2 31, lk 22 53, 2 kor 4 4. U r 31 vidimo Kristovu odlučnost da trpi i umre za naše grijehe. Tu se ujedno i nalazi poziv apostolima da se spreme na odlazak. Ostali dio govora održao je Krist stojeći u dvorani,ili na putu do potoka Cedrona; ovo potonje mišljenje čini se nekim tumačima manje vjerojatno.

Isus je pravi trs 15 1-17

1 Ja sam pravi čokot, a moj Otac je vinogradar. 2 Svaku
lozu na meni koja ne rodi roda, reže, i svaku koja rod dono-
si čisti da donese više roda. 3 Vi ste čisti zbog riječi ko-
ju sam vam rekao. 4 Ostanite u meni i ja u vama. Kao što loza
ne može roditi roda sama od sebe, ako ne ostane na čokotu,ta-
ko i vi ako ne ostanete u meni. 5 Ja sam čokot, vi loze. Tko
ostaje u meni i ja u njemu, on rodi mnogi rod, jer bez mene
ne možete ništa učiniti.

6 Tko u meni ne ostane, izbacit će se napolje kao loza
i osušit će se. Skupit će je, baciti u oganj i gorjet će.

7 Ako ostanete u meni i moje riječi ostanu u vama, što
god hoćete, tražite i bit će vam. 8 Time se slavi moj Otac da
donosite mnogi rod i budete moji učenici. 9 Kao što Otac lju-
bi mene tako i ja ljubim vas. Ostanite u mojoj ljubavi. 1o A-
ko držite moje zapovijedi, ostat ćete u mojoj ljubavi kao što
sam i ja održao zapovijedi svoga Oca i ostajem u njegovoj lju-
bavi.

11 Ovo sam vam rekao da moja radost bude u vama i da va-
ša radost bude potpuna.

12 Ovo je moja zapovijed da se ljubite među sobom kao
što sam ja ljubio vas. 13 Od ove ljubavi nema veće nego da
tko položi svoj život za svoje prijatelje. 14 I vi ste moji
prijatelji ako činite što vam zapovijedam. 15 Ne zovem vas
više slugama, jer sluga ne zna što radi njegov gospodar. Na-
zvao sam vas prijateljima jer sam vam sve objavio što sam čuo
od svoga Oca. 16 Niste vi izabrali mene nego sam ja izabrao
vas i postavio vas da idete i rod donosite, i da vaš rod osta-
ne; i sve što zamolite Oca u moje ime, dat će vam. 17 Ovo vam
zapovijedam da se ljubite među sobom.

Mržnja svijeta 15 18-27

18 Ako svijet mrzi na vas, znajte da je na mene mrzio
prije vas. 19 Kad biste bili od svijeta, svijet bi svoje lju-
bio; ali pošto niste od svijeta nego vas ja izabrah od svije-
ta, zato svijet mrzi na vas.

2o Sjetite se riječi koju vam rekoh: nije sluga veći od
svoga gospodara. Ako su mene progonili, i vas će progoniti;a-
ko su moju riječ održali, i vašu će održati. 21 Ali sve ovo
činit će vam zbog moga imena jer ne poznaju onoga koji me po-
sla. 22 Da nisam došao i da im nisam govorio, ne bi imali gri-
jeha; ali sada nemaju izgovora za svoj grijeh.

23 Tko mrzi na mene, mrzi i na moga Oca. 24 Da nisam či-
nio među njima djela kojih nitko drugi nije učinio, ne bi ima-
li grijeha; sada su vidjeli djela pa ipak su zamrzili na mene
i na moga Oca. 25 Ali, trebalo je da se ispuni riječ napisana
u njihovu zakonu: zamrziše na me ni za što.

26 Kad dođe Tješitelj kojega ću vam poslati od Oca, Duh
istine koji od Oca izlazi, on će svjedočiti za mene. 27 I vi
ćete svjedočiti jer ste od početka (bili) sa mnom.

....

Tumač 15,1-27 Isus je pravi trs. Mržnja svijeta. - Krist je izabrao sliku o čokotu da predoči narav zajednice, koja postoji između njega i vjernika. Tom se slikom i inače služi Krist u svojim poredbama, a napose to čine proroci SZ, cf mt 2o 1-16, 21 35-46, psal 127, zak 9 17 i t.d. Krist je "pravi čokot" jer vrhunaravno oživljava čovjeka, kao

što čokot oživljava lozu. Vjerom se "usađujemo" u Krista, a ljubavlju se usavršujemo. Otac je "vinogradar" jer je "zasadio trs" time što je poslao Sina svoga na svijet, da svima dade vječni život. Otac "čisti lozu" kušnjama, progonstvima i drugim nevoljama, i tako joj pribavlja sve više milosti. Prema r 5 potrebna nam je djelatna milost za svako spasonosno djelo. U vezi sa r 6 kaže Augustin: lozi preostaje samo jedno od dvoga: ili da bude na trsu ili u ognju; nije li na trsu, bit će u ognju; da ne bude dakle u ognju, treba da je na trsu. Zbog r 7 i Crkva svršava svoje molitve: po Kristu Gospodinu našemu.

Otac će se proslaviti, ako bude plodonosan vrhunaravni život učenika. Krist je proslavio Oca svojim djelima, i zato su i učenici dužni slaviti Boga svojim radom (r 8), cf mt 5 16. Vršenjem zapovijedi bit će apostoli dionici Kristove radosti. Veza s Kristom po ljubavi ujedno je izvor prave radosti, koja dolazi do svoga vrhunca u vječnosti, cf 1 kor 13 12, dap 21 4.

U 15 12-17 iznosi Krist svoju zapovijed ljubavi. U r 12 ističe se bratska ljubav kao specijalna zapovijed Kristova; to je u neku ruku skup svih moralnih propisa. Ljubav prema bližnjemu ima svoj uzor u ljubavi Kristovoj. Prema r 14 apostoli nisu "sluge", jer sluga jednostavno prima zapovijedi svoga gospodara. U r 16 iznosi se svrha apostolata. Apostoli treba da se povrh toga mole i tako zasluže blagoslov u apostolskom radu.

U 15 18 - 16 4, govori Gospodin o mržnji svijeta na učenike. U r 18 navodi Gospodin razlog te mržnje. "Ljubav svijeta" nije drugo do sebičnost koja traži napuštanje evanđelja. Svijet vidi da apostoli pripadaju zajednici koja se drži drugih načela, i zato ih priječi u djelovanju. R 2o je tumač za r 18. Krist podsjeća učenike na svoje prijašnje izjave, cf mt lo 24. Kao sluge Kristove dijelit će apostoli sudbinu svoga Gospodara. Drugi tumače ovako: premda će svijet većinom biti protivan evanđeoskoj istini, ipak će odabrane duše držati riječ Božju. R 21 je tumač za r 19. Apostoli su se kasnije sjetili ovih Kristovih riječi, i bili su radosni što su mogli trpjeti za ime Isusovo, dap 5 41.

Židovi su gdjekada tobože radi Božje časti ustali protiv Krista, ali je ta njihova revnost bila nevaljana; stvarno bila je uperena protiv Boga koji je Krista poslao. Prema r 24 mržnja na Sina ujedno je mržnja na Oca, jer je Krist svojom naukom i čudesima dokazao da je poslanik Božji i pravi Sin Božji. Citat u r 25 uzet je iz psal 34 19 i 68 5. David koga su nedužna progonili neprijatelji, tip je Krista. "Zakon" je ovdje u širem smislu čitavo Sv.Pismo SZ. Riječi u r 26: koga ću ja poslati vama od Oca, znače isto što i riječi u 14 26: koga će poslati Otac u ime moje. Postoji dakle najuža zajednica Oca i Sina, jer oni zajedno šalju Duha Svetoga. Ne bi Sin mogao poslati Duha Svetoga kad on ne bi izlazio od Sina kao i od Oca. Jer Duh Sveti izlazi i od Sina, i zato se i zove "Duh Sina", cf gal 4 6. Opravdan je dakle dodatak: i Sina

(Filioque) u vjerovanju nicejsko-carigradskom. Riječi: koji od Oca izlazi, shvaćaju neki u historijskom smislu za poslanje Duha Svetoga Crkvi. Drugi radije shvaćaju te riječi u smislu vječnog unutrašnjeg izlaženja božanskih osoba. Duh Sveti "svjedočit će" za Krista do sudnjega dana. Apostoli su doduše aktivni organi Duha Svetoga, ali nisu samostalni jer svjedoče za Krista po nadahnuću Duha Svetoga i po njemu pobjeđuju svijet.

Dalje o mržnji svijeta 16, 1-6

1 Ovo vam rekoh da se ne sablaznite. 2 Izbacit će vas
iz zbornica, pače dolazi čas kada će svaki koji vas ubije misliti da Bogu službu čini. 3 I ovo će vam činiti zato jer ne
poznaju Oca ni mene. 4 Ovo vam kazah da kad doše čas da se
sjetite da sam vam ja to rekao. Nisam vam ovo prije govorio
jer sam bio s vama. 5 Sada idem k onomu koji me posla i nitko
me od vas ne pita: kuda ideš? 6 Pače, jer vam ovo rekoh, žalosti se napuni vaše srce.

Djelatnost Duha Svetoga 16 7-15

7 Uistinu vam kažem: dobro je za vas da ja otidem; jer
ako ne odem, Utješitelj neće doći k vama; ako li otidem, poslat
ću ga k vama. 8 Kad on dođe, osvjedočit će svijet o grijehu,
o pravdi i o sudu; 9 o grijehu jer ne vjeruju u mene; 10 o
pravdi jer idem k Ocu, i nećete me više vidjeti; 11 o sudu jer
je knez ovoga svijeta već osuđen. 12 Još bih vam imao mnogo
kazati, ali sada ne možete nositi. 13 Kad on dođe, Duh istine,
uputit će vas u svu istinu, jer neće govoriti od sebe nego
što čuje, govorit će i javit će vam buduće stvari. 14 On će
me proslaviti jer će od mojega uzeti i javit će vam. 15 Sve
što ima Otac, moje je; zato rekoh: od mojega će uzeti i javit će vama.

Žalost i radost učenika 16 16-33

16 Malo i više me nećete vidjeti, i opet malo pa ćete me
vidjeti jer idem k Ocu. 17 Tada rekoše neki od njegovih učenika među sobom: što je to što nam kaže: malo i nećete me vidjeti, i opet malo pa ćete me vidjeti, i idem k Ocu? 18 Govorili su: što je što kaže: malo? ne znamo što govori.

19 Isus opazi da su ga htjeli pitati pa im reče: (Zar)
za to pitate među sobom, jer rekoh: malo i nećete me vidjeti,
i opet malo pa ćete me vidjeti? 20 Zaista, zaista vam kažem:
vi ćete plakati i jaukati, a svijet će se radovati. Vi ćete
se žalostiti, ali će se vaša žalost okrenuti na radost. 21 Že-

na kad rađa, ima žalost jer dođe njezin čas; ali kad rodi di-
jete, ne sjeća se više muke od radosti što se rodi čovjek na
svijet. 22 Tako i vi: sada imate žalost, ali ću vas opet vi-
djeti i radovat će se vaše srce i vaše radosti neće nitko u-
zeti od vas. 23 U onaj dan nećete me pitati ni za što. Zaista,
zaista vam kažem: ako što zamolite Oca u moje ime, dat će vam.
24 Dosada nistemolili ništa u moje ime; molite i primit ćete
da vaša radost bude potpuna.

25 Ovo sam vam govorio u pričama. Dolazi čas kad vam vi-
še neću govoriti u pričama, nego ću vam otvoreno javiti za O-
ca. 26 U onaj dan molit ćete u moje ime, i ne velim vam da ću
ja (morati) moliti Oca za vas. 27 Sam naime Otac ljubi vas,
jere ste vi mene ljubili i povjerovali da sam od Boga izašao.
28 Izašao sam od Oca i došao na svijet; opet ostavljam svi-
jet i idem k Ocu.

29 Rekoše njegovi učenici: evo sada otvoreno govoriš i
nikakve priče ne kažeš. 3o Sad znamo da sve znaš i ne treba
da te tko pita. Zato vjerujemo da si od Boga izašao. 31 Od-
govori im Isus: (zar doista) sada vjerujete? 32 Evo dolazi
čas i već je tu da se razbjegnete svaki na svoju stranu i o-
stavite me sama; ali nisam sam jer je Otac sa mnom. 33 Ovo
sam vam kazao, da imate mir u meni. U svijetu imat ćete tje-
skobu, ali se uzdajte, ja sam nadvladao svijet!

....

Tumač 16,1-33 Dalje o mržnji svijeta i o djelovanju Duha Svetoga. - R 1 govori o mržnji i progonstvima što se spominju u 15 18-27. Sablazni neće biti jer će učenici znati da im je Učitelj sve to već prije navijestio.

Rabini su poznavali dvije vrste izopćenja: izopćeni nije mogao kroz mjesec dana pohađati sinagogu, ili je bio potpuno izbačen iz društvene i vjerske zajednice (herem).Možda je ovdje govor o drugom načinu izopćenja. R 3 nije isprika za Židove nego utjeha za učenike. U r 4 Gospodin ponovno tješi apostole da ne bi posumnjali u Božju providnost i odrekli se svrhe apostolata. Iz sinoptičkih evanđelja vidimo da je Krist više puta podsjećao učenike na progon od strane svijeta, ali ovdje naročito ističe misao da će ih vlastiti narod doskora ubijati iz vjerskih motiva. A takvo što im dosada nije rekao. Smisao r 5 je ovaj: odlazim i ne mogu oklijevati da vam to ne kažem. Učenici, žalosni zbog odlaska Kristova, zaboravljaju na svrhu toga odlaska. Zato ih Krist blago kori što ne pitaju kamo Učitelj ide. No i taj ukor ublažuje tugu učenika.

Prema r 6 učenici mnogo dobivaju Kristovim odlaskom, i zato se ne smiju žalostiti. R 5 i 6 je prelaz na govor o djelovanju Duha Svetoga. Bog je htio da Duh Sveti započne svoju djelatnost u Crkvi tek onda kada Krist Gospodin dovrši djelo spasenja na križu i tako čovjeka izmiri s Bogom. Duh Sveti, dakle, daje svoju milost vjernicima kao plod zadovoljštine

Kristove na križu. Zato s pravom veli Krist: dobro je za vas da ja otidem. Otac i Sin zajedno šalju Duha Svetoga, 14 16, 15 26. Trebalo je, dakle, da se Sin vrati k Ocu prije nego će poslati Duha Svetoga. Sin Božji šalje Duha Svetoga kao počelo od kojega Duh Sveti izlazi, a šalje ga i kao glava Crkve. Iz r 9 vidimo, da svijet poriče opstojnost grijeha, ali ga prokletstvo grijeha prati na svakom koraku, jer ne vjeruje Kristu koji oduzima grijehe svijeta. Duh Sveti po apostolskom propovijedanju razotkriva tu činjenicu i time kori svijet zbog grijeha, t.j. svjedoči da nema spasenja čovjeku bez Krista. Prema r 10 uskrsnuće i uzašašće Isusovo pokazat će svijetu da je Krist Sveti i Pravedni, a samo pravednik ima pristup k Bogu. Svijet doduše može i te činjenice zanijekati, ali samo iz zlobe i pokvarenosti. Krist je napokon pobijedio sotonu na početku svoje javne djelatnosti time što je opraštao grijehe, oslobađao opsjednute od đavla i dao je takvu vlast apostolima. Krist je pobijedio đavla i na Maslinskoj gori, i konačno mu slomio moć svojom smrti na križu. Doduše, i poslije Kristove smrti je sotona na neki način "knez ovoga svijeta", ali samo nad onima koji su radije robovi grijeha negoli slobodni u Kristu. Đavao je "već osuđen", a s njim zajedno nevjerni svijet. Ta se osuda očituje u orijentaciji svijeta prema zemaljskim dobrima i u nemogućnosti percipiranja vrhunaravnih istina, napose božanskog elementa Crkve. Iz r 12 vidimo da će Duh Sveti prema prilikama i potrebama Crkve sve jasnije upućivati apostole i njihove nasljednike u Kristovo evanđelje. Pod vodstvom Duha Svetoga spoznat će apostoli i njihovi nasljednici sav nauk evanđelja po kojem se spasava svijet. Odatle vidimo da se objava NZ sastoji od istina koje je Krist usmeno učio, i koje je Duh Sveti po apostolima i njihovim učenicima usmeno i pismeno proglasio. Dakle je izvor vjere osim Sv.Pisma još i usmena predaja. To znamo i odatle što u Crkvi nalazimo vjerskih dogmi, koje su dosta nejasno izražene u Sv.Pismu. Dakle su došle do nas putem predaje. Oba izvora vjere čuva i nepogrješivo tumači crkveno učiteljstvo. Sin govori istinu koju odvijeka "sluša" t.j. posjeduje "u krilu Oca"; tako i Duh Sveti javlja istine koje prima od Oca po Sinu koji ga je poslao. Preko karizmatskih proroka kojih će uvijek biti u Crkvi, javlja gdjekada Duh Sveti i budućnost kraljevstva Božjega na zemlji.

Kao što je Krist svojim djelovanjem proslavio Oca, tako će i Duh Sveti proslaviti Krista svojom mnogostrukom djelatnosti u Crkvi. U r 14 prikazuju se božanske relacije antropomorfnim načinom: Duh Sveti posjeduje božansku narav i znanje kao Otac i Sin; Sin Božji "javlja" vjerske istine, a Duh Sveti izlazeći od Oca i Sina "uzima" i od Sina istinu koju javlja Crkvi. Zato je Duh Sveti trajni vođa Crkve i Učitelj istine. R 15: "sve što ima Otac", to je božanski bitak i istina, 17 10. Budući da Sin posjeduje božansku narav i istinu zajedno s Ocem, zato Duh Sveti odvijeka "prima" od Sina istinu i u vremenu javlja je Crkvi. "Malo" u r 16 znači vrijeme od smrti do uskrsnuća, a "opet malo" znači vrijeme od uskrsnuća do uzašašća.

U r 17 i 18 vidimo da učenici ne shvaćaju pravo stanje stvari. Oni ne mogu razumjeti kako će Krista ponovno vidjeti kad kaže da ide k Ocu 16 5. 10.

U r 19-22 Gospodin odgovara na pitanje učenika. Za vrijeme muke i smrti Kristove apostoli će se žalostiti i plakati, ali kad budu vidjeli Spasitelja koji je uskrsnuo, obratit će se njihova žalost u radost. Taj obrat prikazuje Krist poredbom o ženi rodilji. Krist govori svojim učenicima u slikama: slikovito prikazuje svoj odlazak k Ocu, poslanje Duha Svetoga i dr. Dolaskom Duha Svetoga započinje novo doba: Duh Sveti će učenicima jasno i otvoreno "objaviti Oca", t.j. protumačiti im tajne kraljevstva Božjega na zemlji.

Iz r 26-27 vidi se da novom načinu spoznaje odgovara novi način molitve. Za r 28 vidi 6 62. Krist ukratko iznosi jezgru svoje objave: odvijeka rođen od Oca, Sin Božji dolazi s neba na zemlju da kao čovjek izvrši Očevu volju i spasi čovjeka. Kad završi svoju službu, vraća se u Očevu slavu. Prema r 31 neposredno predstoji Kristu čas muke, a za apostole čas kušnje. Krist govori sa proročkim aspektom, t.j. kao da je muka već svršena. Zorno prikazuje nadalje smutnju koja će nastati među apostolima kad neprijatelji uhvate Krista. Ipak, Krist nije sam, jer kao Sin Božji zajedno je s Ocem i u času poniženja. U r 33 Gospodin se osvrće na sve što je ove večeri rekao.

Molitva Isusa kao velikog svećenika 17 1-26

1 Kad ovo izgovori Isus podiže oči svoje na nebo i reče: Oče, došao je čas, proslavi svoga Sina da tvoj Sin proslavi tebe. 2 Dao si mu naime vlast nad svakim tijelom, da svima koje si mu dao dade život vječni. 3 A ovo je život vječni da spoznaju tebe, jedinoga pravoga Boga i koga si poslao, Isusa Krista.

4 Ja sam te proslavio na zemlji; svršio sam djelo koje si mi povjerio da činim. 5 Sada ti, Oče, proslavi mene kod sebe slavom koju sam imao u tebe prije nego je postao svijet. 6 Tvoje sam ime objavio ljudima koje si mi dao od svijeta. Bili su tvoji i meni si ih dao i održali su tvoju riječ. 7 Sada znaju da je sve što si mi dao od tebe. 8 Dao sam im riječi koje si ti predao meni; oni su ih primili i tako istinski spoznali da sam od tebe izašao; povjerovali su da si me ti poslao.

9 Ja molim za njih; ne molim za svijet nego za one koje si mi dao jer su tvoji. 10 Sve moje je tvoje i tvoje je moje, i ja sam se proslavio u njima.

11 Više nisam na svijetu, a oni su na svijetu. Ja dolazim k tebi, sveti Oče! Sačuvaj ih u svoje ime, one koje si mi dao da budu jedno kao i mi. 12 Dok sam bio s njima, čuvao sam ih u tvoje ime, one koje si mi dao. Sačuvao sam ih i nitko od njih nije propao, osim sina propasti da se ispuni (Sveto) Pismo.

13 Idem sada k tebi, i zato ovo govorim dok sam još na svijetu, da imaju moju radost potpunu u sebi. 14 Ja sam im dao tvoju riječ i svijet je zamrzio na njih, jer nisu od svijeta, kao što ni ja nisam od svijeta. 15 Ne molim da ih uzmeš sa svijeta, nego da ih sačuvaš od zla. 16 Nisu od svijeta kao što ni ja nisam od svijeta. 17 Posveti ih u istini, a tvoja je riječ istina.

18 Kao što si mene poslao u svijet i ja njih šaljem u svijet. 19 Ja se za njih posvećujem da i oni budu posvećeni istinom. 20 Ne molim samo za njih nego i za one koji će na njihovu riječ povjerovati u mene, da svi budu jedno kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi; 21 da i oni u nama budu jedno, i da svijet povjeruje da si me ti poslao.

22 Dao sam njima slavu koju si ti meni dao da budu jedno kao što smo i mi jedno: 23 ja u njima i ti u meni, da ih veže savršeno jedinstvo, da tako svijet upozna da si me ti poslao, i da si ih ljubio kao što si mene ljubio.

24 Oče, hoću da i oni koje si mi dao budu sa mnom gdje sam ja, da gledaju moju slavu koju si mi dao jer si me ljubio prije negoli je svijet stvoren.

25 Pravedni Oče! Svijet te nije spoznao, a ja sam te spoznao i oni su spoznali da si me ti poslao. 26 Objavio sam im tvoje ime i objavljivat ću ga, da ljubav kojom si me ljubio bude u njima i ja u njima.

....

Tumač 17,1-26 Kristova velikosvećenička molitva. - Riječ "Oče" Krist češće ponavlja u ovoj molitvi. Nastupio je čas njegove muke i smrti; cf 12 27, gdje Isus moli Oca da proslavi "svoje ime", t.j. da proslavi Sina svoga u njegovoj muci. Otac neka milostivo primi njegovu žrtvu na križu, u kojoj se unatoč poniženju očituje božanska slava Kristova. Prema r 2 ta je "proslava" osobito u tome što je Otac dao Sinu da sve mrtvo oživi, a sve slabo ojača i podigne. Sin daje vječni život svima koje Otac privuče svojom milosti. "Život vječni" u r 3 je spoznaja Boga i Krista koja po vjeri počinje ovdje na zemlji, a svršava u blaženom gledanju u vječnosti, cf 3 19, 8 12, 9 39 i t.d. Tko zabacuje Sina, zabacuje i Oca, a tko prizna Sina, priznaje i Oca, cf 3 16, 5 23.30, 6 40. I Krist je predmet naše vjere jer je Sin Božji. Krist ovdje izrično spominje svoje ime, Isus Krist, jer je to tražio svečani momenat. U r 4 Gospodin iznosi motive radi kojih će Otac uslišati njegovu molbu. I tu gleda Gospodin svoju muku u proročkoj perspektivi kao svršenu premda ona još nije ni započela. Iz r 6 vidimo da je Krist objavio učenicima Božje "ime", t.j. Božju bit koliko su je mogli spoznati. I u SZ poznavali su Židovi Boga, ali većinom nesavršeno. Krist je donio puninu objave Božje, a prihvatili su je u prvom redu apostoli koji su već otprije pripadali duhovnom Izraelu jer su ljubili

istinu. U r 9 Gospodin posebno moli za svoje učenike jer je veoma važna njihova uloga u mesijanskom kraljevstvu. "Svijet" nije isključen iz svake Kristove molitve nego u izvjesnom smislu samo iz ove ovdje , jer svijet kao takav ne pripada Kristovu stadu. No pošto učenici treba da propovijedaju evanđelje po čitavom svijetu, znači da je u Kristovoj molitvi za apostole i uspjeh apostolata sadržana bar indirektno i molitva za svijet; cf mt 5 44, lk 23 24, odakle se vidi da sam Krist želi da se molimo za grješnike. U r lo Isus navodi dva razloga za svoju molitvu: 1)učenici pripadaju Sinu kao i Ocu jer su istobitni Otac i Sin; 2)učenici će svojim djelovanjem slaviti Sina kao što je Sin na zemlji slavio Oca. Krist kaže da se proslavio u svojim učenicima jer gleda budući njihov rad kao svršen; a možda gleda svoju slavu u dušama učenika koji su ga već ovdje na zemlji upoznali i proslavili, donekle i vanjskim načinom jer stvarno više nisu pripadali sinagogi. Svojim propovijedanjem proslavili su ga u Palestini, a kasnije i drugdje.

Prema r 11 Krist je već na pragu svoje nebeske slave dok su apostoli još u svijetu i zato trebaju Očeve zaštite. Pošto Krist odlazi k Ocu, ne može braniti apostole kao njihov vidljivi zaštitnik; njihovu obranu preuzima odsada nebeski Otac. U Bogu je supstancijalno jedinstvo dok su vjernici u vrhunaravnom (akcidentalnom) jedinstvu, t.j. u milosnoj zajednici s Bogom, cf dap 4 32, ef 4 4 (r 11). Juda se spominje u r 12 kao "sin propasti" što dokazuje da je propao vlastitom krivnjom. U 2 sol 2 3, tim se izrazom označuje antikrist. Bog je Judino djelo predvidio i njime se poslužio u svrhu spasenja čovjeka, cf 13 18, lk 22 22.37. Tako se ispunilo Sv.Pismo. U r 13 moli Gospodin za svoje apostole dok je još na zemlji, i to prije svoje muke. "Onaj koji je zao" u r 15 je đavao kojemu ne smiju učenici podleći, cf 12 31, 14 3o, lk 22 31 i iv 2 13 i t.d. U r 17 moli Krist da Otac posveti apostole u istini, t.j. da apostoli napreduju u svetosti, odnosno još bolje, da ih posveti za apostolsku službu. Tako je Bog posvetio Arona za velikog svećenika, a Jeremiju za proroka. Sam Krist kaže da ga je Otac "posvetio" za Spasitelja svijeta cf lo 36. Apostoli treba da budu vlasnici i čuvari istine t.j. riječi Božje. Prema r 19 Gospodin "se posvećuje" za apostole, t.j. dragovoljno se žrtvuje na križu, da po toj žrtvi dođe Duh Sveti koji će posvetiti apostole. U r 21 vidimo da je jedinstvo vjernika slika jedinstva božanskih osoba. Ta slika je dokaz svijetu da je Krist Sin Božji, a njegova Crkva Božja ustanova. Prema r 22 dao je Krist i apostolima onu "slavu" koja se očitovala u Kristovim čudesima. Krist je povrh toga dao apostolima vlast da budu djeca Božja i tako da imaju život istine i milosti. Na taj način postaju jedno s Bogom i Kristom i jedno među sobom, dakle, mističko tijelo Kristovo. R 23 je donekle tumačenje za r 22. Osnovna je misao: Krist stanuje u vjernicima po milosti i euharistiji; ova njegova zajednica s vjernicima slika je ne samo njegova jedinstva s Ocem, nego je ujedno dokaz da su vjernici predmet osobite ljubavi Božje,jer se bez te ljubavi tako intimna zajednica ne bi mogla ostvariti. U r 25 poziva se Krist na vječnu Božju pravdu.

Isus uhvaćen u Getsemanskom vrtu 18 1-11

1 Kad Isus ovo reče, otide sa svojim učenicima preko potoka Cedrona gdje je bio vrt u koji uđe on i njegovi učenici. 2 Juda koji ga je izdao znao je za ono mjesto, jer se Isus ondje često sastajao sa svojim učenicima. 3 Juda uze četu i sluge od velikih svećenika i farizeja i dođe onamo sa bakljama, svjetiljkama i s oružjem.

4 Isus je znao sve što će biti od njega; zato izađe pred njih i reče im: Koga tražite? Odgovoriše mu: Isusa Nazarećanina. Isus im reče: Ja sam. S njima je stajao i Juda, njegov izdajnik. 6 Čim on reče: Ja sam, uzmakoše vojnici natrag i popadaše na zemlju. 7 Opet ih zapita: Koga tražite? Rekoše mu: Isusa Nazarećanina. 8 Odgovori Isus: kazah vam da sam ja. Ako dakle mene tražite, pustite ove neka idu; 9 da se ispuni riječ koju kaza: nijednoga od onih što si mi dao, ne izgubih.

lo Simon Petar imao je uza se mač; on ga izvadi, udari slugu velikog svećenika i odsiječe mu desno uho. Slugi bijaše ime Malho. 11 Tada reče Isus Petru: Stavi svoj mač u korice! Zar da ne pijem kalež koji mi dade Otac?

Isus pred Anom i Kajfom 18 12-24

12 Četa, zapovjednik i židovske sluge uhvatiše Isusa i svezaše ga. 13 Najprije ga odvedoše Ani, koji je bio tast Kajfe, a ovaj je bio veliki svećenik one godine. 14 Kajfa je bio onaj što je Židovima savjetovao: bolje je da umre jedan čovjek za narod.

15 Za Isusom je išao Simon Petar i neki drugi učenik. Ovaj je učenik bio poznat velikom svećeniku i tako je unišao s Isusom u dvorište velikog svećenika; 16 a Petar je stajao vani kod vratiju. Onda izađe onaj učenik koji je bio poznat velikom svećeniku, progovori s vrataricom i uvede Petra. 17 Tada reče vratarica Petru: Da nisi i ti jedan od učenika ovoga čovjeka? On reče: Nisam. 18 A sluge i podvornici stajali su kod žeravice jer je bila zima, i grijali se. Petar je također stajao s njime i grijao se.

19 Međutim je veliki svećenik pitao Isusa za njegove učenike i za njegovu nauku. 2o Isus mu odgovori: Ja sam javno govorio svijetu; svagda sam učio u zbornici i u hramu gdje se skupljaju svi Židovi; nisam ništa govorio tajno. 21 Što pitaš mene? pitaj one koji su slušali što sam govorio; evo ovi znadu što sam govorio. 22 Kad Isus to reče, jedan od slugu što su stajali ondje udari ga po obrazu i reče: Zar tako odgovaraš velikom svećeniku? 23 Odgovori mu Isus: Ako sam zlo rekao, dokaži da je zlo, ako li pravo, zašto me biješ? 24 Ana potom posla Isusa svezana velikom svećeniku Kajfi.

Petar zataji Isusa 18 25-27

25 Simon Petar stajao je vani i grijao se. Rekoše mu: Da nisi i ti jedan od njegovih učenika? On zataji i reče: Nisam. 26 Reče mu jedan od sluga velikog svećenika, rođak onomu kome je Petar odsjekao uho: Zar te nisam ja vidio s njime u vrtu? 27 Petar ponovno zataji i odmah pijetao zapjeva.

Isus pred Pilatom 18 28-4o

28 Od Kajfe odvedoše Isusa u sudnicu, a bilo je jutro. Židovi ne uniđoše u sudnicu da se ne bi okaljali nego da bi mogli jesti pashu. 29 Zato Pilat izađe k njima napolje i reče: Kakvu tužbu iznosite na ovoga čovjeka? Odgovoriše mu: Kad on ne bi bio zločinac, ne bismo ga predali tebi. 31 Reče im Pilat: Uzmite ga vi i sudite mu po svome zakonu. Židovi odvratiše: Mi ne smijemo nikoga pogubiti, 32 da se ispuni Isusova riječ kojom je označio kakvom će smrću umrijeti.

33 Pilat ponovno uniđe u sudnicu, dozva Isusa i reče: Jesi li ti kralj židovski? 34 Odgovori mu Isus: Govoriš li to sam od sebe ili su ti drugi kazali za mene. 35 Reče mu Pilat: Zar sam ja Židov? Tvoj narod i veliki svećenici predali su te meni; što si učinio? 36 Isus odgovori: Moje kraljevstvo nije od ovoga svijeta. Kad bi bilo moje kraljevstvo od ovoga svijeta, onda bi se moje sluge borile da ne budem predan Židovima; ali moje kraljevstvo nije odavle. 37 Reče mu Pilat: Dakle, ti si kralj? Odgovori Isus: (Pravo) govoriš, ja sam kralj. Zato sam se rodio i došao na svijet da svjedočim istinu i svaki koji je od istine, sluša moj glas. 38 Upita ga Pilat: Što je istina? I nakon ovih riječi izađe opet k Židovima i reče im: Ne nalazim nikakve krivnje na njemu. 39 (Međutim), kod vas je običaj da vam pustim jednoga sužnja na vazam. Hoćete li da vam pustim židovskoga kralja? 4o Tada povikaše svi: Ne ovoga nego Barabu. A Baraba je bio razbojnik.

....

Tumač 18,1-4o

Isus uhvaćen. Isus pred Anom, Kajfom i Pilatom. - Nakon održanog govora na posljednjoj večeri izišao je Isus iz dvorane oko lo sati uvečer. Ivan predpostavlja izvještaj sinoptičkih evanđelja o muci Isusovoj kao poznat; zato ga samo popunjava. Iz mt 26 3o vidimo da je Isus poslije večere otpjevao psalme koji sačinjavaju drugi dio "halela". Jeruzalemu na istoku diže se Maslinsko brdo, a među brdom i gradom leži dolina Cedron kojom teče istoimeni zimski potok. Hebrejska riječ "Kidron", znači mutan, crn. Potok se izlijeva u Mrtvo more. Riječ "Getsemani" prema hebrejskom "getšeman" znači tijesak za ulje. I David je bježao pred Apsalomom preko potoka Cedrona i u tome postao tip Krista, 2

kralj 15 23. Krist je jamačno bio poznat sa gospodarom vrta i češće je ovamo dolazio, osobito zadnjih dana prije svoje smrti, cf lk 21 37, 22 33. Krist se dragovoljno predao svojim neprijateljima. Događaje u vrtu prije dolaska Judina iznose nam sinoptici. Četa u r 3 ne mora biti rimska kohorta od 600 vojnika nego i neki manji odred vojske. Vojnici su bili prisutni na zahtjev židovskih poglavara, a dozvolom Pilatovom da se spriječi eventualna buna. Bilo je tu i hramskih sluga koji su takošer bili naoružani, mt 26 47. Baklje su se nosile za slučaj da vjetar ugasi svjetiljke. Prema r 4 Isus je stupio pred četu, i stavio upit na sluge koji nisu primijetili Judina cjelova. Iz r 5 očito vidimo da je Ivanu bio poznat izvještaj drugih evanđelista o Judinu cjelo-u. R 6: možda nisu svi vojnici pali na tle, jer vjerojatno nisu ni čuli Isusova pitanja. Pad slugu je dokaz božanske veličine Kristove. U r 7 ponavlja Isus pitanje da potakne četu na izvršenje naloga. Iz r 8 vidimo Kristovu brigu za učenike;možda su se sinedristi spremali da i njih uhvate. R 9 pravi aluziju na Kristove riječi u 17 12. Citat nije doslovan. Riječi: "nisam izgubio", znače: nisam dopustio da zauvijek propadnu. Za r 10 vidi lk 22 49, mt 26 52. Ivan popunjava sinoptike kad spominje ime Petrovo i Malhino. Toga slugu je Ivan poznavao iz dvora velikog svećenika, iv 18 15. U r 11 ispušta Ivan ono što je rekao Matej, a dodaje što Matej nema. Jedino Ivan nam kaže (u r 12) da su vojnici Isusa svezali već u vrtu, cf mk 14 44. Kad su Isusa doveli u Aninu kuću, vršilo se ondje prvo preslušanje (r 13). Isus je doveden k Ani jer je ovaj uživao veliki ugled kod svećeničkih glavara, a možda je to naredio i sam Kajfa da iskaže čast svome tastu. Kajfine riječi u r 14 čitamo u iv 11 45-53. Sad je nadošao čas da se te riječi ispune, cf iv 11 19. "Drugi učenik" u r 15 je sam evandjelista Ivan koji tako sebe naziva kroz čitavo evandjelje, Sad nam je jasno kako je Petar dospio u dvor velikog svećenika. Ivan svakako nije bio rodjak Anin. Neki misle da je "drugi učenik" Nikodem, ali to mišljenje nema osnova u staroj predaji. Dvorište bilo je okruženo zgradama. Petar je htio znati svršetak Isusov i zato je čekao pred vratima (r 16). Prema mt 26 69, mk 14 66 i lk 22 56 postavila je sluškinja pitanje Petru kad je već bio kod vatre, a ne na ulazu. Ivan doduše ne tvrdi da je sluškinja pitala Petra na ulazu, i zato nema protuslovlja. Sinoptici vele da je Petar kod vatre sjedio, a Ivan laže da je stajao. I tu nema protuslovlja, jer je izmedju prvog i drugog zatajenja (18 17. 25) postojao vremenski razmak od oko 1 sata, cf lk 22 59. Kroz to vrijeme mogao je Petar i sjedjeti i stajati. Sinoptici kažu da je Petar zatajio Krista na Kajfinom dvoru dok se prema Ivanu to zbiva u Aninu dvoru. Medjutim, jedno te isto dvorište imali su Ana i Kajfa. Jedino Ivan prikazuje nam preslušanje Isusovo kod Ane (r 18). Ana nije više bilo službeno lice, zato stavlja na Isusa pitanja samo općenite naravi. Pita ga za njegov nauk ne bi li našao što protivna Mojsijevoj nauci. Na pitanje o učenicima Krist ništa ne odgovara da ih tako zaštiti. Ana pita Krista s namjerom da ga uhvati u riječi, i zato se u r 20-21 Krist poziva na svjedoke. Slu-

ga udara Isusa da se ulaska Ani (r 22). Smisao Kristova odgovora u r 23 je ovaj: kad bih i zlo odgovorio, moraš najprije dokazati da je zlo i nemaš prava, da me biješ. Kristova obrana nije protivna njegovoj nauci: ako te tko udari po desnom obrazu, pruži mu i drugi; jer je Krist za nas dao ne samo obraz nego i svega sebe na drvu križa. Iz Kristova postupka vidimo ujedno da se kršćanin smije braniti pred sudom. Ana se brzo uvjerio da mu je svako daljnje preslušavanje suvišno, i zato šalje Isusa Kajfi (r 24). U r 25 Ivan opetuje r 18, odakle slijedi da je Petar još uvijek bio na istom mjestu. Dakle se drugo i treće zatajenje dogodilo poslije preslušavanja kod Ane. Ivan ne spominje Petrove prisege kao ni njegova galilejskog narječja, ali dodaje u r 26 nešto novo, čega nemaju sinoptici.

U iv 18 28 - 19 16 pripovijeda se kako je Isus prošao pred rimskim sudištem. Sinoptici pripovijedaju kako je bilo kod Kajfe. Ivan nam donosi i neke nove momente iz rasprave pred Pilatom.

Prema r 28, rano ujutro potvrdili su židovski glavari osudu što su je sinoć bili izrekli i odveli su Isusa k Pilatu, jer su htjeli da ga ubiju još istoga dana uoči vazma. Židovi nisu htjeli da uđu u sudnicu jer bi se levitski onečistili i ne bi mogli jesti vazmeno janje. Rimljani su se obično prilagodili vjerskim običajima podjarmljenih naroda, jer su znali da je pogibeljno dirati u njihove religiozne osjećaje. Zato Pilat izlazi k Židovima. On jamačno zna da se radi o Isusu jer je kod njegova hapšenja sudjelovao i odred rimskih vojnika. Po rimskom pravu Pilat je morao saznati zašto je Krist optužen, a tužitelji su morali dokazati krivnju tuženoga; zato Pilat počinje s pitanjem. U r 30 Židovi ne mogu ništa dokazati protiv Isusa, i zato se pozivaju na svoj ugled da tako prisile Pilata na osudu. Iz r 31 vidi se da su Rimljani oduzeli Židovima pravo osuditi nekoga na smrt. Jedini izuzetak je bio ako bi poganin prekoračio stube u unutarnjem predvorju hrama. Krist je više puta prorekao svoju smrt, cf lk 18 31-34 i dr. Židovi bi po svojim propisima Isusa mogli jedino kamenovati, ali je Isus sam prorekao da će biti raspet i radi toga predan poganima (iv 3 14). Sadržaj optužnice donosi nam Luka : Krist tobože buni narod, zabranjuje plaćati porez, i govori za sebe da je kralj, Što se tiče prvih dviju točaka, Pilat je znao da nisu istinite. Židovi su predali Krista Pilatu iz zavisti, jer kad bi se Krist gradio političkim kraljem, bili bi ga Židovi priznali (r 32). Pilat je morao znati da Isus nije nikoga poticao na bunu; dakle se mogao lako osvjedočiti da je i ta tužba potekla iz zavisti (r 33). U r 34 Isus kao da kaže: narodni starješine predadoše me tebi iz zavisti; nije istina da sam se ikada pravio svjetovnim kraljem. U r 35-36 Pilat odgovara Kristu kao s nekim negodovanjem. Tu vidimo, nadalje, da je Kristovo kraljevstvo duhovno, da je to kraljevstvo istine i ljubavi. Krist je doista kralj u punom smislu riječi, ali kralj istine koju je vidio kod Oca; došao je na svijet da za istinu svjedoči i da je propovijeda. Svaki prijatelj istine prima Kristov nauk (r 37). Pilatu kao skeptiku nije ozbiljno

stalo do upoznavanja istine, ali jedno je znao: Isus nije kriv! Zato hoće da ga spasi. Tim izvještajem (38 sl) popunjuje Ivan sinoptike. Zato ne spominje Pilatovu ženu ni preslušanje Kristovo kod Heroda. Prema r 39 vidimo da se Pilat nije htio zamjeriti Židovima iz bojazni da ga ne optuže pred carem zbog njegovih raznih zločina. Baraba što se spominje u r 40 bio je buntovnik, ali ga Ivan naziva razbojnikom, jer je ubio čovjeka.

Isus mučen i osuđen 19 1-16

1 Tada Pilat dade Isusa izbičevati. 2 Vojnici potom spletoše vijenac od trnja, staviše mu na glavu i zaogrnuše ga grimiznim plaštem. 3 Potom su pristupali k njemu i govorili: Zdravo, kralju židovski! I ćuškali ga.

4 Pilat opet izađe napolje i reče im: Evo izvodim ga k vama da vidite kako ne nalazim na njemu nikakve krivice. 5 Uto izađe Isus s vijencem od trnja i grimiznim plaštem;a Pilat im reče: Evo čovjeka!

6 Kad ga vidješe veliki svećenici i sluge, počeše vikati: Raspni ga, raspni! Reče im Pilat: Uzmite ga vi i raspnite,jer ja ne nalazim na njemu nikakve krivnje. 7 Odgovoriše mu Židovi: Mi imamo zakon i po (tom) zakonu treba da umre jer se pravio Sinom Božjim.

8 Kad je Pilat čuo ovu riječ, još se većma poboja. 9 Ponovno uđe u sudnicu i reče Isusu: Odakle si ti? Ali Isus mu ne dade odgovora. 10 Tada mu reče Pilat: Zar meni ne odgovaraš? Ne znaš li da imam vlast raspeti te i vlast pustiti te. 11 Odgovori Isus: Ne bi ti imao nikakve vlasti nada mnom, kad ti ne bi bilo dano odozgo. Zato ima veći grijeh onaj koji me je tebi predao.

12 Odsada je Pilat još više nastojao da ga pusti. Ali Židovi su vikali: Ako ovoga pustiš, nisi prijatelj caru;jer svaki koji se gradi kraljem, protivi se caru. 13 Kad je Pilat čuo ove riječi, izvede Isusa napolje i sjede na sudačku stolicu na mjestu koje se zove litostrosos a hebrejski gabata. 14 Bila je priprava pashe, oko šeste ure. Pilat reče Židovima: Evo vašega Kralja! 15 No oni su vikali: Ukloni ga, ukloni, raspni ga! Reče im Pilat: Zar da vašega kralja raspnem? Odgovoriše mu veliki svećenici: Nemamo kralja nego cara! 16 Tada im Pilat preda Isusa da se razapne.

Isusa razapeše na križ 19 17-27

Uzeše Isusa (i odvedoše ga). (Isus) 17 je nosio svoj križ i izašao na mjesto koje se zove Kalvarija (Lubanja) a hebrejski Golgota. 18 Ondje ga razapeše, a s njime i drugu dvojicu: s jedne i s druge strane,a Isusa u sredini.

19 Pilat sastavi natpis i stavi ga na križ. Bilo je napisano: Isus Nazarećanin, kralj židovski. 2o Ovaj natpis čitali su mnogi Židovi, jer je mjesto gdje su razapeli Isusa bilo posve blizu grada. A bilo je napisano hebrejski, latinski i grčki.

21 Tada su židovski veliki svećenici kazali Pilatu:nemoj pisati: kralj židovski, nego:on je rekao: kralj sam židovski.
22 Odgovori Pilat: što pisah, napisah.

23 Kada vojnici razapeše Isusa uzeše njegove haljine i
načiniše četiri dijela, svakome vojniku po dio, i napose donju haljinu. Donja haljina nije bila šivena nego satkana sva
s vrha do dna. 24 Tada rekoše vojnici međusobno: Nemojmo je
trgati nego bacimo na nju kocku, kome će dopasti; tako se ispunilo (Sv.)Pismo: razdijeliše sebi moje haljine a za moje odijelo baciše kocku. Vojnici dakle tako učiniše.

25 Kod Isusova križa stajale su: njegova Majka i sestra
njegove Majke, Marija Kleofina i Marija Magdalena. 26 Kad je
Isus vidio Majku i pokraj nje učenika koga je ljubio, reče svojoj Majci: Ženo, evo ti sina; 27 potom reče učeniku: Evo
ti Majke. I od onoga časa uze je učenik k sebi.

Isusova smrt na križu 19 28-37

28 Isus je znao da se već sve svršilo; zato da se ispuni (Sv.) Pismo, reče: Žedan sam. 29 Ondje je stajala posuda
puna octa. Oni napuniše spužvu octom, nataknuše na izopovu
stabljiku i prinesoše k njegovim ustima. 3o Kad Isus okusi ocat, reče: Svršeno je. Nakloni glavu i predade svoj duh (Bogu).

31 Budući da je bila priprava, da ne bi tjelesa osuđenih
ostala u subotu na križu jer je ona subota bila velik dan,zamoliše Židovi Pilata da se osuđenima polome kosti i da se skinu. 32 Vojnici dakle dođoše i slomiše kosti prvome i drugome
raspetomu s njim. 33 Kad dođoše k Isusu i vidješe da je već
umro, ne slomiše mu kosti, 34 nego jedan od vojnika probode
mu rebro kopljem, i odmah poteče krv i voda. 35 Onaj koji je
to vidio svjedoči, i njegovo je svjedočanstvo istinito. On
zna da govori istinu da vi vjerujete. 36 A ovo se dogodi da
se ispuni Pismo (koje kaže): nijedna kost ne smije mu se slomiti. 37 I opet drugo Pismo veli: vidjet će onoga koga probodoše.

Isusov pogreb 19 38-42

38 Poslije toga Josip Arimatejski koji je bio Isusov učenik,ali tajni od straha pred Židovima, zamoli Pilata da smije uzeti tijelo Isusovo. Pilat mu dopusti. On dođe, dakle, i
uze njegovo tijelo. 39 Dođe i Nikodem koji je nekoć došao k
njemu noću. On donese mješavinu smirne i aloja oko sto libri.
4o Oni uzeše Isusovo tijelo i obaviše ga platnom zajedno s mi-

rodijama kao što je običaj u Židova ukopavati. 41 Na mjestu gdje su Isusa razapeli bio je vrt, i u vrtu novi grob u koji još nitko nije bio položen. 42 Ondje položiše Isusa zbog židovske priprave i jer je grob bio blizu.

....

Tumač 19, 1-42 Isus osuđen, raspet i pokopan. - Prema r 1 Isus je bio privezan za stup i šiban bičevima, koji su imali upletene komadiće drva i olova. Broj udaraca nije bio određen, pa su gdjekoji krivci od šibanja i umrli. Rimsko je pravo tražilo da se svaki na smrt osuđeni najprije šiba. Pilat je htio da Isusovim šibanjem pobudi samilost kod Židova. Vojnici su poslije šibanja odveli Isusa u sudnicu i ondje mu se rugali, cf mk 15 16. Na sudbenoj raspravi čuli su neki vojnici da je Isus kralj. Da ga osramote, spleli su od trnja "krunu" odnosno vijenac, stavili mu ga na glavu i zaogrnuli ga crvenim plaštom; to je bio plat kakav su nosili kraljevi i vojskovođe. U ruke stavili su mu trsku umjesto žezla. R 4 dokazuje da je sam Pilat osudio Isusovo bičevanje i ruganje vojnika. Sveti Oci kažu da se Pilatovim riječima: evo čovjeka ispunilo proroštvo izai 53 2:nestalo je ljepote njegova lica, Smisao r 6 je ovaj: ako možete, raspnite ga vi; ako to ne možete, pustite ga. Glavari nisu uspjeli sa optužbom da je Isus politički krivac; zato traže da se kazni kao hulitelj Boga. Izraz "Sin Božji" spominje se u r 7 u strogom smislu riječi, jer u širem smislu bili su to svi židovski pravednici.

Pilat je čuo za Kristova čudesa i jasno je vidio veličinu Isusovu. Bilo mu je poznato i vjerovanje pogana da bogovi silaze s neba kao ljudi na zemlju i sa ženama rađaju djecu, "Božje sinove". Nije, dakle, htio Pilat da nepravednom osudom izazove srdžbu bogova. U r 9 Krist ne odgovara Pilatu jer je ovaj već sve znao što je kao sudac morao znati. U r 10 i 11 vidi se da je grijeh židovskih poglavara veći od Pilatova grijeha: poglavari su vidjeli Kristova čudesa i čuli njegov nauk koji nisu prihvatili, dok je Pilat bio upravo prisiljen da osudi Krista. Ne znamo što je sve učinio Pilat da spasi Isusa; ipak se bojao zamjeriti Židovima da ga ne optuže pred carem. "Carev prijatelj" znači ovdje: vjeran carev sluga. Car Tiberije bio je veoma sumnjičav kako nam pripovijeda Svetonije. Zato je odredio da se doušnicima daju posebne nagrade, i rado je slušao optužbe protiv svojih činovnika. Prema rimskom pravu osuda nije vrijedila ako je sudac ne bi proglasio pred narodom sjedeći na svojoj stolici. Litostrotos je bilo mjesto, mesto povišeno, pred sudnicom i popločeno šarenim mramorom. Tu je stajala sudačka stolica. Hebrejska riječ gabata znači "uzvišeno mjesto" (r 13). Priprava (paraskeve) što se spominje u r 14, vjerojatno znači pripravu za vazam i sam vazmeni petak, t.j. pripravu za subotu kada Židovi nisu smjeli pripravljati jela, cf mk 15 42. "Šesta ura" kod Ivana kao i "treća

ura" kod Marka stvarno je jedno te isto vrijeme t.j. oko podneva. Nijedan evanđelista nije uostalom točno zabilježio čas Kristove smrtne osude. Židovi su brojili sate od izlaska do zalaska sunca. Broj dnevnih i noćnih sati bio je uvijek jednak unatoč različnoj duljini dana. Zato je i bila židovska poslovica: nisu svi sati jednaki. Većina tumača misli da je u godini smrti Isusove vazam pao na posljednji tjedan mjeseca ožujka ili prvi tjedan mjeseca travnja. U to doba izlazi u Palestini sunce oko pola šest sati ujutro; Isus je dakle bio osuđen na smrt nekako iza 11 sati prije podne. Riječima: gle kralj vaš, ruga se Pilat Židovima zbog njihova političkog mesijanizma. Pilatove riječi zaboljele su Židove, ali su oni ustrajali kod svoga zahtjeva jer je Isus "smetao" njihovu mesijanizmu... Riječima: nemamo kralja nego samo cara, odriču se mesijanizma uopće i time započinje njihova vremenita propast. Za r 16 vidi lk 23 25, dap 2 23, 3 15.

Rimljani su upotrebljavali, kako se obično drži, tri vrste križa: t.zv. Andrijin križ koji je navodno imao oblik slova X; zatim t.zv. odsječeni križ bez četvrtog kraka i t.zv. latinski križ u obliku + koji se najviše upotrebljavao. I najstariji sv.Oci kažu da je Isus umro na t.zv. latinskom križu. Iz r 18 vidi se da se sa Kristom postupalo kao sa zločincem, cf izai 53 2. Prema r 24 vojnici su neznajući ispunili proroštvo u psal 21 19.

U Ivanovu evanđelju susrećemo Isusovu Majku na početku i na svršetku Kristova javnog djelovanja. Marija Kleofina bila je rođakinja Majke Isusove. Neki čitaju ovako: sestra njegove Majke i Marija Kleofina, i tako broje četiri žene. Ova Marija bila je žena Kleofina i majka apostola Jakova Mlađega te Josipa, Simona i Jude Tadeja. Kleofa je bio, kako se drži, rođak sv.Josipa, zaručnika Djevice Marije. Kristova Majka nije bila sestra Kleofine žene. Ipak neki drže da su Isusova Majka i majka apostola Ivana, Saloma, bile dvije sestre. Međutim, iz Sv.Pisma NZ ne vidi se da bi Ivan apostol bio Isusov rođak. Neki opet misle da Marija Magdalena nije bila sestra Lazarova. Pod Kristovim križem ispunilo se u punoj mjeri Simeonovo proroštvo o Majci Božjoj, lk 2 34.35.

Sv.Josip jamačno je bio već davno mrtav. Iz r 26 i 27 jasno se vidi da Isus nije imao braće u strogom smislu riječi, jer tada sigurno ne bi svoju Majku preporučio apostolu Ivanu. U r 28 "sve" znači svu muku Isusovu izuzevši napajanje octom. Kad je Isus, prema r 29, primio ocat, mogao je reći: svršeno je, jer se ispunilo sve što su proroci prorekli o patničkom Mesiji. Krist je najprije nagnuo glavu a zatim ispustio dušu, dok obično biva obratno.

Raspeti su gdjekada živjeli na križu kroz više dana. Da se predugo ne muče, prebijali bi im golijeni. Ovo su tražili Židovi ne iz samilosti nego zbog blagdana, a možda i zbog pretrpljenog straha od minulog potresa i tmine. Prebijanje golijeni izvršili su možda oni isti vojnici koji su bili ostali na Kalvariji. Dva vojnika pošla su svaki sa svoje strane na

svoj posao. Jedan vojnik da se uvjeri o Isusovoj smrti,probode mu rebra kopljem t.j. trouglatim šiljatim željezom na drvenoj motki. Predaja zove toga vojnika Longin što je možda u vezi sa grčkom riječi lonhe=koplje. Vojnik je probo lijevu stranu Isusovu i to stojeći pred Isusom i držeći koplje u desnoj ruci. Apokrifno evanđelje Nikodemovo veli da je probodena desna strana. Ali i u tom slučaju koplje je doprlo do srca Isudova, i tada je potekla krv i voda. "Voda" nije bila neka sukrvica nego prava voda. Neki liječnici drže da se krv pretvorila u vodu dok se drugima to čini nevjerojatno. Mnogi tumači misle da se ta voda ne može protumačiti prirodnim načinom. Sv.oci vele da je ova krv i voda slika krštenja i euharistije. Kao što je Bog iz rebra Adamova stvorio Evu, tako je iz rebra drugog Adama Krista nastala njegova zaručnica Crkva. (3 33-34). U r 35 Ivan izrično svjedoči za ovu činjenicu, jer kasnije njome dokazuje da je na križu žrtvovano pravo vazmeno janje, i da su se prema tome na Kristu ispunila sva mesijanska proroštva SZ. Izraz: on zna i t.d. ili se, vjerojatno, odnosi na Krista, ili treba čitati:o njemu (t.j. o Ivanu) znamo i t.d.; cf 21,24, 3 Iv 12. Za r 36 vidi eks 12 46, num 9 12, odakle se razabire da se vazmenom janjetu nije smjela prelomiti nijedna kost jer je to janje bilo tip Isusa Krista. Za r 37 vidi zah 12 10. Tu kaže prorok da će Bog izliti svoga Duha na Židove, da spoznaju svoje grijehe. Plakat će kao za jedincem sinom i žalostit se kao za prvorođencem. Sve se to ispunilo na Isusu i na Židovima. Cf dap 2 41, gdje se vidi da su se Židovi kajali zbog Isusova ubistva.

Proroci kažu da će Mesija doduše trpjeti, ali da će njegov grob biti "slavan". Već kod Isusove smrti sunce je potamnilo, zemlja se potresla, grobovi su se otvorili i mnogi su mrtvaci ustali. Na sve ovo dodaje Ivan u r 38 još jednu novu činjenicu: Kristovu sahranu izvršio je osim Josipa Arimatejskoga i Nikodem, član sinedrija.

Rimski je zakon dopuštao da se mrtva tjelesa osuđenih mogu izručiti rođacima ili prijateljima. "Smirna" je mirisavi tamjan koji je zapravo tekao iz nekog drva što raste u Arabiji i Indiji i to kao sok od breskve, cf kant 5 5. Aloj je aromatično drvo iz Indije što ga istočnjaci upotrebljavaju i za balzamiranje tjelesa. Židovi nisu balzamirali mrtve iz vjerskih razloga. Mješavinu smirne i aloja donio je Nikodem oko 3o kg da time iskažu svoje štovanje Kristu. Kako nije više bilo vremena za direktno i detaljno mazanje, stavljena je smjesa samo među povoje i tijelo je položeno u grob. Žene su odlučile da u nedjelju ujutro naknadno pomažu Isusovo tijelo. Pošto je već bilo blizu šest sati uvečer, trebalo je svršiti sa pogrebom. Grob je bio Josipov, ali ga je on prepustio Isusu. To je bilo po svoj prilici obiteljska grobnica u kojoj su se pojedini grobovi mogli uklesati i kasnije, već prema potrebi. Josipov odlazak k Pilatu, službena potvrda Kristove smrti, snimanje s križa i sve drugo uzelo je toliko vremena da je Isus morao biti sahranjen u blizini mjesta gdje je i umro.

I s u s o v o   u s k r s n u ć e

Petar i Ivan na grobu Isusovu 2. 1-lo

1 Prvi dan sedmice dođe Marija Magdalena na grob rano
ujutro dok je još bila tama. Vidjela je da je kamen od groba
odvaljen. 2 Odmah potrča i dođe k Simonu Petru i k drugom u-
čeniku koga je Isus ljubio i reče im: Uzeli su Gospodina iz
groba i ne znamo kuda ga metnuše.

3 Tada izađe Petar i onaj drugi učenik i pođoše ka grobu.
4 Obojica su trčali zajedno, ali je drugi učenik trčao brže
od Petra i došao prije ka grobu. 5 Prignuo se i opazio povoje
gdje leže ali ne uniđe. 6 Dođe i Simon Petar za njim, uđe u
grob i vidje povoje gdje leže i ručnik koji je bio na njego-
voj glavi. 7 Ručnik nije ležao s drugim povojima nego je na-
pose bio savit na jednom mjestu. 8 Tada uniđe i drugi učenik
koji je prvi došao ka grobu. Vidje i povjerova; 9 (do onda),
naime, nisu razumjeli (Svetog) Pisma, da mu valja uskrsnuti
od mrtvih. lo Potom učenici opet otidoše kući.

Isus se javi Mariji Magdaleni 2o 11-18

11 Marija je stajala napolju kod groba i plakala. Dok je
plakala, sagnu se prema grobu 12 i vidje dva anđela gdje sjede
u bijelim haljinama: jedan povrh glave, a drugi podno nogu
gdje je ležalo Isusovo tijelo. 13 Oni joj rekoše: Ženo, što
plačeš? Reče im: uzeše mojega Gospodina i ne znam kamo ga po-
ložiše. 14 Kad ovo reče, obazre se natrag i vidje Isusa gdje
stoji, Nije znala da je Isus. 15 Reče joj Isus: Ženo, što pla-
češ? koga tražiš? Ona misleći da vrtljar reče mu: Gospodine,
ako si ga ti odnio, kaži mi gdje si ga metnuo i ja ću ga uze-
ti. 16 Reče joj Isus: Marijo! Ona se obazre i reče mu hebrej-
ski: raboni, što znači: moj Učitelju! 17 Reče joj Isus:pusti
me jer još nisam uzašao k svome Ocu. Idi k mojoj braći i reci
im: uzlazim k svome Ocu i k vašemu Ocu, k svome Bogu i k vaše-
mu Bogu.

18 Marija Magdalena otide i javi učenicima: Vidjela sam
Gospodina i ovo mi reče.

Isus se javi apostolima 2o 19-23

19 Kad nasta večer onaj prvi dan u sedmici, bila su vra-
ta zatvorena gdje su se sabrali učenici, (i to) od straha pred
Židovima.

Dođe Isus, stade na sredinu i reče im: Mir vama! 2o Kad
ovo reče, pokaza im ruke i rebra. Tada se obradovaše učenici
što su vidjeli Gospodina.

21 Reče im opet: Mir vama! Kao što Otac posla mene, tako
ja šaljem vas. 22 Iza ovih riječi dahnu u njih i reče im: Pri-

mite Duha Svetoga! 23 Kojima oprostite grijehe, oprostit će
im se, a kojima zadržite, zadržat će se.

Isus se javi apostolu Tomi 2o 24-31

24 Toma zvan blizanac, jedan od dvanaestorice, nije bio
s njima kad je došao Isus. 25 Govorili su mu drugi učenici:
Vidjesmo Gospodina. On im reče: Dok ne vidim na njegovim rukama znaka od čavala, i ne metnem svoga prsta u mjesto od čavala, i ne metnem svoje ruke u njegova rebra, neću vjerovati.

26 Poslije osam dana bili su opet njegovi učenici unutra
i Toma s njima. Dođe Isus kad su bila vrata zatvorena, stade
na sredinu i reče: Mir vama! 27 Zatim reče Tomi: Stavi svoj
prst ovamo, vidi moje ruke i pruži svoju ruku i stavi je u moja rebra, i ne budi nevjeran nego vjeran. 28 Toma odgovori:
Gospodin moj i Bog moj! 29 Reče mu Isus: Pošto si me vidio, vjeruješ. Blago onima koji ne vidješe a vjeruju.

3o I mnoga druga čudesa učini Isus pred svojim učenicima
koja nisu napisana u ovoj knjizi. 31 A ova su napisana da vjerujete, da je Isus Krist, Sin Božji i da vjerujući imate život
u njegovo ime.

°°°°°°°°°°°°

Tumač 2o,1-31 Isusovo uskrsnuće. - Iz sinoptičkih izvještaja se vidi da je Marija Magdalena išla s drugim ženama. Ivan spominje Magdalenu i time nadopunja Marka koji nam pripovijeda kako joj se Krist ukazao. Ivanovo vremensko određivanje potpuno se slaže sa mk 16 2. Žene nisu znale da je grob zapečaćen i da ondje stoji straža, cf mt 27 66, 28 2. Marija Magdalena nije znala da je Isus uskrsnuo. Možda su druge žene, prema r 2, ostale kod groba, i kasnije doznale od anđela da je Isus uskrsnuo. Iz lk 24 12 vidimo da je Petar doista otišao na Isusov grob, a to nam svjedoče i učenici koji su išli u Emaus. Povoji - u r 5 - bili su načinjeni od platna, i u njih je bio umotan Isus. Prema r 8 Ivan je povjerovao jer ga je o Kristovu uskrsnuću uvjerilo platno i napose složen ubrus. Magdalena je javila Petru i Ivanu da nije našla Isusa; zatim se vratila na grob i ostala ondje stajati čak i nakon odlaska učenika. Napokon se sagnula da bar vidi mjesto gdje je Isus ležao. Iz r 14 vidimo da Marija nije prepoznala Isusa. Razlozi mogu biti različni: prevelika njezina žalost, preobraženo Kristovo tijelo, a možda i volja Kristova da ga ne prepozna, cf lk 24 16. Pošto je grob bio u vrtu, držala je Magdalena Isusa za vrtljara. U svojoj zbunjenosti misli da je vrtljar po nalogu svoga gospodara prenio Kristovo tijelo na koje drugo mjesto. Isus se Mariji očitovao svojim glasom. U r 17 kaže Krist: ne dotiči me se. Ovaj se izraz veoma različno tumači. Sv. Augustin veli: ne dotiči me se jer ni-

si toga vrijedna pošto savršeno ne vjeruješ da sam ja Sin Božji koji odlazim k Ocu. Sv.Ćiril i drugi kažu: ne dotiči me se jer toga nitko nije dostojan; ili: jer to ne može biti pošto sam preobražen te doskora odlazim na nebo. Menohij: nemoj me dugo držati jer još ostajem neko vrijeme na zemlji,pa ćeš imati dovoljno prilike da mi iskažeš štovanje. Moderni auktori vele: nemoj me se držati jer još nisam bio kod svoga Oca i ne vraćam se sada k njemu da vas sa sobom povedem; zato idi i javi što prije moju želju apostolima. Ima i ovo tumačenje: Marija je mislila da će Isus poslije svoga uskrsnuća nastaviti svoj prijašnji zemaljski život jer ga je vidjela kao vrtljara; Krist joj međutim doziva u pamet da krivo misli, jer je blizu novi saobraćaj između Krista i učenika; taj saobraćaj započet će kada Krist sjedne poslije svoga uzašašća "o desnu" Boga. Krist naziva apostole "braćom" jer ih je svojom mukom učinio baštinicima neba. U r 17b ističe Krist da je pravi Sin Božji po naravi, dok su apostoli samo posinjeni po milosti. Jedino je taj smisao u skladu s naukom četvrtog evanđelja, i protestanti se uzalud pozivaju na te riječi kao na dokaz da Krist nije Bog. Kristovo se, naime, božanstvo osobito naglašuje upravo u četvrtom evanđelju. Iz mk 16 9 vidimo da je Magdalena našla učenike žalosne i da joj nisu vjerovali (r 18). Kristovo ukazanje u r 19 pripovijeda nam opširnije Luka 24 36-43. Ivan ga popunjuje. Isus je došao vjerojatno oko devet sati uvečer, jer vidimo da su se već vratili učenici iz Emausa. Vidimo, nadalje, da su se apostoli bojali Židova. Isus je došao kroz zatvorena vrata jer je preobraženo tijelo neovisno od fizikalnih zakona. Izvještaj u r 2o je kod Ivana posve kratak dok je kod Luke opširniji. Sam Isus rekao je na posljednjoj večeri: opet ću vas vidjeti i radovat će se vaše srce. Krist je dvaput obećao apostolima vlast opraštanja grijeha, r 21, cf mt 16 19, 18 18.

Na posljednjoj večeri postali su apostoli svećenici NZ; sada su dobili vlast opraštati grijehe. Apostoli su kao pravednici već imali Duha Svetoga, a sada su ga na poseban način primili, naime za opraštanje grijeha. Na dan silaska Duha Svetoga primit će ga opet na novi način, naime da neustrašivo propovijedaju evanđelje.

Kao što Krist ima vlast opraštati grijehe, tako je sada imaju i apostoli. I nevrijedan svećenik može opraštati grijehe, jer za ovo Isus nije stavio nikakvih uvjeta. Apostolima treba da se grijesi očituju, jer im za opraštanje mora biti poznata duševna dispozicija grješnika. I Toma je dobio vlast opraštati grijehe iako je bio odsutan, jer je ta vlast dana čitavom apostolskom zboru. Kasnije je primio tu vlast i apostol Matija jer je bio izabran umjesto Jude. Iz r 25 vidimo da je Tomu potresla Isusova smrt tako da je o svemu počeo sumnjati. Međutim, kako kažu sv.Oci, Tomina nevjera više nam je koristila zbog naše slabosti negoli čvrsta vjera svih ostalih apostola... U r 27 Isus ponavlja Tomine riječi da pokaže svoje sveznanje. Stariji tumači misle da se Toma dotakao Kristovih rana dok moderni to poriču i kažu da bi to Ivan jamačno spomenuo.

Teodor Mopsvestijski, socinijani i drugi tvrdili su da Toma samo daje hvalu Bogu Ocu pod snažnim utiskom Kristova uskrsnuća. Međutim, to je isključeno jer sam Krist u r 29 prima Tomine riječi kao izraz njegove vjere. Ivan kaže da se Tomine riječi odnose na Krista; Gospodin, Kyrios, je redoviti Kristov naslov kojim su ga apostoli nazivali; dakle se i druga riječ "Bog moj" odnosi također na Krista. Napokon, Ivan kroz čitavo evanđelje dokazuje da je Krist Bog. Izvještajem o Tomi hoće Ivan da pokaže kako su i učenici Krista priznali Bogom, cf 1 1, 2o 28. 31. Toma je došao do vjere u Kristovo uskrsnuće vlastitim iskustvom. Premda je Toma svečano priznao Kristovo božanstvo, Isus ga nije pohvalio. Ipak Toma spada među "blažene" jer i on vjeruje u uskrsloga Krista, samo je do toga došao neobičnim putem... Redoviti je naime put spasenja: do vjere dolazi se slušanjem Kristova nauka i slobodnim podlaganjem vlastite volje Božjoj volji što biva po milosti.

Evanđeliste nam, dakako, nisu zabilježili sva Kristova čudesa jer nisu pisali evanđelja kao povjesničari. Među čudesa broje se dakako i Kristova ukazanja poslije uskrsnuća. U r 31 kaže Ivan: onaj Isus koji je ljude naučavao i bio raspet, taj Isus je Mesija koga su navijestili proroci; on je Sin Božji i pravi Bog.

Isus se javi učenicima na Tiberijadskom jezeru 21 1-14

1 Poslije toga opet se javi Isus učenicima na Tiberijadskom jezeru. 2 Javi se ovako: bili su zajedno Simon Petar i
Toma koji se zove Blizanac, zatim Natanael iz Kane Galilejske, sinovi Zebedejevi i druga dvojica od njegovih učenika.

3 Reče im Simon Petar§ Idem da hvatam ribu. Odgovoriše mu: Idemo i mi s tobom. Onda izađoše, uđoše u lađu, ali onu noć ništa ne uhvatiše.

4 Kad je bilo jutro, stade Isus na obali, ali učenici nisu znali da je Isus.

5 Isus im reče: Djeco, imate li što za jelo? Odgovoriše
mu: nemamo. 6 Reče im: bacite mrežu s desne strane lađe i naći ćete. Tada baciše i već nisu mogli vući od mnoštva riba.

7 Tada onaj učenik koga je Isus ljubio reče Petru: Gospodin je! Kad je Simon Petar čuo da je Gospodin, obuče sebi gornju haljinu jer je bio samo u košulji i skoči u more.

8 Drugi učenici dođoše na lađi jer nisu bili daleko od kopna, oko dvjesta lakata, i vukli su mrežu s ribama. 9 Kada
dođoše na kopno, vidješe postavljenu žeravicu i ribu na njoj (kao) i kruh (pripravljen).

lo Isus im reče: Donesite od riba što ste sada uhvatili.
11 Simon Petar ode i izvuče na kopno mrežu punu velikih riba;

bilo ih je sto pedeset i tri. Premda ih je toliko bilo, nije se mreža raskinula.

12 Reče im Isus: Uzmite zajutrak! Nijedan se od učenika ne usudi da ga upita: tko si ti! (Tà) znali su da je Gospodin!
13 Isus dođe, uze kruh i dade im, tako i ribu.

14 Ovo se već trećiput javi Isus svojim učenicima pošto je uskrsnuo od mrtvih.

Isus predaje Petru vrhovnu vlast 21 15-25

15 Poslije doručka reče Isus Simonu Petru: Simone Ivanov, ljubiš li me većma negoli ovi? Odgovori mu: Da, Gospodine, ti znaš da te ljubim. Reče mu Isus: Pasi jaganjce moje!

16 Reče mu podrugiput: Simone Ivanov, ljubiš li me? Odgovori mu: Da, Gospodine, ti znaš da te ljubim. Reče mu: Pasi jaganjce moje!

17 Reče mu trećiput: Simone Ivanov, ljubiš li me? Ožalosti se Petar što mu reče potrećiput: ljubiš li me? i odgovori mu: Gospodine, ti sve znaš, ti znaš da te ljubim. Reče mu Isus: Pasi ovce moje!
18 Zaista, zaista ti kažem, kad si bio mlađi, opasivao si se sam i išao si kuda si htio; a kad ostariš, raširit ćeš svoje ruke i drugi će te opasivati i voditi kuda nećeš.
19 Ovo mu reče Isus da pokaže kakvom će smrti proslaviti Boga. Nato mu reče: ajde za mnom!
2o Petar se obazre i opazi onoga učenika koga je Isus ljubio i koji se na večeri naslonio na njegove grudi i rekao: Gospodine, tko je taj koji će te izdati?
21 Kad ga je Petar vidio gdje ide za njima, reče Isusu: Gospodine, a što će ovaj?
22 Odgovori mu Isus: Ako hoću da on tako ostane dok ne dođem, što je tebi stalo do toga, ti hajde za mnom.
23 Tako se razglasi riječ među braćom da onaj učenik neće umrijeti. Ali Isus ne reče da neće umrijeti nego: ako hoću da on ostane tako dok ne dođem, što je tebi stalo do toga?

24 Ovo je onaj učenik koji za ovo svjedoči i koji ovo napisa: i znamo da je njegovo svjedočanstvo istinito.
25 Ima i mnogo drugo što učini Isus, i kad bi se sve redom napisalo, mislim da ni sav svijet ne bi mogao obuhvatiti knjige što bi se imale napisati.

o o o o o o o o o

Tumač 21,1-25 Isus se javi učenicima na jezeru i daje Petru vrhovnu vlast. - U gl 2o Ivan je svršio svoje evanđelje; ali jer su neki učenici mislili da on neće umrijeti, dodaje Ivan svome evanđelju i gl 21. Samo iz ovog poglavlja doznajemo kako je Isus Petru predao vrhovnu vlast u Crkvi. Glede Tiberijadskog jezera cf mt 27 7, mk 16 7.

Ivan spominje sedam apostola. Ostali su privremeno bili

kod svojih kuća i pri svome zanatu. Natanael je istovetan sa Bartolomejem. Zebedejidi su Ivan i Jakov. Bezimena dvojica su možda Andrija i Filip koji su stanovali u Betsaidi na Genezaretskom jezeru.

Noću se riba lakše hvatala jer ne vidi mreže kojoj se po danu ugiba. Bog je dopustio da apostoli one noći nisu bili sretne ruke, da bi ih se čudesni ribolov što jače dojmio. Jutro je bilo nezgodno vrijeme za ribarski posao. Prema r 4 učenici nisu prepoznali Isusa, i mislili su da je to neki stranac; ili pak Isus nije dopustio da ga prepoznaju. U r 6 vidimo da su apostoli poslušali Krista. Učinili su to ili zbog njegova dostojanstvena držanja, ili zato što su ga smatrali vještim ribarom. Petar je u košulji skočio u more skinuvši prije toga gornju haljinu koja se obično i kod težeg posla skidala. Sv. oci ističu činjenicu da je Ivan kao čisti dijevac prvi prepoznao Isusa. Iz r 8 vidimo da su drugi učenici došli kasnije jer su vukli mrežu za sobom. Dvjesta lakata je oko 1oo m. R 9: Krist je pripravio zajutrak svojim učenicima po svoj prilici čudesnim načinom preko anđela. U r 1o Isus zapovijeda apostolima da donesu nešto od ulovljene ribe, da ih tako ponovno sjeti na čudo. A već je čudo bilo to što su se u mreži našle samo velike ribe i što se mreža ipak nije pokidala. Sv. oci vide u tome sliku crkvenog jedinstva. Iz r 12 vidimo da su apostoli osvjećali da je Isus s njima, ali se iz poštovanja ili iz straha nisu usudili izravno ga pitati. To ipak ne znači da su čitavo vrijeme šutjeli. Isus se sada, prema r 14, trećiput javio svim apostolima zajedno. Prviput se ukazao svim apostolima na sam dan uskrsnuća uvečer; drugiput osam dana iza toga i to opet u Jeruzalemu; ovo treće ukazanje dogodilo se oko osam dana kasnije. Pojedinačno se ukazao Isus Petru i dvojici učenika koji su išli u Emaus.

Isus je već prije obećao Petru primat, a sada traži za uzvrat i veću ljubav od njega. Petar se sjeća svoje slabosti i ne kaže da Isusa ljubi više od ostalih, nego se poziva na Isusovo sveznanje. Vlast nad svom Crkvom Isus predaje Petru slikovitim riječima. Izraelski narod često se naziva u SZ "stado" Gospodnje, Gospodnje "ovce". Isus triput pita Petra jer ga je ovaj triput zatajio. Petar je to shvatio i zato je postao žalostan... U r 18 nalazimo Kristovo proroštvo o načinu Petrove smrti, cf 13 27, 13 36. Riječi "drugi će te vezati" znače: bit ćeš vezan užetima i vođen na stratište, ili: bit ćeš pribijen na križ. Riječi, nadalje, "kuda ti nećeš" pokazuju samo to da je čovjeku prirođen strah pred smrću, a ne da Petar neće htjeti umrijeti za Isusa. Iz r 19 vidimo da Ivan ovo poglavlje piše iza Petrove smrti. Možda je Isus nakon svojih riječi ustao i rekao Petru: hodi za mnom, da time simbolički pokaže kako će i Petar umrijeti na križu i tako poći Kristovim stopama. Za Petrom je pošao i Ivan. Kad je Petar vidio, da Ivan ide za njim, možda je pomislio da i Ivan želi znati svoju sudbinu, samo se ne usuđuje pitati. Zato Petar pita za Ivana. U r 22 je smisao grčkog izvornika: ako bi Krist htio da Ivan živi do sudnjega dana, to se Petra ne bi ticalo. Latinski prijevod (sic) shvaćaju neki tako kao da je Isus pro-

rekao da će Ivan umrijeti prirodnom smrti. U r 23-25 ponovno potvrđuje Ivan da ovo evanđelje potječe od njega. R 24 može se odnositi i na gl 21. isključivo. Smisao r 25 je ovaj: trebalo bi još veoma mnogo napisati kad bi se htjelo iznijeti sve što je Isus učinio i učio. Mnogi moderni tumači misle, da r 24-25 valja pripisati Ivanovim učenicima.

‡‡‡‡‡‡‡‡‡‡

DJELA APOSTOLSKA

Kristovo uzašašće na nebo 1 1-14

1 Prvu sam ti knjigu napisao o svemu, Teofile, što je
Isus činio i učio 2 sve do dana kada je uzašao na nebo, a
svojim apostolima koje izabra po Duhu Svetom, dao (neke) za-
povjedi. 3 Njima se i poslije muke pokaza živ po mnogim do-
kazima. Javljao im se kroz četrdeset dana i govorio im o
kraljevstvu Božjem. 4 Jeo je s njima i zapovjedio im je da
ne idu iz Jeruzalema nego da čekaju Očevo obećanje koje ste
- reče - čuli od mene. 5 Ivan je krstio vodom, a vi ćete se
krstiti Duhom Svetim, nedugo poslije ovih dana.

6 Kad se apostoli sabraše, pitali su ga: Gospodine, ho-
ćeš li sada obnoviti izraelsko kraljevstvo? 7 On im odgovori:
Nije vaše da znate vremena ili časove koje je Otac svojom
vlasti odredio; 8 nego ćete primiti silu Duha Svetoga kada
dođe na vas i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu i po svoj Ju-
deji, Samariji i sve do kraja zemlje.

9 Kad to reče, vidješe oni gdje se podiže i oblak ga u-
ze iz njihovih očiju. 10 Dok su oni gledali za njim gdje od-
lazi na nebo, gle dva čovjeka stadoše kraj njih u bijelim ha-
ljinama 11 te im rekoše: Ljudi Galilejci, što stojite gleda-
jući na nebo? Ovaj Isus koji je od vas uzet na nebo, tako će
doći kao što ste vidjeli da ide na nebo.

12 Tada se vratiše u Jeruzalem s gore zvane Maslinska
gora, koja je blizu Jeruzalema, udaljena jedan subotnji dan
hoda.

13 Kad dođoše kući uzađoše u gornju dvoranu gdje su o-
bično boravili; bili su to: Petar i Ivan, Jakov i Andrija,
Filip i Toma, Bartolomej i Matej, Jakov sin Alfejev, Simon
Revnitelj i Juda brat Jakobov. 14 Svi su ovi jednodušno us-
trajali u molitvi sa ženama i s Marijom Majkom Isusovom i s
njegovom braćom.

Izbor apostola Matije 1 15-26

15 U one dane ustade Petar među braćom, a bilo je zajed-
no oko sto dvadeset duša, i reče: 16 Draga braćo, trebalo je
da se ispuni Pismo što proreče Duh Sveti na usta Davidova za
Judu koji je bio vođa onih što su uhvatili Isusa. 17 Juda se
brojio s nama i primio je dio ove službe. 18 Stekao je njivu
od plaće za svoj zločin, ali je pao naglavce i pukao posrije-
di i razasula se sva njegova utroba. 19 To postade poznato
svim stanovnicima Jeruzalema, zato se prozva ona njiva nji-
hovim jezikom Hakeldama što znači krvna njiva. 20 Pisano je

naime u knjizi psalama: Njegov stan neka bude pust i neka nema nikoga koji bi ondje stanovao; a njegovu službu neka primi drugi. 21 Treba, dakle, od ovih ljudi koji su bili s nama za sve vrijeme što je među nama bio Gospodin Isus, 22 počevši od krštenja Ivanova pa do dana njegova uzašašća, da bude s nama svjedok njegova uskrsnuća jedan od njih. 23 I postaviše (apostoli) dvojicu: Josipa koji se zvao Barsaba sa nadimkom Just i Matiju. 24 Tada se pomoliše ovako: Gospodine, koji poznaš srca sviju, pokaži koga si od ove dvojice izabrao 25 da primi mjesto ove službe i apostolata iz kojega ispade Juda da ode na svoje mjesto. 26 Tada baciše kocke za njih i pade kocka na Matiju i bi pribrojen jedanaestorici apostola.

....

Tumač 1, 1-26 — Djela apostolska počinju sa prologom u 1 1-3. Prvi dio Djela apostolskih ide od 1 4-12 25. Prvi odsjek obuhvata tekst od 1 4 - 2 47: tu se pripovijeda kako je Krist uzašao na nebo, zatim se iznosi izbor apostola Matije i prikazuje dolazak Duha Svetoga kao i život prvih kršćana.

U 1 4-11 govori se o tome kako se Isus oprostio od svojih učenika i uzašao na nebo. Od 1 12-26 spominje se ukratko život Isusovih učenika poslije Kristova uzašašća, a zatim se podrobnije prikazuje izbor apostola Matije.

U 1 1-3 nalazi se uvod u dap. Iz uvoda se vidi da je Luka napisao i treće evanđelje,u kojem je iznio Isusov život od rođenja pa do uzašašća na nebo. Dap počinju sa prikazom Kristova uzašašća. Zgodno kaže Luka da je iznio sve što je Isus činio i učio, jer nauci evanđelja treba da prethodi dobar primjer propovjednika. Isus je dao apostolima zapovijed da ne odlaze iz Jeruzalema nego da čekaju dolazak Duha Svetoga, lk 24 49. Luka nam ne kaže što je Krist govorio apostolima o svojoj Crkvi, ali se sigurno mnogo toga sačuvalo u crkvenoj predaji. Apostoli su vidjeli Krista u čestim ukazanjima, i tako su postali zaista sposobni za apostolsku službu. Prema r 4 Jeruzalem je bio svjedok Kristove muke, pa treba da bude i svjedok njegove proslave. Krist je rekao apostolima neka čekaju "obećanje Očevo", t.j. neka čeznu za doláskom Duha Svetoga. Glede Ivanova krštenja vidi iv 1 33, lk 3 16. Dolazak Duha Svetoga zove se "krštenje" jer su apostoli kao "zaronili" u rijeku njegove milosti. Već proroci SZ prikazuju djelatnost Duha Svetoga u slici "vode", joel 3 18, izai 44 3. Iz r 6-7 vidimo da su apostoli očekivali zemaljsko kraljevstvo Davidovo. Isus ih odvraća od radoznalosti i traži da se podlože Božjoj volji. Po njihovu "svjedočanstvu" t.j. po djelatnosti Duha Svetoga i po propovijedanju evanđelja utvrdit će se Božje kraljevstvo na zemlji. Tako su apostoli primili bar indirektan odgovor na svoje pitanje u r 6. O izraelskom kraljevstvu mnogo govore proroci, Ozej 3 4.5, amos 9 11.12, izai 11 12 i dr. Glede "časova" pridržanih Ocu, cf 1 sol 4 1, mt 24 36, mk 13 32.

Između izvještaja lk 24 5o i dap 1 9-12 nema protuslovlja jer je Betanija ležala na obronku Maslinske gore. Anđeli su se pojavili u bijelim haljinama kao simbolu nebeske radosti. Svijetlo je simbol vrhunaravnosti kao i potpune pripadnosti Bogu, koji također boravi u "nepristupačnoj svjetlosti". Prema staroj predaji Krist je uzašao na nebo u podne. "Subotnji dan hoda" iznosi oko 2ooo koraka ili 6 stadija. Toliko se smjelo subotom hodati prema rabinskoj egzegezi eks 16 29. Zato su se oko Jeruzalema na četiri strane svijeta nalazile oznake puta. Toliko je Maslinska gora bila udaljena od grada. To nije u protuslovlju sa lk 24 5 ni sa iv 11 18, jer se nigdje ne veli da je Isus uzašao na nebo "u Betaniji" koja je udaljena od Jeruzalema 15 stadija, nego se samo kaže da je Isus izašao "prema Betaniji".

U Jeruzalemu boravili su apostoli vjerojatno u blagovaonici posljednje večere, i to u gornjem spratu kuće. Petar se spominje na prvom mjestu. U r 14 nalazimo posljednji (četvrti) popis apostola u Sv.Pismu NZ. Žene što se ovdje spominju pomagale su Isusa svojim imetkom. "Braća" Isusova su Marijini bliži i dalji rođaci od kojih neki nisu ni pravo vjerovali u Isusa kroz izvjesno vrijeme, t.j. bili su zadojeni krivim nacionalno - političkim mesijanizmom, cf iv 1 7. Kasnije su se obratili i pridružili apostolima. U njihovom zajedničkom boravku vide neki tumači idejnu podlogu kasnijih duhovnih vježbi...

Iz r 15-16 vidimo da je Petar odmah po Kristovu uzašašću počeo vršiti službu glavara Crkve, cf mt 16 18, iv 21 15. Duh Sveti je Judin slobodni čin predvidio i na usta kralja Davida ga prorekao; ali Božje predviđanje nije nikako uzrok Judinoj izdaji kako je učio Kalvin. Za Judu se veli da je "primio dio" apostolske službe. Time se pravi aluzija na odredbu SZ prema kojoj svećenici i leviti nisu dobili dijela prigodom diobe kanaanske zemlje jer je njihov dio bio sam Bog. Juda nije "sebi kupio" njivu, već je ona kupljena njegovim novcem, dakle mu pripada. Možda se Juda upravo na toj njivi objesio i na njoj bio pokopan. Kad je pukao konopac, njegovo je tijelo palo na zemlju i rasula se njegova utroba. Ta se njiva zove krvna njiva jer je bila kupljena za novac, zvan krvarina. R 19b dodao je Luka za svoje grčke čitatelje. U r 2o citira se psal 68 26. Ovdje se kralj David tuži na protivštine što ih je morao podnijeti od svojih neprijatelja. David moli Gospodina da njegove neprijatelje uništi. Davidova borba s neprijateljima tip je Kristove muke. Riječi: "da mu bude pust njegov stan" i "neka ne bude nikoga koji bi stanovao u njemu", znače: istrijebiti nekoga s lica zemlje. Dalje se navodi i 1o9 8, u kojem David proriče svome neprijatelju Doegu da će izgubiti službu koja će se prenijeti na drugoga. Petar to primjenjuje na Judu. Iz r 21 vidimo da samo onaj može biti apostol koji je vidio djela i čuo nauk Isusov. Samo takav mogao je dati za Krista osobno svjedočanstvo i postati apostol i "stup Crkve". O novom apostolu treb-ao je da odluči sam Krist. Zato se oni molitvom obraćaju na Krista. Molitvu je izgovarao možda Petar u ime svih ostalih. Iz molitve se očito vidi da je prva Crkva vjerovala u Isusovo božanstvo. Ta se molitva inače smatra klasičnim dokazom Kristova božanstva.

Svi su sabrani stavili svoje kocke odnosno tablice u određenu posudu. Na svakoj tablici nalazilo se ime jednoga od dvojice kandidata. Posuda se dobro stresla i tablica koja je prva iz posude ispala, bila je odlučna.

Kod apostola razlikujemo dvoje: njihovu biskupsku čast i njihov apostolat. Po apostolatu bili su apostoli nepogrješivi svjedoci Kristova života i uskrsnuća. Apostolata nisu mogli nikome dati i zato su bacili kocke kao što je bio običaj u SZ, cf lev 16 8, jozua 7 14, 1 kralj 1o 2o, lk 1 9.

Duh Sveti silazi na apostole 2 1-13

1 Kad dođe blagdan sedmica (pedeseti dan) bijahu svi za-
jedno na jednom mjestu. 2 Ujedamput nastade šum s neba kao kad
dolazi silan vjetar i napuni svu kuću gdje su sjedili. 3 Poka-
zaše im se jezici kao od vatre koji se razdijeliše; i sjede
(po jedan jezik) na svakoga od njih. 4 Svi se napuniše Duha
Svetoga i počeše govoriti raznim jezicima, (već) kako im je
Duh Sveti dao da govore.

5 U Jeruzalemu su stanovali Židovi, pobožni ljudi iz sva-
koga naroda pod nebom. 6 Kad nastade ovaj šum, skupi se mnoš-
tvo ljudi i smete se, jer je svaki od njih slušao gdje govore
njegovim jezikom. 7 Ljudi su se divili i čudili govoreći: Zar
nisu ovi što govore Galilejci, 8 pa kako mi čujemo svaki svoj
jezik u kojem smo se rodili? 9 Parćani i Međani, Elamljani i
stanovnici iz Mezopotamije, Judeje i Kapadocije; iz Ponta i
Azije, 1o Frigije i Pamfilije, iz Egipta i libijskih krajeva
što su oko Cirene; pridošlice rimski, Židovi i obraćenici, 11
Krećani i Arapi, svi ih čujemo gdje navještaju našim jezicima
veličanstvena Božja djela.

12 Svi su se divili i zbunjeno govorili jedan drugome:
Što će ovo biti? 13 A drugi su se rugali govoreći: Napili su
se slatkoga vina!

Petar govori mnoštvu 2 14-4o

14 Tada Petar stade sa jedanaestoricom, podiže svoj glas
i reče: Židovi i svi stanovnici Jeruzalema, ovo neka vam bude
na znanje, i pozorno slušajte moje riječi. 15 Nisu ovi pijani
kao što vi mislite jer je tek treća ura dana, 16 nego se ispu-
nilo ono što je kazao prorok Joel. 17 U posljednje dane, govo-
ri Bog, izlit ću svoga Duha na svako tijelo. Vaši sinovi i va-
še kćeri će prorokovati, vaši mladići imat će viđenja, i vaši
će starci imati sne. 18 Pače i na svoje sluge i sluškinje iz-
lit ću u one dane svojega Duha i prorokovat će. 19 Činit ću
čudesa gore na nebu i znake dolje na zemlji; krv i oganj i ob-
lake dima. 2o Sunce će se pretvoriti u tamu i mjesec u krv pri-

je nego dođe veliki i slavni dan Gospodnji. 21 I tko god pri-
zove ime Gospodnje, spasit će se.

22 Izraelci, čujte ove riječi: Isusa Nazarećanina potvr-
dio je Bog silom, čudesima i znacima; Bog je to učinio po
njemu među vama kao što i sami znate. 23 Njega koji je bio
predan u bezbožne ruke po stalnoj odluci i promislu Božjem,
pribiste na križ i ubiste. 24 Ali ga Bog oživi i odstrani ve-
ze smrti, jer nije bilo moguće da smrt njime vlada. 25 Već
David govori za njega: neprestano imam Gospoda pred sobom;on
je meni s desne strane da se ne pokolebam. 26 Zato se raduje
moje srce i veseli moj jezik. Pače i moje tijelo počivat će
u nadi, 27 jer nećeš ostaviti moje duše u smrtnom carstvu i
nećeš dopustiti da tvoj svetac trune. 28 Pokazao si mi puto-
ve života, i napunit ćeš me radošću pred svojim licem.

29 Draga braćo, jamačno mi je dopušteno otvoreno vam ka-
zati o patrijarhi Davidu da je umro i bio pokopan i da se nje-
gov grob nalazi među nama do današnjega dana. 3o Ali, jer je
bio prorok i znao je da mu je Bog zakletvom obećao da će jed-
noga njegovog potomka postaviti na njegovo prijestolje, 31 pro-
ročki je govorio za Kristovo uskrsnuće, da se (naime) Krist
neće ostaviti u smrtnom carstvu i da njegovo tijelo neće is-
trunuti.

32 Ovoga je Isusa Bog oživio čemu smo mi svi svjedoci.
33 Božjom desnicom podignut primio je on Duha Svetoga, obeća-
noga od Oca i izlio ga na nas kako vidite i čujete. 34 Nije
David uzašao na nebo nego on kaže: Reče Gospod Gospodu moje-
mu: sjedi meni s desne strane 35 dok položim neprijatelje tvo-
je (kao) podnožje nogama tvojim. 36 Neka dakle dobro zna sav
dom Izraelov da je Bog ovoga Isusa kojega ste vi raspeli uči-
nio Gospodinom i Kristom.

37 Kad su (ljudi) to čuli, veoma se ožalostiše u svojim
srcima i rekoše Petru i ostalim apostolima: što da činimo,dra-
ga braćo? 38 Petar im reče: Činite pokoru i svaki od vas neka
se krsti u ime Isusa Krista za oproštenje svojih grijeha, i
primit ćete dar Duha Svetoga; 39 to obećanje vrijedi za vas
i za vašu djecu i za sve one koje bude pozvao naš Gospodin
Bog.

4o I mnogim drugim riječima zaklinjao ih je i opominjao
Petar veleći: Spasite se od ovoga pokvarenog naraštaja.

Divan život prve Crkve 2 41-47

41 Koji su (dakle) primili (Petrove) riječi, pokrstiše
se i pridruži im se u onaj dan oko tri tisuće duša. 42 (Svi)
su bili postojani u apostolskoj nauci, bratskoj zajednici,
lomljenju hljeba i u molitvi. 43 Strah (t.j. poštovanje) uđe
u svaku dušu jer su apostoli u Jeruzalemu činili mnoga čude-
sa i znake, i svi su se bojali (t.j. bili puni strahopočita-
nja).

44 Svi koji su povjerovali, bili su zajedno i imali su
sve zajednički. 45 Posjede i imanja su (bogatiji kršćani dje-

lomice) prodavali i dijelili svima (siromašnijima) kako je komu trebalo. 46 Dnevno su boravili jednodušno u hramu. Po kućama lomili kruh i priprosta srca radosno su primali hranu.
47 Hvalili su Boga i sav narod ih je ljubio. A Gospodin je svaki dan povećavao broj onih koji su se imali spasiti.

Tumač 2, 1-13

Blagdan Duhova naziva se u grčkom tekstu "pentekoste". To je iza vazma bio jedan od glavnih triju židovskih blagdana. Toga dana se zahvaljivalo na svršenoj žetvi: u hramu su se žrtvovali hljebovi od nove pšenice. Ujedno se slavio spomen na sinajski zakon. Neki vide u tome lijepu sliku prve kršćanske duhovske svetkovine:ljudima se daje "novi zakon" evanđelja i 3000 novokrštenika kao "prvenaca duhovne žetve" prikazuju se Bogu. Duh Sveti se kao sjajan ognjeni stup uz buku silnoga ali ne prirodnoga vjetra spustio s neba na zemlju, a potom se razdijelio u ognjene jezike koji su sjeli na glave apostola i drugih Kristovih učenika. Tako to tumače neki egzegete. "Huka vjetra" je simbol jake djelatnosti Duha Svetoga. Duh Sveti se pojavio u slici "jezika" jer su apostoli govorom imali svijetu navijestiti evanđelje. Oganj je simbol Duha Svetoga jer on kao oganj čisti duše od grijeha, obasjava ih i grije svojom milošću.

Apostoli su počeli govoriti "raznim jezicima" t.j. primili su dar ili karizmu glosolalije. I Pavao govori u 1 kor 12 9 o tome daru. Neki moderni auktori misle da je drugi značaj glosolalije kod Pavla. Ispunila se Kristova riječ da će apostoli govoriti "novim" jezicima, mk 16 17. I u SZ primali su pravednici Duha Svetoga, ali ne u tolikoj mjeri ni u tolikom broju kao u NZ. Apostoli i drugi učenici Kristovi zadobili su oproštenje grijeha i posinaštvo Božje već prije po mesijanskom krštenju. Ovaj svečani silazak Duha Svetoga nadomjestio im je sakramenat sv.potvrde. Tim su dolaskom primili i mnoga druga karizmata o kojima govori Pavao u 1 kor 12 i 14.

Mnogi pobožni Židovi običavali su pod starost otići u Jeruzalem da ondje umru. Govorili su, obično, jezikom onoga naroda u kojem su dotada živjeli. Luka nabraja narode tako da spominje Semovce, Hamovce i Jafetovce prema položaju njihovih zemalja. Stanovnici Judeje se napose spominju zato jer im se jezik dosta razlikovao od galilejskog narječja kojim su govorili apostoli. Neki čitaju mjesto Judeja "Indija" odnosno "Armenija". Azija je prokonzularna Mala Azija sa pokrajinama Karijom, Lidijom i Mezijom. Afrička pokrajina Libija dijelila se na Marmarsku zemlju, Cireniju i Libiju u užem smislu o kojoj je ovdje govor. Cirenija odnosno Cirena je t.zv. Libija Cirenska ili Pentapolitska sa glavnim gradom Cirenom. "Pridolšlice Rimljani" su židovski hodočasnici iz Rima i uopće sa zapada. Židovi i obraćenici (prozeliti) su po svoj prilici svi narodi u r 9-11, a ne samo Židovi iz Diaspore. "Veličanstvena djela" Božja su sva djela Božje providnosti kojima Bog čovjeka privodi spasenju.

Tumač 2,14-21

Petar je govorio galilejskim narječjem, ali su ga svi narodi razumjeli kako se vidi iz r 37. Njegov govor ima dva dijela: u prvom, do r 21, dokazuje Petar kako je dolaskom Duha Svetoga započelo mesijansko doba. U drugom, do r 36, dokazuje na osnovu Kristovih čudesa i njegova uskrsnuća da je Isus obećani Mesija.

"Treća ura" je naš deveti sat. Po židovskom običaju nije se smjelo prije toga ni jesti a kamoli piti vina, nego se obavljala jutarnja molitva. Joelovo proroštvo (2 28 sl) navodi Petar prema septuaginti, donekle slobodno. "Posljednji dani" znači mesijansko doba. Riječi: "izlit ću" slikovito prikazuju obilje Duha Svetoga i njegovih darova. Prorok Joel kao jednim pogledom obuhvaća svekoliko mesijansko doba i zato govori i o događajima na svršetku svijeta. Teško je konkretno reći što znače njegove slike. "Krv" možda označuje ratove i bune, cf apk 16 5, 11 6. "Oganj" možda predstavlja kozmičku katastrofu zemlje o kojoj govori Petar u 2 petr 3 5. "Pušenje dima" je vjerojatno slika stanja na zemlji neposredno prije ili nakon njezina razorenja, cf apk 9 2. Neki sv.Oci radije pomišljaju na događaje u prirodi prigodom Isusove muke odnosno na razorenje Jeruzalema u židovsko-rimskom ratu g.7o.posl.Kr. To su znaci na zemlji. Sunce nadalje postaje crno kao vreća od kostrijeti, a mjesec postaje crven kao krv, cf apk 6 12. Možda je tu govor o kozmičkom oblaku u koji ulazi naša zemlja. Na sudnjem danu nestat će "obličja" ovog svijeta i dolazi"novo nebo i nova zemlja" gdje stanuje pravda, cf 2 petr 3 13. Pogled u budućnost, osobito pomisao na sudnji dan, treba da nas potaknu da tražimo Spasitelja. Petar sada tumači svojim slušaocima tko je Spasitelj i kakvo je njegovo djelo spasenja.

Tumač 2,22-47

Petar ovdje dokazuje da je Isus iz Nazareta obećani Mesija (r 22-36). To se vidi iz Kristovih čudesa, njegova uskrsnuća i uzašašća na nebo te dolaska Duha Svetoga. Svemu tomu su apostoli svjedoci. Bog je dopustio da Židovi ubiju Isusa, i on je na taj način postao žrtva pomirnica za grijehe svijeta. Moć smrti slomila se Kristovim uskrsnućem. U potvrdu svoje teze od r 24-28 navodi Petar psal 16 8-11, a u r 29-31 iznosi njegovo tumačenje. David kaže da ga Bog neće pustiti trajno u "kraljevstvu smrti", nego da će mu i tijelo osloboditi od propasti. Proročkim duhom vidio je on kako će se to na Mesiji ispuniti. Petar naziva Davida patrijarhom jer je i on poput Abrahama primio od Boga obećanje da će Mesija biti njegov potomak. Slušaoci su lako mogli razumjeti da je Isus obećani Spasitelj. David nije uzašao na nebo,dakle se psal 1o9 odnosi na Krista. To dokazuje i silazak Duha Svetoga. Krist je svećenik i kralj zajedno a ujedno je i Gospodin. Psal 1o9 je po doslovnom smislu mesijanski, dok je psal 15 tipično mesijanski, a doslovno se odnosi na Davida.

Krstiti se "u ime Isusovo" znači: primiti krštenje po nalogu Kristovu i sa vjerom u Isusa. Svrha je krštenja da se zadobije oproštenje grijeha i dar Duha Svetoga. Po oproštenju grijeha primamo Duha Svetoga i ulijeva nam se u dušu milost po-

svetna, rim 5 6. "Dar" je sam Duh Sveti ukoliko zajedno sa stvorenom milosti na novi način prebiva u duši pravednika. Svi su narodi pozvani k milosti evanđelja, i tko pripada Kristu treba da se odvoji od svijeta. Još i danas postoji u Crkvi običaj da se uoči Duhova krste katekumeni.

Dolaskom Duha Svetoga organizirana je Crkva. Njezin razvoj išao je u tri smjera: Crkva je ustrajala u apostolskoj nauci, u t.zv. zajednici "lomljenja hljeba" t.j. u euharistijskoj žrtvi i gozbi te u privatnoj i javnoj odnosno liturgijskoj molitvi. To je sačinjavalo život pracrkve. U prvo kršćansko doba bile su spojene sa euharistijom i t.zv. gozbe ljubavi ili agape. No već u početku nastale su kod toga razne zloporabe, i zato je bilo određeno da se sv.pričest prima ujutro i natašte. Vrć god. 397. spominje crkveni sabor u Kartagi taj običaj kao općenit. Izvan mise primala se pričest samo pod prilikom kruha. Vjernici su "bili zajedno", t.j. sastajali su se na jednom mjestu u bogoštovne svrhe. Imali su "sve zajednički", t.j. poveli su se za takvim načinom života, kakav su vidjeli u apostola. Gdjekoji su bogatiji vjernici prodavali nešto od svojih nekretnina kao i od pokretnog imetka, i od toga novca dijelilo se siromašnima prema potrebi. Nije, dakle, svaki sve prodao što je imao, već samo toliko da se doskoči oskudici siromaha. Ipak su neki rijetki prodali sav svoj imetak i utržak razdijelili. Tako su, u izvjesnom smislu, udarili temelj kasnijem redovničkom i zajedničkom životu.

Kršćani su isprva dolazili u hram na zajedničke molitve. To je činio Krist pa i apostoli 3 1. Tako je bilo olakšano obraćenje nekrštenih Židova. Običaj "lomljenja hljeba" postojao je i prije kod Židova i pogana, osobito u Mitrinom kultu. Ipak neki auktori shvaćaju riječi u r 46: "lomiše kruh po kućama" u smislu euharistijske žrtve i gozbe, dok se riječi: "primali su hranu s radošću i priprosta srca odnose na obdržavanje agapa. Tako je život vjernika zaista bio hvala i slava Božja.

Petar izliječi hroma od poroda 3 1-11

1 Petar i Ivan išli su u hram na molitvu oko devete ure.
2 Neki ljudi upravo su donijeli nekoga čovjeka koji je bio hrom od svoga rođenja. Dnevno su ga stavljali pred hramska vrata nazvana "Krasna" da prosi milostinju od hramskih polaznika.

3 Kad hromi vidje Petra i Ivana gdje ulaze u hram, zaprosi ih milostinju. 4 Petar zajedno s Ivanom upre oči u njega
i reče: Pogledaj na nas! 5 I dok je čovjek gledao na njih u
nadi da će nešto dobiti od njih, 6 reče mu Petar: Srebra i
zlata nemam, ali što imam, to ti dajem: u ime Isusa Krista
Nazarećanina ustani i hodi. 7 I primi ga za desnicu i podiže,
i odmah se utvrdiše njegove noge i gležnji. 8 Čovjek skoči i

mogao je stajati i hodati. I uđe s njima u hram: hodao je,ska-
kao i hvalio Boga. 9 Sav ga narod vidje gdje hoda i hvali Bo-
ga. lo Prepoznaše ga da je to onaj što je radi milostinje sje-
dio kod "Krasnih" hramskih vrata, i veoma se začudiše i udivi-
še nad ovim što se dogodilo. 11 Čovjek se držao Petra i Ivana,
i zato se oko njih skupi sav narod u velikom čudu, i to u tri-
jemu koji se zvao Salamonov.

Petar govori narodu 3 12-26

12 Kad to vidje Petar, progovori narodu ovako: Izraelci,
što se čudite ovome ili što začuđeno gledate na nas kao da smo
mi svojom snagom ili pobožnošću učinili da ovaj hoda? 13 Bog
Abrahamov, Izakov i Jakovljev, Bog naših otaca proslavio je
svoga slugu Isusa kojega ste vi predali u smrt i odrekli ga
se pred Pilatom, premda je on odlučio da ga pusti. 14 Vi ste
se odrekli Sveca i Pravednika, i tražiliste da vam se pokloni
ubojica; 15 ubili ste početnika života koga je Bog uskrisio od
mrtvih, čemu smo mi svjedoci. 16 Radi vjere u njegovo ime utvr-
dilo je njegovo ime ovoga koga vidite i poznate. I vjera koja
dolazi po njemu (Kristu) dala je ovome potpuno zdravlje pred
svima vama.

17 Braćo, znam da ste to učinili iz neznanja kao što i va-
ši poglavari. 18 No Bog je tako ispunio ono što je navijestio
na usta svih proroka, da će naime Krist trpjeti. 19 Pokajte se,
dakle i obratite se da se unište vaši grijesi, i da tako dođu
od Gospodina (mesijanska) vremena okrepe, 2o i da Gospodin po-
šalje određenog vam Krista Isusa (kao suca živih i mrtvih).
21 Njega treba da (po uzašašću) primi nebo do časa kad bude sve
obnovio (na dan suda) o čemu je Bog od početka govorio na usta
svojih svetih proroka. 22 Tako Mojsije reče: Proroka kao mene
podignut će vam Gospodin Bog vaš između vaše braće; njega slu-
šajte u svemu što vam god kaže. 23 I svaka duša koja ne poslu-
ša onoga proroka, istrijebit će se iz naroda. 24 Svi su proro-
ci počevši od Samuela i koji su kasnije govorili javljali za
one dane. 25 Vi ste sinovi proroka i zavjeta što ga Bog ugovori
s vašim ocima kad reče Abrahamu: U tvome će se sjemenu blagoslo-
viti svi narodi na zemlji. 26 Bog je najprije vama podigao svoga
slugu i poslao ga da vas blagoslovi, da se tako obrati svatko
od svoje pakosti.

Tumač 3, 1-11 Židovi su običavali triput dnevno javno se moliti Bogu: u treći, šesti i deveti sat (naš deveti, dvanaesti i treći sat popodne)..Prva je molitva bila za vrijeme jutarnje žrtve u hramu, dap 2 15; poslije-podnevna molitva obavljala se za vrijeme večernje žrtve, cf dap 2 15, lo 9.

Petar i Ivan bili su vjerni prijatelji, lk 22 8, iv 21 7. Ozdravljenje hroma čovjeka bilo je povod prvom sukobu između

sinagoge i mlade Crkve. Taj je sukob prošao bez krvi. "Krasna" ili "Nikanorova vrata" nalazila su se na istočnom hramskom zidu i vodila su prema cedronskoj dolini. Kod tih vratiju sastajali su se prosjaci. Na istoj strani nalazila se Salamonova dvorana na stupovljem; to je bio t.zv. Salamonov trijem, nazvan tako odatle što se sačuvao još od Salamonova hrama što ga je razorio Nabukadnezar.

Tumač 3,12-26 Petrov govor sličan je onome u 2 14 sl. "Sluga" znači ovdje Mesiju, cf izai 42 1, 52 13. Iz r 16 vidimo da je Kristova moć bila uzrok čuda, a Petrova vjera bila je sredstvo kojim se Krist poslužio da ozdravi hroma. "Neznanje" u r 17 bilo je veće u poglavara nego u naroda, ali ipak nije bilo bez krivnje. Bog je to neznanje upotrebio da izvrši djelo otkupljenja. Ispriku za ovo neznanje možemo donekle naći u tadašnjem krivom, političkom mesijanizmu. "Vremena okrepe" su vremena utjehe poslane od Boga. Utjeha ili okrepa je u tome što će Bog poslati Krista kao suca živih i mrtvih koji će na sudnji dan dati vječnu nagradu svojim slugama. Prema r 21 Krista treba "da (po uzašašću) primi nebo", jer je on svojom smrti zaslužio da i kao čovjek postane dionik moći i slave Božje. Sa r 17 počinje drugi t.zv. soteriološko-praktički dio govora.

O vremenima mesijanskoga konačnog blaženstva i "obnove svijeta" na sudnji dan vidi rim 8 19, 11 5.25 sl, apk 21 5, 2 petr 3 9 sl. Mojsijeve riječi u r 22 navedene su iz deut 18 15.19 prema septuaginti. Židovi su te riječi razumijevali u mesijanskom smislu, cf 7 37, iv 1 21, 5 46. 47, 6 14.

Petar i Ivan pred velikim vijećem 4 1-22

1 Dok su oni govorili narodu, pristupe im svećenici, zapovjednik hrama i saduceji 2 ogorčeni što uče narod i propovijedaju u Isusu uskrsnuće od mrtvih. 3 Digoše na njih ruke i staviše ih u zatvor do ujutro jer je već bila večer. 4 A od onih koji su slušali govor mnogi su povjerovali i naraste broj (vjernih) muškaraca na oko pet tisuća.

5 Sjutradan se sabraše u Jeruzalemu poglavari, starješine i književnici, 6 zatim veliki svećenici Ana i Kajfa, Ivan i Aleksandar i uopće svi koji su bili velikosvećeničkog roda.

7 Postaviše apostole na sredinu i upitaše ih: Kakvom ste snagom ili u čije ime učinili ovo? 8 Tada se Petar napuni Duha Svetoga i reče: Narodni poglavari i starješine, čujte!
9 Ako nas danas ispitujete zbog dobrog djela koje učinismo bolesnu čovjeku i ako pitate kako je ovaj ozdravio, 10 neka bude na znanje svima vama i svemu narodu izraelskom: u ime Isusa Krista Nazarećanina kojega ste vi razapeli ali ga je Bog oži-

vio od mrtvih, po njemu stoji ovaj pred vama zdrav. 11 Ovo
je kamen koji ste vi graditelji odbacili, ali je postao uga-
oni kamen. 12 Nema ni u jednom drugom spasenja, jer nema dru-
goga imena pod nebom danoga ljudima, u kojem bismo se mogli
spasiti.

13 Kad vidješe neustrašivost Petra i Ivana i razabraše
da su neknjiževni i priprosti ljudi, začudiše se. Poznavali
su ih kao Isusove pristaše. 14 Gledali su izliječenoga čovje-
ka gdje stoji s njima i nisu znali što da odgovore. 15 Zato
im zapovjediše da izađu napolje iz vijeća i stanu se savjeto-
vati i međusobno govoriti: Što da činimo s ovim ljudima? Uči-
niše očito čudo i to je poznato svima stanovnicima Jeruzale-
ma, (dakle), to ne možemo tajiti. 17 Međutim, da se dalje ne
razglasi po narodu, oštro ćemo im zaprijetiti da nikome više
ne govore u ovo ime. 18 Dozvaše ih dakle i zapovjediše im da
nipošto više ne govore i ne uče u ime Isusovo.

19 Ali Petar i Ivan odgovoriše: Sudite sami je li pravo
pred Bogom da većma slušamo vas negoli Boga? 20 ne možemo ne
govoriti što smo vidjeli i čuli. 21 Oni im ponovno zaprijeti-
še i pustiše ih jer nisu našli za što bi ih kaznili, osobito
radi naroda jer su svi slavili Boga za ono djelo. 22 Onomu
čovjeku koji je tako čudesno ozdravio bilo je više od četrde-
set godina.

Molitva vjernika 4 23-21

23 Kad ih otpustiše, dođoše oni k svojima i javiše im
šta su im sve kazali veliki svećenici i starješine. 24 A oni
čuvši to jednodušno podigoše (svoj) glas k Bogu i pomoliše se:
Gospodine, koji si stvorio nebo i zemlju, more i sve što je u
njima, 25 ti si po Duhu Svetom na usta tvoga sluge i našega oca
Davida rekao: zašto se pogani bune i narodi smišljaju ispraz-
ne stvari? 26 Kraljevi zemaljski ustaju i knezovi se skuplja-
ju na Gospodina i Krista njegova. 27 Zaista se sabraše u ovo-
me gradu protiv svetoga sluge tvoga Isusa kojega si pomazao:
Herod i Poncije Pilat s poganima i sa izraelskim plemenima.
28 Ali izvršiše ipak ono što odredi svemoguća tvoja odluka.
29 Gospodine, pogledaj sada na njihove prijetnje i daj svojim
slugama da neustrašivo naviještaju tvoju riječ; 30 pruži svo-
ju ruku na iscjelivanje, i da imenom svetoga sluge tvoga Isusa
činiš znake i čudesa.

31 Pošto se ovako pomoliše, potrese se mjesto gdje su se
sabrali i napuniše se svi Duha Svetoga te su neustrašivo navi-
ještali Božju riječ.

Život je ruzalemske pracrkve 4 32-37

32 A u svemu mnoštvu vjernika bijaše jedno srce i jedna
duša. Nitko nije govorio o svome imanju kao da je njegovo nego
im je sve bilo zajedničko.

33 S velikom snagom svjedočili su apostoli za uskrsnuće
Gospodina Isusa i u velikoj milosti bijahu svi kod naroda.
34 Nitko među njima nije bio siromašan; (jer gdjekoji bogatiji) koji su imali zemljišta ili kuće, prodavali su (po koji dio od toga) i donosili novce od onoga što su prodali 35 i
stavljali pred noge apostolima. A svakomu se (siromašnijemu) dalo koliko je trebao.

36 Ali Josip, od apostola nazvan Barnaba, t.j. sin utjehe, (koji je bio) levit i rodom Cipranin, 37 imao je njivu;
prodao je (čitavu) i donosio novce i stavio pred noge apostolima,

----

Tumač 4, 1-22

Petar i Ivan otišli su u hram oko tri sata popodne. Dok je narod saznao za čudo i Petar svršio svoj govor, prošlo je dosta vremena. Nastala je večer i protivnici nisu mogli dozvati članove sinedrija; zato su apostole zatvorili do ujutro.

Većina starih tumača tvrdi da je broj vjernih muškaraca narastao na 8000, ne računajući ovamo žene i djecu što su tom zgodom takodjer povjerovali u Krista. Ni u prvom broju od 3000 nisu uračunate žene ni djeca. Moderni tumači radije govore o prirastu od 2000 duša.

Sinedrij se sastojao od uglednih svećeničkih i laičkih osoba, a predsjedao je aktivni veliki svećenik. "Od roda svećeničkoga" bili su bivši svećenički glavari ili njihovi rođaci te predstavnici svećeničkih razreda kojih je bilo 24. Od svjetovnoga staleža bili su u sinedriju narodni starješine i zakonoznanci ili pismoznanci. Starješine su vjerojatno bili zastupnici starih židovskih plemićkih obitelji. Židovska je naime forma vladavine bila aristokratska. Sinedrij se skupio na brzu ruku jer se radilo o važnoj vjerskoj stvari. Kaifa je bio veliki svećenik od g.18-36 posl.Kr., ali je vazda tražio savjeta u svoga tasta Ane.

Neustrašivo predbacuje Petar sinedristima da su Isusa prezreli i poziva se pritom na psal 118 22. Na njega se poziva i sam Spasitelj u mt 21 42, a navodi ga Petar i u svojoj poslanici (1 petr 2 4). Ni u SZ nije se nitko spasavao bez vjere u budućega Mesiju...

Kod velikog dijela naroda postiglo je čudo svoju svrhu: Bog se proslavio, a ljudi su privedeni istini.

Tumač 4,23-37

Molitvu vjernika u r 24 i dalje treba shvatiti tako da je, vjerojatno, Petar predmolio a drugi su je samo duhom pratili. Pouzdanje vjernika izriče se citatom iz psal. 2. Tu david kazuje svoje pouzdanje u Boga. Kao pomazanik i kralj na Sionu David je tip Krista. Isusova čovječja narav "pomazana " je Duhom Svetim, božanstvom i slavom

kao "uljem neopisive radosti" psal 45 8. Židovstvo i poganstvo odlučilo je uništiti mladu Crkvu. Međutim, Božja providnost poslužila se grijehom Židova i Poncija Pilata da izvrši spasenje čovjeka po Kristovoj smrti. Prema r 31 kuća se "potresla" vanrednim načinom i vjernici su ponovno primili obilje djelatnih milosti,

Vjernici su bili "jedno srce" i"jedna duša": to se očitovalo u kršćanskoj ravnodušnosti prema zemaljskim dobrima, i to je bio plod milosti Duha Svetoga. Tako je nastala stvarna ako i ne formalna"zajednica dobara". Za to jedinstvo molio je Krist Oca na posljednjoj večeri cf iv 11 17. Prorok Jeremija govori također u 32 39: dat ću im jedno srce i jedan put.

Posve dobrovoljnu "zajednicu dobara" stvorila je u pracrkvi kršćanska ljubav, i to onako kako dolikuje čovječjoj naravi. Neki su naime bogatiji dragovoljno prodavali izvjestan dio od svoga posjeda, i utržak se stavljao apostolima na raspolaganje tako da među njima stvarno nije bilo siromaha. Barnabin se primjer napose ističe vjerojatno zato jer je Barnaba prodao sve što je imao, a potom živio od rada svojih ruku i milodara vjernika. Luka ovdje ponovno govori o zajednici dobara, jer želi istaći da su oni koji su se kasnije pokrstili bili jednake misli kao i prvi pokrštenici na Duhove.

Barnaba ("sin utjehe, t.j. tješitelj) je bio nesamo apostol nego i prorok. I Pavao je kasnije svojim rukama sebi kruh zasluživao kao i Barnaba 1 kor 9 6. Barnaba je bio Levijev potomak i odgojen u Jeruzalemu. Leviti u užem smislu riječi su bili članovi triju levitskih obitelji: Gersona, Kahata i Merarija, 4 mojs 3 7. Njima je bila povjerena niža služba u hramu. Leviti isprva nisu smjeli imati u Palestini zemljišta, osim onih 35 gradova, što su im bili dodijeljeni. Već prorok Jeremija kaže da je ta odredba prestala kasnije vrijediti, 32 7.

Ananija i Safira 5 1-11

1 Neki je čovjek po imenu Ananija sa svojom ženom Safirom prodao njivu 2 i sa znanjem svoje žene zadržao za sebe nešto od novaca i donio (samo) jedan dio te postavio apostolima pred noge.

3 Tada Petar reče: Ananija, zašto je sotona zaveo tvoje srce da slažeš Duhu Svetomu i zadržiš za sebe od novaca što si ih dobio za njivu? 4 Zar nije mogla ostati neprodana? i kad si je prodao zar nisi slobodno raspolagao s novcem? Zašto si se u svom srcu odlučio na ovaj čin? Nisi slagao ljudima nego Bogu!

5 Kad je Ananija čuo ove riječi, pade na zemlju i izdahnu. I velik strah uđe u sve one koji su to čuli. 6 Tada se digoše neki mladići, zamotaše tijelo, iznesoše ga i zakopaše.

7 Kad je prošlo oko tri sata, dođe i njegova žena koja nije znala što se dogodilo.

8 Reče joj Petar: Kaži mi jeste li za toliko prodali nji-
vu? Ona reče: Da za toliko. 9 A Petar će njojzi: Zašto se do-
govoriste da kušate Duha Gospodnjega? Gle noge onih koji za-
kopaše tvoga muža pred vratima su i iznijet će tebe. 1o I od-
mah pade žena pred njegovim nogama i izdahnu. Dođoše mladići,
nađoše ju mrtvu, iznesoše je i zakopaše kraj njezina muža.

11 I velik strah uđe u svu crkvu i u sve koji su to čuli.

Čudesa apostola 5 12-16

12 Apostoli su činili mnoge znake i čudesa u narodu.Svi
su jednodušno boravili u Salamonovu trijemu. 13 Nitko se ne
usudi njima pridružiti, samo ih je narod veličao. 14 Sve vi-
še množio se broj muževa i žena koji povjerovaše u Gospodina,
15 tako da su na ulice iznosili bolesnike i stavljali ih na
postelje i nosila, da bi kad Petar dođe bar njegova sjena pa-
la na nekoga od njih. 16 Skupljalo se i mnoštvo iz okolnih
gradova u Jeruzalem donoseći sa sobom bolesnike i opsjednute
od nečistih duhova i svi su ozdravljali.

Poglavari ponovno gone apostole 5 17-32

17 Tada ustade veliki svećenik i njegove pristaše od sa-
ducejske sljedbe; puni zavisti 18 digoše svoje ruke na aposto-
le i staviše ih u javnu tamnicu. 19 Ali anđeo Gospodnji otvo-
ri noću tamnička vrata, izvede ih i reče im: 2o Idite i otvo-
reno govorite u hramu narodu sve ove riječi života. 21 Kad su
to čuli, uđoše prema jutru u hram i počeše učiti narod.

Kad dođe veliki svećenik sa svojima, sazvaše oni veliko
vijeće i sve starješine od sinova Izraelovih i poslaše sluge
u tamnicu da dovedu apostole. 22 Sluge otidoše ali nikoga ne
nađoše u tamnici. Vratiše se i javiše: 23 tamnicu smo doduše
našli brižno zaključanu i stražare gdje stoje pred vratima,a-
li kad smo otvorili, nismo nikoga našli unutra.

24 Kad su čuli ove riječi, zapovjednik hrama i veliki
svećenici veoma se zbuniše glede toga. 25 U to dođe netko i
javi im: Eno ljudi što ih baciste u tamnicu, nalaze se u hra-
mu i uče narod.

26 Tada otide hramski zapovjednik sa slugama i dovede
ih, ali ne silom jer su se bojali naroda da ih ne kamenuje.

27 Kad ih dovedoše i postaviše pred veliko vijeće, reče
im veliki svećenik: 28 Strogo smo vam zapovjedili da ne učite
u ovo ime, a gle, vi ste svojom naukom napunili Jeruzalem i
hoćete da na nas navratite krv ovoga čovjeka.

29 Tada Petar (zajedno) sa (ostalim) apostolima odgovo-
ri: većma se treba pokoravati Bogu negoli ljudima. 3o Bog o-
taca naših podigao je Isusa koga ste vi pribili na drvo križa
i ubili. 31 Bog je svojom desnicom uzvisio njega za vladara i

Spasitelja da dade Izraelu obraćenje i oproštenje grijeha. 32 Mi smo svjedoci ovih događaja (kao) i Duh Sveti koga Bog daje svima koji mu se pokoravaju.

Prijedlog Gamalielov 5 33-42

33 Kad su oni ovo čuli, vrlo se razljutiše i htjedoše da ih ubiju. 34 Tada ustade u velikom vijeću jedan farizej po imenu Gamaliel, učitelj zakona, poštovan od svega naroda. On zapovjedi da apostole izvedu malo napolje. 35 Tada reče: Izraelci, dobro promislite glede ovih ljudi što ćete učiniti. 36 Prije ovih dana ustade neki Teuda govoreći da je on nešto; za njim pristade kojih četiri stotine ljudi. On bi ubijen i svi njegovi pristaše raspršiše se i propadoše. 37 Poslije njega usta Juda Galilejac u dane popisa i povuče za sobom dosta ljudi. I on poginu, a svi njegovi pristaše rasuše se. 38 Zato vam sada (za ovaj slučaj) kažem: prođite se ovih ljudi i pustite ih; jer ako je od ljudi ova nakana ili djelo, propast će; 39 akoli je od Boga, nećete ga moći uništiti; pače mogli biste se naći i kao protivnici Božji. 40 I oni poslušaše. Dozvaše apostole, izbiše ih i zaprijetiše im da više ne govore u ime Isusovo te ih otpustiše.

41 A oni otidoše ispred velikog vijeća radosni što su bili dostojni da pretrpe sramotu za ime Isusovo. 42 Nisu prestali da uče i da propovijedaju evandjelje o Kristu Isusu svaki dan u hramu i po kućama.

Tumač 5,1 -16 Riječ Ananija tumači se kao "onaj koji je Bogu mio". Safira znači "lijepa". Petar kaže Ananiji: kad si njivu prodao, nije li bila u tvojoj vlasti? Odatle se vidi da "zajednica dobara" nije bila formalna ni obvezatna. Ananija je Petru dao samo dio utrška, i pritom tvrdio da je to sav novac. Time je počinio, u nekom smislu, svetogrđe jer je Boga u obećanju da će sav novac predati - prevario. Iz Petrovih se riječi vidi da je Duh Sveti pravi Bog. Time je Petar, na neki način, unaprijed osudio Macedonijevo krivovjerje... Ovim se dokazom služe i sv.oci. Već Tertulijan vidi u nenadanoj smrti Amanijinoj tip crkvene ekskomunikacije. To je prvi praktični primjer kaznenog crkvenog prava. Mnogi sv.oci i stariji tumači misle da su Ananija i Safira samo lako sagriješili, ali su bili smrću kažnjeni za primjer ostalima. Njihova smrt bila je ujedno njihova javna pokora. Neki najmlađi članovi Crkve obavili su Ananijin pogreb. Možda su to bili redoviti crkveni službenici poput kasnijih grobara u Rimu i drugdje.

Iz Sv.Pisma vidimo da je Bog prve prekršitelje raznih zakona strogo kaznio, da se drugi odvrate od grijeha. Tako je u SZ bio kamenovan čovjek koji je prvi prekršio subotu;sinovi

Aronovi bili su pogubljeni jer su prvi oskvrnuli sveti žrtvenik. U ovoj perikopi Luka prviput spominje riječ "Crkva" (ekklesia). Prije toga on govori samo o učenicima ili o "svim vjernicima"odnosno o "mnoštvu" vjernika, cf 1 15, 2 44, 4 32.

U Salamonovu trijemu učio je i sam Spasitelj. Tu su se kasnije skupljali apostoli i vjernici kao i svi njihovi pristaše. Da je Petrova sjena bolesnicima donosilo zdravlje, nije bilo neko praznovjerje nego plod njihove velike vjere. Već sv. Augustin zaključuje na osnovu takvih tekstova da moći svetaca mogu čudesno djelovati t.j. pružiti pomoć i vratiti zdravlje.

U ovoj perikopi napokon vidimo da su kršćani već bili isključeni iz židovske vjereske zajednice. Zato su dolazili na molitvu odijeljeno od ostalih Židova.

Tumač 5,17-42 Sinedristi nisu apostole odmah izveli pred sud,nego su ih htjeli najprije prestrašiti. Trebalo je,osim toga, skupiti sinedriste, a dotle su htjeli apostole zadržati u zatvoru. Zanimljiva je činjenica da sinedristi ne istražuju kako su apostoli izašli iz tamnice. Očito su znali da se zbilo čudo, ali ga nisu htjeli priznati kao što nisu priznali ni Kristovih čudesa.

Petar je govorio pred sinedristima tako da je stvarno otkazao poslušnost sinagogi. Time je izazvao važan preokret u životu mlade Crkve. U r 30-32 kao i u 2 23. 24, 3 13.14 nalazimo početke obrasca "Vjerovanja apostolskoga".

Gamaliel I. ili Stariji bio je unuk glasovitog učitelja Hilela, a sin Simeonov i učitelj Savla (Pavla) 22 3.; bio je i poglavar farizejske škole. Kasnija židovska predaja ističe njegovu mudrost i poznavanje zakona. Kao farizej bio je protivnik saduceja. Ovi su bili skloni Rimljanima i praktički su držali svu vlast u rukama. Gamaliel se kasnije pokrstio, i njegovi smrtni ostanci nađeni su god. 415. u mjestu Kafargamali koje je udaljeno do Jeruzalema 20 milja. Našao ih je svećenik sv. Lucijan zajedno sa tjelesima sv.Stjepana i Nikodema i Abibe, sina Gamalielova. Juda, rodom iz Gamale u Doljnoj Gaulanitidi, podigao je bunu, osobito u Galileji. Zato ga Luka i Josip Flavije zovu Galilejcem. Narod je bio zlovoljan zbog popisa što ga je vršio Kvirinije, sirski namjesnik, po nalogu cara Augusta. Tu je zlovolju naroda iskoristio Juda zajedno sa farizejem Zadokom, i govorio da vjerski razlozi zabranjuju Židovima da plaćaju porez poganskim Rimljanima. Rimljani su Judu ubili, a njegovi pristaše, tzv. zeloti, su se rasuli. Josip Flavije pripovijeda o nekom Teudi koji je podigao bunu za namjesnika Kuspija Fada g. 44 posl. Kr. Ovo je ime bilo dosta često kod Židova, a i bune su u ono doba vrlo često nastajale. Teuda što ga ovdje spominje Gamaliel je dakako posve drugi.

Šibanje je bila displinarna kazna, cf mk 13 9, deut 23 3, 2 kor 11 24. Apostoli su bili šibani jer su prekršili prijašnju zabranu propovijedanja. Ipak su apostoli nastavili sa propovijedanjem po kućama, t.j. po kućnim crkvenim zajednicama.

Izbor sedmorice đakona 6 1-7

1 U one dane kada se umnožio broj učenika, počeše mrmlja-
ti Grci na Hebreje što su se njihove udovice zapostavljale u
svagdanjem dijeljenju milostinje. 2 Tada dvanaestorica apo-
stola dozvaše mnoštvo učenika i rekoše: Nije pravo da mi osta-
vimo riječ Božju pa da služimo oko stolova. 3 Ogledajte se,
dakle, braćo, među sobom za sedam prokušanih muževa, punih Du-
ha Svetoga i mudrosti koje ćemo postaviti nad ovim poslom. 4 A
mi ćemo se brinuti za molitvu i službu propovijedanja.

5 Ovaj se prijedlog svidio svemu zboru. I izabraše Stje-
pana, čovjeka puna vjere i Duha Svetoga; zatim Filipa, Pro-
hora, Nikanora, Timona, Parmenu i Nikolu, obraćenika iz Anti-
ohije. 6 Postaviše ih pred apostole i oni se pomoliše i stavi-
še ruke na njih.

7 A riječ je Božja rasla i veoma se množio broj učenika
u Jeruzalemu; pače i veliko mnoštvo svećenika pokorilo se vje-
ri.

Đakon Stjepan pred velikim vijećem 6 8-15

8 Stjepan, pun milosti i jakosti, činio je velika čudesa
i znake u narodu. 9 Tada ustadoše neki iz zbornice koja se zo-
ve libertinačka, cirenačka i aleksandrijska kao i oni koji su
bili iz Cilicije i Azije i prepirali su se sa Stjepanom, 10 a-
li nisu mogli odoljeti mudrosti i Duhu, kojim je govorio.

11 Tada podgovoriše neke ljude koji su kazali: Čuli smo
ga gdje psuje Mojsija i Boga. 12 Pobuniše narod, starješine i
književnike. Digoše se, uhvatiše ga i dovedoše pred veliko vi-
jeće. 13 Izvedoše lažne svjedoke koji su kazali: Ovaj čovjek
neprestano govori protiv svetog mjesta i zakona; 14 čuli smo
ga gdje kaže: Isus Nazarećanin razorit će ovo mjesto i izmije-
nit će običaje koje nam dade Mojsije.

15 Svi koji su sjedili u velikom vijeću upriješe oči u
Stjepana i vidješe njegovo lice kao lice anđela.

Tumač 6, 1-15 — U r 1-7 prikazuje nam Luka postanak đakonata u Crkvi. Djela i smrt sv. Stjepana čine prekretnicu u životu mlade Crkve. Tako je naime započelo progonstvo Crkve, a ujedno je stvoren i povod da su se kršćani razišli izvan Jeruzalema i tako doprinijeli širenju evanđelja. Tu se susrećemo i sa mladim Savlom, kasnijim apostolom Pavlom. Tzv. "helenisti" ili Grci bili su Židovi grčkog jezika, dok su "Hebreji" bili palestinski Židovi koji su govorili aramejski. Prepirka među helenistima i Hebrejima bila je opasna jer bi na taj način mogle nastati dvije stranke u Crkvi što bi ko-

načno uništilo njezino jedinstvo. Prigovor helenista bio je opravdan jer su hebreji vodili odveć veliku brigu za svoje sugradjane. Iz Lukinog izvještaja ne slijedi da su se prije toga incidenta jedino apostoli brinuli za sirotinju. Oni, naime, samo ističu da ne bi bilo pravo, da svoje vrijeme troše na takve službe. Doduše, novac darovan od vjernika primali su apostoli, ali su ga oni odmah predavali drugima da nabave sve što je potrebno za sirotinju.

Zanimiv je postanak đakonske službe: apostoli traže da sama crkvena zajednica izabere đakone koje će oni zatim odobriti odnosno zarediti. Očito je, dakle, da su jedino apostoli primili od Boga vlast i pravo ređenja. Bilo je birano sedam đakona, jer je, kako misle neki tumači, trebalo razdijeliti grad na više dijelova pošto je broj vjernika već dobrano narastao. Prema r 4 apostoli se žele posvetiti "molitvi", t.j. liturgijskom životu, osobito žrtvi sv.mise. Molitva i propovijedanje evanđelja još se i danas spaja u sv.misi.

Đakoni su bili odreda Židovi, osim đakona Nikole iz Antiohije. Na osnovu njihovih imena držimo da su bili helenisti. Tu se vidi i velika nepristranost Hebreja. Neki misle da je Nikola bio začetnik krivovjerne sekte nikolaita, apk 2 15. Drugi opet misle da on samo dao povoda toj herezi. Neki napokon tvde da su đakoni uzeti iz broja 72 učenika Kristovih. Molitvom su apostoli isprosili đakonima milost, a polaganjem ruku su im milost sv.reda predali. Počevši od Mojsija pa i u patrijarško doba polaganje ruku na ređenika značilo je silazak milosti na njega; to je bio ujedno dokaz da je postao sposoban za vršenje svoje službe. Prema r 7 obratio se i velik broj svećenika. Iz povijesti znamo da se iz babilonskog sužanjstva u Ezdrino doba vratilo u Palestinu preko 4000 svećenika, cf ezdr 2 36-49. Bili su ponovno razdijeljeni u 24 razreda. Osim toga blizu Jeruzalema nalazilo se 13 svećeničkih gradova. Svećenici su, jamačno, kao učeni ljudi znatno utjecali na svestrani i snažni razvoj kršćanskog života.

Đakon Stjepan kao helenist obratio je mnoge svoje sunarodnjake, i zato su se bunili protiv njega osobito helenisti. Rabini kažu da je u ono doba u Jeruzalemu bilo blizu 500 sinagoga. Gotovo svaka zemlja i kraj imao je u Jeruzalemu svoju sinagogu. Neki tvrde da Luka u r 9 spominje članove četiriju sinagoga dok drugi tvrde da ih je 5. Jedno je sigurno da su Židovi iz Dijaspore navalili na Crkvu. Libertinci su bili Židovi koje su Rimljani pustili na slobodu. Njihove očeve je g. 63 pr.Kr. Pompej doveo u Rim kao sužnje. Libertinci su bili fanatici koji su kršćane smatrali otpadnicima od narodnih i vjerskih svetinja. U Cireni, glavnom gradu Gornje Libije, sačinjavali su Židovi četvrtinu svega stanovništva, a u Aleksandriji čak i dvije petine. Cilicijskoj sinagogi pripadao je i Savao. Azija je ležala s onu stranu Taurusa i obuhvatala pokrajine Miziju, Lidiju i Kariju. Stjepan je doduše govorio da prestaje Mojsijev zakon i da će hram biti razoren, ali su svjedoci izvrnuli njegove riječi tako kao da znače hulu na Boga.

Stjepanov govor pred velikim vijećem 7 1-53

1 Kad ga veliki svećenik upita: Je li to tako? 2 On od-
govori: Draga braćo i oci, poslušajte! Bog slave javi se našemu
ocu Abrahamu kad bijaše u Mezopotamiji prije negoli se doselio
u Haran.3 I reče mu: Izađi iz svoje zemlje i od svoga roda i
dođi u zemlju koju ću ti pokazati. 4 Tada Abraham izađe iz kal-
dejske zemlje i doseli se u Haran. Po smrti svoga oca prese-
li se odanke u ovu zemlju u kojoj vi sada stanujete. 5 Bog mu
ne dade u njoj baštine ni stope, ali (ipak) obeća da će je
dati kao posjed njemu i njegovu potomstvu poslije njega dok
još nije imao djeteta.

6 Bog mu reče ovako: tvoji potomci bit će pridošlice u
tuđoj zemlji i skučit će ih u ropstvo i tlačit će ih četiri
stotine godina. 7 Ali, reče Bog, ja ću suditi narodu kojemu
će služiti: zatim će izaći i služit će meni na ovom mjestu.

8 (Bog) dade Abrahamu i zavjet obrezannja: tako (Abra-
ham) rodi Izaka i obreza ga osmi dan; Izak rodi Jakoba, a Ja-
kov dvanaest patrijarha. 9 Patrijarsi zavideći Josipu proda-
doše ga u Egipat; ali Bog bijaše s njime: lo izbavi ga od svih
njegovih nevolja i dade mu milost i mudrost pred egipatskim
kraljem Faraonom, (tako) da ga je postavio poglavarom nad E-
giptom i nad svim domom svojim.

11 Potom dođe glad na sav Egipat i Kanaan, i velika ne-
volja, a naši oci nisu više nalazili hrane. 12 Kad je Jakov
čuo da ima u Egiptu žita, posla prviput naše oce. 13 Drugiput
braća upoznaše Josipa i Faraon dozna podrijetlo Josipovo.
14 Josip posla i dozva svoga oca Jakova (kao) i svu svoju
rodbinu, sedamdeset i pet duša.

15 Jakov dođe u Egipat i (ondje) umrije on i oci naši.
16 Preniješe ih u Sihem i položiše u grob koji je Abraham ku-
pio za srebrne novce od sinova Hemorovih u Sihemu.

17 Kad se približilo vrijeme da se ispuni obećanje koje
je Bog dao Abrahamu, naraste narod i umnoži se u Egiptu. 18 Ta-
da ustade drugi kralj u Egiptu koji nije poznavao Josipa.
19 Ovaj lukavo prevari narod i pritisnu naše oce da izlažu
svoju djecu da ne ostanu na životu.

2o U to vrijeme rodi se Mojsije; bijaše Bogu mio i odga-
jao se tri mjeseca u kući svoga oca. 21 Kad ga izložiše, nađe
ga faraonova kći i odgoji sebi za sina. 22 Mojsije se poučio u
svoj egipatskoj mudrosti i posta silan svojim riječima i dje-
lima.

23 Kad je Mojsiju bilo četrdeset godina, pade mu na um da
obiđe svoju braću, sinove Izraelove. 24 Kad je vidio gdje se
jednome čini nepravda, obrani ga i osveti onoga komu se čini-
lo nasilje te ubi Egipćanina. 25 Mislio je da njegova braća
razumiju da im Bog njegovom rukom pruža spasenje, ali oni ne
razumješe.

26 Sjutradan dođe među one koji su se svađali i mirio ih
govoreći: Ljudi, zašto činite nepravdu jedan drugomu, ta bra-
ća ste. 27 A onaj koji je činio nepravdu bližnjemu otjera ga

govoreći: tko te postavi glavarom i sucem nad nama? 28 Zar
hoćeš da me ubiješ kao što si jučer ubio Egipćanina?

29 Kad je Mojsije to čuo, pobježe i posta došljak u zem-
lji Madijanskoj gdje mu se rode dva sina.

3o Kad se navrši četrdeset godina, javi mu se u pustinji
Sinajske gore anđeo u plamenu grma koji je gorio. 31 Kad Moj-
sije to opazi, divio se viđenju. Pristupi bliže da vidi, i
začuje gdje mu 32 Gospod govori: Ja sam Bog otaca tvojih, Bog
Abrahamov, (Bog) Izakov i (Bog) Jakovljev. Mojsije uzdrhta i
nije se više usudio da pogleda.

33 Tada mu reče Gospodin: Izuj obuću sa svojih nogu jer
je mjesto na kojem stojiš sveta zemlja. 34 Vidio sam nevolju
svoga naroda u Egiptu i čuo njegovo uzdisanje; zato sam sišao
da ih izbavim. Idi sada, ja te šaljem u Egipat.

35 (Dakle) ovoga Mojsija koga su se naši oci odrekli go-
voreći: tko te postavi za glavara i suca, ovoga Mojsija posla
Bog za glavara i Spasitelja po anđelu koji mu se javi u grmu.

36 I Mojsije izvede oce naše čineći čudesa i znake u
zemlji egipatskoj i na Crvenom moru (kao) i u pustinji kroz
četrdeset godina. 37 Ovaj Mojsije reče sinovima Izraelovima:
Proroka će vam podići Gospodin od braće vaše poput mene,njega
slušajte. 38 Mojsije je posredovao u zboru u pustinji između
anđela koji mu je govorio na gori sinajskoj i naših otaca.On
primi riječi života da ih dade nama.

39 (Međutim) naši oci ne htjedoše ga slušati nego ga od-
baciše i svojim srcem okrenuše se prema Egiptu. 4o Govorili
su Aronu: Načini nam bogove koji će ići pred nama, jer ne
znamo što se dogodilo ovom Mojsiju koji nas izvede iz Egipta.

41 I načiniše tele u one dane i priniješe žrtvu idolu i
radovahu se djelima svojih ruku. 42 Tada se odvrati od njih
Bog i predade ih da se klanjaju zvijeudama kao što je pisano
u knjizi proroka: dome Izraelov, zar mi klanice i paljenice
prinosiste kroz četrdeset godina u pustinji? 43 Nasuprot,no-
sili ste Molohov šator i zvijezdu svoga boga Remfana; kipove
koje načiniste da im se klanjate. Zato ću vas prognati dalje
od Babilona.

44 Šator svjedočanstva bijaše s našim ocima u pustinji
kao što im zapovjedi Bog kad kaza Mojsiju da ga načini prema
slici koju je vidio. 45 Naši ga oci primiše i uniješe u zem-
lju Kanaan sa Jozuom kad su svojili zemlju pogana koje Bog
protjera ispred naših otaca.

Tako je to bilo do Davidovih dana. 46 David nađe milost
u Boga i izmoli da (Gospod) nađe sebi stan u Jakovljevu domu.
47 Ali (tek) Salamon sagradi mu hram. 48 No Svevišnji ne sta-
nuje u rukotvorinama što i prorok kaže: 49 Nebo je prijesto-
lje moje, a zemlja podnožje mojim nogama. Kakvu ćete mi kuću
sagraditi, veli Gospodin, ili što će biti mjesto počinka mo-
ga? 5o Zar nije sve ovo načinila moja ruka?

51 Tvrdovrati i neobrezanih srdaca i ušiju, vi se stal-
no protivite Duhu Svetom, kako vaši oci tako i vi. 52 Kojega
od proroka ne progoniše vaši oci? Ubiše one koji su unapri-
jed javljali dolazak Pravednika kojega ste vi izdali i ubili,
53 (vi) koji ste primili Mojsijev zakon po naredbi anđela
ali ga niste držali.

Smrt đakona Stjepana 7 54-6o

54 Kad su to čuli, silno se razljutiše u svojim srcima
i počeše škrgutati zubima na nj. 55 A on pun Duha Svetoga po-
gleda na nebo, vidje slavu Božju i Isusa gdje stoji s desne
strane Bogu i reče: 56 eto vidim nebesa otvorena i Sina čo-
vječjega gdje stoji s desne strane Bogu. 57 Oni na to povi-
kaše iza glasa, zatisnuše svoje uši i navališe jednodušno na
nj. 58 Izbaciše ga iz grada i kamenovaše ga. Svjedoci odlo-
žiše svoje haljine kod nogu mladića koji se zvao Savao. 59 Ka-
menovali su Stjepana koji je zazivao Božju pomoć i govorio:
Gospodine Isuse, primi duh moj! 6o Onda pade na svoja kolje-
na i povika jakim glasom: Gospodine, ne primi im ovo za gri-
jeh! Kad ovo reče, usnu u Gospodinu,

Tumač 7, 1-29 Govor sv.Stjepana nije potpun jer su ga protivnici prekinuli. Iz govora se vidi da je Stjepan dobro shvatio odnos između SZ i NZ. Ovo je glavna misao govora: izraelski je narod primao od Boga pomoć vazda u pravi čas, ali je narod slabo priznavao one koji su ga vodili na putu spasenja. Postupak naroda prema Kristu značio je vrhunac zloporabe Božje dobrote. Ta se opačina, na neki način, započela već u patrijarško doba, i nastavila u vrijeme Mojsija, kraljeva i proroka.

Stjepan pobija lažna svjedočanstva što su bila iznesena protiv njega. Optužili su ga da huli na Boga, a evo on ga slavi; kazali su da huli na Mojsija, a evo on s ponosom prikazuje njegovo rođenje, odgoj i poziv za vođu naroda;ocrnili su ga da huli na hram, a evo on dokazuje da je začetnik šatora zavjetnog sam Bog. Predbacuju mu da prezire zakon, a evo on dokazuje da je Mojsijev zakon po Kristu usavršen. Napokon, Stjepan prelazi iz obrane u navalu i primjenjuje svoje tvrdnje na protivnike.

Riječi:"Izađi iz svoje zemlje" ne odnose se na Haran nego na Ur Kaldejski; zato i proroci kažu da je Bog Abrahama izveo iz Ura, neh 9 7. Ur je isto što i Uru, sada Mughair, grad što leži nedaleko zapadne obale rijeke Eufrata. Mezopotamija u širem smislu bila je sva zemlja između Eufrata i Tigrisa. Ur Kadejski bio je ujedno i grad u Mezopotamiji jer su Kaldejci stanovali u sjevernoj Mezopotamiji. Abraham je pri-

mio od Boga nalog da iz Ura otiđe u Haran. Kad je Tare imao 7o godina, rodio mu se Abraham, Nahor i Aran, gen 11 26. Tare je doživio 2o5 godina i umro je u Haranu. Abrahamu je bilo 75 godina kad se odselio iz Harana. Dakle je Tare još 6o godina živio, kad je Abraham već bio otišao iz Harana. Augustin veli da je Tare sa 7o godina postao otac, a njegov najodličniji sin Abraham rodio mu se u njegovoj 13o-toj godini. Stjepan upozoruje u svom govoru da je Abrahamu i njegovim potomcima Palestina obećana prije obrezanja, dakle, prije Mojsijeva zakona i prije podignuća hrama. Prema 2 mojs 12 4o trajalo je egipatsko sužanjstvo Izraelaca 43o godina. Stjepan navodi okrugli broj 4oo. Sv.Pavao u gal 3 17 vjerojatno računa te godine od časa Jakobova dolaska u Egipat. Zakonom obrezanja utvrđen je SZ, gen 17 1o. 11.

Sv. Stjepan u daljnjem govoru prelazi na povijest Josipovu. Tu se zadržava nešto dulje. Prikazuje sukob Izraelovih potomaka sa Božjim odredbama. Taj se sukob provlači zapravo kroz svu povijest izabranog naroda i dosiže svoj vrhunac u Kristovoj smrti.

Patrijarsi nisu u samoj obećanoj zemlji ništa posjedovali, osim ono što su vlastitim novcem sebi kupili. Jakob i Josip su naredili da se njihova tjelesa pokopaju u obećanoj zemlji jer su imali na pameti Božja obećanja glede te zemlje.Sv. Pismo ne spominje da je Abraham kupio grob za novac nego to navodi Stjepan iz predaje. Isto tako predaja kaže da su tjelesa 12 sinova Jakovljevih također prenesena u Palestinu. Jakob je bio pokopan uz Abrahama i Saru u dvostrukoj pećini Mahpeli kod Hebrona, koju je Abraham kupio od Efrona Hetejca, gen 23 16, 5o 13. U 1 mojs 34 2 kaže se da je Sihem bio sin Hemorov. Ovdje se pak veli da je Abraham kupio grob od sinova Hemorovih, a Hemor da je bio sin Sihenov. Vulgatin se prijevod dade ovako opravdati: Abraham je kupio grob od sinova Sihemovih, koji je bio sin Hemorov. Drugi opet, prema grčkom tekstu, kažu ovako: Abraham je kupio grob od sinova Hemorovih u Sihemu; Sihem je naime bilo ime osobe i grada.

Židovska je predaja mnogo toga sačuvala o Mojsiju čega nema u Sv.Pismu. Predaja na primjer kaže da se Faraonova kći zvala Ternuta; da je Mojsiju bilo 4o godina kad je došao k svome narodu, i da je u Madijanu također boravio 4o godina. Iz Sv.Pisma znamo da je Mojsije sa narodom proboravio 4o godina u pustinji i da je živio svega 12o godina. Mojsije je "podnosio ruglo" radi Krista kako veli sv.Pavao u hebr 11 24-26, i ostavio egipatsko bogatstvo jer se uzdao u Boga. Madijanci su bili arapsko pleme. Potekli su od Madijana, sina Abrahamova i njegove žene Ceture. Knez i svećenik madijanskog naroda Raguel dao je Mojsiju svoju kćer Seforu za ženu i predao mu svoje ovce da ih čuva. Sefora je rodila Mojsiju dva sina: Gersama i Eliezera.

Tumač 7,30-60

U Madijanu se Mojsije pripravljao na svoje zvanje. Sinaj je gora u Arapskoj pustinji i mjesto gdje je Gospod dao svome narodu zakon. "Horeb" znači u Sv.Pismu čitavu goru sinajskog poluotoka. "Andjeo u grmu" je po mišljenju nekih sv.otaca druga božanska osoba. Drugi opet vele da je to bio samo anđeo poslan od Boga. Kupinov grm ili trnjak je slika izraelskog naroda: svijet ga je prezirao, ali on je bio u posjedu prave spoznaje Boga. Mojsije je skinuo svoju obuću kao i Jozua kad mu se ukazao anđeo, 5 15. Radi toga su i svećenici SZ vršili hramsku službu bosonogi. Inače su u ono doba samo robovi hodali bosonogi. Zlatno tele predstavljalo je Apisa u Memfisu u gornjem Egiptu, odnosno u Heliopolisu u donjem Egiptu. Tim bikovima iskazivala se božanska čast kao predstavnicima naravne sile rađanja. Moloh koga su stari narodi smatrali "strašnim bogom" i ublaživali ga ljudskim žrtvama možda je isto što i Kronos ili zvijezda Saturn, za koju su stari vjerovali da je gospodarica godine i njezinog razvoja. Drugi opet kažu da je Moloh istovetan sa Balom, bogom sunca. Idolske kipove su Izraelci stavljali u šator i prenosili ih zajedno s njim iz jednoga mjesta u drugo. "Remfan" je u koptskom jeziku isto što i Saturn. U arapskom imamo za to riječ Kaivan.

Stjepan kaže: "preselit ću vas dalje od Babilona",umjesto: dalje od Damaska, da svojim slušaocima jače dozove upamet babilonsko sužanjstvo. Nije hula na Boga tvrdnja da će se hram razoriti i da će zavladati Kristova vjera umjesto Mojsijeva zakona. Kao što je šator propao kad se hram sagradio, tako je i hram trebao da nestane kad nadođe Kristova Crkva. Ono je mjesto "sveto" gdje je Bog.

Dekalog, dvije zakonske ploče sa deset zapovijedi Božjih, zove se "svjedočanstvo" jer je bio neposredna Božja objava. I sam šator zvao s e "šator svjedočanstva" jer su se u njemu nalazile zavjetne ploče. Svemir je Božje prebivalište,sagrađeno Božjom rukom. Zidani hram je slika svemirskog hrama Božjega...

Anđeli su posredovali kod proglašivanja zakona na gori sinajskoj kad su uz grmljavinu i pucnjavu gromova utjecali na srce naroda i poticali ga da prihvati Božji zakon.

Stjepan je vidio "Božju slavu" t.j. neki vanredni sjaj kao znak Božje prisutnosti. Stjepan je sinedristima rekao što vidi i tako ih je podsjetio na Kristove riječi: odsada će Sin čovječji sjediti s desne strane sile Božje. Te je riječi Krist rekao na početku svoje nuke kad je stajao pred sinedrijem odnosno Kajfom. Stjepan je namjerno govorio o Sinu "čovječjemu" da dozove neprijateljima upamet Danijelove riječi 7 13-14, i da pokaže kako su se te riječi ispunile.

U doba svoje političke nezavisnosti imali su Židovi tzv. "sudove revnosti". Po tim sudovima bio bi osuđen na smrt kamenovanjem svaki koji bi narod navraćao na idolopoklonstvo. No u ovom slučaju počinili su Židovi ne samo nepravdu Stjepanu nego ni pravno nisu smjeli to učiniti, jer su im Rimljani oduzeli pravo ubiti čovjeka. Ovaj lažni zelotizam doveo ih je

konačno do propasti. Svjedoci koji su bili dužni prvi baciti kamen na osuđenika stavili su svoje gornje haljine kod Saulovih nogu. Saul se naziva "mladićem" jer još nije prevalio 30.godinu. Stjepan je, po mišljenju mnogih auktora, kamenovan između g. 34 i 37 posl.Kr. Stjepan je molio za svoje ubojice neposredno prije svoje smrti. Tako je molio i Jakob, biskup jeruzalemski, kako nam pripovijeda Hegezip. Isto je učinio i Euzebije Samosatski kako nas izvješćuje crkveni povjesničar Teodoret.

Progonstvo crkve 8 1-4

1 Savao je bio pristao na ubistvo Stjepanovo. U onaj dan nastade velik progon jeruzalemske crkve: svi se razasuše po judejskim i samarijskim krajevima osim apostola.

2 Pobožni ljudi sahraniše Stjepana i učiniše nad njim veliko tugovanje.

3 A Savao je pustošio crkvu i provaljivao u kuće; vukao je muževe i žene i predavao ih u tamnicu. 4 Oni pak što su se razasuli, prolazili su propovijedajući riječ Božju.

Đakon Filip u Samariji 8 5-25

5 Filip siđe u grad Samariju i ondje je propovijedao Krista. 6 Narod je složno pazio na ono što je Filip govorio jer je gledao znake što ih je činio: 7 nečisti dusi izlazili su s velikom vikom iz mnogih opsjednutih, a mnogi uzeti i hromi ozdraviše. 8 Nastade velika radost u onome gradu.

9 A bijaše ondje neki čovjek po imenu Simon koji je već prije čarao u gradu i varao samaritanski narod govoreći da je on nešto veliko. 10 Uz njega su pristajali svi, od najmanjega do najvećega i govorili: ovo je Božja sila koja se zove velika. 11 Pristajali su uz njega jer ih je već dulje vremena zalušivao svojim čarolijama.

12 Ali kad povjerovaše Filipu koji je propovijedao evanđelje o Božjem kraljevstvu i o imenu Isusa Krista, dadoše se krstiti muževi i žene. 13 Tada i sam Simon povjerova, pokrsti se i ostade uz Filipa. Gledao je znake i velika čudesa što su se događala i veoma se divio.

14 Kad su apostoli čuli koji su bili u Jeruzalemu da je Samarija primila Božju riječ, poslaše k njima Petra i Ivana.
15 Ovi dođoše i pomoliše se za njih da prime Duha Svetoga,
16 jer još na nikoga od njih nije došao nego su svi bili kršteni samo u ime Gospodina Isusa. 17 Tada apostoli staviše na njih ruke i oni primiše Duha Svetoga.

18 Kad je Simon vidio da se polaganjem apostolskih ruku dobiva Duh Sveti, donese im novaca 19 i reče: Dajte i meni tu

vlast da na koga položim ruke, primi Duha Svetoga. 2o A Petar
mu reče: Tvoji novci (doista) idu s tobom u propast jer si
pomislio da se Božji dar može dobiti za novce. 21 Tebi nema
dijela ni zajednice u ovoj stvari (Duha Svetoga) jer tvoje srce
nije iskreno pred Bogom. 22 Dakle, čini pokoru zbog ove svoje
pakosti, i moli Gospoda da ti oprosti ovu misao tvoga srca;
23 vidim, naime, da si pun gorke žuči i svezan nepravdom.
24 Simon odgovori: Molite se za me Gospodu da ništa od toga
što ste kazali ne dođe na me.

25 Pošto su apostoli ovako posvjedočili za Krista i go-
vorili riječ Gospodnju, vratiše se u Jeruzalem. Putem su u
mnogim samarijskim mjestima propovijedali evanđelje.

Obraćenje dvoranina Etiopljanina 8 26-4o

26 Anđeo Gospodnji reče Filipu: Ustani i idi prema jugu
na put što vodi od Jeruzalema u Gazu; taj je pust. 27 Filip
ustade i pođe. I gle Etiopljanin, dvoranin i visoki činovnik
Kandake, etiopske kraljice, koji je bio nad svim njezinim riz-
nicama, dođe u Jeruzalem da se Bogu pokloni. 28 Sada se vra-
ćao kući, sjedio na svojim kolima i čitao knjigu proroka Iza-
ije.

29 Duh (Sveti) reče Filipu: Idi pristupi k ovim kolima!
3o Kad je Filip pritrčao i čuo gdje čita proroka Izaiju, upi-
ta ga: Da li razumiješ što čitaš? 31 On odgovori: Kako bih mo-
gao razumjeti ako me tko ne uputi? I zamoli Filipa da se popne
i sjedne s njime u kola.

32 A mjesto iz (Svetoga) Pisma koje je čitao bijaše ovo:
vodi se kao ovca na klanje; ne otvara svojih usta kao janje
što je nijemo pred onim koji ga striže. 33 U njegovu poniženju
bijaše ukinuta njegova osuda. Tko da opiše njegov naraštaj? Sa
zemlje uzima se njegov život.

34 Dvoranin upita Filipa: Molim te za koga prorok ovo go-
vori? Za sebe ili za koga drugoga? 35 Tada Filip otvori svoja
usta i počevši od ovoga mjesta iz (Svetoga) Pisma navijesti
dvoraninu evanđelje o Isusu.

36 Kako su išli putem, dođoše do neke vode. Dvoranin re-
če Filipu: evo vode, što (mi) brani da se krstim? 37 Filip re-
če: Ako vjeruješ od svega srca, možeš se krstiti. On odgovori:
Vjerujem da je Isus Krist Sin Božji. 38 I zapovjedi da kola
stanu. Obojica siđoše na vodu, dvoranin i Filip, i pokrsti ga.
39 Kad izađoše iz vode, Duh Gospodnji uze Filipa i više ga
dvoranin ne vidje. Radostan otide dalje svojim putem.

4o Filip se nađe u Azotu; pošao je dalje i propovijedao
evanđelje po svim gradovima dok ne dođe u Cezareju.

Tumač 8, 1-25

Progonstvo koje je započelo, zahvatilo je u prvom redu Stjepanove istomišljenike, t.j. pokrštene heleniste. Apostoli su bili u prvi čas pošteđeni, kao i svi oni koji su bili poznati zbog svoje privrženosti židovskom bogoslužju. Ljudi koji su pokopali Stjepana možda nisu bili kršćani jer se u tekstu ne nazivaju "braća".

Filip nije apostol nego jedan od sedmorice đakona. U gl 21 8 zove se evanđelist, jamačno zbog revnog propovijedanja. Kasnije se stalno nastanio u Cezareji i njegova je kuća služila misionarima kao konačište na proputovanju. Njegove 4 kćeri imale su dar proroštva. Grad u Samariji vjerojatno je glavni grad te pokrajine. Nekoć se zvao Samarija, a u ono doba Sebaste. Samaritanci su željno očekivali Spasitelja i zato su radosno primili evanđelje, pogotovo kad su vidjeli mnoga čudesa.

Simon vrač bio je rodom iz Gittona ili Gitte. Već prije dolaska Filipova vršio je razne čarolije preko đavla i zaluđivao građane. Samaritanci su bili poznati kao astrolozi, haruspeksi i nadriliječnici. Zato se kod njih Simon dobro snašao. Zvali su ga "velikim" što možda ovdje znači "anđela". "Velika sila Božja" označuje u samaritanskoj religiji anđela višeg reda. U grčkoj riječi "megale" vide neki aluziju na samarijsku riječ "megala" što znači "objavitelj sakrivenog božanstva". Narod gledajući velika čudesa Filipova ostavi Simona i pristade uz Filipa. I sam Simon pošao je za Filipom, dakako samo iz poslovne špekulacije, cf r 19 i 21.

Petar i Ivan dolaze u Samariju da uspostave vezu između jeruzalemske crkve i novih vjernika. Htjeli su da se osvjedoče o njihovim vjerskim prilikama jer su Samaritanci bili samo napola Židovi. Ovdje neki vide prelaz evanđelja od Židova k poganima. Ostvarenje toga prelaza ima se pripisati prvom progonu kršćana u Jeruzalemu i nastojanju pokrštenih helenista.

Iz izvještaja vidimo da đakon Filip nije mogao nikome dati Duha Svetoga. Rukopoloženje je sredstvo za dobivanje Duha Svetoga. Darovi Duha Svetoga bili su "vidljivi" dakako po svojim učincima. Luka nam ne kaže da li se Duh Sveti očitovao darom jezika (glosolalijom) ili kojom drugom karizmom, na pr. darom mudrosti, proroštva i t.d.

Simon je prvi počinio grijeh "simonije" (t.j. kupovanje duhovnih dobara za novac) koji se po njemu i zove tako i koji se često počinjao u srednjem vijeku Crkve. Petar je svojom izjavom odlučno odbio Simonovu ponudu, ali ga nije definitivno prokleo, jer u r 22 dopušta mogućnost eventualnog obraćenja Simonova i oproštenja njegovih grijeha.

Petar je prozreo Simona i u r 23 kao da mu veli: vidim te kao čovjeka, koji će mnoge moralno otrovati i strovaliti u grijeh i nevjeru. U deut 29 18 čitamo da je idolopoklonik kao korijen, iz kojega izbija žuč i gorčina. Kodeks D kaže da je Simon poslije Petrovih riječi neprestano plakao. Iz Petrova postupka prema Simonu vidimo da se Crkva od svoga početka protivila svakoj vrsti praznovjerja.

Ova je perikopa važna i zbog toga jer se u njoj vidi odnos između sakramenta krsta i potvrde. Djela apostolska govore nam o primanju Duha Svetoga prije i poslije krštenja, ali ne po samom krštenju odnosno za vrijeme krštenja. Krštenjem se dobiva u prvom redu oproštenje grijeha, 2 38, 3 19, 22 6. Dakako da se čovjek krštenjem preporađa po Duhu Svetom, postaje dijete Božje i baštinik neba, cf mt 3 11, iv 3 1-1o i t.d. Preduvjet za dobivanje Duha Svetoga je vjera u Isusa, a vanjski znak da se taj uvjet ispunio, jest krštenje, 2 41, 8 12, 8 35, 16 14 i t.d. Krst je dakle normalna pretpostavka za primanje sakramenta potvrde po kojemu čovjek postaje Božji vojnik. Očito je da su to dva različna i neovisna sakramenta.

Kasnija nam povijest pripovijeda da se Simon sastao s Petrom u Rimu za cara Klaudija, i da je tom zgodom kušao javno letjeti da dokaže svoje božansko poslanje. Međutim na molitvu Petrovu srušio se s visine i slomio obje noge. Jedna druga predaja kaže da je jednom zgodom htio uskrsnuti poput Krista, ali je pritom našao svoju smrt. Ove predaje dokazuju da su rimski kršćani dobro poznavali loš značaj Simonov.

Tumač 8,26-4o

U ovom odlomku vidimo kako je prvi poganin bio pokršten. On ujedno postaje apostol svojih zemljaka u Etiopiji. Pod Etiopijom se ovdje razumijeva rječni "poluotok" Meroe kojemu su međe gornji rukavi Nila. Tako započinju kršćanske misije među poganima.

Jeruzalem leži sjeverno od Gaze i iz Jeruzalema vodile su dvije ceste u Gazu: jedna preko Hebrona, a druga preko Eleuteropolisa. Taj je put bio pust i prazan, dok je cesta preko Hebrona bila vrlo prometna. Sam grad Gaza nalazio se kraj mora i bio je važno karavansko središte.

Etiopljanin je "eunuh" t.j. komornik i uškopljenik; prema predaji zvao se Indih. Na istoku su dvorsku službu obično vršili eunusi. Prema deut 23 1 eunusi nisu mogli postati Židovi. Zato ga Filip prima u kraljevstvo novoga, duhovnoga Izraela; cf izai 56 4 sl.

Sve su se etiopske kraljice zvale "Kandake", kao što su egipatski kraljevi bili odreda "faraoni". Etimologija riječi Kandake nije sigurna.

Eunuh kao židovski prozelit došao je u Jeruzalem da se pokloni pravome Bogu i da prinese žrtvu. Na povratku kako je onda bio običaj, sjedio je u kolima i čitao . Upravo je čitao izai 53 7-8, i to prema septuaginti. Ovaj se tekst obično shvaća ovako: Mesija će trpjeti poput blage ovce i podnosit će najveće boli. U svom "poniženju" t.j. u svojoj smrti bit će "dignut" t.j. dokrajčit će se kazneni sud kojega je na sebe uzeo za grijehe svijeta. Njegova muka i smrt pribavit će mu "brojno potomstvo". Njegov život "uzet će se" sa zemlje, da bude proslavljen od Boga. Filipovu pouku Luka nam ne donosi. Vjerojatno je Filip eunuhu ukratko ocrtao život i djela Kristova, osnutak Crkve i iznio uvjete pod kojima postajemo njezini članovi; govorio mu je, dakle, o obraćenju, primanju

sakramenta krštenja i vjernom služenju Bogu. Eunuh je vjerojatno glasno čitao, ili pak je zato glasno čitao jer mu je tekst bio zagonetan.

Poslije krštenja eunuhova dolazi filip u Azot koji leži sjeverno od Gaze između Askalona i Jope. Filip je propovijedao po selima i gradovima sve do Cezareje gdje se stalno nastanio, cf 21 8. Kao gradove u kojima je propovijedao spominju neki Ekron, Ramlu, Liddu, Jopu. Cezareja leži kraj mora, sjevero-zapadno od Jeruzalema; sagradio ju je Herod Veliki, i tu je bila rezidencija rimskih prokuratora za Judeju.

Eunuh je bio pokršten po svoj prilici na jednom mjestu zapadno od Eleuteropolisa. Drugi opet pomišljaju na selo Betsur, 2 sata hoda udaljeno od Hebrona prema sjeveru. Predaja veli da je eunuh kasnije pokrstio svoju kraljicu.

Obraćenje Savlovo 9 1-3o

1 Još je uvijek Savao mrzio na učenike Gospodnje i želio ih ubijati. (Stoga) pristupi k velikom svećeniku 2 i izmoli u njega poslanice na zbornice u Damasku: ako nađe ondje one koji pristaju uz Kristov nauk, da ih, muškarce i žene, svezane dovede u Jeruzalem.

3 Kad je bio na putu i došao blizu Damaska, ujedamput obasja ga svjetlost s neba. 4 On pade na zemlju i začuje glas: Savle, Savle, zašto me progoniš? 5 On upita: Tko si ti, Gospodine? A on će njemu: Ja sam Isus kojega ti progoniš. Teško ti je boriti se protiv žalca.

6 Savao dršćući i čudeći se reče: Gospodine, što hoćeš da činim? Gospodin će njemu: Ustani, uđi u grad pa će ti se ondje kazati što ti valja činiti.

7 Ljudi što su išli s njime, zanijemiše od udivljenja; čuli su doduše glas ali nikoga nisu vidjeli.

8 Savao ustade sa zemlje i otvorenim očima nije ništa vidio. Uzeše ga (dakle) za ruku i odvedoše u Damask. 9 Ondje bijaše slijep tri dana: nije jeo ni pio.

1o U Damasku nalazio se neki učenik imenom Ananija. Njemu reče Gospodin u viđenju: Ananijo! On odgovori: Evo me, Gospodine! 11 Gospodin će njemu: Ustani i idi u ulicu koja se zove Ravna; potraži u Judinoj kući Taržanina po imenu Savla; gle on se moli. 12 (Tada) i (Savao) opazi u viđenju čovjeka po imenu Ananiju gdje dolazi k njemu i stavlja ruke na nj da progleda.

13 Ananija odgovori: Gospodine, čuo sam od mnogih za toga čovjeka da je mnogo zla učinio tvojim svetima u Jeruzalemu. 14 Ovdje ima vlast od velikih svećenika da veže sve koji prizivaju tvoje ime. 15 Gospodin mu reče: Idi , on mi je izabrana posuda da moje ime nosi pred pogane i kraljeve i sinove Iz-

raelove. 16 Ja ću mu pokazati koliko mu valja trpjeti za moje
ime.

17 Ananija pođe, uniđe u kuću, stavi ruke na nj i reče:
Savle brate, Gospodin Isus koji ti se javio na putu kojim si
išao, posla me da progledaš i da se napuniš Duha Svetoga!
18 I odmah spadoše s njegovih očiju kao (neke) ljuske i on
progleda, ustade i bi pokršten. 19 Pošto je jeo, okrijepi se.
Ostade nekoliko dana s učenicima koji su bili u Damasku. 20 Od-
mah po zbornicama poče propovijedati da je Isus Sin Božji.
21 Oni koji su ga slušali, divili su se i govorili: Zar nije
ovo onaj koji je htio u Jeruzalemu uništiti one što su prizi-
vali ime Isusovo, i došao ovamo (zato) da ih svezane vodi veli-
kim svećenicima?

22 Ali Savao bijaše sve silniji, zbunjivao je Židove koji
su stanovali u Damasku i dokazivao da je Isus Krist.

23 Kad je prošlo dosta dana, dogovoriše se Židovi da ga
ubiju. (Međutim) Savao je doznao za njihovu zasjedu: oni su
čuvali gradska vrata dan i noć da bi ga ubili. 25 Tada ga uze-
še učenici i po noći spustiše u košari preko zida.

26 Kad Savao dođe u Jeruzalem, htjede da se pridruži uče-
nicima: ali svi su ga se bojali jer nisu vjerovali da je uče-
nik. 27 Barnaba se zauze za nj i dovede ga k apostolima. Savao
ispripovjedi njima kako je na putu vidio Gospodina koji mu je
govorio, i kako je u Damasku neustrašivo propovijedao u ime
Isusovo. 28 Tako je s njima boravio u Jeruzalemu i hrabro pro-
povijedao u ime Gospodnje. 29 Govorio je i raspravljao s
Grcima; oni napokon odluče da ga ubiju. 30 Kad su to doznala
braća odvedoše ga u Cezareju i poslaše u Tarz.

Petar u Lidi 9 31-35

31 Crkva je po svoj Judeji, Galileji i Samariji bila u
miru i napredovala; živjela je u strahu Božjem i množila se
milošću Duha Svetoga.

32 Kako je Petar jednom sve obilazio, doše i k svetima
koji su stanovali u Lidi. 33 Ondje nađe nekoga čovjeka po ime-
nu Eneju koji je osam godina ležao na postelji uzet. 34 Petar
mu reče: Enejo, ozdravlja te Isus Krist; ustani i prostri(sam)
sebi svoj ležaj. I odmah čovjek ustade. 35 Kad ga vidješe svi
koji su stanovali u Lidi i u Saroni, obratiše se ka Gospodinu.

Učenica Tabita 9 36-43

36 U Jopi bijaše neka učenica po imenu Tabita što znači
Srna (Dorka). Bila je bogata dobrim djelima i milostinjom koju
je dijelila. 37 Onih dana ona oboli i umrije. Pošto je opraše,
staviše je u gornju sobu. 38 Budući da je Lida blizu Jope, uče-
nici čim su čuli da je Petar ondje, poslaše k njemu dva čovje-
ka s molbom:Odmah dođi k nama. 39 Petar ustade i pođe s njima.

Kad dođe, odvedoše ga u gornju sobu i oko njega skupiše se sve udovice plačući i pokazujući mu suknje i haljine što im je napravila Dorka dok je bila s njima.

40 Petar istjera sve napolje, klekne i pomoli se Bogu; (zatim) se okrene prema tijelu i reče: Tabito, ustani! Ona otvori svoje oči i vidjevši Petra sjede. 41 On joj pruži ruku i podiže je. Potom dozva svete i udovice te je pokaza živu.

42 Ovo se razglasi po svoj Jopi i mnogi povjerovaše u Gospodina. 43 Petar ostade mnogo dana u Jopi kod nekoga kožara Simona.

Tumač 9, 1-3o Savao stupa u vezu sa velikim svećenikom Donatom ili Teofilom ako pretpostavimo da je Kajfa bio skinut. Sudačka moć velikog sinedrija protezala se na sve Židove po čitavom svijetu, cf deut 17 8-13. Kršćani u Damasku nisu bili prekinuli sve veze sa sinagogom i zato su mogli biti uhapšeni. Crkvenu općinu u Damasku sačinjavali su došljaci koji su u Jeruzalemu na dan Duhova primili krštenje i vratili se svojim kućama. Drugi su opet došli bježeći ispred progonstva u Jeruzalemu. Rimljani se nisu brinuli za Židove u njihovim privatnim poslovima, osim ako se radilo o izvršenju smrtne kazne.

Iz Jeruzalema vodio je jedan put kroz Samariju preko Gadare u Damask, a drugi je išao preko Jerihona karavanskom cestom od Petre do Damaska. Između Jeruzalema i Damaska postojao je u ono doba živ saobraćaj. Pavlovo obraćenje zbilo se oko podneva, 22 6, i to po prilici četvrt sata hoda daleko od grada. Svjetlo koje je nenadano Savla obasjalo, nastalo je od sjaja preobraženoga tijela Kristova. Krist se poistovetuje sa progonjenim vjernicima, cf mt 1o 4o, lk 1o 16. On govori aramejskim jezikom. Pratioci su iz karavane čuli glas ali ga nisu razumjeli i nisu nikoga vidjeli; zajedno su s Pavlom pali na zemlju, ali su se odmah digli 26 14.

Ime Ananija tumači se kao: Bog je milostiv. Predaja veli da je on bio jedan od 72 učenika. Još i danas postoji u Damasku t.zv. Ravna ulica. Tu se nalazi neka mala porušena mošeja koja je nekoć bila stan Jude, Pavlova gostoprimca. Zazivanje imena Isusova dijelilo je kršćane od Židova. Sam Bog je odredio polaganje ruku kao sredstvo Pavlova ozdravljenja, i kao dokaz da je Ananija bio od Boga poslan. Pavao kaže da je kod Damaska Krista vidio, 1 kor 9 1. Ovo je bilo stvarno gledanje, jer u 1 kor 15 8 isporeduje Pavao ovo svoje gledanje Krista sa gledanjem ostalih apostola koji su također vidjeli uskrslog Krista. Osim toga u 2 kor 12 1 sl i gal 2 2 Pavao luči druga svoja nebeska viđenja od ovoga doživljaja pred Damaskom. Smijemo pretpostaviti da se Pavlovo obraćenje dogodilo uz izvjesnu pripravu u njegovoj duši. Luka pripovijeda Pavlovo obraćenje još i u 22 3-16 i u 26 9-18. Sva tri izvješta-

ja su različna, ali se dadu zdravom egzegezom posve lijepo uskladiti.

U Damasku je živio priličan broj Židova. Josip Flavije pripovijeda da je na početku židovsko-rimskog rata bilo u Damasku ubijeno 10-18.000 Židova.

Pavao je kao temelj svoje propovijedi postavio tezu: Isus je Sin Božji i pravi Mesija. On donosi Božje kraljevstvo u naša srca. U tom smislu tumači Pavao vjernicima sva mesijanska proroštva SZ.

Još danas se pokazuje na gradskim zidinama prozor kroz koji je pobjegao Pavao. U r 23 govori se o duljem vremenskom razmaku, a u r 19b samo o nekoliko dana. Ovu razliku tumačimo sebi tako što je Pavao boravio u Arabiji vjerojatno oko 3 godine i primio mnoge objave od Krista, cf gal 1 16-18. Iz Arabije se vratio Pavao u Damask, ali je ubrzo morao odanle bježati. Kronologija tih događaja različno se postavlja od raznih auktora. U gal 1 18 kaže Pavao da je tražio vezu sa Petrom odnosno sa crkvom u Jeruzalemu.

Barnaba je bio vjerojatno Pavlov drugar u nauci i zanatu te helenist kao i Pavao. On vodi Pavla k apostolima. Iz gal 1 18 sl vidimo da su tada boravili u Jeruzalemu Petar i Jakov Mlađi, rođak Gospodinov. Svi su znali kuda se Pavao kreće; dakle ga nitko nije potajno poučavao u evanđelju kako to dokazuje sam Pavao u gal. Iz iste poslanice vidimo da je Pavao ostao u Jeruzalemu 14 dana. Međutim su helenisti htjeli sada ubiti i Pavla, kao što su prije ubili Stjepana. Razlog je bio gotovo isti. U dap 22 21 vidi se da je sam Gospodin opomenuo Pavla da otputuje. Zbog naglog odlaska Pavlova nisu palestinske seoske crkve ništa doznale o njemu. Sinedristi su doznali promjenu kod Pavla koji je najradije putovao noću kao bjegunac. Tako su i kršćani po selima doznali nešto o Pavlu i hvalili Boga za ovo čudesno obraćenje, gal 1 24. Pavao je otišao najprije u lučki grad Cezareju, zatim morskim putem do Seleucije, a potom preko Sirije u svoj rodni grad Tarz. Tu razvija Pavao prvu veću misijsku djelatnost koja se znatno proširuje u Antiohiji Sirskoj kamo ga je pozvao Barnaba.

Tumač 9,31-43

U r 31 nalazimo kratak prikaz stanja čitave Crkve. Pavao je otišao iz Jeruzalema, i time je prestala borba helenista protiv Crkve. Možda su tome pridonijele nešto i teške političke prilike Židova. Josip Flavije, naime, pripovijeda da je car Kaligula zapovjedio sirskom namjesniku Petroniju, da u jeruzalemskom hramu smjesti carev lik. Ta je zapovijed izdana u proljeće 39 god. Narod je zbog toga bio silno ogorčen. Iz r 31 vidimo i to da su već postojale crkve u Galileji. Petar je odlučio pohoditi sve ove crkve. Tako je došao i u Lidu, danas Ludd, koja leži na cesti od Jeruzalema prema Jopi, 3-4 sata hoda udaljena istočno od Jope. U SZ zvao se taj grad Lodd, a u doba careva Diospolis. U tom je gradu vjerojatno propovijedao i Filip kad je iz Azota putovao u Cezareju.

Bolesni Eneja bio je jamačno helenist i pripadao je crkvenoj zajednici u Lidi. Petar ga je po svoj prilici ozdravio zazivom imena Isusova. Hromi u 3 8 skače i hoda i time dokazuje svoje čudesno ozdravljenje, dok Eneja sam sebi pravi krevet.

Sarona je plodna primorska ravnica koja se prostire od Lide i Jope sve do Karmela. Obraćenici u Lidi bili su judeokršćani. Jopa, danas Jafa, najbliža je luka za Jeruzalem. I u 6 1 vidimo, da su upravo udovice bile u teškom položaju. Tabitina djelatnost služi kao uzor karitativne akcije žena. Petar želi nesmetano biti sam u molitvi i zato poziva vjernike da izađu.

Po farizejskom shvaćanju kožarski zanat činio je čovjeka levitski nečistim, jer je iziskivao dodir sa životinjskim lješinama. Svojim boravkom kod kožara pokazuje Petar izvjesnu emancipaciju od židovskih ritualnih propisa. Opaža se izvjesna sličnost izmešu Petrovih i Isusovih čudesa, ali se to lako tumači zbog sličnih prilika. Petar je vjerojatno sam pričao Luki taj izvještaj i to jamačno preko Marka, koji je kasnije možda i pismeno izvijestio Luku. Ovo potonje tvrde neki zbog hebraizama u tom odlomku.

Obraćenje Kornelijevo lo 1-48

1 U Cezareji je živio neki čovjek imenom Kornelije, stot-
nik od čete koja se zvala italska. 2 Bijaše čovjek pobožan i
bogobojazan sa čitavim svojim domom; davao je mnoge milostinje
narodu i neprestano se molio Bogu.

3 Oko devete ure jednoga dana jasno vidje u viđenju an-
đela Božjega koji uđe k njemu i reče mu: Kornelije! 4 On upre
oči u njega sa strahopočitanjem i reče: Što je, Gospodine! An-
đeo mu odgovori: tvoje molitve i tvoje milostinje uzađoše k
Bogu kao žrtveni dar i on se tebe sjeti. 5 Pošalji sada u Jo-
pu ljude i dozovi nekoga Simona koji se zove Petar. 6 On je
gost nekoga kožara Simona čija je kuća kraj mora.

7 Kad otide anđeo koji mu je govorio, dozove Kornelije
dvojicu svojih slugu i jednoga pobožnog vojnika od onih koji
su stalno boravili kod njega. 8 Njima sve isprirovjedi i poša-
lje ih u Jopu.

9 Sjutradan, kad su oni putovali i približavali se gradu,
otide Petar na krov da se pomoli Bogu oko šeste ure. lo Oglad-
nje i htjede da jede. I dok su mu pripravljali jelo, zanese
se Petar duhom 11 i vidje otvoreno nebo i nešto gdje silazi
kao velika plahta što se na četiri ugla spušta na zemlju.
12 U njoj bijahu svakovrsne četveronožne životinje, gmazovi
zemaljski i ptice nebeske. 13 I dođe mu glas: Ustani, Petre,
kolji i jedi. 14 Petar odgovori: Nipošto, Gospodine, jer nikad
nisam jeo nešto pogano i nečisto. 15 A glas će opet njemu: Što
je Bog očistio, ne smiješ nazvati nečistim. 16 Ovo se dogodi
triput i odmah se plahta uze na nebo.

17 Dok je Petar razmišljao u sebi što bi značilo to vi-
đenje koje vidje, gle ljudi koje je Kornelije poslao raspita-
še se za Simonov dom i stadoše pred vratima. 18 Glasno upita-
še: Stanuje li ovdje Simon zvan Petar. 19 I dok je Petar još
uvijek razmišljao o viđenju, reče mu Duh Sveti: Tri čovjeka
traže te; 2o ustani dakle, siđi i idi s njima ništa ne sum-
njajući, jer sam ih ja poslao. 21 I Petar siđe k ljudima i re-
če im: Evo ja sam koga tražite, što ste došli?

22 Oni odgovoriše: Stotnik Kornelije, čovjek pravedan i
pobožan, za koga svjedoči sav židovski narod, primio je za-
povijed od svoga anđela da tebe pozove u svoj dom i da od te-
be čuje Božju riječ. 23 Petar ih pozva unutra i pogosti.

Sjutradan ustade i pođe s njima. Neki od braće iz Jope
također pođoše s Petrom. 24 Drugi dan dođe on u Cezareju.Kor-
nelije ih je čekao; on sazva svoju rodbinu i vjerne prijate-
lje.

25 Kad je Petar ulazio, iz-ađe mu Kornelije ususret,pa-
de k njegovim nogama i pokloni mu se. 26 Petar ga podiže i
reče: Ustani, i ja sam samo čovjek.

27 Govoreći s njime uđe i nađe mnogi koji su se bili sa-
brali. 28 Tada im reče: Vi znate da je Židovima zabranjeno
družiti se ili dolaziti k tuđinu; ali meni pokaza Bog, da ni-
jednoga čovjeka ne smatram poganim ili nečistim. 29 Zato ni-
sam oklijevao da dođem k vama čim ste me pozvali. Pitam vas,
dakle, zašto ste poslali po mene?

3o Tada odgovori Kornelije: Upravo prije četiri dana po-
molio sam se u svojoj kući o devetoj uri; i gle čovjek u sjaj-
noj haljini stade preda mnom 31 i reče: Kornelije, uslišana
je tvoja molitva i Bog se sjetio tvojih milostinja. 32 Poša-
lji dakle u Jopu i dozovi Simona zvanoga Petra. On je gost u
kući Simona kožara kraj mora. 33 Zato odmah poslah k tebi lju-
de i ti si dobro učinio što si došao. Evo mi svi stojimo sada
pred tobom da čujemo sve što ti je zapovjedio Gospodin.

34 Tada Petar otvori svoja usta i reče: Sada zaista vi-
dim da Bog ne gleda tko je tko; 35 nego u svakom narodu onaj
koji se boji Boga i čini pravdu mio je njemu. 36 Bog posla
sinovima Izraelovim svoju riječ i navijesti mir po Isusu Kri-
stu koji je Gospodin sviju. 37 Vi znate što se dogodilo po svoj
židovskoj zemlji počevši od Galileje nakon krštenja koje je
propovijedao Ivan: 38 Kako je Bog Duhom Svetim i silom poma-
zao Isusa iz Nazareta; on je prošao zemljom čineći dobro i
liječeći sve koje je nadvladao đavao, jer Bog bijaše s nji-
me. 39 Mi smo svjedoci svemu tome što je on učinio u židov-
skoj zemlji i u Jeruzalemu. Njega Židovi pribiše na drvo kri-
ža i ubiše. 4o Ali ga je Bog oživio treći dan i dao mu da se
pokaže 41 ne svemu narodu nego nama, unaprijed određenim svje-
docima od Boga; mi smo s njime jeli i pili pošto je uskrsnuo
od mrtvih. 42 Zapovjedio nam je da propovijedamo narodu i svje-
dočimo da je on od Boga određen za suca živima i mrtvima.
43 Za njega svjedoče svi proroci da, naime, u njegovo ime pri-
maju oproštenje grijeha svi koji vjeruju u njega.

34 Dok je još Petar govorio ove riječi, siđe Duh Sveti
na sve koji su slušali govor. 45 I zadiviše se pokršteni Ži-
dovi koji su bili došli s Petrom, što se i na pogane izli dar
Duha Svetoga; 46 čuli su ih naime gdje govore jezicima i veli-
čaju Boga. 47 Tada reče Petar: zar može tko vodu krštenja us-
kratiti onima koji primiše Duha Svetoga kao i mi? 48 I zapo-
vjedi da se krste u ime Isusa Krista. Tada ga zamoliše da o-
stane kod njih nekoliko dana,

Tumač lo,1-23 U Cezareji bio je smješten vojnički garnizon od 5 kohorti, od kojih je svaka imala 5oo pješaka i jednu eskadronu konjanika. Svega je bilo dakle oko 3ooo ljudi. Ta je vojska bila većinom rekrutovana u savezničkim zemljama, te je sačinjavala rimske pomoćne čete. Jedna se kohorta zvala italska; možda zato što su njezini časnici bili rimski građani iz Italije, ili pak zato jer su u njoj kraj domaćih Siraca služili i rimski građani. Svaka se kohorta dijelila u više centurija kojima su na čelu bili centurijoni,stotnici ili satnici. Jedna druga kohorta u dap 27 1 nosila je ime "carska". Ovo je bio zapravo počasni naslov, kakav se dosta često našao kod rimskih pomoćnih četa.

Kornelije je bilo veoma rašireno ime, pa se ne zna da li je ovaj Kornelije potomak glasovite rimske porodice Kornelijevaca. Kornelije nije bio prozelit, ali je bio čisti monoteist. U skladu sa starinskim običajima vidimo da se svi ukućani povode u vjerskim stvarima za svojim gospodarom. Kornelijevo viđenje anđela bilo je stvarno, ne u snu niti u ekstazi. Svrhu Petrova dolaska Korneliju vidimo u r 22: to je vjerska pouka i spasenje novokrštenih. Zbog kožarskog posla imao je Simon kuću kraj mora. Cezareja je udaljena od Jope 44 km. t.j. oko 9 sati hoda. Glasnici su na putu prenoćili. Bilo je rabinsko načelo da Židov ne smije saobraćati s poganima niti s njima zajedno putovati. Mojsijev zakon ništa o tom ne govori. Ova ekskluzivnost imala je ipak tu dobru stranu da je Židove čuvala od idolopoklonstva i ostalih poganskih grijeha. Židovi su se u privatnom životu odijelili od pogana. Petar napušta to stanovište i prima pogane u svoj stan. Drugi dan polazi on sa šest članova crkvene zajednice u Jopi na put.

Tumač lo,23b-48 Neki kodeksi stavljaju Petrov sastanak sa Kornelijem na otvorenu cestu odnosno na ulazak u grad. Kornelije se poklonio Petru kako je to bio običaj na istoku. Kornelije najprije tumači zašto je pozvao Petra, zatim Petar propovijeda i napokon Duh Sveti silazi na prisutne. Petar izbjegava riječ poganin i govori samo o strancu odnosno tuđinu. Upozoruje na svoje viđenje da steče povjerenje svojih slušalaca. Židov je smio unići u polgansku kuću ako se radilo o prozelitizmu, cf mt 23 15. Levitski propisi nisu dozvoljavali intimni saobraćaj i zajednicu stola sa poganima cf mk 7 3-4.

Petar tvrdi da je Bog nepristran u spasavanju čovjeka, cf rim 2 12 sl. Tu nepristranost vidimo i u SZ, cf deut lo 17, 1 sam 16 7. Pred Bogom vrijedi samo pravednost i strah Božji cf psal 16 1 sl. Po Izraelu došlo je spasenje svijeta, psal 12o 7. Izrael je prvi pozvan ali ne jedini k spasenju, jer je Krist gospodar sviju ljudi, cf ef 2 7. Petru je bilo poznato vjersko znanje njegovih slušalaca, ali nije isključeno da je Kornelije slušao već i Filipa dok je propovijedao u Cezareji, 8 4o. Svakako je glas o Isusu i njegovim čudesima već prije dopro do Cezareje. Petrov je govor, kako ga ovdje Luka donosi, samo kratak izvadak iz njegovih prijašnjih propovijedi koje su nam tematski već poznate, osobito iz Markova evanđelja i prvih poglavlja dap, cf 2 2 sl, 3 12 sl, 4 lo sl, i 5 29 sl. Petar naglasuje da su apostoli jeli i pili zajedno sa uskrslim Spasiteljem. Time isključuje vizionarno doživljavanje Kristova uskrsnuća. Petar kaže da je Bog bio s Kristom; to je vjerojatno aluzija na Kristov mesijanski naslov Emanuel (Bog s nama). Uskrsli Krist nije pokazao nevjernim vođama naroda jer to i onako ne bi ništa koristilo, cf lk 16 31. Krist je sudac živih i mrtvih, ali nije bio politički Mesija. U njegovom kraljevstvu ne vrijedi fizička sila nego poniznost i oproštenje grijeha. Osnovna je misao Petrova govora: spasenje treba da postignu svi ljudi.

Iz 11 15 vidimo, da je Petrov govor bio uvod u dulju pouku. Međutim, prije nego je taj uvod dovršen, sišao je Duh Sveti na prisutne. Možda su Kornelije i njegova družina počeli govoriti aramejskim i drugim jezicima... Kornelija su pokrstili Filip i braća iz Jope. Sam Petar možda nije krstio nikoga. Korneliju, dakako, nisu bili nametnuti židovski ritualni propisi poslije krštenja. Petar i njegovi pratioci kroz više dana jedu sa pokrštenim poganima kod istog stola. Već je đakon Stjepan naglasio relativni karakter SZ. Petar se nastanio kod kožara i već time donekle emancipirao od Mojsijeva zakona. Viđenjem posude odnosno plahte sa nečistim i čistim životinjama kao i po obraćenju Kornelijevu Petar je konačno spoznao da svaki čovjek može izravno ući u Crkvu. Samo jednom u Antiohiji Petar je iz straha ili, kako moderni auktori misle, iz pedagoških motiva pred judeokršćanima začas odstupio od ove prakse. Ali Pavao ga je opomenuo i on se opet vratio na svoju prijašnju praksu i shvaćanje, cf gal 2 12 sl. Nakon Kornelijeva slučaja počelo se kršćanstvo brže širiti među poganima, osobito ondje gdje nije bilo mnogo pokrštenih Židova. Tako se pomalo pripremao put Pavlu za njegovu misijsku djelatnost među poganima. Kornelijevo obraćenje mogao je Luka doznati od samoga Petra odnosno Marka ili napokon, kako neki kažu, Filipa.

Petrova obrana u Jeruzalemu 11 1-18

1 Apostoli i braća u Judeji čuli su da i pogani primiše riječ Božju. 2 Kada Petar dođe u Jeruzalem, prepirali su se s njime pokršteni Židovi 3 govoreći: Zašto si ušao k neobrezanim ljudima i s njima jeo?

4 Petar im poče sada redom kazivati: 5 Bio sam u gradu Jopi i molio se Bogu. U zanosu imao sam viđenje: nešto kao velika plahta na četiri ugla spuštala se s neba i dođe do mene. 6 Kad sam u nju pogledao i točnije promotrio, opazih četveronožne životinje zemaljske i zvijeri, gmazove i ptice nebeske. 7 Začuo sam glas: Ustani, Petre, kolji i jedi. 8 Odgovorih: Nipošto, Gospodine, jer ništa pogano ni nečisto nikada ne uniđe u moja usta. 9 Tada će glas s neba podrugiput: što je Bog očistio, ti ne reci da je pogano. 10 Tako se dogodi triput i opet bi sve natrag povučeno na nebo. 11 I gle tri čovjeka stadoše pred kućom u kojoj sam bio, odmah iza toga; bili su poslani k meni iz Cezareje. 12 Duh Sveti mi reče da idem s njima ništa ne sumnjajući. Dođoše sa mnom i ovo šestero braće; uđosmo u kuću čovjeka. 13 On nam ispripovjedi kako je vidio u svojoj kući anđela koji mu reče: Pošalji u Jopu i dozovi Simona zvanoga Petra. 14 On će ti kazati riječi po kojima ćeš se spasiti ti i sav tvoj dom. 15 Kad sam počeo govoriti, siđe Duh Sveti na njih kao i na nas u početku. 16 Tada se sjetih riječi Gospodinove: Ivan je krstio vodom, a vi ćete se krstiti Duhom Svetim. 17 Ako im dakle Bog dade isti dar kao i nama koji povjerovasmo u Gospodina Isusa Krista, tko sam ja da bih mogao (to) zabraniti Bogu?

18 Kad su ovo čuli, umiriše se i počeše slaviti Boga govoreći: Dakle, i poganima je dao Bog obraćenje za život vječni.

Počeci crkvenog života u Antiohiji 11 19-30

19 Oni što se razasuše zbog progonstva iz vremena Stjepanova, otidoše do Fenicije, Cipra i Antiohije, i nisu nikome propovijedali riječ Božju nego samo Židovima. 20 Ali neki od njih bijahu Ciprani i Cirenci; kad oni dođoše u Antiohiju, propovijedali su i Grcima i navijestili im Gospodina Isusa. 21 A ruka Gospodnja bijaše s njima i velik broj ljudi povjerovao je i obratio se ka Gospodinu.

22 Kada vijest o tome dođe do crkve u Jeruzalemu, poslaše odanle Barnabu u Antiohiju. 23 On dođe i kad vidje djelovanje milosti Božje, poveseli se, i opominjaše sve vjerne da iskrenim srcem ustraju u Gospodinu; 24 bijaše naime odličan muž, pun Duha Svetoga i vjere. Tako se još mnogi narod predobio za Gospodina.

25 Barnaba zatim otide u Tarz da potraži Savla; kad ga nađe, dovede ga u Antiohiju. 26 Cijelu godinu zadržali su se oni u antiohijskoj crkvi i mnogi narod poučavali. U Antiohiji se najprije učenici prozvaše kršćani.

27 U one dane dođoše iz Jeruzalema proroci u Antiohiju.
28 Jedan od njih, po imenu Agab ustade i proreče po Duhu Svetom

da će biti veliki glad po svem svijetu; to se i dogodilo za cara Klaudija. 29 Od učenika odredio je svaki koliko je mogao da pošalje pomoć braći koja su stanovala u Judeji. 3o To izvedoše i poslaše prinose starješinama u Jeruzalemu po Barnabi i Savlu.

Tumač 11, 1-18 Kodeks D kaže da je Petar dulje vremena ostao u Cezareji, i da je na svom povratku kući misijski djelovao. Kao što je u 8 14 vijest o obraćenju Samarije dala povoda pracrkvi u Jeruzalemu da pošalje onamo Petra i Ivana i tako poveže vjernike sa crkvom maticom, tako je bilo i ovdje: u Jeruzalemu se zanimaju za obraćenje Kornelijevo. Petrov saobraćaj s neobrezanima stvorio je mučan dojam u jeruzalemskoj crkvi. Petar ponavlja sve ono što čitamo u dap lo 9-48. Kao novo doznajemo da su u plahti bile i "divlje zvijeri". Gotovo doslovno ponavljanje čitave vizije je ujedno Petrova apologija. Kodeks D u 11 28 kaže "mi"; iz toga mogli bismo zaključiti da je Barnaba izvijestio Luku za ovaj odlomak. Svjedoci Petrovih riječi bili su i vjernici iz Jope. Tako je kasnije i Pavlov učenik Tito posvjedočio Galaćanima da je jeruzalemska crkva sporazumna s Pavlovim propovijedanjem o neobvezatnosti Mojsijeva zakona. Ivan Krstitelj spominje se i u 1 5. Petar naglasuje: gdje djeluje Bog, ondje ne treba da se miješa čovjek. Poganima je Bog dao "pokoru" t.j. obraćenje i sudioništvo u mesijanskim dobrima. Pokora i obraćenje nije isto što i primanje Duha Svetoga, već samo pretpostavka za to. Svakako je Petar o tome poučio Kornelija. Iz svega se vidi da je pracrkva odobrila propovijedanje evanđelja poganima, i nije ih obvezala na vršenje Mojsijeva zakona. Možda ipak svi članovi crkve nisu bili sposobni da to u praksi dokraja provedu...

Tumač 11,19-3o U r 19-3o nastavljaju se događaji iz 8 1-4. Prvi progon Crkve donio je ne samo širenje kršćanstva po Feniciji i Cipru nego i osnivanje crkvene zajednice u Antiohiji. Prvi članovi te crkve bili su Židovi, ali su doskora neki Ciprani i Cirenci doveli i pogane u crkvu. Već na Duhove primljeni su neki prozeliti i helenisti u Crkvu.

Antiohija je u to doba imala oko 5oo.ooo žitelja. Bila je po veličini treći grad u rimskom carstvu. Kako je bila puna divnih građevina, spomenika i parkova, prozvali su je "kraljicom istoka". Glasovit je bio antiohijski korzo, zapravo trkalište i šetalište. To je bila vrlo široka ulica, duga preko 6 km, sa dva presvođena hodnika na stupovima sa obje strane ceste. Antiohija je sagrađena za vlade diadoha, i u njoj je stanovao najodličniji grčki elemenat. A bilo je tu i mnogo sirskih starosjedilaca kao i Židova. U Pavlovo je doba Antiohija bila sjedište sirske provincije i rimskog namjesnika. To je dakle bio velegrad, gdje nije mogao postojati židovski ekskluzivizam, i zato se etnikorščanima nije mogao nametnuti židovski obredni zakon.

Barnaba je bio došao u Antiohiju iz Jeruzalema u sporazumu sa Petrom, cf 11 1 sl. On je potpuno dorastao svojoj zadaći jer je bio ne samo helenist i Cipranin nego i muž pun Duha Svetoga. Barnaba je u pravi čas izveo veliko djelo: doveo je Pavla iz Tarza u Antiohiju. Godinu dana propovijedali su njih dvojica u Antiohiji. Pogani su prvi nazvali Kristove sljedbenike "kršćanima" (hristianoi, christiani), i to najprije one iz poganstva, a već u doba cara Nerona sve kršćane bez razlike. Sami kršćani zvali su se inače učenici, braća, sveti i t.d. Svjetovni pisci kao Tacit, Svetonije, Plinije također govore o "kršćanima". Židovi su kršćane zvali Nazarenci, Galilejci. Tako je grad Antiohija postao koljevkom kršćanstva među poganima.

Glad je zavladao po "čitavom svijetu", t.j. u rimskom carstvu. Josip Flavije, Viktor Aurelije, Tacit, Dio Kasij i Euzebije izvješćuju nas da se za vlade cara Klaudija (41-54) pojavio glad na više mjesta i više puta. U Palestini je bila osobito velika nerodica g. 46-47. No i prije toga su bile slabe godine, pa učenici nisu mogli znati točno vrijeme veće palestinske nevolje, jer je prorok Agab samo općenito o njoj govorio. Zato je razumljivo da su se Antiohijci požurili sa skupljanjem milodara za braću u Palestini. Skupljalo se kroz više godina.

Drži se da sam naslov "starješina", prezbiter, pretpostavlja dulju pripadnost Crkvi. Vjerojatno su takvi članovi uživali neki naročiti ugled pred novonadošlima ili mlađim članovima. Najugledniji su bili apostoli. Kasnije je "starješina" bio tehnički izraz koji je imao stalno značenje. No već ovdje znači zaređene svećenike, cf 14 23, 15 2, 6 23, 20 17, 21 18, jak 5 14, 1 petr 5 1, 1 tim 4 14, 2 tim 1 6.

Mnogi prigovaraju tome što Pavao u poslanici Galaćanima ne spominje to svoje putovanje u Jeruzalem. Međutim, Pavao ne spominje to putovanje jer je jamačno imao razloga za to. Osim toga, ne može se nikako dokazati da bi ga morao bezuslovno spomenuti. I zato su svi prigovori bespredmetni. Ima auktora koji nastoje i taj put naći u poslanici Galaćanima.

Petar u tamnici 12 1-19

1 U ono doba podiže kralj Herod ruke da muči nekoje od
crkve. 2 Mačem pogubi Ivanova brata Jakova. 3 Kad vidje da je
to Židovima drago, uhvati i Petra. Bijahu upravo dani beskvasnih hljebova. 4 Uhvati dakle Petra, baci ga u tamnicu i predada ga četverim stražama svaka od četiri vojnika da ga (naizmjence) čuvaju; namislio je da ga poslije pashe izvede pred narod.

5 Petra su tako čuvali u tamnici, a crkva se revno molila za nj Bogu. 6 Onu noć prije nego će ga Herod izvesti, spavao je Petar među dvojicom vojnika, okovan u dvoje verige; stražari su pred vratima čuvali tamnicu.

7 I gle anđeo Gospodnji pristupi, i svjetlost obasja sobu; kucnuvši Petra u rebra probudi ga i reče mu· Ustani brzo! i spadoše mu verige s ruku. 8 Reče mu anđeo: Opaši se i obuj svoju obuću! i učini tako. I reče mu: Obuci haljinu pa hajde za mnom.

9 Izišavši pođe Petar za njim; nije znao da je stvarno ono što je učinio anđeo; mislio je da ima viđenje.

1o Kad prođoše prvu i drugu stražu i dođoše k željeznim vratima što vode u grad, ona im se sama otvoriše. Prođoše jednu ulicu, i odmah anđeo odstupi od njega.

11 Sada Petar dođe k sebi i reče: Sada zaista znam da Bog posla svoga anđela da me izbavi iz Herodove ruke i od svega što je očekivao židovski narod.

12 Kad se Petar razabrao, dođe do kuće Marije, majke Ivana koji se zvao Marko. Tu su se mnogi sabrali i molili se.
13 Kad pokuca na vrata od dvora, pristupi djevojka po imenu
Roda (Ruža) da čuje. 14 Prepozna Petrov glas i od radosti ne
otvori vrata nego potrča unutra i javi da Petar stoji pred
vratima. 15 Oni joj rekoše: Ti si luda! ali je ona odlučno
tvrdila da je tako. Tada rekoše: Bit će njegov anđeo. 16 Ali
kad je Petar jednako kucao, otvoriše mu vrata i zadiviše se
kad ga vidješe. 17 On im mahnu rukom da šute. Ispripovjedi im
kako ga je Gospodin izveo iz tamnice i reče im: Javite ovo
Jakobu i braći. Potom otide na drugo mjesto.

18 Kad svanu dan, nastade ne mala zabuna među vojnicima,
što se to dogodilo s Petrom. 19 Herod zapovjedi da pođu za
njim u potjeru. Kad ga ne nađoše, ispita stražare i zapovjedi da ih odvedu. Zatim otide iz Judeje u Cezareju i boravio je ondje.

Smrt Heroda Agripe 12 2o-25

2o (Herod) se veoma ljutio na Tirce i Sidonce. Oni radi toga zajedno dođoše k njemu i pošto predobiše kraljevskog komornika Blasta, molili su Heroda za mir, jer je njihovu zemlju hranila kraljeva zemlja.

21 U određeni dan Herod se obuče u kraljevsko odijelo,
sjede na prijestolje i progovori im u skupštini. 22 A narod
povika: To je glas Božji a ne ljudski. Herod ne dade slavu
Bogu, 23 i zato ga udari anđeo Gospodnji i on doskora izdahnu izjeden od crvi.

24 A riječ je Božja rasla i širila se.

25 Pošto Barnaba i Savao predadoše milostinju, vratiše se iz Jeruzalema i uzeše sa sobom Ivana zvanoga Marka.

Tumač 12,1-25

Dok su se odigravali događaji opisani u pređašnjoj glavi gdje se iznosi mirni postanak i razvoj antiohijske crkve, dotle se oko g.42. zbiva nešto posve drugo u jeruzalemskoj pracrkvi. Luka, dakako u r l ne želi točnije odrediti vrijeme. Herod što se ovdje spominje, sin je Aristobula i Berenike i naziva se u djelima Josipa Flavija kao i na novcima "Agripa". Unuk je Heroda Velikoga koji je svojevremeno dao poubijati betlehemsku djecu. Agripa se iz bijedna položaja dovinuo do careva prijateljstva i malo pomalo zavladao cijelom Palestinom. Već god. 37. dobiva naslov "kralja", a god. 4o počinje vršiti kraljevsku vlast. Zaboravio je na svoju prošlost i postao je, bar izvana, Židov u farizejskom smislu. Tako je mislio predobiti narod. Tu je i ključ njegova postupka prema kršćanima. Jakoba Starijeg ubio je odmah na početku svoje vladavine. Taj se postupak svidio Židovima možda i zato što su pogani u znatnom broju stupali u Crkvu. Jaz između Židova i kršćana bio je sve veći. Kršćane se smatralo "nazarenskim secesionistima"...

U dane vazma obično bi se pojačao židovski fanatizam. Herod je htio da se ubistvom Petra prikaže narodu kao čuvar zakona. Obično se sužnja vezalo zajedno s jednim čuvarom. Čudo se dogodilo možda u vrijeme posljednje noćne straže. Markova kuća bila je vjerojatno stjecište svih kršćana u gradu. To je dakle bila prva kršćanska crkva, a ujedno i mjesto Isusove posljednje večere. Nalazila se na zapadnom brežuljku Jeruzalema. Petar je bio kućni prijatelj Markove obitelji. Vidimo, nadalje, da su se kršćani osiguravali protiv iznenadnog napada i imali su zatvorena vrata, cf iv 2o 19. Rodino ponašanje pokazuje nam srdačne odnose među prvim kršćanima. Ime Roda tumači se kao "ružin grm".

Petar javlja svoj izlazak iz zatvora Jakobu Mlađemu, sinu Alfejevu ili Kleofinu, koji je bio apostol i Gospodinov rođak. Euzebije, Jeronim, Orozije i dr. kažu da je Petar otišao u Rim, i to oko g.42. Herod je umro g.44, dakle se Petar mogao naći u Rimu između g. 41 i 44. Zanimivo je da se već kod proroka Ezekijela 12 7 sl u izreci putuj iz jednoga mjesta u drugo, misli na Babilon. A "Babilon" znači grad Rim u 1 petr 5 13 i uopće u apokaliptičkom govoru.

Posljednja četvorica stražara bili su vjerojatno nakon preslušanja ubijeni.

Dap ne kažu kada je Herod sa svojim dvorom krenuo u svoju rezidenciju u Cezareji, niti kako je dugo ondje ostao. Luka nam svakako želi prikazati Herodovu smrt kao Božju kazan za progon kršćana. Ne znamo zašto je Herod zamrzio gradove Tir i Sidon. Oba su grada dobivala žito iz Palestine, i velik dio palestinske trgovine odvijao se preko njih. Herod je, dakle, mogao uspješno voditi protiv njih carinski rat. U svakom slučaju morali su nastojati da se s kraljem pomire. Zato šalju k njemu posebno izaslanstvo koje je predobilo kraljevskog komornika Blasta, i ovaj im je ishodio audijenciju kod kralja. Prema rimskom običaju primanje se imalo obaviti na dan kraljeva govora pred narodom. U Rimu su se održavale igre za sreću i zdravlje

cara, kako piše Josip Flavije. Klaudije se, naime, sretno vratio iz Britanije, i senat je odredio svečanosti u proljeće god. 44., najprije u Rimu a zatim u čitavom carstvu. Agripa se, vjerojatno, toga dana zaputio u amfiteatar pošto je obukao sjajne haljine za primanje. Čim je počeo svoj govor, povikali su poslanici: Budi nam milostiv! Ako smo te dosada cijenili kao čovjeka, odsada štujemo u tebi nadzemaljsko biće. Sam Flavije veli da je ovo laskanje bila blasfemija. No ona nije bila odbijena, i tako je izazvala kraljevu smrt. Tako zvana "crvna bolest" ne može se naravskim načinom protumačiti. Flavije veli da je kralj uslijed bolova u utrobi umro za pet dana. Sličnom smrti umrli su i Antioh IV. Epifan, car Maksimijan, Nestorije, Ivan Kalvin i dr.

Iz r 24-25 vidimo da se Božja riječ sve više širila. Oko god. 45. vraćaju se Barnaba i Pavao u Antiohiju. Prema kol 4 10 Marko je nećak Barnabin. Tako dolazimo do drugog dijela dap, koji nam opisuje misijsku djelatnost Pavlovu među poganima. Ta djelatnost započinje upravo u Antiohiji.

Širenje Crkve među poganima

PRVO MISIJSKO PUTOVANJE PAVLOVO 13,1-14,27

Poslanje Pavla i Barnabe 13 1-3

1 U antiohijskoj Crkvi bijahu ovi proroci i učitelji: Barnaba i Simeon zvani Niger, Lucije Cirenac i Manahen sugojenac (t. j. pouzdanik) četverovlasnika Heroda i Savao.

2 Kad oni jednom služiše Gospodinu i postiše, reče Duh
Sveti: Odvojite mi Barnabu i Savla za djelo na koje sam ih po-
zvao. 3 Tada postiše, pomoliše se, položiše na njih ruke i ot-
pustiše ih.

Pavao i Barnaba na Cipru 13 4-12

4 Oni dakle, poslani od Duha Svetoga otidoše u Seleuciju.
Odanle otploviše na Cipar. 5 Dođoše u Salaminu i u židovskim
su zbornicama propovijedali riječ Božju. Imali su u službi i
Ivana zvanoga Marka.

6 Kad prođoše sav otok do Pafa, nađoše nekog vrača, laž-
nog židovskog proroka po imenu Barjezu, 7 koji bijaše kod na-
mjesnika Sergija Pavla, čovjeka pametna. Ovaj dozva Barnabu i
Savla i zaželi da čuje Božju riječ. 8 Ali Elimas vrač - to na-
ime znači njegovo ime - protivio im se i nastojao da odvrati
namjesnika od vjere. 9 A Savao koji se zove i Pavao, pun
Duha Svetoga, upre oči u vrača i reče: Sine đavolski, puni sva-

ke lukavštine i svake zlobe, neprijatelju svake pravde, zar
nećeš prestati izvraćati ravne puteve Gospodnje? 11 Eto ruke
Gospodnje na te: bit ćeš slijep i nećeš vidjeti sunca za neko
vrijeme. I ujedamput pade na vrača mrak i tama; hodao je na-
okolo i tražio tko će ga voditi. 12 Kad namjesnik vidje što
se dogodilo povjerova diveći se nauci Gospodnjoj.

Pavao i Barnaba u Antiohiji 13 13-52

13 Pavao otplovi sa svojim drugarima iz Pafa i dođe u
Pergu Pamfilijsku. Ovdje se Ivan zvan Marko odvoji od njih i
vrati u Jeruzalem. 14 A oni otidoše iz Perga i dođoše u Anti-
ohiju Pizidijsku i uđoše u zbornicu u subotnji dan.

15 Poslije čitanja zakona i proroka poručiše im zborrnič-
ki glavari: Braćo, ako imate riječ utjehe za narod, govorite.

16 Tada ustade Pavao mahnu rukom i poče govoriti: Ljudi
Izraelci i vi koji se bojite Boga, čujte! 17 Bog izraelskoga
naroda izabra naše oce i podiže narod kad su boravili u tuđi-
ni u Egiptu; jakom rukom izvede ih odanle. 18 Kroz četrdeset
godina hranio ih je u pustinji i brinuo se za njih. 19 Uni-
štio je sedam naroda u zemlji Kanaanskoj i dao im u baštinu
njihovu zemlju 2o nakon četiri stotine i pedeset godina. Po-
slije toga dade im suce do proroka Samuela. 21 Potom zatraži-
še kralja, i Bog im dade Saula, sina Kisova, čovjeka od Be-
njaminova plemena, kroz četrdeset godina. 22 Kad njega ukloni,
podiže im Davida za kralja, i za njega reče: Nađoh Davida, si-
na Jesejeva, čovjeka po svom srcu, koji će izvršiti sve što
hoću. 23 Od njegova roda podiže Bog prema svome obećanju Izra-
elu Spasitelja Isusa, 24 pošto je Ivan prije njegova dolaska
propovijedao svemu narodu krštenje pokore.

25 Kad je Ivan svršavao svoju službum govorio je: Nisam
ja onaj za koga me držite. Evo ide za mnom komu nisam dosto-
jan odriješiti obuću na nogama.

26 Draga braćo, sinovi Abrahamova roda i koji se među va-
ma boje Boga! Nama je poslana riječ o ovome spasenju. 27 Sta-
novnici Jeruzalema i njihovi poglavari ne upoznaše Krista; o-
sudiše ga i tako ispuniše proročke riječi što se čitaju svake
subote. 28 Premda ne nađoše na njemu nikakve krivnje koja bi
zasluživala smrt, ipak su tražili od Pilata da ga pogubi.
29 Kad su sve svršili što je pisano za njega, skinuše ga s
križa i položiše u grob. 3o Ali ga Bog uskrisi od mrtvih 31 i
on se kroz više dana pokazivao onima što su pošli s njime iz
Galileje u Jeruzalem i koji su sada njegovi svjedoci pred na-
rodom.

32 Mi vam propovijedamo da je Bog (ono) obećanje što je
dao našim ocima ispunio našoj djeci uskrisivši Isusa od mrtvih
33 kao što je pisano u drugom psalmu: ti si Sin moj, ja sam
te danas rodio.

34 Da ga uskrisi od mrtvih i da se više nema vratiti u
truljenje, izreče ovako: ispunit ću vam obećanja stalno dana

Davidu. 35 Zato i na drugom mjestu kaže: nećeš dati da tvoj svetac istrune. 36 David pošto je poslužio volji Božjoj u svom naraštaju, preminu, pridruži se svojim ocima i istrunu. 37 Ali koga Bog uskrisi (Krist) taj ne istrunu.

38 Znajte dakle, draga braćo, da se vama po Isusu propovijeda oproštenje grijeha. 39 I u njemu svaki koji vjeruje opravdava se od svega, od čega se ne mogoste opravdati u Mojsijevu zakonu.

4o Gledajte, dakle, da ne dođe na vas ono što kažu proroci: 41 preziratelji, gledajte i divite se i upravo nestanite; evo ja činim u vaše dane djelo koje nećete vjerovati ako vam se ispripovjedi.

42 Kad su izlazili, zamolişe da im se ove riječi govore i u drugu subotu. 43 Kad se zbor razišao, mnogi od Židova i pobožnih pogana pođoše za Pavlom i Barnabom. Oni su se s njima razgovarali i bodrili ih da ustraju u Božjoj milosti.

44 Druge subote sabra se gotovo sav grad da čuje Božju riječ. 45 Ali Židovi kad vidješe silan svijet, napuniše se zavisti i počeše psovati i protiviti se Pavlovim riječima. 46 Tada rekoše Pavao i Barnaba sasvim otvoreno: trebalo je da se najprije vama propovijeda Božja riječ, ali kad je odbacujete, sami pokazujete da niste vrijedni vječnoga života.(Zato) evo obraćamo se poganima. 47 Tako nam je i Gospodin zapovjedio: postavljam te za svijetlo poganima da budeš na spasenje ljudima sve do kraja zemlje.

48 Kad su to čuli pogani, veselili su se i slavili riječ Gospodnju. I povjerovaše svi koji su bili određeni za život vječni. 49 Riječ Božja raširi se i po svoj okolini. 5o Ali Židovi pobuniše pobožne i ugledne žene kao i gradske starješine; upriličiše progonstvo protiv Pavla i Barnabe i istjeraše ih iz svojih krajeva. 51 A oni stresoše na njih prah sa svojih nogu i otidoše u Ikonij. 52 Učenici pak bijahu puni radosti i Duha Svetoga.

Tumač 13,1-15 Obično se uzima Antiohija kao polazna točka triju misijskih putovanja Pavlovih. No bilo je i drugih misijskih centara kao na pr. Korint i Efez. U 11 19-3o vidjeli smo razvoj antiohijske crkve. Ovdje vidimo da je ta crkva imala i svoje proroke i učitelje. To je,uostalom, imala manje više svaka crkva. Čini se da je u Antiohiji svaki prorok bio ujedno i učitelj. I Pavao je posjedovao dar proroštva cf 1 kor 14 6. Petorica muževa što se spominju u r 1 bili su helenisti. Barnaba je bio veza s Jeruzalemom, i zato se prvi spominje. Simon Niger nam je inače nepoznat. Zove se Niger (Crni) jer je ime Simon bilo vrlo često. Trebalo je, dakle, imenu dodati kakav karakteristični nadimak. Lucije Cirenac je vjerojatno jedan od osnivača antiohijske crkve cf 11 2o. Manahen je bio "sugojenac" Heroda Antipe (syntrofos).

To je možda obični dvorski naslov za kraljeva pouzdanika. I Flavije pripovijeda o nekom esenu Manahenu koji je bio u milosti kod Heroda Velikoga, pošto mu je prorekao da će postati kraljem. Možda je ovaj Manahen potomak toga esena. Grčki izraz u r 2 (leiturgunton) je ovdje vrlo širok pojam, koji sadržava u sebi sve crkvene bogoštovne čine: molitvu, propovijed, sv.misu i t.d. Po svoj prilici je Duh Sveti preko proroka očitovao svoju nakanu i želju da Barnaba i Pavao pođu u poganske misije. U r 3 vidi većina katoličkih egzegeta dijeljenje biskupskog reda rukopoloženjem. Samo neki kao na pr. Suarez i Estius, vide u tome samo molitvu. Neki noviji tumači Sv.Pisma kažu da se rukopoloženjem i molitvom predavala vlast i pravo crkvene službe. Oni vele, nadalje, da je i crkvena zajednica predavala vlast, jer je znala da je mistički sjedinjena s uskrslim Spasiteljem. Tako je polaganje ruku spojeno s molitvom i postom stvarno značilo priznanje i proširenje biskupskih prava Barnabe i Pavla. Njihova dijeceza je čitav svijet. Ako se pita da li je rukopoloženje ovdje samo simbol kao u 6 6, ili samo sredstvo kojim se stvarno prenosi vlast kao u 8 17, tada mnogi tumači vele da je jedno i drugo. Prema tome, ne bi valjalo isključiti jedno na račun drugoga.

Barnaba i Pavao dolaze najprije u Seleuciju koja je bila luka za Antiohiju. Odavle odlaze lađom prema Cipru, domovini Barnabe, cf 4 36. Iskrcavaju se na istočnoj obali i to u Salamini. Tu je bilo dosta Židova. Naši misionari odlaze najprije k njima. Marko je bio u njihovoj službi, i on je većinom krstio. Iz 10 48 i 1 kor 1 14.17, vidimo da su apostoli sami rijetko krstili. Počevši od Salamine prolaze Barnaba i Pavao cijelim otokom u zapadnom smjeru. Tako su došli u Paf na zapadnoj obali gdje je bila rezidencija prokonzula. Cipar je tada bio senatorska provincija, t.j. takva koju je dijelio rimski senat. Gdje je bila vojnička uprava zbog nemirnog pučanstva provincija se zvala carska (imperatorska). Prokonzul je bio vrhovni predsjednik senatske provincije, dok je carskom provincijom upravljao propretor kao neki zapovijedajući general. Događalo se da je u kratkom vremenskom razmaku neka senatska provincija postala carskom i obratno. God. 22 pr. Kr. vratio je August senatu otok Cipar, i zato dap s pravom naziva vrhovnog rimskog činovnika "namjesnikom" (anthypatos). Plinije u svojoj "Historiji prirode" navodi Sergija Pavla kao svjedoka za podatke o Cipru.

Na Sergijevu dvoru nalazio se neki čarobnjak i nadriliječnik cf 8 9-24. On se sam naziva Elymas t.j. čarobnjak. Kodeks D čita Hetoimas, ali ta lekcija nije izvorna. Stoga Elymas nije Hetoimos ili Atomos što ga spominje Josip Flavije. Elymas nije definitivno oslijepio; njegova kazna je privremena kao i ona u 8 22.

Odsada se Savao u dap redovito naziva Pavao, što je njegovo rimsko ime. Luka možda želi time reći da Pavao postaje redoviti misionar pogana. Zato ističe njegovo rimsko ime. Prvi dakle susret kršćanstva sa rimskom državom protekao je dobro...

Gradovi što se spominju u 13 13-14 21, pripadali su rimskoj provinciji Galaciji. To su: Antiohija, Ikonij, Listra i Derbe. Leže na jugu provincije; zato se i Pavlova djelatnost zove "južnogalatska" misija. U južnoj Galaciji vladali su grčki običaji i jezik; gradovi su imali veoma kulturno stanovništvo i jake židovske manjine. Misionari se u prvom redu obraćaju na sinagoge. Ove su naime imale brojne prozelite i prijatelje židovske religije, pa su tako predstavljale naravni prelaz na poganske misije. Kršćanstvo je svuda nastojalo uhvatiti korijena najprije u gradovima. U r 13 vidimo Pavla kao prvoga od putujućih misionara. Od Pafa prelaze oni u Pamfiliju, a cilj puta bio je glavni grad provincije, Perge. Marko se odijelio od njih po svoj prilici zato, jer je put od Perga prema Antiohiji bio težak i opasan. Osim toga je ovaj kraj bio pun razbojnika, o čemu nam govore čak i grobni natpisi. Možda i Pavao misli na taj put kad govori u 2 kor 11 26 o "razbojnicima".

Pavao i Barnaba otišli su dalje sami velikom trgovačkom cestom koja je spajala Antiohiju sa Pergom i Atalijom. U subotu ušli su u sinagogu i zauzeli mjesta određena za goste. Glavni čin službe Božje bilo je čitanje Mojsijeva zakona i proroka. Potom je slijedila propovijed. Predstojnik sinagoge bio je dužan pronaći sposobne propovjednike. Kad je doznao da su Barnaba i Pavao rabini, zamolio ih je da propovijedaju.

Tumač 13, 16-25 — Pavlov govor možemo rastaviti u tri dijela: r 16-25, r 26-37 i r 38-41. U prvom dijelu nabraja Pavao Božja dobročinstva iskazana Židovima: Židovi su odabrani narod kojemu je Bog dao obećanu zemlju i uredio mu teokraciju. David je tip Mesije čiji dolazak znači vrhunac svih Božjih darova. Ovaj je dio donekle sličan Stjepanovu govoru u 7 2-46, ali je ovdje bez svake polemike. Drugi je dio sadržajno sličan Petrovim govorima u 2 23-32 i 3 13-17: Isus je pravi Mesija premda su ga Židovi zabacili. No oni su upravo time ispunili proroštva SZ. Treći dio je praktična primjena na slušatelje: tko ne prihvati spasenja, bit će kažnjen. Mesija nam je donio oproštenje grijeha i unutarnje posvećenje. Ovo zakon po sebi ne daje, cf gal 3 1o sl, rim 3 2o, 4 25. Prorok Habakuk u ime svih proroka SZ naviješta Židovima da će ih Bog kazniti preko Kaldeja. Pavao prepušta svojim slušaocima da ovo proroštvo primijene i na sebe ako se ne pokore evanđelju, cf lk 2 4 74, iv 6 46.

45o godina u r 2o brojimo ovako: 4oo godina boravka u Egiptu 7 6; 4o godina lutanja u pustinji, r 18; i zatim godine osvajanja zemlje kanaanske r 19. Neki misle da se Pavao u tom brojenju drži ustaljene židovske predaje. Isto valja reći glede 4o godina Saulova kraljevanja. R 22 razumijevaju mnogi u smislu Saulova svrgnuća.

Za r 25 vidi lk 3 15 sl i iv 1 19 sl.

Tumač 13, 26-52

Glavari u r 27 su među ostalima i Nikodem i Josip Arimatejac, unatoč svome kršćanskom postupku; ipak, za razliku od ostalih, oni su sahranili Krista s ljubavlju i vjerom u njegovo mesijanstvo. Za r 31 vidi 1 3, 3 15 i 4 1o.

Iz r 33 vidimo da mesijansko spasenje djeluje u prošlosti i budućnosti: ocima su dana obećanja, a na djeci Pavlovih suvremenika se ispuniše. Bog je uskrisio Isusa i time dao dokaz njegova božanstva. Kristovo uskrsnuće nije istovetno s njegovim poslanjem kao Mesije, što se očito vidi iz rim 1 4, hebr 1 5, dap 13 3o. Citat iz psal 2 i njegova primjena na Kristovo uskrsnuće pokazuje da je upravo uskrsnuće Isusovo dokaz njegova božanstva. To je jedini starozavjetni citat u NZ sa točno navedenim mjestom odakle je uzet. U r 34 citira se t.zv. "Davidovo evanđelje" u 2 sam 7 12-16. Mesija je potomak Davidov, i Bog je obećao Davidu da će mesijansko kraljevstvo i prijestolje biti vječno. Za r 36 vidi 2 27. Da se riječi psalma ne protežu na Davida, dokazano je već 2 29.

U r 38-41 govori Pavao o nejednakoj vrijednosti evanđelja i Mojsijeva zakona. Ne izražava se ovdje tako precizno kao u gal 3 1o i rim 3 2o, 4 25. Razlog je taj što u poslanicama govori već pokrštenim Židovima, a ovdje ih tek želi predobiti za kršćanstvo.

Pavlovu govoru Luka nije prisustvovao, i nije nam ga doslovno zabilježio. Ali nema sumnje da su sadržajno i formalno bili upravo ovakvi svi Pavlovi govori pred Židovima, u većoj ili manjoj mjeri. Luka je, dakle, po mišljenju mnogih tumača, od Pavla doznao glavne misli i kao njegov učenik Pavlovim stilom ih zabilježio. Nije čudo da se Pavao obraća najprije na Židove. Pavao nikad nije odbacio svoga naroda, rim 9 1 sl, 1 kor 9 2o i dr. On uvijek najprije propovijeda Židovima, a tek poslije neuspjeha kod njih ide poganima. Takav je postupak posve opravdan i shvatljiv.

Prema r 42 izašli su Pavao i Barnaba iz sinagoge, i to vjerojatno prije blagoslova. Iz ostalih redaka vidimo da je pouka o Mesiji trajala čitav tjedan i završila se krštenjem novostečenih vjernika. U kodeksu D stoji da je pouka počela sa krštenjem.

Postavlja se pitanje zašto Židovi sve više grde evanđelje? Kad je Pavao nabrajao Božja dobročinstva, nije spomenuo Mojsijev zakon. Time kao da mu je dao podređenu ulogu obzirom na Krista. Kroz čitavo vrijeme pouke Pavao ništa ne govori o obrezanju i drugim židovskim propisima. Židovi su uvidjeli da nemaju šta tražiti od evanđelja. Zato se u njima rodila zavist r 45. Prve tragove te zavisti možemo primijetiti već kod Kornelijeva obraćenja 1o 45, 11 18. Pavao postaje silom prilika apostol pogana. Ali upravo na to ga je Gospodin pozvao. To dokazuju riječi Izaije proroka 49 6. U r 47 tumači Pavao te riječi u mesijanskom smislu, t.j. izravno ih proteže na Krista, a tek posredno na vjerovjesnike. Smisao proroštva je ovaj: sluga Gospodnji (ebed Jahve) nije našao razumijevanja u Izraelu; zato dobiva nov zadatak koji obuhvaća cijeli svijet.

Ako se dakle sluga Božji t.j. Mesija mora zauzeti za pogane, dužni su to isto učiniti i njegovi pristaše. Prema tomu je jasan smisao Pavlova dokazivanja: on ne prepušta Židove jednostavno njihovoj sudbini, nego udešava svoj rad prema činjeničnom stanju.

Nerazborito je od kalvinista da se sa r 48 služe kao dokazom apsolutne Božje predestinacije; jer u r 46 vidimo jasno da s obzirom na naše spasenje ne postoje apsolutni Božji dekreti. Samo svojevoljna i promišljena okorjelost u nepriznavanju Kristove nauke i čudesa uzrokom je židovskoj propasti.

Iz r 49-5o kao i iz drugih raznih zgoda vidimo da žene imaju mnogo smisla za židovske interese, cf dap 17 4.12. A jednako govori o tome i Josip Flavije. Misionari nisu dobili strogi izgon iz grada, jer u 14 21 vidimo da se opet vraćaju u grad. Glede "stresanja praha s nogu" vidi mk 6 11, lk lo 11. Sa r 51 nastavlja Luka svoj putopis, a u gl 14, odmah na početku, opisuje nam događaje u Ikoniju.

Pavao i Barnaba u Ikoniju 14 1-7

1 U Ikoniju uđoše zajedno u židovsku zbornicu i tako su govorili da je povjerovalo veliko množtvo Židova i Grka. 2 Ali nevjerni Židovi pobuniše i razdražiše duše pogana na braću. 3 Apostoli ipak ostadoše dulje vremena u Ikoniu neustrašivo propovijedajući u Gospodinu koji je potvrđivao njihovu riječ o svojoj milosti znacima i čudesima. 4 Gradsko se mnoštvo razdijeli: jedni bijahu za Židove a drugi za apostole. 5 Kada pogani i Židovi sa svojim poglavarima (odlučiše da) navale na apostole da ih zlostave i kamenuju, 6 oni to pravovremeno doznaše i pobjegoše u likaonske gradove Listru, Derbu i okolinu. 7 Ondje su također propovijedali evanđelje.

Apostoli u Listri i Derbi 14 8-28

8 U Listri je sjedio neki čovjek, nemoćan na nogama; bijaše hrom od majčine utrobe i nikad nije prohodao. 9 Ovaj je slušao Pavla gdje govori, a Pavao upre oči u njega i kad vidje da s vjerom očekuje zdravlje, lo reče mu glasno: stani pravo na svoje noge! I skoči čovjek i počne hodati naokolo. 11 Kad je narod vidio što učini Pavao, podiže svoj glas govoreći likaonski: bogovi dođoše k nama u čovječjem liku! 12 Barnabu prozvaše Zeusom a Pavla Hermesom jer je on vodio riječ.

13(Zeusov) svećenik "Zeusa pred gradom" dovede junce i donese vijence pred vrata i htjede da im zajedno s narodom žrtvuje. 14 Kad su apostoli Barnaba i Pavao to čuli, razdriješe svoje haljine, skočiše među ljudstvo 15 i glasno povikaše: Ljudi, što to činite? Ta mi smo kao i vi smrtni ljudi, koji vam

propovijedamo da se od ovih ništetnih idola obratite Bogu živome koji stvori nebo i zemlju, more i sve što je u njima.
16 On je u prošlim vjekovima pustio narode da idu svojim putem; 17 ipak ne ostavi sebe neposvjedočena, jer je činio dobro dajući vam s neba kišu i rodna vremena a vaša srca puneći hranom i veseljem. 18 Ovim riječima jedva zaustaviše ljude da im (ne)žrtvuju. 19 Međutim, dođoše Židovi iz Antiohije i Ikonija i nagovoriše narod te kamenovaše Pavla i izvukoše ga iz grada misleći da je mrtav. 2o Kad ga potom opkoliše učenici, Pavao ustade, uđe u grad i sjutradan otide s Barnabom u Derbu.

21 Kad su u ovome gradu apostoli propovijedali i predobili mnoge učenike, vratiše se redom u Listru, Ikonij i Antiohiju; 22 svuda su utvrđivali duše učenika, opominjali ih da ustraju u vjeri i govorili im: kroz mnoge nevolje valja nam ući u kraljevstvo Božje. 23 I kad se pomoliše s postom, postaviše im svećenike po crkvama i preporučiše ih Gospodinu u koga su povjerovali. 24 Prođoše Pizidiju i dođoše u Pamfiliju. 25 Pošto su propovijedali riječ Gospodnju u Pergi, siđoše u Ataliju. 26 Odanle otploviše u Antiohiju odakle bijahu preporučeni Božjoj milosti za djelo koje su sada svršili.

27 Kad se vratiše, sabraše crkvu, izvijestiše je o svemu što je Bog učinio po njima i kako je otvorio vrata vjere i poganima. 28 Potom ostadoše ne malo vremena s učenicima.

Tumač 14,1-28

Ikonij je bio znatno trgovačko mjesto. Tu su stanovali ljudi raznih društvenih klasa. I Židova je bio priličan broj. Ikonij je bio u to doba glavni grad Likaonije. Apostoli su nastupili jednako kao i u Antiohiji. Usprkos buni mogli su apostoli dulje vremena djelovati jer ih je sam Bog čudesno štitio, cf 4 29. Možda su čudesna ozdravljenja bila neka protuteža židovskim makinacijama. No, doskora su Židovi zadobili priličan broj pristaša, i apostoli su morali bježati u Listru i Derbe. Možda su i pokršteni Židovi morali učiniti isto. Apokrifna "Djela Pavla i Tekle" kažu da je progonstvo izbilo zbog tužbe, koju je poganski zaručnik Teklin podnio rimskom upravitelju; htio se naime osvetiti svojoj zaručnici koja se tobože na Pavlov nagovor nije htjela udati za njega. Na osnovu te tužbe bio je apostol bičevan i izbačen iz grada. Kodeks D zna za još jedno prijašnje progonstvo koje je ipak dobro prošlo. Možda je to neka glosa kojom se čitava situacija bolje objašnjava.

U r 4 i 14 dobiva Barnaba naslov apostola. Prema onome što je rečeno u 1 24 ima se ta riječ shvatiti dakako u širem smislu.

Grad Listra leži jugozapadno od Ikonija na udaljenosti od oko 6 sati hoda, a u blizini današnjega Katun Seraja. I ovdje je bilo Židova, cf dap 16 1-3. Kodeks D kaže da je izliječeni hromi bio prijatelj Židova. U gradu nije bilo sinago-

ge, ali je postojalo svetište tzv. "Zeusa pred gradom". Prema istraženim natpisima vidi se da je slično svetište imala i Smirna. Naziv "Zeus pred gradom" odgovara po prilici kršćanskim nazivima kao na pr.: "sv.Pavao pred zidom" i t.d. Ovaj Zeusov hram nije se dodanas pronašao. Likaonski jezik gotovo je posve nepoznat. Poznata je činjenica da se čovjek u uzbuđenju najradije služi materinskim jezikom. Povik Likaonaca u r 11 podsjeća nas na legendu o Filemonu i Baocidi, koja je u onom kraju bila raširena. Tada se još hodočastilo na ono mjesto gdje su Zeus i Hermes pohodili pomenuti bračni par. Kao tumač i pratilac Zeusov bio je Hermes. Tako je i Pavla kao govornika zapala uloga Hermesa, a Barnabi je preostala uloga Jupitra. U 2 kor 1o 1o spominje Pavao svoj skromni izgled. Međutim, Likaonci se nisu na to obazirali. "Djela Pavla i Tekle" kažu da je Pavao bio "malena stasa, ćelave glave, plemenita držanja i sraslih obrva". Likaonci su dakako bili sami krivi svome neznanju jer su mogli upoznati pravoga Boga po njegovim djelima.

Između r 18 i 19 vjerojatno je prošlo izvjesno vrijeme. Kodeks D kaže da su Pavao i Barnaba i dalje razvijali svoju djelatnost. Možda je tom zgodom pokršten i Timotej, sin Židovke Eunice, a unuk Loide, cf 2 tim 1 5. U dap 16 1 Timotej je već kršćanin. Ipak, većina stanovnika nije prihvatila kršćanstvo, i zato su Pavlovi neprijatelji lako uspjeli. Kodeks D kaže da se Pavlovo kamenovanje dogodilo uvečer. Ova je opaska vrlo vjerojatna. Mrak je inače bio dobra zaštita za Pavla u neprijateljskom gradu. Pavao je otputovao odmah drugi dan (r 2o). Taj svoj doživljaj spominje izrično u 2 kor 11 25, a neizravno ga spominje u 2 tim 11. Vjerojatno je apostol sam izvijestio Luku o tome. Prema kodeksu D u 11 28 čini se da je Luka bio prisutan.

Barnaba i Pavao otidoše najprije u Derbe, današnji Possala; to bijaše pogranični grad na jugoistočnoj strani Galacije. Udaljen je od Listre oko 1 dan hoda. Od Derba vodio je izravan put preko Taurusa u Tarz, domovinu sv.Pavla. Možda su apostoli krenuli zato u Derbe da se odanle vrate svojim kućama. Međutim, njihova se nakana nije ostvarila. U gradu Derbe ostali su misionari oko 2 mjeseca. Tu su doznali da su se gradovi u kojima su prije propovijedali već primirili, pa da će se moći ponovno onamo vratiti. Predstavnik crkvene zajednice u Derbi bio je neki Gaj cf 2o 4. To je rimsko ime, pa neki drže da su Židovi u tom gradu bili neznatna manjina. Zato je Pavao ostao dulje vremena ondje.

Da novoobraćenike poveže u čvrstu crkvenu zajednicu,vraća se Pavao u novoosnovane crkve kako to razabiremo iz r 22. Tu se ujedno kaže da samo "preko nevolja možemo unići u kraljevstvo Božje", cf 1 sol 3 3, 1 petr 1 6, 4 12, lk 14 27 i t.d.

Jakost crkvene zajednice predstavljaju prezbiteri. Već smo u 13 3 vidjeli kako je antiohijska crkva izvršila rukopoloženje Barnabe i Pavla sa molitvom i postom, i time im dala punomoć za osnivanje i organizaciju novih crkvi. Jednako sada postavljaju Barnaba i Pavao prezbitere. Ovi treba da vjernicima

dijele svete sakramente, prinose nekrvnu žrtvu, propovijedaju Riječ Božju i t.d. Jasno je dakle da su Barnaba i Pavao rukopoloženjem podjeljivali prezbiterima svećenički red. Ovo je mjesto upravo klasičan dokaz za opstojnost sakramenta svetoga reda. Prezbiteri ne moraju biti baš najstariji kršćani, t.j. koji su najprije primili krštenje jer je među krštenicima i onako postojala obično mala vremenska razlika, možda najviše od nekoliko mjeseci, cf 2 kor 8 19, dap 10 41, tit 1 5, 1 tim 3 1 sl, 5 22, 1 tim 1 18.

Kad su se apostoli vraćali, put ih je vodio iz Antiohije Pizidijske najprije do granice Pamfilije. Odanle se vratiše u Perge gdje su naviještali Božju riječ. Posljednje mjesto kamo dođoše, bila je Atalija na pamfilijskoj obali. Prema Kodeksu D, i ovdje su propovijedali evanđelje. Položaj grada Atalije bio je odlučan za smjer putovanja. Atalija bijaše naime lučki grad odakle se moglo zgodno otploviti u Seleuciju koja je opet bila luka za Antiohiju sirsku, ishodišnu točku misionara.

Bog je "otvorio" poganima "vrata vjere", t.j. oni primiše Kristovo evanđelje, cf 1 kor 16 9, 2 kor 2 12 i t.d.

Zanimivo je što kaže Klement Rimski u svojoj prvoj poslanici Korinćanima 42 4 o organizaciji pracrkve: dok su apostoli... evanđelje naviještali od grada do grada, postavljali su prvence obraćenika nakon prethodnog kušanja u Duhu Svetom (dokimasantes to pneumati) za biskupe i đakone budućim vjernicima. A Klement Aleksandrijski veli da je apostol Ivan putovao Azijom postavljajući mjestimice biskupe (episkopus katasteson) i t.d. Očito je, dakle, da je i u pracrkvi postojalo ređeno svećenstvo, a ne samo karizmatici.

Apostolski sabor 15 1-21

1 Tada dođoše neki Židovi iz Judeje (u Antiohiju) i stanu govoriti braći: Ako se ne obrežete po Mojsijevu propisu, ne možete se spasiti. 2 Kada su Pavao i Barnaba živo raspravljali i s njima se prepirali, odrediše (poglavari) da Pavao i Barnaba i drugi neki od njih uzađu k apostolima i starješinama u Jeruzalem glede ove stvari.

3 Ispraćeni od crkve prolazili su kroz Feniciju i Samariju i svuda govorili o obraćenju pogana i time vrlo obradovali svu braću.

4 Kad dođoše u Jeruzalem, primi ih crkva, naime apostoli i starješine; oni su pripovijedali koliko je Bog učinio po njima.

5 Tada ustadoše neki od farizejske sljedbe koji bijahu povjerovali i rekoše: Valja ih obrezati i zapovjediti im da drže Mojsijev zakon.

6 Apostoli i starješine sabraše se sada da izvide ovu stvar. 7 Poslije mnogog raspravljanja ustade Petar i reče:

Draga braćo, vi znate da je Bog od prvih dana izmedju vas i-
zabrao mene, da pogani iz mojih usta čuju riječ evanđelja i
uzvjeruju. 8 Bog koji pozna srca ljudska, posvjedoči za njih,
jer im dade Duha Svetoga kao i nama; 9 ne postavi nikakve raz-
like medju nama i njima pošto je vjerom očistio njihova srca.
lo Zašto, dakle, sada kušate Boga i hoćete da učenicima stavi-
te na vrat jaram kojega nismo mogli nositi mi ni oci naši?
lo Nego vjerujemo da ćemo se spasiti milošću Gospodina Isusa
kao i oni.

12 Sve mnoštvo zašuti; slušali su Barnabu i Pavla koji
su pripovijedali kolike je znake i čudesa učinio Bog po nji-
ma medju poganima.

13 Kad i oni zašutješe, progovori Jakob ovako: Draga bra-
ćo, poslušajte me! 14 Simon je protumačio kako se Bog milosti-
vo pobrinuo da od pogana izabere narod svome imenu. 15 S time
se slažu i riječi proroka kao što je napisano: 16 vratit ću
se, i opet ću sagraditi pali dom Davidov, obnovit ću njegove
razvaline, i podignut ću ih 17 da i ostali ljudi potraže Go-
spodina, i to svi narodi na koje se prizvalo moje ime, govori
Gospodin koji ovo čini, 18 i Gospodin odvijeka zna svoje dje-
lo.

19 Zato ja mislim da ne treba uznemirivati one koji su
se od pogana obratili k Bogu 2o nego neka im se piše da paze
kako se ne bi okaljali idolima, i da se uzdrže od bluda, (me-
sa) udavljene (životinje) i od krvi; 21 Mojsije naime ima od
starih vremena po svim gradovima svoje propovjednike, i on se
čita po zbornicama svake subote.

Odluka apostolskog sabora 15 22-29

22 Tada zaključiše apostoli i starješine sa svom crkvom,
da između sebe izaberu ljude i pošalju ih u Antiohiju zajedno
s Pavlom i Barnabom: Judu zvanoga Barsaba, i Silvana, veoma
ugledne muževe među braćom.

23 Dadoše im ovo pismo: Apostoli i starješine, (kao) i
braća pozdravljaju braću od pogana po Antiohiji, Siriji i Ci-
liciji.

24 Budući da smo čuli da su vas neki od naših smetali
svojim govorima i uznemirili vaše duše, a mi im to nismo za-
povjedili, 25 to smo zaključili, pošto se složismo da odabe-
remo neke muževe i da ih pošaljemo k vama s dragim našima Bar-
nabom i Pavlom, 26 naime, s ljudima koji su svoje živote dali
za ime Gospodina našega Isusa Krista. 27 Šaljemo vam dakle Ju-
du i Silvana koji će vam to i usmeno javiti.

28 Odlučili smo naime Duh Sveti i mi da ne stavljamo na
vas nikakva drugog bremena osim ovoga potrebnoga: 29 da se
čuvate od idolskih žrtava i od krvi, od udavljenoga i od blud-
nosti. Ako se budete toga držali, bit će za vas dobro. Zdra-
stvujte!

Priopćivanje odluke crkvama 15 3o-41

3o Kad ih otpustiše, otidoše u Antiohiju, sabraše narod
i predadoše im poslanicu. 31 Kad je pročitaše, poveseliše se
radi utješnog sadržaja. 32 Juda i Silvan koji i sami bijahu
proroci, bodrili su braću i utvrđivali ih mnogim riječima.
33 Pošto ondje proboraviše neko vrijeme, otpustiše ih braća
s mirom k onima koji ih poslaše. 34 Ali Silvan odluči da osta-
ne ondje.

35 Pavao i Barnaba boravili su u Antiohiji te učili i
propovijedali sa mnogim drugima riječ Gospodnju.

Drugo misijsko putovanje Pavlovo 15,36-18,22

Početak puta 15,36-4o

36 Poslije nekog vremena reče Pavao Barnabi: Ajde da po-
sjetimo braću, da vidimo kako žive po svim gradovima u kojima
smo propovijedali riječ Gospodnju. 37 Barnaba htjede da uzme
sa sobom i Ivana prozvanoga Marko. 38 Ali je Pavao držao da
nije u redu da uzmu sa sobom onoga koji se od njih odijelio
u Pamfiliji i nije s njima išao na djelo Gospodnje. 39 Tako
dođe među njima do razmimoilaženja i oni se rastadoše: Barna-
ba uze Marka i otplovi na Cipar, 4o a Pavao izabere Silvana
i pođe na put preporučen milosti Gospodnjoj od braće. 41 Pro-
lazio je kroz Siriju i Siliciju i utvrđivao crkve.

Tumač 15,1-34 U 15 1-5 iznosi se povod apostolskom saboru, a u 15 6-34 vijećanje sabora.

Od pogana se tražila samo vjera u Krista, a ne i podlaganje Mojsijevu zakonu, cf dap 13 38, gal 3 11. Neki članovi antiohijske crkve svečano ispratiše Pavla i Barnabu. U Jeruzalemu se najprije sastala cijela crkvena općina na svečani prijem poslanika. Kao prvi govornici nastupiše ekstremni članovi judaizantske stranke. To bijahu istomišljenici judeokršćana, koji dođoše iz Antiohije, a od kojih su bar neki također nastupili kao govornici.

Prema r 6, održana je naročita skupština apostola i starješina. Prisustvovali su joj i mnogi vjernici. Barnaba se prvi spominje u r 12, jer je otpočetka bio u najužoj vezi sa jeruzalemskom crkvom. Jakob spominje Petrovo ime "Simeon" u hebrejskom obliku kao što čitamo u 2 petr 1 1. U r 16-17 citira Jakob proroka Amosa 9 11-12 prema septuagintі. To se mjesto odnosi na mesijansko doba. "Ostali ljudi" u r 17 su pogani; tome se dodaje eksplikativnim načinom fraza "i svi narodi", t.j. pogani; i njima je mjesto u mesijanskom kraljevstvu.

U r 2o zabranjuje se etnikokršćanima slijedeće: 1)svaki dodir s idolima i idolskim žrtvama cf 1 petr 4 3, 1 kor 8 7-13,lo 14 sl; 2)nečistoća, t.j. ženidba u nedozvoljenom koljenima, lev 18; 3)jedenje udavljenih životinja i uživanje krvi, prema lev 17 11. Apostolski dekret bio je određen u prvom redu za etnikokršćane u Siriji i Ciliciji, cf gal 1 21. Nosioci dekreta bili su: Juda sa nadimkom Barsaba, vjerojatno brat Josipa spomenutog u 1 23; zatim Sila ili Silvan, kasniji pratilac apostola Pavla na drugom misijskom putu. Pavao ga spominje u svojim poslanicama 1 i 2 sol, 2 kor, a i Petar ga spominje u 1 petr 5 12. Oni su bili vodeće ličnosti u crkvenoj općini, karizmatski proroci, učitelji i svećenici, U r 28-29 vidimo da su apostoli rješenje toga pitanja pripisivali Duhu Svetomu.

Tumač 15, 35-41

Za r 35-36 vidi 13 1. Pavao spominje svoju brigu za sve crkve u 2 kor 11 28; on se moli za vjernike, cf rim 1 9, ef 1 16, 1 sol 1 2, fil 1 2. On predlaže Barnabi da bi pohodili vjernike u svakom gradu cf lk 22 32. Barnaba je s time sporazuman, ali hoće da uzme sa sobom svoga nećaka Marka, cf kor 4 lo. Prema apokrifnim "Djelima Barnabe" on ostaje na Cipru do svoje smrti, koja je vjerojatno doskora uslijedila: vidimo naime Marka kasnije bez Barnabe 1 petr 5 13, 2 tim 4 11. Luka u dap Barnabu više ne spominje. Ali iz 1 kor 9 6 vidimo da ogorčenje što je nastalo zbog Marka nije razorilo prijateljstva između Barnabe i Pavla. Luka spominje to njihovo razilaženje zato da pokaže kako je providnost Božja i ljudske slabosti upotrijebila na dobro evanđelja. Pavao je naime krenuo južnom Galacijom i preko prednje Azije došao u Grčku. Sila ili Silvan bio je rođeni Židov i rimski građanin kao i Pavao. Putujući Pavao u južnu Galaciju prošao je prije toga Sirijom i Cilicijom. Tu je Pavao razvio misijsku djelatnost prije apostolskog sabora, dakle između g.36-42; cf dap 9 3o, 11 25 sl. U 11 25 vidimo da je Pavao godinu dana propovijedao u Antiohiji (g.42). Sigurno je u Siriji boravio između g. 44-45, cf gal 1 21-23.

Pavao na putu od Derbe do Troade 16 1-lo

1(Tako) Pavao dođe u Derbu i Listru. Tu bijaše neki učenik imenom Timotej, sin neke pokrštene Židovke, i oca poganina. 2 Za njega su dobro svjedočila braća u Listri i Ikoniju.
3 Pavao htjede da ga uzme sa sobom na put; zato ga obreže zbog Židova koji su bili u onim mjestima; svi su naime znali da mu je otac bio poganin.

4 Kad su prolazili gradovima, narediše braći da drže zaključke koje ustanoviše apostoli i starješine u Jeruzalemu.
5 Zato su se crkve utvrđivale u vjeri i svaki dan bijaše ih više.

6 Prođoše Frigiju i Galaciju, jer im je Duh Sveti zabra-
nio propovijedati riječ Božju u Aziji. 7 Kad dođoše prema Mi-
ziji, kušali su da idu u Bitiniju, ali im ne dopusti Duh Isu-
sov. 8 Zato otidoše duž granice Mizije i siđoše u Troadu.

9 Pavao ovdje noću vidje prikazu: čovjek Macedonac stade
preda nj i zamoli ga: prijeđi u Macedoniju i pomozi nam!

10 Nakon ovoga viđenja odmah nastojasmo da otputujemo u
Macedoniju, uvjereni da nas Bog zove da im propovijedamo evan-
đelje.

Pavao i Silvan u Filipima 16 11-40

11 Kad otplovismo iz Troade dođosmo ravnim putem u Samo-
traku, a sjutradan u Neapolis; 12 odanle stigosmo u Filipe,
prvi grad onoga dijela Macedonije koji je bio rimska naseobi-
na. U tom gradu ostadosmo nekoliko dana. 13 U subotu izađosmo
k rijeci izvan gradskih vrata, gdje smo se nadali da postoji
bogomolja, Sjeli smo i razgovarali sa ženama što su se ondje
skupile. 14 Slušala nas je i neka pobožna žena po imenu Lidi-
ja, skrletarica iz grada Tiatire. Gospodin je otvorio njezino
srce da pazi na Pavlove riječi. 15 Kad se pokrsti ona i sva
njezina kuća, zamoli nas: Ako vjerujete da sam učenica Gospod-
nja, dođite u moju kuću i ostanite ondje. I upravo nas prisili.

16 Kad smo išli u bogomolju, sretala nas je neka ropki-
nja koja je imala vračarskog duha, i vračanjem donosila velik
dobitak svojim gospodarima. 17 Pošla je za Pavlom i vikala je
za nama: ovi su ljudi sluge svevišnjega Boga koji vam javlja-
ju put spasenja. 18 Tako je to činila mnogo dana. Napokon Pav-
lu to dodija i on se okrene i reče nečistom duhu: zapovijedam
ti u ime Isusa Krista, izađi iz nje! I izađe u taj čas.

19 Kad njezini gospodari vidješe da im je propala nada
na (daljnji) dobitak, uhvatiše Pavla i Silvana i odvukoše ih
na trg ka poglavarima. 20 Dovedoše ih pred pretore i rekoše:
Ovi ljudi, Židovi, bune naš grad 21 i propovijedaju običaje
koje mi ne smijemo primiti ni vršiti jer smo Rimljani. 22 Ta-
da se narod diže protiv njih: glavari im rastrgaše haljine i
zapovjediše da ih šibaju. 23 Pošto su ih mnogo išibali, baci-
še ih u tamnicu i zapovjediše tamničaru da ih dobro čuva. 24 On
pošto primi takvu zapovijed, baci ih u donju tamnicu i stavi
im noge u klade.

25 Oko ponoći Pavao i Silvan molili su se i pjesmom sla-
vili Boga, a sužnji su ih slušali. 26 Najednom se zemlja po-
trese i uzdrmaše se tamnički temelji. Sva se vrata otvoriše i
svima spadoše okovi.

27 Kad se tamničar probudi i vidje otvorena sva tamnička
vrata, izvuče mač i htjede da se ubije; mislio je, naime, da
su sužnji pobjegli. 28 Ali Pavao glasno poviče: Ne čini sebi
nikakva zla, svi smo ovdje.

29 Tada tamničar zatraži luč, skoči unutra i dršćući pa-
de pred Pavla i Silvana; 30 izvede ih napolje i upita: Gospo-
do, što mi treba činiti da se spasim. 31 Oni mu odgovoriše:
Vjeruj u Gospodina Isusa, i spasit ćeš se ti i sav tvoj dom.

32 I propovijedali su riječ Gospodnju njemu i svima u
njegovu domu.

33 Tamničar ih odmah u noći uzme i opere im rane; potom
se pokrsti on i sav njegov dom. 34 Tada ih uvede u svoj dom,
prostre im stol, i silno se veselio što je povjerovao u Boga
sa svim svojim domom.

35 Kada svanu dan, poslaše glavari sluge sa zapoviješću:
pustite one ljude! 36 Tamničar to reče Pavlu: poglavari poru-
čiše da budete pušteni, izađite, dakle, i otiđite s mirom.
37 Ali Pavao reče: Nas, rimske građane, javno bez istrage iši-
baše i baciše u tamnicu, i sad hoće da nas potajno protjeraju?
Ne tako, nego neka sami dođu i neka nas izvedu. 38 Sluge to
javiše poglavarima i oni se uplašiše kad su čuli da su Pavao
i Silvan rimski građani. 39 Dođoše (dakle), blago ih nagovo-
riše i zamoliše da izađu iz grada. 40 I oni ostaviše tamnicu
i otidoše k Lidiji. Ondje su vidjeli braću, ohrabrili ih i ot-
putovali.

Tumač 16,1-10 Kad su misionari otišli iz Cilicije, prešli su preko gorja Taurus i došli do likaonskih gradova Derbe i Listre, cf 14 6. Pavao se odlučio na publikaciju apostolskoga saborskog dekreta premda nije bio dužan to učiniti, cf 15 23. Kad je redom pohađao gradove htio je da napose ode u "Aziju", t.j. u zapadno primorje prednje Male Azije odnosno u Lidiju gdje se nalaze mjesta Milet i Efez, ali ga je u tom spriječio Duh Božji. Ne kaže se na koji je način to bilo. Zato je nastavio put u sjeverozapadnom pravcu i prošao Frigijom; zatim je udario pravcem prema Miziji, da napokon zaokrene na sjever u Bitiniju. No pošto ga je i tu spriječio Duh Božji, otide granicom Mizije do Troade, pomorskog grada, što leži 18 km južnije od stare Troje, nasuprot otoka Tenedosa. Među Pavlovim pratiocima vidimo sada i Luku, koji je vjerojatno prije Pavlova dolaska propovijedao u Troadi i ondje stekao mnogo učenika. No crkvenu zajednicu formalno je osnovao Pavao. U 2 kor 2 12 vidimo da se troadska općina znatno povećala zimi g. 56-57. Od r 10 dalje Luka govori u prvom licu množine, dakle putuje zajedno s Pavlom.

Tumač 16, 11-40 Filipi je bio prvi grad dotičnog dijela Macedonije. Leži preko 2 sata hoda udaljen od Neapolisa, prema sjeveru. Od g. 167 pr.Kr. bila je Macedonija podijeljena u četiri dijela: Macedonija prva, druga, treća, četvrta. Filipi je pripadao prvom dijelu a glavni grad je bio Amfipolis. Filipi je bio rimska kolonija, i to od vremena cara Augusta sa vlastitim gradskim statutom. Samotraka je otok u sje-

vernom dijelu Egejskog mora. Neapolis je danas (Kavala) luka u Macedoniji. Misionari izvjesno vrijeme proboraviše u Filipima. Tu nije bilo sinagoge nego se na rijeci izvan grada nalazila židovska bogomolja. Židovi su običavali svoje bogomolje praviti na rijekama i morskim obalama zbog svojih ritualnih pranja. Među ženama našla se neka prozelitkinja iz lidijskog grada Tiatire, cf apk 1 11 i 2 18. Neki misle da ime Lidija znači ženu iz Lidije, Lidijku.

Neka ropkinja imala je vračarskoga duha (pneuma python). Piton bijaše mitološki zmaj kod Delfija, što ga je ubio Apolon i dobio za to naslov Apolon pitijski, cf Ovid Metamorfoze 1 434. Osim toga može se riječ "piton" uzeti u značenju vrač, a pitonski duh znači vračarski duh. Luka očito prikazuje tu djevojku kao opsjednutu; njezina vračarska moć potjecala je od đavla. Njezino vračanje donosilo je njezinim gospodarima lijep dohodak. Gospodari su bili možda braća, a možda je samo jedan bio vlasnik zajedno sa svojom obitelji. Kao što su nekoć đavli svjedočili za Krista, tako je i ta djevojka odnosno đavao svjedočio za Pavla. Ali i Krist i Pavao odbili su đavolsko priznanje, jer njihovu stvar štiti Bog. Zato se kaže u tekstu za Pavla da mu je ta stvar dodijala, cf mk 1 24, 3 11, 5 7.

Gradski poglavari izbičevaše Pavla i Silu. Pavao se nije u svoju obranu pozvao na t.zv. julijski za-kon (lex Porcia), jer je respektirao židovske nazore; u ovom bi naime slučaju Židovi to smatrali povredom nacionalne časti. Potres koji je nastao oko ponoći bio je čudesan kao i onaj u 4 29. Čuvar tamnice htio se ubiti, jer se bojao kazne zbog bijega sužnjeva.

Pavao je podučio u vjeri tamničara i njegovu obitelj. Učinio je to u dvorištu tamnice gdje se jamačno nalazio zdenac. Tu su im oprane rane i izvršeno krštenje tamničara i njegove porodice.

Gradski poglavari promijeniše svoje mišljenje glede Pavla sigurno nakon zrela razmišljanja, a vjerojatno iz straha pred minulim potresom. Možda su pomislili da se Pavlovo božanstvo na njih ljuti. Pavao je zatražio da ih sami poglavari izbace iz grada jer je to bilo u interesu njegove daljnje misijske službe. Ovaj čin magistrata imao je, naime, pokazati da Pavao i Sila nisu neki sumnjivci i vucibatine, koji pobjegoše iz zatvora nego čestiti i ugledni ljudi i građani.

Pavao i Silvan u Solunu i Bereji 17 1-14

1 Prođoše Amfipolis i Apoloniju i dođoše u Solun gdje bijaše židovska zbornica. 2 Pavao po običaju uđe k njima i kroz tri subote propovijedao im je, 3 i na temelju Svetog Pisma tumačio i dokazivao da je trebalo da Krist pretrpi i uskrsne od mrtvih. Svršio je riječima: Taj Krist je Isus kojega vam ja propovijedam.

4 Neki se od njih uvjeriše i pridružiše Pavlu i Silvanu; osobito (bijaše) veliko mnoštvo pobožnih pogana pa i ne mali broj žena od uglednih muževa.

5 Ali, Židovi, zavidni, uzeše neke zle ljude od gradske klateži i napraviše gungulu: uzbuniše grad, napadnuše na Jazonovu kuću i htjedoše da ih izvedu pred narod. 6 Kad ih ne nađoše, odvukoše Jazona i neku braću pred gradske poglavare. Vikali su: ovo su ljudi koji bune sav svijet i sada ovamo dođoše. Jazon ih je primio u svoju kuću. Svi ovi rade protiv carskih zapovijedi i govore da ima neki drugi kralj, Isus.

8 Tako uznemiriše narod i gradske poglavare. 9 Ipak ih ovi pustiše slobodne kad dobiše jamstvo od Jazona i od ostale braće.

lo Odmah po noći poslaše braća Pavla i Silvana u Bereju. Kad onamo dođoše, otidoše u židovsku zbornicu. 11 Ovi Židovi bijahu plemenitiji od onih u Solunu, jer su primili riječ evanđelja sasvim spremno i svaki dan istraživali u Sv.Pismu, je li to tako. 12 I mnogi od njih povjerovaše, naročito veći broj uglednih poganskih žena i muževa. 13 Ali kad to doznaše Židovi u Solunu, da Pavao i u Bereji propovijeda Božju riječ, dođoše onamo te razdražiše i uzbudiše mnoštvo. 14 Tada braća otpratiše Pavla prema moru, a Silvan i Timotej ostadoše ondje.

Pavao u Ateni 17 15-34

15 Pratioci odvedoše Pavla do Atene, i pošto su primili od njega zapovijed za Silvana i Timoteja da što brže dođu k njemu, otidoše. 16 Dok ih je Pavao očekivao u Ateni, njegov se duh silno uzrujao gledajući grad pun idola. 17 Raspravljao je u zbornici sa Židovima i sa pobožnim prozelitima, a na trgu svaki dan s onima što su bili ondje. Neki se od epikurejskih i stojičkih mudraca upustiše s njime u razgovor; jedni su govorili: što hoće ovaj brbljavac da kaže? A drugi su kazali: čini se da propovijeda tuđe bogove jer im je govorio o Isusu i o uskrsnuću. 19 Zato ga odvedoše na areopag i rekoše mu:Smijemo li znati kakva je to nova nauka što je iznosiš? 2o s neobičnim stvarima puniš naše uši; hoćemo, dakle, da znamo što je to. 21 Svi naime Atenani i tuđi pridošlice ne troše vrijeme ni u što drugo nego da što novo kažu ili čuju.

22 Tada Pavao stade nasred Areopaga i (ovako) progovori: Atenjani, vidim da ste u svakom pogledu vrlo pobožni. 23 Kad sam prolazio gradom i promatrao vaše svetinje nađoh i oltar na kojemu je bilo napisano: nepoznatom Bogu, Što, dakle, vi neznajući štujete, to vam ja propovijedam. 24 Bog koji je stvorio svijet i sve što je u njemu, Gospodar neba i zemlje, ne stanuje u rukotvorenim hramovima 25 niti prima službe od ljudskih ruku kao da bi što trebao; ta on sam daje svemu život i disanje i sve. 26 On učini da je od jednoga para nastao sav ljudski rod i da se nastanio po svoj zemlji. Postavio je određena vremena i granice njihova stanovanja, 27 da traže Boga ne

bi li ga osjetili i našli, premda nije daleko ni od jednoga
od nas, 28 jer u njemu živimo, mičemo se i jesmo; kao što i
neki od vaših pjesnika rekoše: njegov smo i rod. 29 Kad smo,
dakle, Božji rod, ne smijemo misliti da je božanstvo kao zlato
ili srebro ili kamen, kao neki proizvod umjetnosti i ljudsko-
ga iznašašća. 3o Bog nije gledao na vremena neznanja, ali sa-
da naviješta ljudima da čine pokoru 31 jer je ustanovio dan
u koji će po pravdi suditi svijetu i to po čovjeku kojega od-
redi i pred svima potvrdi time što ga uskrisi od mrtvih.
32 Kad su čuli za uskrsnuće mrtvih, jedni se stanu rugati, a
drugi rekoše: slušat ćemo te o tome drugiput. 33 Tako Pavao
otide između njih. 34 Ipak neki ljudi pristadoše uza nj i po-
vjerovaše. Među njima bijaše i Dionizije Areopagita i žena po
imenu Damara i još neki drugi s njima.

Tumač 17, 1-9 Luka i Timotej ostadoše po svoj prilici u Filipima, dok je Pavao sa Silom egnacijskom cestom preko Amfipolisa, glavnog grada prve Macedonije, i preko Apolonije došao u Solun koji leži u termajskom zaljevu i udaljen je od Amfipolisa oko 15o km. Pavao je slabo uspio kod Židova u Solunu. Od njih su uz Pavla pristali možda Aristarh i Sekundo cf 2o 4. Zato je bolji uspjeh bio kod pogana. Židovi su vidjeli da im propada njihov dohodak time što odlične osobe postaju kršćani; zato puni srdžbe osvanuše pred Jazonovom kućom i htjedoše predati Pavla i Silu narodnoj pravdi. Dogodilo im se, dakle, ono isto, što i njihovu Učitelju, iv 18 i 19 lk 23 2. Tužba je bila posve bespredmetna, ali su gradski poglavari (politarhi) morali uredovati jer bi inače sami došli u sumnju zbog veleizdaje, cf Tacit Annal 3 38. No oni, međutim, od Jazona i njegovih drugova zatražiše samo jamstvo da neće više nastati buna. Svoje doživljaje u Solunu Pavao spominje i u 1 sol 1-2. Naziv poglavara (politarhi) dokazan je i u tadašnjim natpisima.

Tumač 17, 1o-15 Obično se uzima da je Timotej - nakon Pavlova odlaska - ostao u Solunu. To se drži osobito na osnovu Pavlovih poslanica Solunjanima gdje se iznosi njegova djelatnost u Solunu. Poslije toga sastao se on sa Pavlom i Silom u Bereji koja je udaljena od Soluna oko 8o km. Nakon dolaska Židova iz Soluna odvedoše novokrštenici zajedno sa Sopatrom Pavla k moru u lučki grad Dium ili Metone ili Pydnu odakle se apostol brodom zaputio u Atenu.

Tumač 17, 16-34 Nije nemoguće da je Timotej kad je došao u Atenu donio Pavlu zle vijesti iz Bereje odnosno iz Soluna. Radi toga je Pavao odustao od namisli da se vrati u Macedoniju. Ipak je, predbježno, poslao Timoteja u Solun. Atensko pučanstvo zajedno sa svojim filozofima epikurejcima i stojicima nije imalo nikakvog smisla za evanđeoske istine. I Ksenofont spominje "vjesnika tuđih bogova". Filozofi su možda primili Pavla za ruku i doveli ga na Areopag, na tzv. Martov brežuljak, zapadno od Akropole. Tu se nekoć sastajao i vrhovni sud Atenjana, pa neki tumači misle da je Pavao govorio

pred tim sudom. Raznih kipova i kipića bogova bilo je u gradu oko 3ooo...

Pavao naglasuje u svom govoru da život i egzistencija čovjeka dolazi od Boga, rim 11 36. Ta je istina,uostalom,bila dobro poznata i poganima. Pjesnici Arat i Kleant također su je izrazili. Nakon govora rugali su se Pavlu vjerojatno pristaše Epikura.

Dionizije Areopagita bijaše prema predaji prvi atenski biskup. Istovetan je sa Dionizijem Korintskim što ga spominje Euzebije. Nicefor kaže da je za cara Domicijana bio mučen vatrom. Nije, dakako, istovetan sa Dionizijem mučenikom koji je poginuo u Galiji (Francuskoj) u drugoj polovini III.vijeka. Damara nam je inače nepoznata. Hrizostom kaže da je bila Dionizijeva žena.

Posve je sigurno da su stari pogani podizali oltare ne samo nepoznatim bogovima općenito nego i pojedinom nepoznatom bogu. Za ovo imamo više svjedočanstava; tako na pr. kod Ekumenija, Teofilakta i dr.

Pavao u Korintu 18 1-17

1 Pavao otide iz Atene i dođe u Korint. 2 Tu nađe nekog
Židova po imenu Akvilu koji bijaše rodom iz Ponta i nedavno
dođe iz Italije, i njegovu ženu Priscilu. Car Klaudije bio je
naime zapovjedio da svi Židovi moraju otići iz Rima.

Pavao pođe k njima i ostade kod njih te je radio (s nji-
ma), 3 jer su se bavili istim zanatom. Bili su naime šatorari.

4 Svake je subote Pavao raspravljao u zbornici i uvjera-
vao Židove i Grke. 5 Kada Silvan i Timotej dođoše iz Macedoni-
je, Pavao se sav posvetio propovijedanju i dokazivao Židovima
da je Isus Krist. 6 A kad su se oni protivili i psovali, stre-
se on svoje haljine i reče im: Vaša krv na vašu glavu; odsada
ću čiste savjesti ići k poganima. 7 I otide odanle i dođe u ku-
ću nekoga Ticija Justa koji se bojao Boga. Njegova kuća bija-
še kraj zbornice.

8 Krispo, zbornički predstojnik, povjerovao je u Gospo-
dina sa svim svojim domom, i mnogi od Korinćana koji su sluša-
li Pavla povjerovaše i pokrstiše se.

9 Tada reče Gospodin Pavlu po noći u viđenju: ne boj se
nego govori i da nisi šutio. lo Ja sam s tobom i nitko te vi-
še neće zlostaviti. Imam mnogi narod u ovome gradu. 11 Tako
je Pavao ostao ondje godinu i šest mjeseci i učio kod njih
Božju riječ.

12 Kad je Galijon bio namjesnik u Ahaji,digoše se Židovi
složno na Pavla i odvedoše ga na sud. 13 Govorili su: Ovaj
nagovara ljude da protiv (Mojsijeva) zakona štuju Boga. 14 Kad

je Pavao htio da progovori, reče Galijon Židovima: Da se tu
radi o kakvoj nepravdi ili zločinu, bila bi mi dužnost da
vas saslušam, o Židovi! 15 Ali kad su to prepirke o nauci i
o imenima i o vašem zakonu, uredite to sami jer neću da budem
sudac u tome. 16 I otjera ih iz sudnice. 17 Tada pogani uhva-
tiše zborničkog predstojnika Sostena i izbiše ga pred sudni-
com, ali Galijon nije za to ništa mario.

Svršetak drugoga i početak trećega misijskog puta Pavlova 18,23-21,16

Pavao putuje preko Efeza u Antiohiju 18 18-23

18 Pavao ostade još mnogo dana u Korintu. Tada se opro-
sti s braćom i otplovi u Siriju; s njime pođoše Akvila i
Priscila. U Kenkreji ostriže Pavao glavu jer se zavjetovao.
19 Kad dođoše u Efez, ostavi ih ondje. Pavao uđe u zbornicu
i raspravljao je sa Židovima. 2o Oni ga zamoliše da ostane
ondje što dulje, 21 ali Pavao ne htjede nego se oprosti s
riječima: Vratit ću se k vama ako bude volja Božja. 22 Otide
iz Efeza i dođe u Cezareju; uzađe u Jeruzalem, pozdravi cr-
kvu i vrati se u Antiohiju. 23 Tu ostade neko vrijeme i opet
pođe na put. Redom je prolazio Galacijom i Frigijom i utvrđi-
vao braću.

Apolon u Efezu 18 24-28

24 Uto dođe u Efez neki Židov po imenu Apolon, rodom iz
Aleksandrije, muž rječit i silan u (Sv.)Pismu. 25 Bio je po-
učen u nauci Gospodnjoj i govorio je oduševljeno; točno je u-
čio o Isusu, ali je znao samo za Ivanovo krštenje. 26 Počeo
ge neustrašivo propovijedati u zbornici. Kad ga čuše Akvila
i Priscila, uzeše ga k sebi i točnije mu izložiše Božju nauku.

27 Kad je Apolon htio putovati u Ahaju, obodriše ga bra-
ća i napisaše učenicima da ga prime. Kad je tamo došao, mnogo
pomože onima koji po milosti Božjoj postadoše vjernici; 28 jer
je silno pobijao Židove i javno dokazivao iz (Sv.)Pisma da je
Isus Krist.

Tumač 18,1-17 Klaudijev edikt izdan je lo.godine njegova vlada-
nja a proveden je u život g.51 posl.Kr. Prema tom
ediktu morali su svi Židovi seliti iz Rima. Akvi-
la i Priscila došli su u Korint ljeti g.51, a Pavao je onamo
došao iz Atene kasno ljeti ili ujesen 51 g. Ne zna se da li
je pomenuti bračni par bio već kršten ili ne. Pokrajina Pont
nalazila se na jugoistočnoj obali Crnog mora. Apostol je zbog
svoga doživljaja u Ateni veoma oprezno i s nekim strahom pro-

povijedao Židovima u Korintu. To i sam spominje u 1 kor 2 3. Timotej se vratio iz Soluna i na putu se sastao sa Silom. Pavla je našao u Korintu i saopćio mu raodsne vijesti iz solunske crkvene zajednice. Glede stresanja prašine vidi lk 9 5, 13 51. Izreka "vaša krv na vašu glavu" je hebraizam i ovdje znači: sami ćete biti krivi svojoj nesreći, - Bog će vas odbaciti cf mt 23 35 i 27 25.

Pavao se nastanio blizu sinagoge da pruži Židovima bar neku mogućnost da se obrate. Tako se obratio predstojnik sinagoge Krispo, cf 1 kor 1 14. Osim toga se pokrstio i velik broj pogana. Po naročitoj i čudesnoj zaštiti Božjoj Pavao je mirno proboravio u Korintu preko podrug godine, cf 1 kor 1 26.

Galijon, zapravo Anej Novat, bio je brat filozofa Seneke. Adoptirao ga je Junije Galijon. G.51-52 upravljao je senatorskom provincijom Ahajon. Vidi se iz svega da je Galijon kao i njegov brat Seneka smatrao sve Židove najgorim narodom (gens sceleratissima). Galion je vršio službu u Ahaji do g. 55.

Tumač 18, 18-22 Pavao je boravio u Korintu počevši od kasne jeseni g.51 pa dalje. U proljeće g.53 krenuo je iz istočnog lučkog grada Kenkreje brodom u Efez. Prije odlaska iz luke izvršio je Pavao svoj zavjet i odrezao sebi kosu, cf rim 16 3, 2 tim 4 19. Pavao je, naime, učinio taj zavjet jer ga je Gospodin pomagao; zato je pustio da mu raste kosa kroz 30 dana. K tomu nije pio vina. Sila i Timotej nisu tom zgodom bili suputnici Pavlovi; bar to nije sigurno.

Akvila i Priscila ostadoše u Efezu, da stvore apostolu mogućnost što uspješnije djelatnosti, cf 16 6; kasnije su oko g.56. otišli u Rim, a oko g. 64 opet su u Efezu, cf rim 16 3, 2 tim 4 19. Prema jednoj recenziji dap (beta) naveo je apostol kao razlog svoga odlaska pred efeškim Židovima: moram da budem na blagdane u Jeruzalemu. Iz Efeza otplovi Pavao u Cezareju, a zatim se pješke zaputi u Jeruzalem; htio je da pozdravi crkvene zajednice. Odanle krene u Antiohiju i tako svrši svoje drugo misijsko putovanje u proljeće g.53. Što se tiče ove perikope, dva se pitanja osobito živo raspravljaju: 1) tko je učinio zavjet, da li Akvila ili Pavao? i 2) da li je Pavao kad je došao iz Efeza u Cezareju otišao najprije u Jeruzalem a zatim u Antiohiju, ili pak je iz cezarejske luke ravno otišao u grad Cezareju, a odanle u Antiohiju. Tumači se u rješavanju tih problema razilaze.

Tumač 18, 23-28 Nakon izvjesnog boravka u Antiohiji krenuo je Pavao ponovno na put, po svoj prilici g.53. Put ga je vodio kroz Siriju i Ciliciju; prošao je i južnom Galacijom i pohodio gradove Derbe, Listru, Ikonij i Antiohiju. Odatle je krenuo preko Frigije u Efez kamo je došao koncem g.53. ili početkom g.54. u zimi. Još prije Pavla dođe u Efez aleksandrijski Židov po imenu Apolon, zapravo Apolonij. On je već u svojoj domovini bio poučen u kršćanskoj vjeri. Očito je i Aleksandrija brzo doznala za palestinske događaje,

Apolon bijaše kršćanin, ali ne potpun, jer je poznavao samo krštenje Ivanovo. Akvila i Priscila poučiše ga o značenju Kristove žrtve na križu, o njegovu uskrsnuću, uzašašću i dolasku Duhá Svetoga. Apolon se vjerojatno potom krstio. Sv.Hrizostom drži da je Priscila sama poučila Apolona. Nakon toga namisli Apolo otići u Ahaju odnosno Korint. Efežani dadoše Apolonu preporučna pisma za korintsku crkvu, i to je prvi primjer takvih preporučnih pisama (litterae commendatitiae), cf 2 kor 3 1. Milost Božja oplodila je djelovanje Apolonovo:kad je došao u Korint, snažno je pobijao tamošnje Židove i dokazivao im da su se u Kristu ispunila sva mesijanska proroštva SZ.

Pavao u Efezu 19 1-22

1 Dok je Apolon boravio u Korintu, prođe Pavao gornje
krajeve i dođe u Efez. Tu nađe neke učenike 2 i upita ih:Je-
ste li primili Duha Svetoga kad ste postali vjernici? Oni mu
odgovoriše: Nismo ni čuli da ima Duh Sveti. 3 Upita ih dalje:
Kakvo, dakle, krštenje primiste? Odgovoriše mu: Ivanovo kršte-
nje. 4 Tada im reče Pavao: Ivan je krstio krštenjem pokore i
govorio narodu da vjeruju u onoga koji će za njim doći, to jest
u Isusa. 5 Kad su to čuli, krstiše se u ime Gospodina Isusa.
6 Pavao potom stavi na njih ruke i Duh Sveti siđe na njih i o-
ni progovoriše raznim jezicima i proricahu. 7 A bilo ih je sve-
ga oko dvanaest ljudi.

8 Pavao zatim uđe u zbornicu, i odvažno je govorio tri
mjeseca; učio ih je i uvjeravao o kraljevstvu Božjem. 9 Neki
ipak ostadoše okorjeli i nisu vjerovali te su pred mnoštvom
grdili evanđelje. Zato se Pavao odvoji od njih i odijeli svoje
učenike, pa je dnevno propovijedao u školi nekoga Tirana. 10
To je trajalo dvije godine tako da su svi koji su stanovali u
Aziji, Židovi i pogani, čuli riječ Gospodnju. 11 Bog je činio
velika čudesa po Pavlovim rukama 12 tako da su i rupce za znoj
i pojase (odnosno radne pregače) od njegova tijela polagali
na bolesnike i ostavljale su ih bolesti, a zli dusi izlazili
su iz njih.

13 Neki od Židova koji su naokolo obilazili i zaklinjali
đavle kušali su zazivati nad opsjednutima ime Gospodina Isusa.
Govorili su: Zaklinjem vas Isusom kojega Pavao propovijeda.
14 Tako su to činili sedam sinova židovskoga velikog svećeni-
ka Skeve. 15 Ali im zli duh odgovori: Isusa poznam i za Pavla
znam, a tko ste vi? 16 I navali na njih čovjek koji bijaše op-
sjednut i nadvlada ih s tolikom silom, da su ranjeni i (gotovo)
goli pobjegli iz one kuće. 17 Kad to doznaše Židovi i pogani
koji su stanovali u Efezu, uđe strah u sve njih i sve je veli-
čalo ime Gospodina Isusa.

18 Mnogi su od vjernika dolazili ispovijedajući i prizna-
vajući svoja djela. 19 Opet mnogi od onih koji su se bavili
čarolijama, sabraše čarobnjačke knjige i spališe ih pred svima.
Kad su proračunali,nađoše da su knjige vrijedile pedeset tisu-
ća srebrnika.

2o Tako je silno rasla riječ Gospodnja i utvrđivala se.
21 Kad se sve ovo svršilo, odluči Pavao da prođe Macedonijom
i Ahajom i da zatim otputuje u Jeruzalem. Govorio je: Kad budem ondje, treba da pogledam i Rim.
22 Zato pošalje u Macedoniju dvojicu svojih suradnika, Timoteja i Erasta, a sam ostade još neko vrijeme u Aziji.

Demetrijeva buna 19 23-4o

23 U ono vrijeme podiže se ne mala buna radi Gospodnje nauke.
24 Neki naime srebrnar po imenu Demetrije, koji je gradio Dijanine srebrne hramiće, pribavljao je zanatlijama priličnu zaradu.
25 On skupi ove i druge majstore i reče im:Ljudi, vi znate da od ovog posla zavisi naše blagostanje.
26 Ujedno vidite i čujete da ovaj Pavao ne samo u Efezu nego gotovo po čitavoj Aziji zavodi i odvraća od nas mnoge ljude jer im kaže: nisu bogovi što se prave rukama. Bojimo se da će doći na zao glas ne samo ovaj zanat, nego se neće više mariti ni za hram velike božice Artemide. Doskora će propasti veličanstvo one koju poštuje sva Azija i cijeli svijet.

28 Kad su ovo čuli, vrlo se rasrdiše i počeše vikati: Velika je Artemida efeška!
29 Sav se grad uzbuni i ljudi složno navališe u kazalište i odvukoše Gaja i Aristarha, Pavlove drugare, Macedonce.
3o Kad Pavao htjede da ide među narod ne dadoše mu njegovi učenici.
31 Neki od azijarha koji mu bijahu prijatelji, poslaše k njemu glasnike s opomenom da ne ide u kazalište.
32 Jedni su vikali jedno a drugi drugo i sva se skupština smela i većina njih nije znala zašto se skupiše.

33 Tada iz mnoštva istupi neki Aleksandar kojega su Židovi naprijed gurali. Taj mahnu rukom i htjede da drži narodu govor radi obrane (Židova).
34 Ali kad razabraše da je Židov, počeše svi jednoglasno vikati, i to gotovo kroz dva sata: Velika je Artemida efeška!

35 Napokon gradski tajnik umiri mnoštvo ovim riječima: Efežani, gdje je taj čovjek koji ne zna da je grad Efez čuvar hrama velike Artemide i njezina kipa što pade s neba.
36 Kada o tome nema nikakve sumnje, treba da ste mirni i da ništa nepromišljeno ne učinite.
37 Dovedoste ove ljude koji niti su pokrali hram niti grde našu božicu.
38 A Demetrije i njegovi drugovi umjetnici ako imaju kakvu tužbu protiv nekoga, za to se drže sudbene rasprave, a eno i namjesnika, pa neka tuže jedan drugoga.
39 Ako li još nešto tražite, neka se riješi u zakonitoj skupštini.
4o Prijeti, naime, opasnost da budemo optuženi radi današnje bune pošto nema nikakva razlo ga kojim bismo se mogli opravdati za ovu strku.

Ovim riječima raspusti skupštinu.

Tumač 19, 1-7 Pavao prođe "gornje" krajeve, t.j. Frigiju koja je nešto više udaljena od morske obale, zatim kraj oko Filadelfije i Sarda, a odanle se spusti na zapadnu maloazijsku obalu i dođe u Efez početkom g.54. Muževi izjaviše Pavlu da nisu ništa čuli o egzistenciji i djelatnosti Duha Svetoga. Pavlovim rukopoloženjem primiše Duha Svetoga i njegova karizmata odnosno darove. Ovaj tekst nam služi kao klasičan dokaz za sakramenat potvrde, cf 2 38, 8 13 sl.

Tumač 19,8-2o Pavao se odijelio od sinagoge bez velike buke. Obratio se na poganskog govornika ili filozofa Tirana, koji mu odstupi svoju slušaonicu za vrijeme od lo sati ujutro do 4 sata popodne. Neki kažu od 11-15 sati po našem vremenu. U tri grada, Laodiceji, Kolosi i Hierapolisu, što leže u dolini rijeke Likos nije Pavao djelovao osobno nego preko svojih suradnika, naročito Timoteja,Erasta i Tita. I u efeškoj crkvenoj zajednici bilo je karizmatskih egzorcista, a osim toga su postojali i židovski egzorcisti. Sceva je vjerojatno stanovao u Jeruzalemu i pripadao velikosvećeničkim porodicama, koje su gotovo sve stanovale u samom gradu. Đavao je izjavio da su Scevini sinovi kao nekršćani zlorabili ime Isusovo. Slučaj dakle nije istovetan sa mt 7 21-23, gdje pravi priznavaoci imena Isusova t.j. kršćani i pripadnici Crkve ne vrše volju Božju. Ujedno se u Scevinom slučaju pokazalo da se ime Isusovo ne može upotrebljavati u magične svrhe. Kad bi se pogani pokrstili, ne bi se odmah svi odrekli zlih običaja; mnogi bi se i dalje bavili čaranjem i vračanjem cf 1 sol 4 4. U ono doba su postojale i magične vještine (goetia) i knjige sa magičnim poukama (efesia grammata); te su knjige sadržavale razne čarobne formule, zaklinjanja i tumačenja sna. Vrijednost čarobnih knjiga nije u stvari bila gotovo nikakva, ali su se one od besavjesnih trgovaca skupo prodavale.

Tumač 19, 21-4o Kad je Pavao svršio sa svojom djelatnošću u Efezu, odluči poći u Grčku da ondje sabrani novac odnese u Jeruzalem; iz Jeruzalema htio je da ode u Rim pošto je to smatrao Božjom voljom, 1 kor 16 1 sl. U Macedoniji trebalo je da mu Timotej pripravi put za plodonosan rad. Njega je onamo poslao Pavao zajedno sa Erastom, cf rim 16 23, 2 tim 4 2o, 1 kor 4 17. Privremeno ostade Pavao u Aziji t.j. u Efezu. Isprva je mislio ostati ondje samo do Duhova g. 55, a zatim htjede da preko Macedonije krene u Korint, 1 kor 4 19, 16 8. Bilo je to druge godine njegova boravka u Efezu, kada se ukaza Pavlu velika "žetva"; prema 1 kor 16 9 otvoriše se Pavlu "velika vrata" za djelatnost, ali se pojaviše i mnogi protivnici, naročito Židovi iz Efeza, cf 2o 19 i 1 kor 15 32. Radi svega toga ostade Pavao još dulje vremena u Efezu. U toj nakani utvrdiše ga i tadašnje prilike korintske crkve, radi kojih je, prema nekim tumačima, sam otišao u Korint; prema starijim tumačima nije toga učinio nego je onamo poslao Tita, 2 kor 1 23 2 13.

Koncem g.56 Demetrijeva buna prisili Pavla da napusti Efez. Srebrnar Demetrije pravio je obrtimice male modele Artemidinog hrama i njezine minijaturne slike. Artemidin hram bio je razoren g. 356 od Herostrata, ali je ubrzo bio ponovno sagrađen i brojio se među "7 čudesa" staroga svijeta. Stranci su rado kupovali ovakve male kipiće bilo za darivanje bilo za uspomenu. Kad je nastala opća pometnja, navali mnoštvo u kazalište gdje su se najčešće vodile javne rasprave, cf 12 19 sl. I oba suputnika Pavlova bijahu od mnoštva povučeni prema kazalištu, i oni, vjerojatno, kasnije izvijestiše Luku o tim događajima. Azijarhi su bili poslanici provincijalnih sabora, a bilo ih je lo. Drugi opet misle da je "azijarh" bio glavni svećenik u kultu careva. Buna je nastala još veća kad je neki židovski govornik Aleksandar htio da umiri mnoštvo. Židovi su znali napadati riječju i perom pogansku religiju, i zato su se bojali da se ne bi mnoštvo okrenulo protiv njih. Aleksandar je imao dokazati nedužnost Židova. Gradski tajnik ili kancelar (grammateus) poznat nam je iz tadanjih natpisa kao ugledan gradski činovnik u Efezu. I počasni naslov grada Efeza kao "čuvara hrama velike Artemide" (neokoros tes megales Artemidos) poznat nam je iz tadanjih natpisa. Svaka veća rasprava mogla se voditi pred namjesnikom. A moglo se neko pitanje riješiti i u redovitoj narodnoj skupštini (ennomos ekklesia, zakonita skupština, također se spominje u natpisima).

U 1 kor spominje Pavao svoju "borbu sa zvjeradi" u Efezu. Možda je to istovetno sa Demetrijevom bunom. Neki opet misle da Pavao aludira na jedan naročiti svoj doživljaj kada Židovi pobuniše gradsko mnoštvo i ono zatraži da se Pavao baci pred divlju zvjerad. Spasiše ga Akvila i Priscila, rim 16 4. Luka je taj događaj sigurno znao, ali ga ne spominje, cf 2o 19. Iz 19 22 ne možemo sa sigurnošću ustanoviti da li je Timotej išao u Korint; sigurno je da je u ožujku g.56 otišao iz Efeza. Lukin je izvještaj u tome nepotpun. Iz 1 kor 4 17 zaključujemo da je Timotej po Pavlovoj zapovijedi otputovao iz Macedonije u Korint. Iz 2 kor 1 8 vidimo da se Timotej vratio k Pavlu i da je bio uza nj prigodom njegova odlaska iz Efeza koncem g.56.

Pavao ide preko Grčke u Troadu 2o 1-12

1 Kad se stišala buna, dozove Pavao učenike, opomene ih i oprosti se s njima; zatim otputuje u Macedoniju. 2 Kad je prošao one krajeve i opominjao učenike mnogim riječima, dođe u Grčku. 3 Tu proboravi tri mjeseca. Kad htjede da otplovi u Siriju, počeše Židovi na nj vrebati; zato odluči da se vrati preko Mavedonije. 4 U njegovoj pratnji bijahu Sopater, Pirov sin iz Bereje, Aristarh i Sekundo iz Soluna, Gaj iz Derba, Timotej, i napokon Tihik i Trofim iz Azije.

5 Ovi pođoše naprijed i čekali su nas u Troadi. 6 Po-
slije dana beskvasnih hljebova otplovismo iz Filipa i dođosmo
za pet dana k njima u Troadu; ondje ostadosmo sedam dana.

7 U prvi dan nedjelje kad se skupismo da lomimo hljeb,
propovijedao im je Pavao, a jer je htio da sjutradan otputu-
je, produlji svoj govor do ponoći. 8 U gornjoj sobi gdje smo
se bili sastali, nalazile su se mnoge svjetiljke. 9 Kako je
Pavao dugo govorio, zaspao je neki mladić po imenu Eutih ko-
ji je sjedio na prozoru. Svladan snom pade s trećega kata i
digoše ga mrtva. 1o Pavao sidje dolje, spusti se do njega i
obuhvativši ga reče: Ne uznemirujte se jer je njegova duša(o-
pet) u njemu. 11 Onda ode gore, prelomi hljeb i blagova. Go-
vorio je još dugo sve do zore i onda otputovao. 12 Mladića,
(međutim), dovedoše gore živa i vrlo se utješiše.

Pavao putuje od Troade u Milet 2o 13-38

13 Mi uđosmo u lađu i otplovismo u Azot da odanle uzme-
mo Pavla; on je naime tako odredio, a sam htjede da ide kop-
nom. 14 Kad se s nama sastade u Azotu, uzesmo ga u lađu i do-
đosmo u Mitilenu. 15 Odanle otplovismo, i sjutradan dođosmo
prema Hiju. Drugi dan plovili smo prema Samosu. Dan zatim do-
đosmo u Milet 16 jer je Pavao odlučio da samo prođemo kraj
Efeza da se ne bi zadržao u Aziji; žurio se naime da bude,ko-
liko je moguće, na Duhove u Jeruzalemu. 17 Iz Mileta pošalje
glasnike u Efez i dozove crkvene starješine.

18 Kad dođoše k njemu, progovori im ovako: Vi znate da
sam bio s vama neprekidno od prvoga dana otkako sam došao u
Aziju, 19 i kako sam Gospodinu služio sa svom poniznošću i sa
suzama i u kušnjama koje su me snašle od židovskih zasjeda.
2o Ništa nisam propustio kazati što je korisno nego sam jav-
no i po kućama naučavao 21 zaklinjući Židove i pogane da se
obrate k Bogu i uzvjeruju u našega Gospodina Isusa Krista.
22 I evo, sada, nešto me tjera u mojoj nutrinji da idem u Je-
ruzalem premda ne znam što će mi se ondje dogoditi; 23 jedino
mi Duh Sveti po svim gradovima svjedoči da me u Jeruzalemu če-
kaju okovi i nevolje.

24 Ali, ja ne mislim da bi moj život vrijedio toliko da
ne svršim svoju trku, to jest službu koju sam primio od Gospo-
dina Isusa, da naime dadem svjedočanstvo evanđelju o milosti
Božjoj. 25 I sada evo znam da više nećete vidjeti moga lica,
vi medju kojima sam prolazio propovijedajući Božje kraljevstvo.

26 Zato vas svečano uvjeravam na današnji dan da ne sno-
sim krivnje ni za čiju propast. 27 Nisam naime ništa propustio
da vam ne kažem svu Božju odluku glede spasenja čovjeka.

28 Pazite na sebe i na sve stado u kojem vas je Duh Sve-
ti postavio biskupima da pasete Božju Crkvu koju Krist steče
svojom krvlju. 29 Znam da će poslije moga odlaska doći među
vas grabežljivi vuci koji stada neće štedjeti. 3o I između vas
samih ustat će ljudi koji će iznijeti krive nauke i povući za
sobom učenike.

31 Zato bdijte i ne zaboravite da sam kroz tri godine
dan i noć neprestano sa suzama opominjao svakoga od vas. 32 I
sada vas preporučam Bogu i riječi njegove milosti (t.j. evanđelju); on može učiniti da napredujete i dati vam baštinu među svima svetima.

33 Srebra, zlata ili odijela ne poželjeh ni od koga.
34 Sami znate da meni i mojim pratiocima ove ruke privrijediše sve što je trebalo. 35 U svemu vam pokazah kako se valja
truditi i zauzimati za siromahe i sjećati se riječi Gospodina Isusa koji reče: blaženije je davati nego primati.

36 Kad ovo reče, klekne i pomoli se zajedno sa svima.
37 Svi su gorko plakali, padali Pavlu oko vrata i grlili ga;
38 najviše se ožalostiše zbog riječi da više neće vidjeti njegova lica. Potom ga otpratiše na lađu.

Tumač 2o,1-12

Nakon Demetrijeve bune odluči Pavao otići iz Efeza. Krajem g.56 namisli on pošto se oprostio od efeške crkve pohoditi Macedoniju 19 21.

Jednim obalnim brodom pođe apostol na put i iskrca se u Troadi, gdje mu se "otvoriše vrata" (2 kor 2 12), vjerojatno u tom smislu što je predobio mnoge pogane za evanđelje. Početkom g. 57, u mjesecu ožujku, kako mnogi drže, otide iz Troade u Macedoniju i ondje pohodi crkve što ih je osnovao na drugom misijskom putu, u prvom redu Filipe. Tu nađe Tita koji je izvršio svoju zadaću u Korintu, i kojega je apostol već u Troadi željno očekivao, 2 kor 2 13, 7 6. U Filipima Pavao napisa poslanicu 2 kor i posla Tita po drugiput u Korint. Osim Filipa pohodi Pavao Solun i Bereju i svuda je bodrio vjernike da ustraju u vjeri. U zapadnom dijelu Macedonije razvio je apostol osim toga i novu misijsku djelatnost, cf rim 15 19. Bilo je to ljeti i jeseni g.57. Koncem te godine pošao je u Korint. Tu provede zimu g. 57-58, i u siječnju g.58 napisa poslanicu Rimljanima, cf 1 kor 16 6. Iz Kenkreje, istočne korintske luke, **namisli** Pavao u ožujku g. 58. morskim putem prijeći u Siriju; međutim se predomislio jer se u posljednji trenutak otkrio pripremani napadaj na njega. Zato apostol odluči da preko Macedonije ide u Aziju i Siriju. Kad je krenuo iz Korinta, pođoše s njime njegovi pratioci koji su ujedno bili predstavnici raznih crkvi i koji su nosili darove za vjernike u Jeruzalemu, cf rim 15 25.30. To su bili: Timotej iz Listre, Gaj iz Derba, Tihik, Trofim, Sopater, Aristarh i Sekundo. Jedino Ahaja odnosno Korint nije imao svoga predstavnika. Ta sedmorica čekali su apostola u Troadi. Pavao, međutim, proslavi Uskrs u Filipima, a zatim zajedno s Lukom krene u Troadu i ondje ostade 5 dana. Pavlov put što se spominje u r 4-6 ne da se sa sigurnošću ustanoviti. "Lomljenje hljeba" u r 7 je blagovanje euharistije ili - kako neki drže - gozba spojena sa euharistijskom žrtvom. "Dan Gospodnji" odnosno prvi dan sedmice je nedjelja. Nedjelja se svetkovala u spomen Kristova uskrsnuća; to se činilo po azijskim crkvama i u Jeru-

zalemu, cf 1 kor 16 2 i apk 1 lo. U ponedjeljak htio je Pavao otputovati i zato je produžio svoj razgovor sa vjernicima do ponoći. Mnoge svjetiljke bijahu zapaljene zbog svečane liturgije koja se slavila u trećem spratu neke kuće. Mladić Eutih je pao i doista - ili bar vrlo vjerojatno - ostao mrtav na zemlji, ali ga je Pavao oživio.

Na osnovu dap 2 46 i 27 7-12 čini se da je u apostolsko doba bio običaj obdržavati agapu poslije euharistijske gozbe. Ali prema 1 kor 11 2o vidimo da je u Korintu obratan običaj. Doduše, već u II.vijeku vidimo tu i tamo agapu nakon euharistije. To nam svjedoči i Plinijevo pismo iz g.96. Euharistijska gozba slavila se naime ujutro, i to odijeljeno od agape. To je ubrzo postao općeniti običaj u Aziji, već u doba cara Trajana. No isto tako bijaše običaj slaviti euharistiju zajedno s agapom; pače je agapa ispočetka bila prije euharistije kako je činio i sam Krist na posljednjoj večeri; t.j. najprije se slavila židovska pasha, a zatim prema kraju gozbe ustanovila se euharistija.

Kršćansku općinu u Antiohiji osnovao je Barnaba. Antiohijski običaj da se agapa spaja s euharistijskom žrtvom bio je za Pavla mjerodavan kada je osnivao nove crkvene zajednice; no dok se u Jeruzalemu dnevno slavila euharistijska večera, dotle se u poganskim zemljama to činilo samo po nedjeljama. I sv.oci kao i crkveni pisci, na pr. Tertulijan i dr. jasno razlikuju euharistijsku žrtvu od agape koja se vršila u večernje doba.

Tumač 2o,13-38 Asos odnosno Asus bio je mizijski pomorski grad. Milet odnosno Mitilene bio je glavni grad otoka Lezbosa. Hios je otok u sjevernom dijelu smirnjanskog zaljeva. Otok Samos leži jugozapadno od Efeza. Pavao je dozvao efeške svećenike u Milet, jonski grad na ušću rijeke Meandra. Prije toga nam Luka ništa ne kaže da li ih je Pavao ondje postavio. U svom govoru Pavao nema pred očima svoj prvi dolazak u Efez (18 19) nego drugi. Pavao ne hvali sama sebe kao što se na prvi pogled čini, cf lk 22 26. Svoje suze spominje apostol i u gal 4 2o, fil 3 18, 2 kor 2 1. Židovske zasjede spominju se u 19 9, 2o 3, 21 27, 1 kor 15 32 i 1 sol 3 3 sl. Prema r 22 Pavao je bio po Duhu Svetom prisiljen da ide u Jeruzalem. To bijaše naime volja Božja.

Glede r 25 u kojem se kaže da efeški svećenici neće više vidjeti Pavla, isporedi 1 sol 2 17, kol 2 1. Apostol je postavio efeške svećenike na osnovu proročkih izjava, i zaredio ih rukopoloženjem, cf 13 2, 14 23, 1 tim 1 18, 2 tim 1 6. Božja Crkva je čitava Crkva,cf iv lo 11, tit 2 14. Krist se ovdje naziva Bogom. Glede "grabežljivih vukova" vidi mt 7 15, iv lo 12; takvi vuci bijahu judaizanti koje apostol pobija u poslanicama ef, kol i fil, i protiv kojih se bori i apostol Ivan u 1 iv. I iz efeške sredine ustadoše neki ljudi protiv Pavla. To su bili antinomistički libertinci i nikolaiti apostolskog doba, kao što su na pr. bili Himenej, Filet

i dr; cf 2 tim 2 17, 3 1 sl, apk 2 6 sl. Prema r 34 Pavao vjerojatno pokazuje svoje ruke slušaocima vidi 1 sol 2 9, 2 sol 3 8, 1 kor 9 4. Kristova rečenica"blaženije je davati nego primati" ne nalazi se u evanđeljima nego je uzeta iz najstarije predaje. Spada dakle među t.zv. agrafa.

Pavlov govor u Miletu različno se tumači, naročito sa protestantske strane. Neki se tuže da nema jasne dispozicije, ali taj prigovor nije opravdan, jer je tema govora dobro razrađena i raspoređena. Govor ima, dakako, posve personalan značaj i prilagođen je situaciji efeške crkve.

Iz prve poslanice Klementove Korinćanima vidimo da su u drugoj polovini prvoga vijeka crkvene zajednice imale svoje biskupe i svećenike, postavljene od apostola. Klement smatra zločinom ako ih se skida s vlasti dok vrše svoju službu ponizno, mirno i nesebično. Svećenički kolegih sa biskupom na čelu spominje se i u fil 1 1 i 1 sol 5 12, premda sama terminologija "biskup", "prezbiter", još nije posve ustaljena nego fluktuira: gdjekada je "prezbiter" isto što i "biskup" i obratno.

Pavao se vraća u Jeruzalem 21 1-16

1 Pošto se od njih otkinusmo i otplovismo ravnim putem
dođosmo u Kos, drugi dan u Rodos, a odanle u Pataru. 2 Nađosmo lađu koja je polazila u Feniciju: uđosmo u nju i otplovismo.
3 Kad nam se pokazao Cipar, ostavili smo ga nalijevo; zaplovismo prema Siriji i dođosmo u Tir. Ondje je trebalo da se lađa istovati. 4 Potražili smo učenike i ostali ondje sedam dana. Oni su prosvijetljeni Duhom Svetim opominjali Pavla neka ne ide u Jeruzalem.

5 Kad su dani prošli, izađosmo i krenusmo na put, a otpratiše nas svi učenici sa ženama i sa djecom do iza grada. 6 Na obali kleknuvši pomolismo se i oprostili jedni s drugima, a zatim uđosmo u lađu dok se oni vratiše kući.

7 Svršili smo plovidbu i došli od Tira u Ptolemaidu; pozdravismo ondje braću i jedan dan ostadosmo kod njih. 8 Sjutradan smo otputovali i došli u Cezareju. Uđosmo u kuću Filipa evanđeliste koji bijaše jedan od sedmorice đakona i ostadosmo kod njega. 9 Filip je imao četiri kćeri, djevice obdarene proročkim duhom.

10 Kako smo ondje boravili više dana, dođe iz Judeje jedan prorok po imenu Agab. 11 Taj pristupi k nama, uzme Pavlov pojas, sveže sebi noge i ruke i reče: Ovo kaže Duh Sveti:ovako će vezati jeruzalemski Židovi čovjeka čiji je ovo pojas i predat će ga u ruke pogana. 12 Kad smo to čuli, molili smo Pavla mi i oni koji su bili iz onog mjesta neka ne ide u Jeruzalem. Ali Pavao reče: Što činite? Zašto plačete i kidate moje srce? Ja sam pripravan za ime Gospodina Isusa ne samo biti vezan nego i umrijeti u Jeruzalemu. 14 Kad ga nismo mogli nagovoriti, umirismo se riječima: neka bude Božja volja.

15 Poslije tih dana spremili smo se i pošli gore u Jeru-
zalem. 16 S nama pođoše i neki učenici iz Cezareje i odvedoše
nas nekome Mnazonu iz Cipra koji je bio stari učenik da budemo
njegovi gosti.

Pavao kod apostola Jakova 21 17-26

17 Kad dođosmo u Jeruzalem, braća nas radosno primiše.

18 Sjutradan otide Pavao s nama k Jakovu gdje se sabraše
svi starješine. 19 Pavao ih pozdravi i stane im redom pripo-
vijedati što je Bog učinio među poganima po njegovoj službi.
2o Kad su oni to čuli, počnu slaviti Boga i rekoše mu: Vidiš,
brate, koliko tisuća Židova ima koji su vjernici i ujedno rev-
nuju za Mojsijev zakon. 21 Međutim, za tebe su čuli da ti Ži-
dove koji su među poganima učiš da se odmetnu od Mojsija, i
tvrdiš da im ne treba obrezivati svoje djece niti držati ži-
dovske običaje. 22 Što treba dakle činiti? Svakako će se na-
rod skupiti jer će čuti da si došao. 23 Učini dakle ovo što
ti kažemo: u nas su četiri čovjeka koji se zavjetovaše. 24 Uz-
mi ih k sebi, očisti se s njima i plati za njih da (opet) mo-
gu (sebi) ošišati glave. Tako će svi doznati da o onome što
su čuli za tebe nema ni govora, nego da i sam živiš po zakonu
Mojsijevu i da ga držiš. 25 A za pogane koji su povjerovali
mi smo u pismu zapovjedili da se čuvaju idolskih žrtava, krvi,
udavljenoga i bludnosti.

26 Tada Pavao uzme ljude k sebi, očisti se s njima i sju-
tradan pođe u hram i najavi svršetak zavjetnih dana da se
(pravovremeno) prinese žrtva za svakoga od njih.

Pavao uhvaćen od rimskih vojnika 21 27-4o

27 Kad nastupi sedmi dan, vidješe Pavla u hramu azijski
Židovi, pobuniše narod i digoše ruke na nj. 28 Vikali su: Iz-
raelci, u pomoć! Ovo je čovjek koji svuda uči protiv naroda,
Mojsijeva zakona i ovoga hrama; i pogane je uveo u hram i os-
kvrnuo ovo sveto mjesto. 29 Vidješe naime s njime u gradu Tro-
fima iz Efeza, i pomisliše da ga je Pavao uveo u hram. 3o Uz-
bunio se sav grad i narod se strčao. Uhvatiše Pavla i stadoše
ga vući napolje iz hrama. I odmah se zatvoriše vrata.

31 Kad su htjeli da ga ubiju, dođe glas zapovjedniku če-
te da se pobunio sav Jeruzalem. 32 On odmah skupi vojnike i
satnike i dotrča dolje k njima. Čim opaziše zapovjednika i voj-
nike, prestadoše tući Pavla. 33 Zapovjednik pristupi, uhvati
Pavla i zapovjedi da ga okuju u dvostruke lance. Zatim ga je
ispitivao tko je i šta je učinio. 34 (Međutim), jedni su iz
naroda vikali jedno a drugi drugo, i kako radi buke nije mogao
ništa sigurno da sazna, zapovjedi da ga odvedu u vojarnu.

35 Kad dođe (Pavao) do stuba, morali su ga vojnici nositi
radi sile naroda; 36 za njim je, naime, išlo veliko mnoštvo
vičući:dolje s njime!

37 Kad je Pavao imao biti doveden u vojarnu, reče zapovjedniku: Smijem li ti nešto reći? On odgovori: Zar ti razumiješ grčki? 38 Nisi li ti onaj Egipćanin koji je prije nekoliko dana digao bunu i izveo u pustinju četiri tisuće ljudi?
39 Pavao mu reče: Ja sam Židov iz Tarza, građanin znamenitoga grada u Ciliciji. Molim te, dopusti mi da progovorim narodu.

4o Kad on to dopusti, stupi Pavao na stube, rukom mahne prema narodu, i kad je nastala velika tišina, reče hebrejskim jezikom ovaj govor:

Tumač 21,1-17 Kos, egejski otok, leži južno od otoka Patmosa. Rod je jedan od sporadskih otoka u Egejskom moru. Patara je luka u maloazijskoj pokrajini Liciji.

Učenici iz Tira vratiše se svojim kućama, a Pavao i njegovi pratioci otidoše još istoga dana brodom u Ptolemaidu (Akko). R 7-8 smije se i tako shvatiti, da su putnici došli brodom u Ptolemaidu a drugi dan pješke otišli u Cezareju.

Đakon ili evanđelista Filip dao je putnicima stan u Cezareji, cf 18 12. 35. 4o, ef 4 11. Njegove su kćerke imale dar proroštva, 11 27, rim 12 7, 1 kor 14 24. Djevojke su mogle imati oko 2o-3o godina, dok je njihov otac bio star oko 50 godina. Nisu istovetne sa kćerkama apostola Filipa u Hieraopolisu koje nam spominje Euzebije. Njihov stan mogao se vidjeti još u doba Jeronimovo.

Agab je poput starozavjetnih proroka izvršio simboličku radnju, izai 13 1 sl., 2o 2-4, jer 13 sl, 27 2, ezek 4 1 i t.d. Ne kaže se doduše u 21 17 da je apostol bio vezan, ali se proroštvo ispunilo već time što je bio uhvaćen. Auktori se ne slažu u tome kako je dugo putovao apostol iz Filipa odnosno Troade u Jeruzalem. Isto tako ne znamo da li je apostol doista stigao u Jeruzalem na blagdan sjenica g. 58 (2o 16).

Djevičanski stalež je stara Crkva veoma cijenila, cf 1 kor 7 25 sl; i dar proroštva nije bio rijedak u apostolsko doba. Ako se Papija rodio oko g.6o, mogao je poznavati apostola Filipa i njegove kćerke koje su živjele u Hierapolisu pošto je Filip, prema pre-daji, umro oko g.8o.

Tumač 21, 18-26 Pavlova služba u r 19 nije kolekta što se spominje u rim 15 31. Pavao je zaista mogao gledati tisuće židovskih obraćenika koji dođoše na blagdan sjenica u Jeruzalem.

Apostolu je bilo svjetovano da preuzme patronat odnosno troškove za četvoricu muževa, koji htjedoše izvršiti nazirejski zavjet, cf num 6. Pavao je imao platiti hramske troškove, t.j. nakon dovršenog zavjeta preuzeo je brigu za žrtvu, a i sam se Bogu posvetio postom i levitskim čišćenjem po židovskim

propisima. Kad se žrtva prinijela za svakoga pojedinog nazireja i njihova kosa bacila u peć, mogao je svatko vidjeti da Pavao vrši i poštuje židovske propise. Pavao je mogao to učiniti premda je znao da ga Mojsijev zakon više ne veže, jer je htio da izbjegne sablazni pred Židovima i da ih lakše predobije za kršćanstvo, 16 3, 1 kor 9 2o.22. Judeokršćani su mogli uvidjeti da Pavao nema mržnje na Mojsijev zakon. Što je ipak nastala buna, krivi bijahu fanatični nekršteni Židovi.

Drugi dan poslije sastanka s Jakobom otide Pavao u hram i najavi kod svećenika koji su pazili na nazirejske žrtve svršetak nazirejskog zavjeta četvorice muževa. Nakon toga prinosile su se žrtve za svakoga pojedinog, i Pavao je ostao tako dugo u hramu dok nisu bili ispunjeni svi žrtveni propisi.

Tumač 21, 27-4o — Trofim bijaše etnikokršćanin iz Efeza. Petoga dana, otkako je Pavao vršio svoje sedmodnevno čišćenje u hramu, uhvatiše ga Židovi iz Efeza, koji su tada bili došli kao hodočasnici u Jeruzalem i prepoznali Pavla. U tvrđavi Antoniji nalazila se rimska kohorta sa vojničkim tribunom na čelu. Ta je tvrđava bila dvostrukim stepenicama spojena s predvorjem hrama.

Neki Egipćanin koji je nedavno odveo 4ooo ljudi (tzv.sikarija, boraca sa zavinutim noževima) u pustinju i htio da zauzme Jeruzalem bio je poražen od prokuratora Feliksa, ali je ipak sretno umakao.

Pavao se poslužio u svom govoru aramejskim jezikom. Htio je pokazati da je zaista pravovjerni Židov. Zato ga je narod slušao.

Pavlov govor 22 1-3o

1 Braćo i oci, čujte što ću vam sada kazati u moju obranu. 2 Kad su čuli da im govori hebrejskim jezikom, nastade još veća tišina.

3 Tada reče: Ja sam Židov, rođen u Tarzu u Ciliciji. Odgojen sam u ovome gradu kod Gamalijelovih nogu i točno sam poučen u otačkom zakonu, revnitelj sam za Boga kao što ste vi svi (još) i danas. 4 Zato sam ovu kršćansku nauku progonio do smrti. Vezao sam muževe i žene i predavao ih u tamnice. 5 To mi mogu posvjedočiti veliki svećenik i čitavo veliko vijeće. Od njih primih i preporučna pisma na braću u Damasku, kamo pođoh da (kršćane) koji su ondje svezane dovedem u Jeruzalem da budu kažnjeni.

6 Kako sam išao i približio se Damasku, ujedamput, oko podneva, obasja me velika svjetlost s neba. Pao sam na zemlju i čuo glas koji mi reče: Savle, Savle, zašto me progoniš?
7 Ja odgovorih: tko si ti, Gospodine? On mi reče: Ja sam Isus

Nazarećanin koga ti progoniš. 9 Oni koji su išli sa mnom, vi-
dješe, doduše, svjetlo, ali ne razabraše glasa onoga koji mi
je govorio. lo Rekoh: Što da činim,Gospodine? Gospodin mi re-
če: Ustani i idi u Damask, ondje će ti se kazati sve što ti
valja činiti. 11 Pošto obnevidjeh od sjaja one svjetlosti,pri-
hvatiše me za ruku pratioci i tako dođoh u Damask.

12 Neki čovjek Ananija koji se vjerno držao zakona i za
koga su dobro svjedočili svi Židovi što su ondje stanovali,
13 dođe k meni i reče: Savle brate, progledaj! U taj čas po-
gledah na nj. 14 On (mi) reče: Bog otaca naših izabrao je te-
be da spoznaš Božju volju, da vidiš Pravednika (Krista) i da
čuješ glas iz njegovih usta. 15 Treba da mu budeš svjedok pred
svim ljudima za ono što si vidio i čuo. 16 I sada što oklije-
vaš? Ustani, pokrsti se i operi se od svojih grijeha prizvav-
ši njegovo ime.

17 Kad sam se vratio u Jeruzalem i molio se u hramu, za-
nesoh se 18 i vidjeh ga gdje mi kaže: Hajde brzo izađi iz Je-
ruzalema, jer neće primiti tvoga svjedočanstva za mene. 19 Ja
rekoh: Gospodine oni znadu da sam zatvarao u tamnice i tukao
po zbornicama tvoje vjernike. 2o Kad se prolijevala krv Stje-
pana tvoga svjedoka, bio sam i ja ondje, odobravao sam to i
čuvao haljine onih koji su ga ubijali. 21 Reče mi: Idi jer
hoću da te pošaljem daleko među pogane.

22 Do ove su ga riječi slušali; ali tada podigoše svoj
glas vičući: Ukloni sa zemlje takvoga jer ne smije da živi.

23 Dok su oni tako vikali, skidali svoje haljine i bacali
prah u zrak, 24 naloži zapovjednik da ga odvedu u vojarnu i da
ga bičuju i (potom) ispitaju; htio je naime doznati zašto su
tako vikali na nj. 25 Kad ga privezaše da ga bičuju, reče Pa-
vao stotniku koji je stajao kraj njega: smijete li vi bičevati
rimskog građanina a da nije osuđen? 26 Kad je stotnik to čuo,
pristupi k zapovjedniku i reče mu: Što hoćeš da činiš? Ovaj je
čovjek rimski građanin. 27 Zapovjednik dođe i reče Pavlu: Kaži
mi jesi li rimski građanin? Odgovori mu: Da. 28 Tada će zapo-
vjednik: Ja sam za skupe novce kupio to građanstvo. Pavao reče:
A ja sam se u njemu i rodio.

29 Odmah zatim odstupiše od njega oni koji su ga imali
ispitivati. Zapovjednik se (i zato) uplašio kad je doznao da
je Pavao rimski građanin jer ga je dao vezati. 3o Sjutradan
htjede zapovjednik doznati potpunu istinu zašto Židovi tuže
Pavla; zato ga pusti iz okova i zapovjedi da dođu veliki sve-
ćenici i čitavo veliko vijeće. Potom dovede Pavla i postavi ga
pred njih.

Tumač 22,1-3o

Izrazom "braća i oci" obuhvaćeni su nesamo ljudi iz naroda nego i članovi sinedrija kao i pismoznanci, cf 7 2. Helenisti su možda slabije znali aramejski, a neki vjerojatno nisu ništa razumjeli, ali su ipak veoma simpatično primili Pavlov postupak. Za r 4 i 5 vidi 8 3 i 26 1o. R 8 odgovara r 9 5. Glede r 9 isporedi 9 7. Nema protuslovlja među oba retka. R 1o = 9 6; r 11 = 9 8. Ovdje se navodi razlog Pavlove sljepoće, naime, prejako vrhunaravno svjetlo. U r 12 ističe se kod Ananije da je bio čovjek koji se vjerno držao zakona (pobožan prema zakonu) čega ne nalazimo u 9 1o. R 16 ima ovaj smisao: daj se krstiti i time ćeš postići oproštenje grijeha. Zazivanje imena Isusova bijaše od prvoga početka običajno kod krštenja, cf iv 1 12.

U r 17-21 prikazuje Pavao svojim slušaocima kako je postao vjesnik evanđelja kod pogana. Kad govori o svome povratku, ne misli na svoje drugo putovanje u Jeruzalem kad je predavao kolektu g.45-46, (cf 11 3o, 12 25), nego na svoje prvo putovanje u Jeruzalem nakon svoga obraćenja g.36 (9 26, gal 1 18). Da je tome tako, vidi se iz konteksta jer neposredno prije toga pripovijeda Pavao o svom obraćenju. Kad bijaše jednom u zanosu, zapovjedi mu Gospodin da napusti Jeruzalem, jer tamošnji Židovi ionako neće prihvatiti njegova svjedočanstva. U 9 26b navodi, doduše, Luka drugi razlog Pavlova odlaska, jer kaže da je prijetila opasnost da bude Pavao ubijen; zato ga braća iz opreznosti poslaše iz Jeruzalema. Međutim, ova dva razloga se međusobno ne isključuju. Kad Gospodin kaže Pavlu da će ga poslati k poganima, nije to izvršio odmah nego tek oko g. 46, kad se Pavao sa Barnabom zaputio na Cipar i u Malu Aziju. Ipak, Pavlova djelatnost u Siriji i Ciliciji (iza g.36) bijaše priprava za ovu misiju među poganima, cf gal 1 21.

Bacanje odijela u zrak kao i prašine mjesto kamenja, bijaše simbolički znak težnje da se Pavla ubije. Tribun je dao odvesti Pavla u vojarnu da dozna što je na stvari; nije razumio Pavlova govora, i mislio je da će vjerojatno biti posrijedi neki zločin.

Rimsko pravo moglo se steći za novac. Tribun Lizija dobio je to pravo za vlade cara Klaudija; zato se i zove Klaudije Lizija. Julijski zakon glede javnog nasilja strogo je kažnjavao svakog poglavara koji bi rimskog građanina dao šibati ili ga javno zatvoriti (in publica vincula duci jusserit).

Ovaj Pavlov govor u 22 1-21 mnogo napadaju protivnici, osobito u vezi sa 9 1-2o. Ali baš te sitne razlike između oba izvještaja o Pavlovu obraćenju i događajima iza toga dokazuju da Luka nije taj govor izmislio, nego ga je brižno zabilježio i u kraćem izvatku iznio onako kako je bio izrečen. Stvarnih razlika koje se ne bi dale lijepo uskladiti, u ovim izvještajima nema.

Pavao pred velikim vijećem 23 1-11

1 Pavao upre oči u veliko vijeće i progovori ovako: Dra-
ga braćo! Sve do ovoga dana služio sam Bogu posve dobrom sa-
vjesti. Tada 2 veliki svećenik Ananija zapovjedi onima što
su stajali kraj njega da udare Pavla po ustima. 3 Pavao mu
reče: Udarit će tebe Bog, obijeljeni zide! Ti sjediš da mi
sudiš po zakonu, a protiv zakona zapovijedaš da me biju. 4 O-
ni što su stajali kraj njega rekoše Pavlu: Zar velikog sveće-
nika Božjega grdiš? 5 Pavao odgovori: Nisam znao, braćo, da
je veliki svećenik, jer je pisano: ne grdi glavara svoga naro-
da!

6 Pavao je znao da jedan dio vijeća čine saduceji, a drugi
dio farizeji. Zato glasno poviče: Braćo, ja sam farizej, sin
farizeja, i suđen sam zato jer se nadam uskrsnuću od mrtvih.
7 Kad to reče, nastade prepirka među farizejima i saducejima
i vijeće se razdijeli. 8 Saduceji naime govore da nema uskrs-
nuća, ni anđela ni duha, a farizeji priznaju sve ovo.

9 Nastade velika vika: neki književnici od farizejske
sljedbe ustadoše i počeše se prepirati govoreći: Nikakva zla
ne nalazimo na ovome čovjeku. Možda mu je zaista govorio duh
ili anđeo?

10 Kad je nastala velika svađa, zapovjednik se uplaši
da Pavla ne raskinu. Zato zapovjedi da dođu vojnici i da ga
otmu između njih i odvedu u vojarnu. 11 Onu noć javi mu se
Gospodin i reče mu: Budi hrabar! Kao što si svjedočio za me-
ne u Jeruzalemu, tako ti valja svjedočiti i u Rimu.

Urota protiv Pavla 23 12-22

12 Kad nasta dan, urotiše se Židovi i zakleše se da ne-
će jesti ni piti dok ne ubiju Pavla. 13 A bilo ih je više od
četrdeset koji se ovako zakleše. 14 Ovi pristupe k velikim
svećenicima i starješinama i reknu (im): Sveto se zaklesmo da
nećemo ništa okusiti dok ne ubijemo Pavla. 15 Vi poručite sa
velikim vijećem zapovjedniku da ga dovede k vama kao da biste
htjeli točnije ispitati njegovu stvar; a mi smo spremni da ga
ubijemo prije negoli se on približi.

16 Sin Pavlove sestre doznao je (međutim) za zasjedu. On
otide u vojarnu i javi Pavlu. 17 Tada Pavao dozove k sebi jed-
noga od stotnika i reče: Ovoga mladića odvedi k zapovjedniku
jer ima nešto da mu javi. 18 Stotnik ga odvede k zapovjedniku
i reče mu: Sužanj Pavao dozvao me i zamolio da dovedem k tebi
ovoga mladića koji ima nešto da ti kaže. 19 Zapovjednik ga
primi za ruku, odvede nasamo i upita: Što imaš da mi javiš?
20 On reče: Židovi se dogovoriše da te zamole da sjutra dove-
deš Pavla u veliko vijeće kao da bi oni htjeli njegovu stvar
točnije ispitati. 21 Ali ti ih nemoj slušati jer Pavla čeka
u zasjedi više od četrdeset njihovih ljudi koji se zakleše da
neće jesti ni piti dok ga ne ubiju. Spremni su i samo čekaju
tvoje obećanje.

22 Zapovjednik otpusti mladića s riječima: Nikome ne kaži da si mi ovo javio.

Pavao odveden u Cezareju 23 23-35

23 Zapovjednik potom dozove dvojicu stotnika i reče: Pripravite za treću uru u noći dvjesta vojnika da idu do Cezareje, zatim sedamdeset konjanika i dvjesta strijelaca;
24 priredite konje za Pavla da ga tako živa i zdrava dopratite do namjesnika Feliksa.
25 Napiše i pismo ovoga sadržaja:
26 Klaudije Lizija pozdravlja svijetloga Feliksa namjesnika!
27 Ovoga čovjeka uhvatiše Židovi i htjedoše da ga ubiju; ali ja nadođoh s vojnicima i oteh ga pošto sam doznao da je rimski građanin.
28 Htjedoh saznati uzrok za koji ga krive i dovedoh ga u njihovo veliko vijeće.
29 Našao sam da ga tuže za neka pitanja njihova zakona i da nema na njemu nikakve krivnje koja bi zasluživala smrt ili okove.
3o Kad mi javiše da se protiv njega sprema zasjeda, odmah ga poslah k tebi i zapovjedih tužiteljima da ga tuže pred tobom. Zdravo!

31 Vojnici, prema zapovijedi, odvedoše Pavla po noći u Antipatridu.
32 Sjutradan ostaviše konjanike da idu s njime dalje, dok su se oni vratili u vojarnu.
33 Kad dođoše u Cezareju, predadoše pismo namjesniku i izvedoše Pavla pred njega.
34 Kad je (namjesnik) pročitao pismo, upita iz koje je pokrajine; doznavši da je iz Cilicije,
35 reče: ispitat ću te kad dođu tvoji tužitelji. I zapovjedi da ga čuvaju u Herodovoj palači.

Tumač 23, 1 - 11 Pavao je oštro upro oči u sinedrij jer je po Duhu Svetom bio neustrašiv. O čestitom svom vladanju govori apostol češće u svojim poslanicama, 1 kor 4 3 sl, 2 kor 1 12, 2 tim 1 3 i t.d. On je, doduše, nekoć progonio Crkvu, ali je to činio u dobroj vjeri misleći da Bogu službu čini. Veliki svećenik Ananija bio je sin Nebedeja i čovjek pohlepan i okrutan kako nam ga opisuje Josip Flavije. Pavlova riječ da će Bog udariti velikog svećenika, t.j. da će biti ubijen, ispunila se na početku židovsko-rimskog rata. Pavao je nazvao velikog svećenika "pobijeljenim zidom", t.j. licemjerom, cf mt 23 27. Pavao se ispričava sa eks 22 28. On je naime, smatrao Ananiju običnim članom sinedrija.

Josip Flavije spominje tri stranke među Židovima: farizeje, saduceje i esene; arapski pisci spominju nam mjesto esena asideje. Međutim, u doba Ivana Hirkana stopile su se te tri stranke u dvije religiozno-političke: saduceje i farizeje. Ove su se međusobno pobijale, ali kad su im interesi bili zajednički, znale su se složiti. Tako na pr. u procesu protiv Krista, i kasnije g.58. u procesu protiv Pavla. Glede r 11 vidi 19 21 i rim 1 lo sl.

Tumač 23, 12-35 Tribunu je donio vijest Pavlov nećak, no pitanje je da li je on bio kršćanin. Rimski građanin čuvao se u tzv. kućnom zatvoru (custodia libera ili militaris).

Sa dvojicom odabranih stotnika ili centuriona imali su se skupiti teško i lako naoružani vojnici navečer oko 9 sati.

Prokurator Feliks bio je brat Neronova ljubimca Palasa, koji je bio loš karakter kako nas izvješćuju Tacit, Svetonije i Flavije. Pismo je bilo izvorno pisano možda latinski. Ne znamo je li to pismo sa ostalim procesualnim spisima stiglo u Rim i ondje ga Luka našao, ili je za vrijeme svoga boravka u Cezareji Luka na bilo koji način doznao točan tekst pisma. Uvod je svakako tipično grčki.

Antipatridu sagradio je Herod Veliki u čast svoga oca Antipatra, i to na onom mjestu gdje je stajalo selo Kafarsaba, danas Kefr-Saba. Taj je grad udaljen od Jeruzalema 63 km, a leži na cesti prema Cezareji od koje je udaljen 39 km. U tekstu se ne kaže da su vojnici doista stigli u Antipatridu još iste noći.

Pavao pred Feliksom 24 1-27

1 Poslije pet dana siđe veliki svećenik Ananija s nekoliko starješina i s nekim odvjetnikom Tertulom i oni iznesu pred namjesnika tužbu protiv Pavla.

2 Kad ga dozvaše, počne ga Tertul tužiti govoreći: Pod tvojom upravom, svijetli Felikse, živimo u velikom miru, i tvojom brižljivošću mnogo se toga popravilo u ovom narodu;
3 to vazda i svuda priznajemo s velikom zahvalnošću. 4 Da ti dalje ne dosađujem, molim te da nas ukratko saslušaš sa svom dobrohotnošću. 5 Našosmo da je ovaj čovjek kuga: diže bunu protiv Židova po svem svijetu i kolovođa je nazarejske sljedbe. 6 Pače je kušao da oskvrne hram (i) mi ga uhvatismo i htjedosmo da mu sudimo po našem zakonu. 7 Međutim, nadošao je zapovjednik Lizija i oteo ga silom iz naših ruku 8 i zapovjedio da njegovi tužioci dođu k tebi; od njega možeš i sam ako ga ispitaš doznati sve ovo za što ga mi tužimo. 9 Ostali Židovi potvrdiše također da je sve ovo tako.

10 Tada namjesnik namignu Pavlu da govori, i on reče: Pošto znadem da si već mnogo godina sudac ovome narodu, punim pouzdanjem ću se braniti. 11 Lako možeš doznati da nema više od dvanaest dana kako uzađoh u Jeruzalem da obavim svoju pobožnost. 12 Ne nađoše me ni u hramu da bilo s kime raspravljam ili da bunim narod; ni po zbornicama ni u gradu, 13 a ne mogu ni dokazati za što me sada tuže. 14 Ovo ti priznajem da po nauci koju ovi nazivaju sljedbom tako služim Bogu naših otaca da sve vjerujem što je pisano u (Mojsijevu) zakonu i prorocima, 15 i imam nadu u Boga da će pravedni i nepravedni

uskrsnuti, što i ovi sami očekuju. 16 Zato se trudim da svagda imam čistu savjest pred Bogom i pred ljudima. 17 Poslije više godina dođoh u Jeruzalem da donesem milostinju svome narodu i da prikažem žrtve. 18 Tom zgodom nađoše me gdje sam vršio zavjet u hramu, bez strke naroda i bez buke. 19 Bili su tu i neki Židovi iz Azije koji bi također trebali da dođu pred tebe i da tuže ako imaju što protiv mene. 2o No i ovi sami neka kažu kakvu krivnju nađoše na meni kada sam stajao pred velikim vijećem, 21 osim one jedne riječi koju doviknuh stojeći među njima: danas vi sudite mene radi uskrsnuća mrtvih.

22 Feliks na to odgodi njihovu parnicu pošto je točno poznavao ovu nauku i reče: Kad dođe zapovjednik Lizija, riješit ću vašu stvar. 23 Tada zapovjedi stotniku da ga čuva u lakom zatvoru i da nikome od njegovih ne brani da ga poslužuju.

24 Poslije nekoliko dana dođe Feliks sa svojom ženom Druzilom koja je bila Židovka i dozva Pavla. Slušao ga je o vjeri u Isusa Krista. 25 Ali kad je Pavao počeo raspravljati o pravdi i čistoći i o budućem sudu, uplaši se Feliks i reče: Zasada idi; kad budem (opet) imao vremena, pozvat ću te. 26 Uz to se nadao da će mu Pavao dati novaca; zato ga je češće dozivao i s njime se razgovarao.

27 Kad se navršiše dvije godine, izmijeni Feliksa Porcije Fest. Feliks htjede da ugodi Židovima i (zato) ostavi Pavla u tamnici.

Tumač 24,1-27 Feliks je energičnom intervencijom učinio kraj razbojstvima u zemlji i onemogućio mnoge varalice. Time je zemlji donio olakšanje. O tome nas izvješćuje naročito Josip Flavije. Inače je znao Feliks biti okrutan i vladao je dosta samovoljno. Nije, dakle, zaslužio hvalu koju mu je dao Tertul.

Pavao ne iznosi pred namjesnika razlike između židovstva i kršćanstva. Vjera u uskrsnuće mrtvih bila je svojima i Židova. Apostol u r 15 vjerojatno ima pred očima dan 12 2, 2 mak 7 14. Na nauku saduceja se ovdje ne obazire. U r 17 brani se Pavao da nije oskvrnuo hram; to dokazuje njegovo posljednje putovanje u Jeruzalem, kojom je zgodom donio milodare za jeruzalemske kršćane i prikazao žrtve u hramu. Tužitelji ne pomišljaju ovdje na Pavlovo putovanje što se spominje u 18 22, a koje je Pavao poduzeo već pred 4 godine.

Feliks je dobro poznavao odnos između kršćanstva i židovstva. Odmah je vidio da je Pavlova obrana stvarna dok su napadaji njegovih tužitelja bili posve općenite naravi.

Pavao je bio prema r 23 u lakom zatvoru jer su njegovi suradnici Luka i Aristarh imali u svako doba pristup k njemu.

Druzila bijaše treća kćerka kralja Agripe I.(umro 44) i sestra Agripe II. Bila se udala najprije za Aziza, kralja od

Emese. Posredstvom nekoga vrača Simona Ciprанina udala se kasnije za Feliksa. Prema jednoj recenziji dap (beta) htjela je vidjeti Pavla i čuti nešto o Kristu. Jamačno je već prije čula nešto o kršćanstvu, pa je bila znatiželjna i na Pavlovu riječ, cf lk 23 8.

Feliks se nadao da će dobiti novaca od Pavla, ako ga pusti iz zatvora. Čuo je naime nešto o milodarima za jeruzalemsku crkvenu zajednicu, vidio je i Pavlov upliv na vjernike, pa je pomislio da ni on neće ostati praznih ruku. Ali se prevario. Da steče naklonost Židova, ostavi Pavla u zatvoru; no i tu se prevario jer ga Židovi odmah poslije njegova odlaska optuže kod cara Nerona. U prije pomenutoj recenziji dap (beta) kaže se da je Pavao zbog Druzil morao ostati u zatvoru. Ta ga je žena vjerojatno zamrzila zbog otvorena govora.

Tertul je bio jamačno rimski odvjetnik kakvih je bilo posvuda u rimskom carstvu (orator forensis ili causidicus publicus). Kod rimskih advokata često nalazimo ovo ime Tertul; no, to ipak ne dokazuje da je i ovaj Tertul Rimljanin jer su u ono doba Grci i Rimljani nosili rimska imena. Na osnovu r 3 i 5 drže neki da je Tertul bio Židov.

Pavao pred Festom 25 1-12

1 Kad je Fest došao u pokrajinu, otide nakon tri dana iz
Cezareje u Jeruzalem. 2 Veliki svećenici i židovski prvaci po-
digoše tužbu protiv Pavla. 3 Molili su ga da im učini tobože
uslugu da ga pošalje u Jeruzalem; a (zapravo) su spremali za-
sjedu da ga na putu ubiju. 4 Fest odgovori da Pavao ostaje u
tamnici u Cezareji, a on da će naskoro otići. 5 Koji su dakle
mjerodavni mešu vama, reče on, neka siđu sa mnom pa ako je
čovjek nešto kriv, neka ga tuže.

6 Pošto je ostao među njima ne više od osam ili deset da-
na vrati se u Cezareju. Sjutradan sjede na sudačku stolicu i
zapovjedi da dovedu Pavla. 7 Kad Pavao dođe, okružiše ga Ži-
dovi koji su došli iz Jeruzalema; iznosili su protiv njega
mnoge i teške tužbe koje nisu mogli dokazati.

8 Pavao se branio: Ništa nisam skrivio ni protiv židov-
skog zakona, ni protiv hrama ni protiv cara. 9 Fest je ipak
htio da ugodi Židovima i zato upita Pavla: Hoćeš li da ideš
gore u Jeruzalem da ti ondje preda mnom sude o tim stvarima?
10 Pavao odgovori: Ja potpadam pod carski sud i ondje treba
da mi se sudi. Ništa nisam skrivio Židovima što ti dobro znaš.
11 Kad bih nešto skrivio ili učinio što zaslužuje smrt, ne bih
mario umrijeti. Ali ako ništa ne stoji od onoga za što me ovi
tuže, nitko me ne može predati njima. Prizivam na cara. 12 Ta-
da se Fest posavjetuje sa svojim savjetnicima i reče: Na cara
si prizvao, k caru ćeš ići.

Dolazak kralja Agripe i Berenike 25 13-27

13 Pošto je prošlo nekoliko dana, dođe kralj Agripa sa
(svojom sestrom) Berenikom u Cezareju da pozdrave Festa.
14 Kad su boravili ondje više dana, pripovjedi Fest kralju
za Pavla: Feliks je ostavio u tamnici jednog čovjeka. 15 Kad
sam bio u Jeruzalemu, optužiše ga veliki svećenici i židovske
starješine i zatražiše da ga osudim. Ja im odgovorih da u Rimljana nije običaj da se nekoga osudi prije nego se optuženi suoči s tužiteljima i ne dobije priliku da se brani od onoga
za što je okrivljen. 17 Kad se dakle oni ovdje sastaše, odmah sam
sjutradan sjeo na sudačku stolicu i zapovjedio da dovedu čovjeka. 18 Međutim, tužioci koji su stajali oko njega nisu iznijeli nikakve krivnje za (kakvo) zlodjelo što sam ja (i) naslućivao; 19 samo su se prepirali s njime o nekim pitanjima
svoje vjere i o nekom Isusu koji je umro, a Pavao tvrdi da
živi. 2o Pošto nisam ništa razumio od te prepirke predložih
(mu) bi li htio poći u Jeruzalem da mu se ondje sudi za ovo.
21 Ali kad je Pavao prizvao na cara i zatražio da se ovdje
čuva za August-ovu odluku, zapovjedio sam da ga čuvaju dok
ga ne pošaljem k caru. 22 Tada Agripa reče Festu: Volio bih
čuti toga čovjeka. On odgovori: Sjutra ćeš ga čuti.

23 Sjutradan dođoše Agripa i Berenika s velikim sjajem.
Uđoše u dvoranu za primanje sa zapovjednicima i najuglednijim gradskim muževima. Na Festovu zapovijed dovedoše Pavla. 24 Tada Fest reče: Kralju Agripa i vi svi što ste ovdje prisutni!
Tu je čovjek, zbog kojega je navalilo na mene mnoštvo Židova u Jeruzalemu i ovdje. Vikali su da ne smije dulje da živi. 25 Ja
(međutim) razabrah da nije ništa učinio što bi zasluživalo smrt. Ali pošto je on prizvao na Augusta, odlučih da ga pošaljem. 26 Samo ne znam što da pišem za njega svome gospodaru.
Zato ga dovedoh pred vas, a osobito pred tebe, kralju Agripa, da znam pošto bude ispitan što ću napisati. 27 Čini mi se, naime, besmisleno da pošaljem sužnja, a ne javim za što ga tuže.

Tumač 25,1-27 O Festu nam govori Josip Flavije. Formalnu tužbu protiv Pavla podnio je veliki svećenik Izmael.
Židovski prvaci su narodni starješine, cf 23 14 i 25 15. Oni su željeli Pavlov proces prenijeti u Jeruzalem, jer su se nadali da će putem narodnog fanatizma iznuditi osudu kao u Kristovu procesu. No čini se da su osim toga još više bili skloni da ubiju Pavla iz zasjede.

Židovski prvaci iznosili su mnoge tužbe protiv Pavla koje Luka ne nabraja obzirom na 21 28 i 24 5. Prema r 18 naslućivao je Fest kod Pavla zločin protiv rimske državne vlasti. Toga dakako nije bilo, cf 17 7. Neki shvaćaju redak drukčije.

Kao rimski građanin mogao je Pavao prizvati na cara. To

su činili kasnije i kršćani u Bitiniji. O tom nam pripovijeda Plinije. Fest je imao uza se i vijeće koje se sastojalo od asesora (prisjednika) da ga pomaže u pravnim stvarima.

Herod Agripa II. bio je rimski vazalni knez. Sin je Heroda Agripe I. i praunuk Heroda Velikoga. Car Klaudije postavio ga je za tetrarha Pereje i Itureje i dao mu naslov kralja i pravo da nadzire hram i imenuje velike svećenike. Car Neron dade mu još veće područje vlasti. Ovaj Agripa umro je tek u doba cara Trajana g.lol. Njegova sestra Berenika nije bila na osobito dobrom glasu.

U Cezareji je bilo smješteno 5 kohorta sa svojim tribunima i časnicima. Na sjednicu dođoše i prvi činovnici gradske uprave u Cezareji; prema tekstu beta dođoše i deputacije iz provincijskih gradova.

Prokurator je izveo Pavla pred kralja da ugodi njegovoj taštini. Zato je razvio sjaj i dozvao u dvoranu sve visoke oficire svoga garnizona.

Pavao govori pred Festom i Agripom 26,1-32

1 Tada reče Agripa Pavlu: Dopušta ti se da govoriš za sebe.

Nato Pavao ispruži ruku i stade se braniti: 2 Sretnim se
smatram, kralju Agripa, što se danas mogu pred tobom braniti
za sve za što me Židovi tuže; 3 ponajviše zato što ti poznaš
sve židovske običaje i prepirke. Zato te molim da me strpljivo
saslušaš.

4 Kako sam živio od mladosti i otpočetka u svome narodu u
Jeruzalemu, to znaju svi Židovi. 5 Poznaju me već otprije, samo
ako hoće posvjedočiti da sam kao farizej živio po najstrožoj
sljedbi naše vjere. 6 Sada stojim pred sudom zbog nade u obećanje
koje Bog dade našim ocima. 7 Dvanaest naših plemena služi
Bogu dan i noć u nadi da će postići ovo obećanje. Zbog ove nade,
kralju, tuže me Židovi.

8 Zar vi smatrate nevjerojatnim da Bog oživljava mrtve?
9 I ja sam nekoć mislio da mi se valja boriti protiv imena Isusa
Nazarećanina. lo To sam i činio u Jeruzalemu: mnoge sam od
svetih zatvarao u tamnice pošto sam dobio ovlaštenje od velikih
svećenika, i odobravao sam kad bi ih ubijali. 11 Kažnjavao sam
ih često po zbornicama i silio da grde svoju vjeru; bjesnio sam
prekomjerno i progonio ih sve do vanjskih gradova.

12 Kad sam u tom poslu putovao u Damask s punomoći i zapovijeđu
velikih svećenika 13 vidjeh na putu opodne s neba svjetlo,
veće od sunčanog sjaja koje obasja mene i moje pratioce. Kad svi
popadosmo na zemlju, čuo sam glas na hebrejskom jeziku: Savle,
Savle, zašto me progoniš? teško ti je boriti se protiv žalca.
15 Ja rekoh: Tko si ti, Gospodine? Gospodin reče: Ja sam Isus
kojega ti progoniš. 16 Digni se i stani na svoje noge; zato sam
ti se javio da te postavim za slugu i svjedoka ovome što si vi -

dio i onome što ću ti još objaviti. 17 Izbavit ću te od naroda i od pogana kojima te šaljem; 18 treba da im otvoriš oči da se od tame obrate k svjetlosti i od sotonske vlasti k Bogu; da po vjeri u mene zadobiju oproštenje grijeha i baštinu među svetima.

19 Zato, kralju Agripa, nisam bio neposlušan nebeskom viđenju, 2o nego sam propovijedao najprije onima u Damasku i u Jeruzalemu, a zatim po svoj židovskoj zemlji kao i poganima da čine pokoru i da se obrate Bogu vršenjem dostojnih djela pokore. 21 Židovi me zbog toga uhvatiše u hramu i htjedoše da me ubiju, 22 ali s pomoći Božjom ostadoh živ do ovoga dana i svjedočim pred malima i velikima za Krista; ne govorim ništa drugo osim što navijestiše Mojsije i proroci, 23 da će naime Krist trpjeti, da će prvi od mrtvih uskrsnuti i da će propovijedati svjetlo (evanđelja našem) narodu i poganima.

24 Dok se Pavao ovako branio, poviče Fest jakim glasom: Luduješ Pavle, mnogo učenje dovelo te do ludosti. 25 Pavao odgovori: Ne ludujem, svijetli Feste, nego govorim istinite i trijezne riječi. 26 Za sve ovo zna kralj kojemu otvoreno govorim; ne vjerujem da bi mu išta od ovoga bilo nepoznato; ništa se naime od toga nije događalo (negdje) u kutu.

27 Vjeruješ li, kralju Agripa, prorocima? Znam da vjeruješ. 28 Tada će Agripa Pavlu: Na lak način hoćeš da me nagovoriš da budem kršćanin. 29 Pavao odvrati: Želio bih pred Bogom da bi bili nesamo ti nego i svi koji me danas slušaju takvi kao što sam ja, osim ovih okova, pa stajalo me to malo ili mnogo truda.

3o Tada ustanu kralj, namjesnik, Berenika i koji su bili s njima. 31 Na odlasku govorili su jedan drugome: Ovaj čovjek nije ništa učinio što bi zasluživalo smrt ili okove. 32 Agripa reče Festu: Ovaj čovjek mogao bi biti pušten da nije prizvao na cara.

Tumač 26,1-32 Ovaj govor može se u neku ruku shvatiti kao govor ad captandam benevolentiam, ali on nije prazno laskanje. Koliko znamo iz povijesti, Agripa je bio darovit i dobro informiran čovjek. Odlično je poznavao prilike rimskog carstva. U djetinjstvu se mnogo zanimao za Božju objavu i vjerske uredbe svoga naroda. Berenika je kriva što je kasnije izgubio religiozni osjećaj.

Najveća nada Pavlova bijaše vjera u uskrsnuće mrtvih, 23 6, 24 15. Na osnovu toga Židovi ne bi mogli podići tužbu protiv Pavla jer i stari zavjet izrično priznaje uskrsnuće mrtvih, 1 kralj 17,2 kralj 4 18 itd. Sa r 8 prelazi Pavao na novi odlomak, i u r 9-18 dokazuje odakle mu vjera i apostolat.

Sinedrij je vršio kriminalno pravo i poslije g.6 posl.Kr., kada se dozvolom prokuratora odnosno njegova zamjenika u Jeruzalemu konstituirao kao sud kako je to bilo i u Kristovu pro-

esu. Nekoć je i Pavao sudjelovao u takvim sudovima, ne doduše kao član velikog vijeća nego većma kao svjedok koji je davao smjernice osudama i sudjelovao kod njihovih izvršenja. Takav je bio slučaj sa đakonom Stjepanom. Pavao je govorio pred Festom i Agripom tako da ovi nisu trebali sumnjati u zakonitost židovskih osuda koje su bile uperene protiv kršćana.

Damask nije bio jedini grad u kojem je Pavao tražio Kristove sljedbenike. Izraz u r 14 "teško ti je praćati se protiv ostana" je poslovica uzeta iz pastirskog života, i njezine paralele nalazimo kod Eshila i Euripida.

R 17 i 18 je sumarni prikaz onoga što čitamo u 9 14 sl. Što se tiče Pavlova propovijedanja u Judeji treba stvar shvatiti ovako: apostol je propovijedao g.36 u Jeruzalemu, i to tako da je to djelovalo na čitavu zemlju 9 26 sl. Uostalom, apostol ne kaže da ovo propovijedanje što ga ovdje spominje u r 2o, isključivo pada u doba njegova prvog posjeta u Jeruzalemu g.36. On vjerojatno ima pred očima čitavo vrijeme od g. 36-5o. Smijemo također pomišljati na Pavlovo putovanje u Jeruzalem radi predaje kolekte u g.45-46, dap 11 29 sl, 12 25, zatim njegovo putovanje na apostolski sabor, pa možda donekle i na njegovo treće i četvrto putovanje u Jeruzalem, cf dap 18 2o, 21 15, rim 15 19.

Prema r 23, Krist ustaje kao prvenac od mrtvih, koji donosi poganima i Židovima svjetlo istine, kol 1 18, 1 kor 15 2o, dap 13 47, izai 49 6.

U govoru pred Agripom opažamo neke male razlike obzirom na izvještaj o Pavlovu obraćenju u dap 9 i 22. Za usklašivanje tih razlika valja paziti na Pavlovu nakanu pred Agripom. On naime želi kralju pokazati da se obratio na kršćanstvo pod izravnim Božjim utjecajem, i da se nije time ogriješio protiv židovstva. Njegov apostolat i misija potječe od uskrsloga Krista. Vršenjem svoga apostolata on ispunjava volju Božju, a za to ne bi ga smjeli Židovi tužiti. Luka je bio prisutan u dvorani cezarejskog pretorija. Zato je njegov prikaz upravo majstorski sastavljen. Pavla vidimo onakva kakav nam se očituje u svojim poslanicama.

R 28 shvaćaju neki ovako: s malo truda ili s neznatnim sredstvima želiš me uvjeriti i načiniti kršćaninom; no to ti neće tako lako uspjeti. Agripa se dakle ne izražava o vrijednosti kršćanstva, ali prekida daljnje Pavlovo dokazivanje.

Pavao putuje od Cezareje do Krese 27 1-26

1 Kad je bilo određeno da otplovimo u Italiju, predadoše Pavla i neke druge sužnje stotniku po imenu Juliju od careve čete. 2 Uđosmo u adramitijsku lađu koja je trebala da plovi u azijska mjesta. Otisnuli smo se. S nama bijaše Aristarh, Macedonac iz Soluna.

3 Drugi dan dođosmo u Sidon. Julije je blago postupao s Pavlom i dopustio mu da ide k prijateljima i da se oni brinu

za njega.

4 Kad smo se odanle odvezli, plovili smo ispod Cipra jer su vjetrovi bili protivni. 5 Preplovismo cilicijsku i pamfilijsku pučinu i dođosmo u likijsku Miru. 6 Ondje stotnik nađe aleksandrijsku lađu koja je plovila u Italiju i zapovjedi nam da uđemo u nju. 7 Kad smo mnogo dana polagano plovili i jedva došli prema Knidu jer nam vjetar nije dao naprijed, doplovismo pod Kretu kod Salmone. 8 Mučno ploveći uz obalu dođosmo na mjesto zvano "Dobra pristaništa"; blizu bijaše grad Laseja.

9 Prošlo je već mnogo vremena i plovidba je postala opasna jer je post već prošao. lo Zato ih je Pavao opominjao: Ljudi, vidim da će se plovidba nastaviti s mnogo nepogode i štete ne samo za tovar i lađu nego i za naš život.

11 Ali, stotnik je više vjerovao kormilaru i gospodaru lađe negoli Pavlovim riječima.

12 Budući da luka nije bila zgodna za zimovanje, većina je svjetovala da odanle otplove ne bi li kako mogli doći do kretske luke Feniks koja je zaštićena prema jugozapadu i sjeverozapadu; ondje bi prezimili.

13 Kad je dunuo južni vjetar, mislili su da su postigli što su namjeravali; zato podigoše sidra i plovili su duž Krete. 14 Ali, doskora udari na Kretu buran vjetar zvan sjeveroistočnjak. 15 Pograbi lađu koja se nije mogla protiviti vjetru, a mi smo se predali valovima koji nas počeše nositi. 16 Prolazeći kraj nekog otočića zvanog Kauda jedva smo mogli sačuvati čamac (za spasavanje). 17 Mornari ga izvukoše, zatim upotrebiše pomagala (to jest brodska užeta) i povezaše lađu; bojali su se da ih bura ne zanese u Sirtu i zato spustiše (brodarske sprave to jest) jedra i tako su plovili dalje.

18 Jaka bura bacala nas je amo-tamo; zato mornari sjutradan počeše izbacivati tovare. 19 Treći dan svojim rukama izbaciše i brodsku opremu.

2o Kad se ni sunce ni zvijezde ne pokazaše kroz mnogo dana, a jaka je bura i dalje bjesnila, propade (nam) sva nada da ćemo se spasiti. 21 Svi bijahu već dugo bez hrane. Tada Pavao stade među njih i reče: Ljudi, trebalo je slušati mene i ne odlaziti od Krete; tada ne biste pretrpjeli ovu nepogodu i štetu. 22 Opominjem vas sada: ohrabrite se jer nijedan ljudski život neće propasti, osim lađe. 23 Ove naime noći pristupio je k meni anđeo Boga kojemu pripadam i kojemu služim, 24 i reče mi: ne boj se, Pavle! Valja ti doći pred cara; evo Bog ti je darovao sve ove koji plove s tobom. 25 Zato, ljudi, budite dobre volje, a ja vjerujem Bogu da će tako biti kao što mi je rečeno. 26 Svakako treba da naiđemo na nekakav otok.

Brodolom 27 27-44

27 Kad je bila četrnaesta noć kako nas je bura bacala po Adriji, naslutiše mornari oko pola noći da je kopno blizu. 28 Baciše olovnicu i nađoše dubinu od dvadeset hvati; poslije kratke stanke ponovno su mjerili i pronašli petnaest hvati. 29 Bojali su se da ne udarimo negdje na grebene; zato baciše sa krme četiri sidra; željno su čekali da svane dan.

30 Kad su mornari htjeli da pobjegnu iz lađe i kad spustiše čamac u more pod izlikom da hoće tobože s krme spustiti sidra, 31 reče Pavao stotniku i vojnicima: Ako ovi ne ostanu u lađi, vi se ne možete spasiti. 32 Tada vojnici presjekoše užeta na čamcu i pustiše ga da otplovi.

33 Kad je počelo svitati, Pavao opomene ljude da jedu te reče: Danas je četrnaesti dan kako tjeskobno čekate i živite (gotovo) bez hrane i ništa ne okusiste. 34 Molim vas, okrijepite se hranom jer je to za vaše spasenje; nijednome od vas neće pasti ni vlas s glave. 35 Pošto ovo reče uze hljeb, zahvali Bogu pred svima, prelomi i stade jesti. 36 Tada se svi ohrabriše i također počeše jesti. 37 A bijaše u lađi svega dvjesta sedamdeset i šest duša.

38 Pošto su se nasitili, olakšaše lađu izbacivši pšenicu u more. 39 Kad svane dan, nisu prepoznali zemlju, ali opaze nekakav zaliv s obalom i odluče - ako bude moguće - da onamo zatjeraju lađu. 40 Odvezaše sidra i spustiše ih u more; odvezaše užeta na krmama, raširiše prednja jedra prema vjetru i zaploviše prema obali.

41 Kad udariše na jedan greben, nasukala se lađa: prednji je dio nasjeo i ostao nepomičan, a krma se gotovo lomila od silnih valova. 42 Vojnici su htjeli da poubijaju sužnje da ne bi koji isplivao i utekao. 43 Ali stotnik to ne dopusti da tako spasi Pavla. Zapovjedi da oni koji znaju plivati prvi poskaču u vodu i tako izađu na kopno; 44 ostale otpremi što na daskama a što opet na kojem drugom komadu od lađe. Tako su svi izašli živi na kopno.

Tumač 27, 1-44 Luka se dobrovoljno otputio s Pavlom na put. Adramitij je obalni grad i luka u Miziji. Kao što u Cezareji tako je i na brodu bio Pavao kao u nekom kućnom zatvoru (custodia militaris). Ako je dakle htio ići u grad, pratio bi ga vojnik.

Mornari jedva nekako dođoše u blizinu primorskog grada Knida u Maloj Aziji. Nisu mogli uploviti u luku zbog protivnog vjetra; nisu dakle mogli održati zapadni pravac koji bi ih sjeverno od Krete doveo u Italiju. Morali su ploviti prema jugu, oploviti istočno gorje otoka Krete, t.zv. Salmonu i ploviti dalje uz obalu.

Tzv. "Dobra pristaništa" (Kaloi Limenes) blizu grada Laseje na južnoj obali Krete nalaze se dvije milje istočno od rta Matale; tu je lađa stajala dugo vremena i nije bilo nade da bi prije zime mogli stići u Italiju. Bio je nekako početak mjeseca listopada. Židovski post na veliki "dan pomirenja", lev 16 29 sl. obdržavao se lo.tišrija, i od toga vremena počela je plovidba biti opasnom.

Luka Feniks, danas Lutro, zaštićena je prema jugozapadu i sjeverozapadu sa bregovima. To je bila dvostruka luka: jedan njezin bazen bio je zaštićen prema jugu, a drugi prema sjeverozapadu.

Kad su putnici prešli kraj rta Matale i kušali ploviti u sjeverozapadnom pravcu, obori se na njih sa kretskih gora sjeveroistočnjak, koji je dosegao orkansku snagu. Lađa je bespomoćno lutala na morskoj pučini. Srećom se našla južno od Krete mirnija voda u blizini otoka Kaude, danas Gozzo. Tu se mornari domogoše čamca za spasavanje i povukoše ga užetima gore na lašu da ga sačuvaju od razbijanja. Samu lađu podvezaše jakim užetima, lancima i kukama. Bojali su se da ne nalete na veliku afričku Sirtu, morski prud u blizini Cirenaike, i zato spustiše jedra.

Slijedećega dana baciše putnici u more krevete, kuhinjsko posuđe, stolove i svoj vlastiti prtljag.

Adrija je more između Malte, Italije i Krete, dakle Jadransko i Jonsko more zajedno. Taj naziv "Adrija" nalazimo i kod Strabona u istom smislu, a Ptolomej kaže da je Kreta oplakivana sa zapadne strane Jadranskim morem. Jedan hvat je nešto manje od 2 metra (1,85).

Kad se putnici nasitiše, baciše u more tovar pšenice koji se brodom prevozio u trgovačke svrhe.

Carska kohorta nalazila se u Rimu, i zapovjednik Julije nije bio Festov časnik. Njegova kohorta bila je samo prolazno poslana u Cezareju.

Glede r 35 neki drže da je Pavao pred prisutnima izvršio euharistijsku žrtvu. Do toga zaključka dolaze neki auktori ispoređujući ovaj redak sa 2 42. 46, 2o 7.11, lk 22 19, 24 3o. Pavao je u tom slučaju spojio agapu sa euharistijom. Već je Tertulijan taj redak tako shvatio. Noviji tumači većinom to poriču.

Izvještaj o čitavom pomorskom putu od Cezareje do Malte odnosno du Puteola smatraju i protestantski autori kao skroz vjerodostojan. Očito se vidi da je Luka sam sve ovo proživio što je napisao. U ovom putopisu nalazimo mnoštvo tehničkih pomorskih izraza i Luka se vješto njima služi. Čitavo je ovo poglavlje majstorsko djelo i može se u svakom pogledu takmičiti sa klasičnim pomorskim putopisima.

Pavao na Malti 28 1-1o

1 Kad se tako izbavismo doznali smo da se otok zove Me-
lita. 2 Barbari se prema nama poniješe vrlo srdačno. Naložili
su vatru i sve nas zbog kiše koja je navalila i zbog zime uko-
načili.

3 Kad je Pavao skupio svežanj granja i bacio u vatru,iza-
đe uslijed vrućine zmija i ugrize ga za ruku. 4 Kad barbari
vidješe zmiju gdje visi na njegovoj ruci, reknu jedan drugome:
Sigurno je taj čovjek ubojica; umakao je doduše moru, ali mu
pravda ne da da živi. 5 Međutim, Pavao strese zmiju u vatru i
ne stiže ga nikakvo zlo. 6 Barbari su čekali: ili će oteći i-
li će odmah mrtav pasti. Kad su dugo čekali i vidjeli da mu se
ne događa nikakvo zlo, promijeniše svoje mišljenje i rekoše:
ovo je bog.

7 U onoj okolini bijaše imanje poglavara otoka koji se
zvao Publije. On nas primi i ljubezno pogosti kroz tri dana.
8 Publijev otac bolovao je od groznice i srdobolje. Pavao uđe
k njemu, pomoli se, stavi na nj ruke i ozdravi ga. 9 Poslije
toga dolazili su i drugi bolesnici s otoka i izliječili se.
1o Barbari nam iskazaše veliko štovanje i dadoše nam na put
sve što nam je trebalo.

Pavao putuje od Malte do Rima 28 11-15

11 Poslije tri mjeseca otplovismo na aleksandrijskoj la-
đi koja je prezimila na otoku i imala kao znak Dioskure. 12 Kad
se dovezosmo u Sirakuzu, ostadosmo ondje tri dana. Ploveći o-
danle duž obale došli smo u Regij. 13 Kada je dan zatim dunuo
južnjak, dođosmo drugi dan u Puteole. 14 Ondje nađosmo braću.
Oni nas zamoliše da ostanemo kod njih sedam dana. Tako dođo-
smo u Rim. 15 Kad su braća čula o nama, dođoše nam ususret do
Apijeva Foruma i do "Triju svratišta" (Tres Tabernae). Kad ih
je Pavao vidio, ohrabri se i zahvali Bogu.

Pavao u Rimu 28 16-31

16 Kad dođosmo u Rim, bijaše Pavlu dopušteno da živi za-
sebno u svom stanu zajedno s vojnikom koji ga je čuvao.

17 Poslije tri dana sazove on židovske prvake i kad se
skupiše, reče im: Braćo, premda nisam ništa učinio protiv na-
roda ni protiv otačkih običaja, ipak me u Jeruzalemu poglava-
ri predadoše kao sužnja u ruke Rimljanima. 18 Ovi povedoše
protiv mene istragu i htjedoše da me puste jer nije bilo na
meni nikakve krivnje, koja bi zasluživala smrt. 19 Jer su se,
međutim, Židovi tome usprotivili, bio sam prisiljen da prizo-
vem na cara, ali ne kao da bih htio da tužim svoj narod. 2o Za-
to vas zamolih da dođete da vas vidim i da vam progovorim;
jer sam zbog nade Izraelove okovan ovim lancem.

21 Oni mu odgovore: Mi ne primismo nikakva pisma za tebe
iz Judeje niti je tko od braće došao da javi i da kaže nešto
zla za tebe. 22 Ipak želimo od tebe čuti šta misliš; jer nam
je poznato za ovu sljedbu da joj se svuda protive.

23 U određeni dan dođe k njemu još više Židova u stan.
Pavao im je razlagao i tumačio o kraljevstvu Božjem i uvjera-
vao ih za Isusa na osnovu Mojsijeva zakona i proroka od jutra
do kasne večeri. 24 Neki su povjerovali njegovu razlaganju,a
drugi nisu. 25 Kako su bili među sobom nesložni, počnu se ra-
zilaziti. Tada im Pavao reče još ovu riječ: Dobro je kazao
Duh Sveti vašim ocima po proroku Izaiji: 26 idi k ovome naro-
du i reci: slušat ćete, ali nećete razumjeti; gledat ćete,a-
li nećete vidjeti. 27 Otvrdnulo je srce ovoga naroda i svojim
ušima teško čuju; zatvoriše svoje oči da njima ne vide, da u-
šima ne čuju, srcem ne razumiju i da se ne obrate da ih ne iz-
liječim. 28 Znajte, dakle, da je ovo Božje spasenje poslano
poganima i oni će poslušati.

29Kad Pavao to reče, otidoše Židovi žestoko se prepiru-
ći među sobom. 30 A on ostade pune dvije godine u svom najm-
ljenom stanu i primao je sve koji su k njemu dolazili. 31 Na-
viještao je kraljevstvo Božje i učio sa svom slobodom i bez
zapreke o Gospodinu Isusu Kristu.

Tumač 28, 1-31 Melita je otok Malta, a ne Mljet na dalmatinskoj obali u venecijanskom zaljevu. To se vidi osobito odatle što daljnje putovanje vodi u Puteolu; osim toga apokrifna "Djela Petrova i Pavlova" zovu taj otok Gaudomelita, a Gaudos ili Gaulos (Gozzo) je mali otok kraj Malte. Povrh toga postoji i lokalna tradicija na Malti o Pavlovu dolasku, te se na sjeverozapadnoj obali otoka jedan zaton naziva Pavlovim imenom.

Luka naziva stanovnike "barbarima"; time se ističe njihovo negrčko podrijetlo i negrčki jezik, a ne niski stepen njihove kulture. Publijev naslov protos prvak je tehnički ispravan. Guverner Malte bio je legat sicilskog prokonzula i nosio je naslov protos Melitaion odnosno Melitensium primus omnium. To nam dokazuju natpisi iz tadašnjega doba. Publije je vjerojatno primio kršćansku vjeru pošto mu je ozdravio otac. Mnogi to zaključuju na osnovu toga što ga Luka spominje samo po prezimenu, po kojem su ga vjerojatno poznavali rimski kršćani.

Malta bijaše fenička kolonija i dugo je vremena pripadala Kartagi. Tek početkom drugoga punskog rata osvoji je rimski konzul Tiberije Sempronije Longo. Odonda pripada Malta sa otokom Gaulosom provinciji Siciliji. Imala je zasebnog prokuratora koji je bio podložan sicilskom prokonzulu.

Sa izrazom "barbari",ne tvrdi Luka da se na Malti govo-

rilo samo punski (fenički) nego su punski govorili ljudi s kojima se Pavao sastao. Sigurno je da je u ono doba uz grčki bio na otoku i punski kao živi jezik.

Nakon tromjesečnog boravka na Malti ukrcaše se putnici u aleksandrijsku lađu koja je prevozila žito. Lađa je imala kao brodski znak Dioskure t.j. Kastora i Poluksa, naslikane ili urezane na prednjem dijelu lađe kao bogove zaštitnike.

Luka je vjerojatno propovijedao u Sirakuzi glavnom gradu Sicilije odnosno u tamošnjoj židovskoj sinagogi, ali o tome Luka ne govori. Regij je današnji Reggio u Kalabriji. Apijev Forum je udaljen od Rima 65 km, a Tri svratišta (Tres Tabernae) 47 km. Oba se mjesta nalaze na cesti Rim-Napulj (via Apii).

U Puteolima (danas Pozzuoli) pohodio je Pavao tamošnju crkvu. Odanle nastaviše putnici svoj put po Apijskoj cesti i kroz Porta Capena uđoše u Rim. Tu je zapovjednik Julije predao Pavla sa ostalim sužnjima carskom zastupniku u stvarima kriminalne pravde, t.zv. pretorskom prefektu Afraniju Buru koji nije istovetan sa t.zv. princeps peregrinorum. Međutim je Pavao dobio od prefekta carske garde dozvolu da živi u svom privatnom stanu, i to zajedno s jednim vojnikom. To je opet bila tzv. custodia militaris (laki kućni zatvor). Ovdje svršava Luka svoj izvještaj o Pavlu. Daljnju sudbinu apostola doznajemo dijelom iz pastoralnih poslanica, a dijelom iz predaje najstarijih sv.otaca, na pr.Klementa Rimskoga i dr.

****

Napomena.

U ovom kazalu imena nalaze se samo važnija novozavjetna biblijska lica. Isto tako Stvarno kazalo sadrži samo važnije biblijske pojmove. Kazalo perikopa kao i historijski podaci ograničeni su također samo na najpotrebnije.

KAZALO IMENA

HEROD Veliki, židovski kralj u doba Kristova rođenja, mt 2 1, lk 1 5; Herod Antipa, njegov sin, četverovlasnik u doba Kristove javne djelatnosti, mt 14 1, mk 6 16 sl, 8 15, lk 3 1, 8 3, 9 7, 13 31, 23 7 sl, dap 4 27, lo 1; Herod Agripa I, sin Aristobulov, umro je g. 44. posl.Kr., dap 12 1 sl; Herod Agripa II sin Agripe I, umro oko g. loo posl.Kr., dap 25 13 sl, 26 1 sl.

ISUS KRIST, jedinorođeni Sin Božji, iv 1 14.18, 3 16.18, 1 iv 4 9; Kristova jednakost s Bogom: iv lo 33, fil 2 6; Krist kao Riječ Božja: iv 1 1.14, 1 iv 1 1, apk 19 13; Kristova božanska djela: stvaranje i uzdržavanje svijeta iv 1 3, kol 1 16.17, hebr 1 1-3.lo; uskrisivanje mrtvih i suđenje svijeta mt 25 31 sl, iv 5 21.22. 25-29, 2 kor 5 lo; Kristova božanska svojstva: svemogućnost iv lo 28; sveznanje iv 21 17, 1 kor 4 5; vječnost iv 1 1, 8 5, 17 5, hebr 13 8, 1 iv 1 1; Kristova božanska čast iv 5 23; Zazivanje Krista u molitvi: lk 24 52, dap 7 58, 9 14, 1 kor 1 2, rim lo 12. 13, fil 2 9-11, hebr 1 6, apk 5 8-9, 11 12; Kristova božanska imena iv 5 2o, hebr 1 9; Kristovo rođenje: mt 1 22 sl, lk 2 1 sl; prikazanje u hramu: lk 2 22 sl; bijeg u Egipat mt 2 13 sl; boravak u Nazaretu mt 2 23, lk 2 51; boravak u hramu lk 2 41; Kristovo krštenje mt 3 13 sl, mk 1 9 sl, lk 3 21 sl; Kristovo preobraženje mt 17 1 sl, mk 9 1 sl, lk 9 23 sl; Kristova muka i smrt: agonija u Getsemaniju mt 26 26 sl, mk 11 32 sl, lk 22 4o sl; Kristovo uapšenje mt 26 45 sl, lk 22 47 sl, iv 18 2 sl; Krist pred velikim svećenicima mt 26 37 sl, mk 14 53 sl, iv 18 12 sl; Krist pred Pilatom lk 23 2 sl, iv 18 28 sl; Kristovo bičevanje mt 27 26, mk 15 15; Kristovo krunjenje trnovom krunom mt 27 27, mk 15 16; Kristovo raspinjanje mt 27 34, mk 15 23, lk 24 33, iv 19 18; Kristovih sedam riječi na križu lk 23 34, lk 23 43, iv 19 26, mt 27 46,iv 19 28, iv 19 3o, lk 23 46 (u svakom ovom tekstu nalazi se po jedna Kristova izjava na križu); Kristova smrt na križu mt 27 5o sl, mk 15 37 sl, lk 23 45 sl, iv 19 3o; Kristovo uskrsnuće mt 28 1 sl, mk 16 2 sl, lk 24 1 sl, iv 2o 1 sl, 1 kor 15 1 sl; Kristovo uzašašće na nebo mk 16 19, lk 24 5o-51, dap 1 4 sl.

IVAN Krstitelj mt 3 1 sl, mk 1 4 sl, lk 3 1 sl, iv 1 19 sl; Ivanovo svjedočanstvo za Isusa lk 3 15 sl, iv 1 26 sl, 3 25 sl; Ivanova smrt mt 14 1 sl, mk 6 14 sl, lk 9 7 sl.

Ivan apostol mt lo 2, mk 1 19, 5 37, 9 2.37, 14 33, lk 9 28, iv 19 26 sl, 2o 2, 21 2o, dap 4 1 sl, 8 14 sl, gal 2 9.

STVARNO KAZALO

LJUBAV: ljubav bližnjega, mt 5 39 sl, 7 12, 19 19, 22 39, 25 23, mk 12 28 sl, lk lo 27, iv 13 34, 15 12, 17, rim 12 9, 13 8 sl, 15 1 sl, 1 kor 13 1 sl, 14 1, 2 kor 6 6, gal 6 2, ef 4 15, 1 sol 4 9, hebr lo 24, 13 1, jak 2 8, 1 petr 1 22, 2 17, 4 8, 2 petr 1 7, 1 iv 3 14 sl, 4 7 sl.2o sl; ljubav prema Bogu (glavna zapovijed), vidi zapovijed (glavna); ljubav Boga prema nama, iv 3 16, 13 1, 14 9 sl, 17 23, rim 8 31, ef 2 4, 3 18, 1 iv 3 1 sl, 4 16; ljubav bratska, mt 6 14, 18 21, lk 17 3, iv 15 12, 1 kor 1r 1 sl, gal 4 2 sl, kol 3 12.14, 1 sol 4 9, hebr 13 1.16, jak 4 11, 1 petr 3 8, 2 petr 1 7; ljubav prema neprijatelju, mt 5 23,sl, 6 14 sl, 18 33, mk 11 25, lk 6 27, 23 34, rim 12 14, 17 sl, 1 kor 4 12, ef 4 26, 1 sol 5 15, 1 petr 3 9.

MAGNIFIKAT (veliča duša moja,Marijin kantik), lk 1 46 sl.

MILOSRĐE Božje mt 3 8, lk 1 5o, 6 35 sl, 15 1 sl, 11 sl, iv 3 17, 12 47, rim 2 4, sl, 2 kor 1 3, gal 6 7, 2 petr 3 9 sl.

MILOST: potreba djelatne milosti mt 11 27, 16 17, mk 14 38, lk 18 26, iv 6 44.64 sl, 15 5, rim 7 14, 1 kor 12 3, 15 lo, 2 kor 3 5, ef 2 8 sl, fil 4 13; sudjelovanje s milošću mt 25 27, 2 kor 6 1, fil 2 12 sl, hebr 13 9; posvetna milost, iv 3 6, rim 5 5, 8 1 sl, gal 5 5 sl, ef 4 24, tit 3 4, 2 petr 1 4.

MILOSTINJA mt 5 42, 16 42, 19 21, mk 9 4o, lk 3 11, 14 13, rim 12 13.2o, ef 4 28, jak 6 2.15 sl, 1 iv 3 17.

MIR lk 2 14, iv 14 27, 16 33, dap lo 36, rim 5 1, ef 2 14 sl, fil 4 7, kol 3 15, 2 sol 3 16.

MIROLJUBIVOST mt 5 9, 12 25, mk 9 49, rim 12 lo, 14 19, 1 kor 14 33, 2 kor 13 11, gal 5 26, ef 4 2 sl, fil 2 1 sl, 1 sol 5 13.

MLAKOST apk 2 4, 3 15 sl.

MOLITVA: dužnost molitve mk 13 33, lk 18 1, 21 36, fil 4 6, kol 4 2, 1 sol 3 9, 5 17, 1 tim 2 8, 1 petr 4 7; svojstva molitve mk 11 24, lk 11 9 sl, 16 23, 18 1 sl, 22 42, iv 15 7, 16 23, hebr 4 16, jak 1 5 sl, 1 iv 3 21, 5 14.

MRTVENJE mt 5 29-3o, lo 38, 16 24, lk 9 23-25, 14 33, iv 12 24, rim 6 12 sl, 8 12-14, 1 kor 9 24-27, 2 kor 4 lo-12, gal 5 16 sl, kol 2 23, 3 5.

MRŽNJA mt 5 43 sl, lo 22, 24 lo, lk 6 22, 14 26, iv 3 2o, 7 7, 15 18.23, 17 14, rim 12 9, 1 iv 2 9 sl, 3 13.15, 4 19.

NADA rim 4 25, 8 1, 1 kor 13 13, 2 kor 5 18 sl, lo 15, ef 1 18.

NAPAST: đavao kuša Isusa, mt 4 1 sl, mk 1 12 sl, lk 4 1 sl; napast koja dolazi na čovjeka, rim 5 3 sl, 2 kor 12 7 sl, 2 tim 2 5, jak 1 2 sl.12 sl, 1 petr 1 6, apk 3 21.

PREOBRAŽENJE Kristovo, mt 17 1-9, mk 9 2-13, lk 9 28-36, 2 petr 1 16-18.

PREZBITER (starješina) dap 5 22.41, 2o 17 sl, 21 18, tit 1 5 sl, 1 petr 5 1 sl; vidi starješina.

PRIČE ISUSOVE (parabole,prispodobe,poredbe i t.d.). Kristove poredbe o nebeskom kraljevstvu: priča o velikoj večeri lk 14 16-24; priča o radnicima u vinogradu mt 2o 1-16; priča o zaručniku i svatovima mt 9 15, mk 2 19-2o, lk 5 34-35; priča o nejednakoj braći mt 21 28-32; priča o svadbenoj gozbi mt 22 1-14; priča o odijelu i krpi i priča o starim i novim vinskim mješinama mt 9 16-17, mk 2 21-22, lk 5 36-39; poredba o mreži mt 13 47-5o; poredba o biseru mt 13 45-46; poredba o kraljevstvu Kristovu i kraljevstvu sotoninu mt 12 25-3o, mk 3 23-27, lk 11 21.22; priča o usjevu što raste mk 4 26-29; priča o sijaču mt 13 4-23,mk 4 3-2o, lk 8 4-15; priča o kvascu mt 13 33, lk 13 2o; poredba o blagu u polju mt 13 44; poredba o gorušičnom zrnu mt 13 31-32, mk 4 3o-32, lk 13 18-19; poredba o kukolju na njivi mt 13 24-3o. 36-43; poredba o vinogradu i vinogradarima mt 21 33-43, mk 12 1-11, lk 2o 9-18.

Priče o članovima nebeskog kraljevstva: poredba o zgradi na pećini odnosno na pijesku mt 7 24-27, lk 6 47-49; poredba o korisnom i beskorisnom drvetu mt 7 17-19, 12 33, lk 6 43-44; priča o nemilosrdnom sluzi mt 18 23-35; priča o neplodnoj smokvi lk 13 6-9; priča o gozbi i posljednjem mjestu lk 14 7-11; priča o mudrim i ludim djevicama mt 25 1-13; priča o djetetu koje moli kruha i o prijatelju koji moli kruha mt 7 9-11, lk 11 11-13, 11 5-8; priča o vjernom i budnom sluzi i upravitelju mt 24 45-51, lk 12 35-46; priča o sluzi koji vrši svoju dužnost lk 17 1-1o; poredba o svjetlu na svijećnjaku i gradu na gori mt 5 14-16, mk 4 21-22, lk 8 16-18; priča o bogatašu i prosjaku Lazaru lk 16 19-31; priča o ludom bogatašu lk 12 16-21; priča o farizeju i cariniku lk 18 9-14; priča o minama lk 19 11-27; priča o nepravednom sucu lk 18 1-8; poredba sa solju mt 5 13, mk 9 49-5o, lk 14 34-35; priča o milosrdnom Samaritancu lk 1o 25-37; priča o izgubljenoj ovci lk 15 3-7; priča o izgubljenom srebrniku lk 15 8-1o; priča o izgubljenom sinu lk 15 11-32; poredba o trunu i gredi mt 7 1-5, lk 6 41-42; priča o talentima mt 25 14-3o; poredba o zatvorenim vratima lk 13 23-3o; priča o gradnji tornja i vođenju rata lk 14 28-33; priča o nepravednom upravitelju lk 16 1-13.

Priče o vladaru nebeskog kraljevstva: poredba o dobrom pastiru i o "vratima" k ovcama iv 1o 1-18; poredba o pravome "čokotu" iv 15 1-11.

ZVANJE (poziv Božji, stalež) mt 2o 16, mk 6 7, dap 13 2, 16 lo, rim 1 1, 8 28, 1 kor 1 26, 7 2o, gal 1 1, ef 1 16-18, hebr 5 4, 9 15, 2 petr 1 lo.

ŽENE (kod službe Božje) 1 kor 11 5 sl, 14 34 sl, 1 tim 2 11 sl; ženski nakit 1 tim 2 9 sl, 1 petr 3 3 sl; žene u službi Crkve ili Krista lk 8 2-3, lo 41-42, dap 16 15, 21 9, rim 16 1 sl, 1 kor 9 5, fil 4 2-3, kol 3 18, 1 tim 5 3 sl, tit 2 3-5.

ŽENIDBA: svetost ženidbe 1 sol 4 3 sl, hebr 13 4; nerazrješivost ženidbe mt 5 32, 19 3 sl, mk lo 2 sl, lk 16 18, rim 7 2, 1 kor 7 8 sl; preljub mt 5 27 sl, lk 16 18, iv 8 1-11, rim 7 2 sl, ef 5 33, 1 sol 4 5; ženidbena rastava mt 5 31 sl, 19 2 sl, 1 kor 7 1. lo sl.25 sl.

ŽIVOT (vječni) mt 19 29, 2o 1, 25 34, iv lo 27, 17 2 sl, rim 2 7, 4 4, 6 23, 1 kor 3 8, tit 3 7, jak 1 12, 1 iv 1 2, 2 25, 5 11, apk 3 5.

POPIS LITURGIJSKIH POSLANICA I EVANĐELJA

NEDJELJE ADVENTA: prva (rim 13 11-14, lk 21 25-33); druga (rim 15 4-13, mt 11 2-1o); treća (fil 4 4-7, iv 1 19-28); četvrta (1 kor 4-5, lk 3 1-6).

KVATRI u adventu: srijeda (izaj 2 2-5, lk 1 26-38); petak (izaj 11 1-5, lk 1 39-47); subota (2 sol 2 1-8, lk 3 1-6). x

BADNJAK: rim 1 1-6, mt 1 18-21.

BOŽIĆ prva misa tit 2 11-15; druga misa tit 3 4-7, lk 2 15-2o; treća misa hebr 1 1-12, iv 1 1-14.

STJEPANJE dap 6 8-1o i 7 54-59, mt 23 34-39.

IVAN EVANĐELISTA crkv 15 1-6, iv 21 19-24.

NEVINA DJEČICA apk 14 1-5, mt 2 13-18.

NEDJELJA po Božiću gal 4 1-7, lk 2 33-4o.

NOVA GODINA (obrezanje Kristovo) tit 2 11-15, lk 2 21.

BLAGDAN IMENA ISUSOVA (nedjelja između Obrezanja i Bogojavljenja inače 2. siječnja, gal 4 1-7, mt 2 19-23.

VIGILIJA BOGOJAVLJENJA gal 4 1-7, mt 2 19-23.

BOGOJAVLJENJE izaj 6o 1-6, mt 2 1-12.

NEDJELJE PO BOGOJAVLJENJU: prva rim 12 1-5, lk 2 42-52; druga rim 12 6-16, iv 2 1-11; treća rim 12 16-21, mt 8 1-13; četvrta rim 13 8-1o, mt 8 23-27; peta kol 3 13-17, mt 13 24-3o; šesta 1 sol 1 2-1o, mt 13 31-35.

SEDAMDESETNICA 1 kor 9 24-1o 5, mt 2o 1-16.

ŠEZDESETNICA 2 kor 11 19-12.9, lk 8 4-15.

PEDESETNICA 1 kor 13 1-13, lk 18 31-43.

PEPELNICA (čista srijeda) joel 2 12-19, mt 6 16-21.

ČETVRTAK poslije Pepelnice izaj 38 1-6, mt 8 5-13.

PETAK poslije Pepelnice izaj 58 1-9, mt 5 43-6 4.

SUBOTA poslije Pepelnice izaj 58 9-14, mt 6 47-56.

PRVI KORIZMENI TJEDAN: nedjelja 2 kor 6 1-1o, mt 4 1-11; ponedjeljak ezek 34 11-16, mt 25 31-46; utorak izaj 55 6-11, mt 21 1o-17; srijeda 3 kralj 19 3-8, mt 12 38-5o; četvrtak ezek 18 1-9, mt 15 21-28; petak ezek 18 2o-28, iv 5 1-15; subota 1 sol 5 14-23, mt 17 1-9. (Kvatreni tjedan).

DRUGI KORIZMENI TJEDAN: nedjelja 1 sol 4 1-7, mt 17 1-9; ponedjeljak dan 9 15-19, iv 8 21-29; utorak 3 kralj 17 8-16, mt 23 1-12; srijeda ester 23 8-11 i 15-17, mt 2o 17-28; četvrtak jer 17 5-1o, lk 16 1931; petak 1 mojs 37 6-22, mt 21 33-46; subota 1 mojs 27 6-4o, lk 15 11-32.

---

x ostali su kvatri: u 1. korizmenom i 1. duhovskom tjednu; jesenji poslije 14. IX.

TREĆI KORIZMENI TJEDAN: nedjelja 2f 5 1-9, lk 11 14-28; ponedjeljak 4 kralj 5 1-15, lk 4 23-3o; utorak 4 kralj 4 1-7, mt 18 15-22; srijeda 2 mojs 2o 12-24, mt 15 1-2o; četvrtak jer 7 1-7, lk 4 38-44; petak 4 mojs 2o 1-3. 6-13, iv 4 5-42; subota dan 13 1-62, iv 8 1-11.

ČETVRTI KORIZMENI TJEDAN: nedjelja gal 4 22-31, iv 6 1-15; ponedjeljak 3 kralj 3 16-28, iv 2 13-25; utorak 2 mojs 32 7-14, iv 7 14-31; srijeda izaj 1 16-19, iv 9 1-38; četvrtak 4 kralj 4 25-38, lk 7 11-16; petak 3 kralj 17 17-24, iv 11 1-45; subota izaj 49 8-15, iv 8 12-2o.

PETI KORIZMENI TJEDAN: (tjedan muke): nedjelja (gluha) hebr 9 11-15, iv 8 46-59; ponedjeljak jona 3 1-1o, iv 7 32-39; utorak dan 14 27-42, iv 7 1-13; srijeda 3 mojs 19 1-2, iv 1o 22-38; četvrtak dan 3 25. 34-45, lk 7 36-5o; petak jer 17 13-18, iv 11 47-54; subota jer 18 18-23, iv 12 1o-36.

NEDJELJA CVJETNICA fil 2 5-11, mt 21 1-9 i mt 26-27.

VELIKI TJEDAN: ponedjeljak izaj 5o 5-1o, iv 12 1-9; utorak jer 11 18-2o, mk 14 1-15 46; srijeda izaj 62 11, 63 1-7, lk 22 1-23 53.

VELIKI ČETVRTAK 1 kor 11 2o-32, iv 13 1-15.

VELIKI PETAK iv 18 1-19 42.

VELIKA SUBOTA kol 3 1-4, mt 28 1-7.

USKRS 1 kor 5 7-8, mk 16 1-7.

USKRSNI PONEDJELJAK dap 1o 37-43, lk 24 13-35.

USKRSNI UTORAK dap 13 26-33, lk 24 36-47.

USKRSNI TJEDAN: srijeda dap 3 13-19, iv 21 1-14; četvrtak dap 8 26-4o, iv 2o 11-18; petak 1 petr 3 18-22, mt 28 16-2o; subota 1 per 2 1-1o, iv 2o 1-9.

NEDJELJE PO USKRSU: prva 1 iv 5 4-1o, iv 2o 19-31; druga 1 petr 2 21-25, iv 1o 11-16; treća 1 petr 2 11-19, iv 16 16-22; četvrta jak 1 17-21, iv 16 5-14; peta jak 1 22-27, iv 16 23-3o.

PROSNI DANI jak 5 16-2o, lk 11 5-13.

VIGILIJA SPASOVA ef 4 7-13, iv 17 1-11.

SPASOVO (uzašašće Kristovo) dap 1 1-11, mt 16 14-2o.

NEDJELJA PO SPASOVU 1 petr 4 7-11, iv 15 26-16 4.
VIGILIJA DUHOVA dap 19 1-8, iv 14 15-21.

DUHOVI dap 2 1-11, iv 14 23-31.

DUHOVSKI PONEDJELJAK dap 1o 42-48, iv 3 16-21.

DUHOVSKI UTORAK dap 8 14-17, iv 1o 1-1o.

DUHOVSKI KVATRI: srijeda dap 2 14-21 i 5 12-16, iv 6 44-52; petak joel 2 23-27, lk 5 17-26; subota rim 5 1-15, lk 4 38-44.

ČETVRTAK po Duhovima dap 8 5-8, lk 9 1-6.

BLAGDAN TROJSTVA rim 11 33-36, mt 28 18-2o.

NEDJELJA po Duhovima prva 1 iv 4 18-21, lk 6 36-42.

TIJELOVO 1 kor 11 23-29, iv 6 56-59.

NEDJELJA PO DUHOVIMA druga 1 iv 3 13-18, lk 14 16-24.

BLAGDAN SRCA ISUSOVA (petak iza druge duhovske nedjelje) ef 3 8-19, iv 19 31-37.

NEDJELJE POSLIJE DUHOVA: treća 1 petr 5 6-11, lk 15 1-1o; četvrta rim 8 18-23, lk 5 1-11; peta 1 petr 3 8-15, mt 5 2o-24; šesta rim 6 3-11, mk 8 1-9; sedma rim 6 19-23, mt 7 15-21; osma rim 8 12-17, lk 16 1-9; deveta 1 kor 1o 6-13, lk 19 41-47; deseta 1 kor 12 2-11, lk 18 9-14; jedanaesta 1 kor 15 1-1o, mk 7 31-37; dvanaesta 2 kor 3 4-9, lk 1o 23-37; trinaesta gal 3 16-22, lk 17 11-19; četrnaesta gal 5 16-24, mt 6 24-33; petnaesta gal 5 25-6 1o, lk 7 11-16; šesnaesta ef 3 13-21, lk 14 1-11; sedamnaesta ef 4 1-6, mt 22 34-46.

KVATRI: srijeda 2 ezdr 8 1-1o, mk 9 16-28; petak ozej 14 2-1o, lk 7 36-5o; subota hebr 9 2-12, lk 13 6-17. ∅

NEDJELJE PO DUHOVIMA: osamnaesta 1 kor 1 4-8, mt 9 1-8; devetnaesta ef 4 23-28, mt 22 1-14; dvadeseta ef 5 15-21, iv 4 46-53; dvadesetprva ef 6 1o-17, mt 18 23-35; dvadesetdruga fil 1 6-11, mt 22 15-21; dvadeset treća fil 3 17-4 3, mt 9 18-26; dvadeset četvrta kol 1 9-14, mt 24 15-35.

BLAGDAN CRKVENE POSVETE apk 21 2-5, lk 19 1-1o.

BLAGDAN KRISTA KRALJA (posljednja nedjelja u listopadu) kol 1 12-2o, iv 18 33-37.

BEZGRJEŠNO ZAČEĆE (8. prosinac) prič 8 22-35, lk 1 26-28.

BLAGDAN SVETE OBITELJI (prve nedjelje po Bogojavljenju) kol 3 12-18, lk 2 42-52.

SVIJEĆNICA (2.veljača) mal 3 3-4, lk 2 22-32.

BLAGDAN SV.JOSIPA (19.ožujak) crkv 45 1-6, mt 1 18-21.

BLAGOVIJEST (25.ožujak) izaj 7 1o-15, lk 1 26-35.

BLAGDAN JOSIPA RADNIKA (1.svibanj) kol 3 14-15.17.23-24, mt 13 54-58.

IVAN KRSTITELJ (rođenje,24.lipanj) izaj 49 1-7, lk 1 57-58.

PETAR I PAVAO (blagdan, 29.lipanj) dap 12 1-11, mt 16 13-19.

POHOĐENJE MARIJINO (2.srpanj) kantik lk 1 39-47.

ANĐELI ČUVARI (2.listopad) 2 mojs 23 2o-23, mt 18 1-1o.

MALA GOSPA (8.rujan) prič. 8 22-35, mt 1 1-16.

∅(poslije 14.IX.)

MARIJINO MATERINSTVO (11.listopad) prop 24 23-31, lk 2 43-51.

BLAGDAN KRUNICE (7.listopad) prop 24 23-31, lk 2 43-51.

SVI SVETI (1.studeni) apk 7 2-12, mt 5 1-12.

DUŠNI DAN (2.studeni) 1 kor 15 51-57, iv 5 25-29.

PRIKAZANJE MARIJINO (21.studeni) prop 24 14-16, lk 11 27-28.

MISE ZA RAZNE ZGODE: o Presv.Trojstvu 2 kor 13 11-13, iv 15 26-16 4; o anđelima apk 5 11-14, iv 1 47-51.

o Duhu Svetomu dap 8 14-17, iv 14 23-31; o Presvetom Sakramentu 1 kor 11 23-29, iv 5 56-59; o sv.Križu fil 2 8-11, mt 2o 17-19; o muci Kristovoj zah 12 1o-11, iv 19 28-35; o Kristu kao velikom svećeniku hebr 5 1-11, lk 22 14-2o;

Mise o blaženoj Djevici Mariji: od Adventa do Božića izaj 7 1o-15, lk 1 26-38; od Božića do Svijećnice tit 3 4-7, lk 2 15-2o; od Svijećnice do Uskrsa prop 24 14-16, lk 11 27-28; od Uskrsa do Duhova prop 24 14-16, iv 19 25-27; od Duhova do Adventa prop 24 14-16, iv 19 25-27.

Za izbor pape hebr 4 16-5 7, iv 14 15-21; za vlastitog biskupa hebr 5 1-4, mk 13 13-37; za jedinstvo kršćana ef 4 1-7 13-21, iv 17 1. 11-23; u svakoj nevolji jer 14 7-9, mk 11 22-26; za oproštenje grijeha rim 9 22-25, lk 11 9-13; za dobru smrt rim 14 7-12, lk 21 34-36; za nevjernike ester 13 8-17, lk 11 5-13; za vrijeme rata jer 42 1-2. 7-12, mt 24 3-8; za mir 2 mak 1 1-5, iv 2o 19-23; protiv zaraznih bolesti 2 kralj 24 15-19.25, lk 4 38-44; za bolesne jak 5 13-16, mt 8 5-13; za putnike i odsutne 1 mojs 28 1o-22, mt 1o 7-14; za zaručnike ef 5 22-33, mt 19 3-6; na dan pogreba pokojnika 1 sol 4 12-17, iv 11 21-27; na godišnjicu smrti 2 mak 12 43-46, iv 6 37-39; za vjerne mrtve apk 14 13, iv 6 51-55.

NAJVAŽNIJI PODACI

iz a)novozavjetno-biblijske i b)suvremene židovsko-rimske povijesti

a) Između g.7-4 pr.Kr. stavlja se rođenje Isusovo. Oko g.4.pr.Kr. stavlja se bijeg sv.Obitelji u Egipat. Oko g. 6.pr.Kr. vraća se sv.Obitelj iz Egipta.

b) Od g.37-4. pr.Kr. vlada Herod Veliki. Od g.3o pr. Kr. do 14 posl.Kr. vlada u Rimu car August. Oko g.2o-19 pr. Kr. počinje gradnja Herodova hrama. Od g.4 pr.Kr. do 6 posl. Kr. vlada Arhelaj kao etnarh Idumeje, Judeje i Samarije. Od g. 4 pr.Kr. do g. 19.posl.Kr. vlada Herod Antipa kao četverovlasnik Galileje i Pereje. Od g. 4 pr.Kr. do 34 posl.Kr.vlada Herod Filip kao četverovlasnik Itureje, Trahonitide, Bataneje, te Gaulanitske i Auranitske zemlje. U g.6.posl.Kr.bude svrgnut Arhelaj i njegova zemlja podvrgnuta rimskom prokuratoru Koponiju.

a) Između g. 26. i 29. posl.Kr. nastupa svojim propovijedanjem Kristov preteča Ivan Krstitelj. Između g. 26. i 29. u kasnoj jeseni krsti Ivan Isusa u Jordanu. Ranim proljećem g. 27. ili 28. odnosno g. 3o. prije vazma nastupa javno Gospodin Isus Krist. Između g. 27.-3o. odnosno 3o-33. traje javna Kristova djelatnost. Pritom se uzima da je umro pred četvrtim vazmom. Krist je umro na križu vjerojatno 7.travnja g. 3o odnosno 4.travnja g.33. Oko g. 34-36 obratio se Savao pred Damaskom.

b) Od g.14-37. posl.Kr. vlada car Tiberije. Od g.6-15 posl.Kr. je veliki svećenik Ana na vlasti. Od g. 18-36 vrši velikosvećeničku službu Kajfa. Od g. 26-36 je Poncije Pilat prokurator Idumeje, Judeje i Samarije. Između g. 34 i 37 područje Heroda Filipa pripojeno je Siriji. Od g.37.-41. vlada rimski car Kaligula. G. 37 Herod Agripa I. postaje kralj na području Filipovu; od g.41-44 vlada čitavim kraljevstvom Heroda Velikoga.

a) G.42 bude Jakob Stariji apostol ubijen mačem. Između g. 44 i 45. putuje Pavao i Barnaba u Jeruzalem noseći milodare vjernicima. Oko g. 49-5o sastao se apostolski sabor u Jeruzalemu. Između g. 45 i 48 stavlja se prvo misijonsko putovanje Pavlovo. Između g. 48 i 49 Pavao i Barnaba propovijedaju u Antiohiji. Između g. 5o i 52., odnosno 51 i 53 stavlja se drugo misijonsko putovanje Pavlovo. Između g. 5o i 55 piše apostol Matej svoje aramejsko evanđelje. Oko g. 51 i 52 piše apostol Pavao u Korintu svoje prvo pismo Solunjanima. G.52 nakon kratkog vremena na istom mjestu piše apostol drugu poslanicu Solunjanima.

b) Od g. 41-54 vlada u Rimu car Klaudije. G.44. postaje Kuspije Fadus prokurator Palestine. Između g. 48 i 49 postaje Herod Agripa II halkidski kralj. Oko g. 5o istjera car Klaudije Židove iz Rima. Između g. 51 i 52 odnosno 52 i 53

vlada prokonzul Galijon u Ahaji. Od g.52 odnosno g.53-6o je prokurator Palestine Antonije Feliks. Od g. 54-68 vlada rimski car Neron. G.54 proširuje car Neron područje Agripe II.

a) Između g. 53-58 odnosno 54-58 stavlja se treće misijonsko putovanje Pavlovo. Od g. 54-57 boravi Pavao u Efezu. G.55 piše poslanicu Galaćanima. Oko vazma g.57 piše prvu poslanicu Korinćanima u Efezu. Poslije vazma g.57 nastaje u Efezu Demetrijeva buna. Ujesen g. 57 piše Pavao drugu poslanicu Korinćanima u Macedoniji. Zimi g.57-58 boravi Pavao u Korintu i piše poslanicu Rimljanima. Prije vazma g.58 odlazi apostol iz Korinta. Uskrs slavi Pavao g.58. u Filipima. Na Duhove g.58 bude Pavao uapšen u Jeruzalemu. Od g. 58-6o, dakle kroz dvije godine boravi Pavao kao sužanj u Cezareji.

b) Od g. 47-59 je veliki svećenik u Jeruzalemu Ananija. Od g.6o-61 odnosno 62 je Porcije Fest prokurator Palestine.

a) Između g. 55-6o piše Marko svoje evanđelje u Rimu. Prije g.62 piše apostol Jakov Mlaši svoju poslanicu. Od g. 6o-61 traje Pavlovo putovanje brodom u Rim. Od g.61-63,dakle dvije godine traje prvo Pavlovo sužanjstvo u Rimu. Između g. 6o-63. piše Luka svoje evanđelje. Između g. 62 i 63. piše Pavao poslanice Kološanima, Efežanima, Filipljanima i Filemonu, i to iz rimskog zatvora. G.62 umire mučeničkom smrću apostol Jakov Mlađi. G.63 piše Luka Djela apostolska. Iste godine oslobođen je Pavao rimskog zatvora i putuje u Španiju. G. 64 piše Petar svoju prvu poslanicu. Od g. 64-66 traje Pavlovo putovanje po Istoku. G.64 napisana je poslanica Hebrejima.

b) Od g.62-64 odnosno 65 je prokurator Palestine Albin. U to vrijeme dovršena je i gradnja Herodova hrama. Od g.65-66 je prokurator Palestine Gesije Flor. G. 64 zapalio je Neron grad Rim i svalio krivnju na kršćane.

a) Između g. 62 i 66 piše apostol Juda Tadej svoju poslanicu. G. 65 piše apostol Pavao prvu poslanicu Timoteju i poslanicu Titu. Od g. 66-67 traje drugo Pavlovo sužanjstvo u Rimu. Tom zgodom piše apostol drugu poslanicu Timoteju. G.66-67 piše Petar svoju drugu poslanicu. G.67 budu Petar i Pavao mučeni u Rimu: Petar bi raspet naglavce, a Pavlu kao rimskom građaninu bi odsječena glava. G.67 odlaze jeruzalemski kršćani u Pelu. G.93-96 nalazi se apostol Ivan kao zatočenik na otoku Patmosu. G.94 odnosno 95 piše Ivan Apokalipsu. Između g. 96 i 97 vraća se Ivan u Efez. Između g. 95-loo piše Ivan svoje evanđelje i tri poslanice. Oko g.loo umre apostol Ivan.

b) G.66 počinje židovsko-rimski rat. Vrhovni rimski zapovjednik postaje g.67 Vespazijan. Između g.68-69 vladaju carevi Galba, Oton i Vitelije. G.69-79 vlada car Vespazijan. G. 7o Tito podsjeda Jeruzalem i razori grad i hram. Od g.79-81 vlada rimski car Tito. Od g.81-96 vlada car Domicijan. Od g. 96-98 vlada car Nerva, a od g.98-117 car Trajan.

SINOPTIČKI PREGLED SADRŽAJA ČETIRI EVANĐELJA

Predgovor evanđeliste Luke lk 1 1-4
Prolog Ivanova evanđelja iv 1 1-18

Kristovo rođenje i djetinjstvo

Anđeo naviješta začeće Ivana Krstitelja lk 1 5-25
Djevica Marija začela po Duhu Svetom lk 1 26-38
Kristovo rodoslovlje po Mateju mt 1 1-17
Marija pohodi Elizabetu lk 1 39-56
Rođenje Ivana Krstitelja lk 1 57-8o
Josip uzima k sebi Mariju mt 1 18-25
Isus se rodi u Betlehemu lk 2 1-7
Pastiri kod Kristovih jasala lk 2 8-2o
Isusovo obrezanje lk 2 21
Isusa prikazuju u hramu lk 2 22-39
Mudraci dolaze k Isusu mt 2 1-12
Bijeg svete obitelji u Egipat mt 2 13-15
Herod ubija nevinu dječicu mt 2 16-18
Isus se vraća iz Egipta mt 2 19-23, lk 2 39-4o
12-godišnji Isus u hramu lk 2 41-52

Isusov javni život

Glava I: Kristova priprava na javni život

Ivan Krstitelj na rijeci Jordanu lk 3 1-6, mk 1 1-6, mt 3 1-6
Ivan Krstitelj kori farizeje i saduceje lk 3 7-9, mt 3 7-1o
Krstitelj odgovara narodu lk 3 1o-14
Ivan Krstitelj svjedoči za Krista lk 3 15-18, mk 1 6-18 mt 3 11-12. dap 13 25
Isus se krsti lk 3 21-22, mk 1 9-11, mt 3 13-17
Kristovo rodoslovlje po Luki, lk 3 23-38
Đavao kuša Isusa lk 4 1-13, mk 1 1.12.13, mt 4 1-11
Židovi šalju poslanike k Ivanu iv 1 19-28

Glava II: Kristov život do prvoga vazma

Isus Jaganjac Božji. Prvi učenici, iv 1 29-51
Isus na svadbi u Kani Galilejskoj iv 2 1-11
Isus silazi u Kafarnaum iv 2 12-13

Glava III: Isusova djelatnost od prvoga vazma do drugoga

Isus tjera trgovce iz hrama iv 2 14-25
Knez Nikodem dolazi k Isusu iv 3 1-21
Isus odlazi u Judeju iv 3 22-36
Ivan Krstitelj utamničen iv 4 1-3, lk 3 19-2o, mk 1 14, mt 4 12
Isus se vraća u Galileju preko Samarije i govori sa ženom Samaritankom, iv 4 4-42
Isus ozdravi sina kraljeva čovjeka iv 4 43-54
Isus propovijeda u Galileji lk 4 14-15, mk 1 14-15, mt 4 12.17
Isus u Nazaretskoj sinagogi lk 4 16-3o
Isus boravi u Kafarnaumu lk 4 31, mt 4 13-16

Isus skuplja prve učenike mk 1 16-2o, mt 4 18-22
Isus izgoni đavla lk 4 32-37, mk 1 21-28
Isus ozdravi Petrovu punicu lk 4 38-39, mk 1 29-31, mt 8 14-15
Isus ozdravlja bolesnike lk 4 4o-41, mk 1 32-34, mt 8 16-17
Isus moli u pustinji i hoda po Galileji lk 4 42-44, mk 1 35-39, mt 4 23-24
Isus uči narod iz lađe lk 5 1-3
Apostoli love ribu lk 5 4-11
Isus ozdravi gubavca lk 5 12-16, 1 4o-45, mt 8 2-4
Isus ozdravi uzetoga lk 5 17-26, mk 2 1-12, mt 9 1-8
Isus zove Mateja lk 5 27-28, mk 2 13-14, mt 9 9
Isus u Matejevu domu na gozbi lk 5 29-39, mk 2 15-22, mt 9 1o-13

Glava IV: Od drugog vazma do trećega

Isus ozdravi 38-godišnjeg bolesnika iv 5 1-18
Isus je Sin Božji iv 5 19-3o
Isus dokazuje da govori istinu iv 5 31-47
Apostoli trgaju klasje lk 6 1-5, mk 2 23-28, mt 12 1-8
Isus ozdravi čovjeka sa suhom rukom lk 6 6-11, mk 3 1-9, mt 12 9-14
Isus propovijeda na Genezaretskom jezeru mk 3 7-12, mt 4 25, 12 15-21
Isus izabire 12 apostola lk 6 12-16, mk 3 13-19, mt 1o 2-4.
Priprava za govor na gori lk 6 17-2o, mt 4 25, 5 1-2.
Kristov govor na gori:
a) osam blaženstva mt 5 3-12, lk 6 2o-26
b) Dužnosti apostola mt 5 13-16
c) Pravednost novoga zavjeta mt 5 17-3o, 33-48, lk 6 27-36
d) Kako treba činiti djela pravde mt 6 1-8. 16-18.
e) Bližnjega treba blago suditi mt 7 1-5, lk 6 37. 41-42
f) Treba biti darežljiv lk 6 48
g) Ako slijepac slijepca vodi lk 6 39-4o
h) Ne bacajte biserje pred svinje mt 7 6.
i) Bližnjega treba ljubiti mt 7 12, lk 6 31.
j) Ulazi se na uska vrata mt 7 13-14
k) Čuvajte se lažnih proroka mt 7 15-2o, lk 6 43-45
l) Vjera mora biti živa mt 7 21-23, lk 6 46.
m) Epilog govora na gori mt 7 24-29, lk 6 47-49

Isus ozdravi stotnikova slugu lk 7 1-1o, mt 8 1. 5-13.
Isus oživi mladića iz Naima lk 7 11-17
Ivan Krstitelj šalje učenike k Isusu lk 7 18-23, mt 11 2-6.
Isus hvali Ivana Krstitelja lk 7 24-35, mt 11 7-19.
Isus i žena grješnica lk 7 36-5o
Žene poslužuju Isusa lk 8 1-3
Isus se brani pred farizejima mk 3 2o-3o
Tko su majka i braća Isusova lk 8 19-21, mk 3 31-35, mt 12 46-5o
Prija o sijaču lk 8 4-18, mk 4 1-25, mt 13 1-23
Priča o usjevu što raste mk 4 26-29
Priča o kukolju u pšenici mk 4 33-34, mt 13 24-3o. 34-43
Priča o blagu, biseru i mreži mt 13 44-52
Iaus utiša oluju na moru lk 8 22-25, mk 4 35-4o, mt 8 18. 23-27
Isus ozdravi opsjednute Gerazence lk 8 26-39, mk 5 1-2o, mt 8 28-34
Isus ozdravi ženu od krvotoka i oživi kćerku Jairovu lk 8 4o-56, mk 5 21-43, mt 9 1. 14-26

Isus ozdravi dva slijepca mt 9 27-31.
Isus ozdravi nijema bjesomučnika mt 9 32-34
Isus se vraća u svoj kraj mk 6 1-6, mt 13 53-58
Isus obilazi galilejska mjesta mk 6 6, mt 9 35-38
Isus šalje apostole lk 9 1-6, mk 6 7-13, mt lo 1. 5-14.
Smrt Ivana Krstitelja lk 7 7-9, mk 6 14-2o, mt 14 1-12
Apostoli se vraćaju k Isusu iv 6 1, lk 9 lo, mk 6 3o-32, mt 14 13.
Isus nahrani sa 5 hljebova 5.ooo ljudi iv 6 2-15, lk 9 11-17, mk 6 33-46, mt 14 13-23
Isus hoda po moru, iv 6 16-21, mk 6 47-56, mt 14 23-36
Isus obećaje euharistiju iv 6 22-72.

Glava V: od trećega vazma do blagdana sjenica

Isus kori farizeje, iv 7 1, mk 7 1-23, mt 15 1-2o
Isus ozdravi kćerku žene Kananejke, mk 7 24-3o, mt 15 21-28
Isus ozdravi gluhonijema, mk 31-37
Isus ponovno umnoži hljebove, mk 8 1-lo, mt 15 29-39
Farizeji traže znak od Isusa, mk 8 11-13, mt 16 1-4
Čuvajte se kvasca farizejskog, mk 8 14-21, mk 16 5-12.
Isus ozdravi slijepca u Betsaidi, mk 8 22-26
Petar priznaje Krista, lk 9 18-2o, mk 8 27-29, mt 16 13-19
Isus prviput proriče svoju muku, lk 9 21-27, mk 8 3o-39, mt 16 2o-28, lo 38-39
Kristovo preobraženje na gori, lk 9 28-36, mk 9 1-12, mt 17 1-13
Isus ozdravi opsjednuta dječaka, lk 9 37-44, mk 9 13-28, mt 17 14-2o
Isus ponovno proriče svoju muku, lk 9 44-45, mk 9 29-31, mt 17 21-22
Isus plaća hramski porez, mt 17 23-26
Prepirka apostola za prvenstvo, lk 9 46-5o, mk 9 32-49, mt 18 1-14
Isus odlazi na blagdan sjenica, iv 7 2-9.

Glava VI: od blagdana sjenica do blagdana hramske posvete

Isus prolazi kroz samaritansko selo, iv 7 lo, lk 9 51-56, mk 16 1, mt 19 1.
Isus odbija neke učenike lk 9 57-62, mt 8 19-22.
Isus šalje 72 učenika, lk lo 1-16, mt lo 15.16.4o-42. 11 2o-24
Isus se raduje u Duhu Svetom, lk lo 17-24, mt 11 25-3o
Priča o milosrdnom Samaritancu, lk lo 25-37
Isus kod Marije i Marte, lk lo 38-42
Isus uči u hramu, iv 7 11-36
Isus se očituje narodu na blagdan sjenica, iv 7 37-53
Isus i žena preljubnica, iv 8 1-11
Isus dokazuje svoje božanstvo u hramu, iv 8 12-59
Isus ozdravi slijepca od rođenja, iv 9 1-41
Isus kao dobri pastir, iv lo 1-21
Isus uči moliti svoje učenike, lk 11 1-13, mt 6 9-13, 7 7-11.
Isus raspravlja sa farizejima, lk 11 14-26, mt 12 22-38. 43-45
Isus obećaje Jonin znak, lk 11 27-36, mt 12 39-42, 6 22-23
Isus kori farizeje, lk 11 37-54

Isus daje učenicima razne opomene:
a) neka se čuvaju kvasca farizejskoga, lk 12 1-3, mt lo 26.
b) neka hrabro naviještaju evanđelje, lk 12 4-12, mt lo 26-33
c) priča o bogatom čovjeku, lk 12 13-21
d) neka se čuvaju prevelikih briga, lk 12 22-31, mt 6 25-34
e) neka traže samo nebeska dobra, lk 12 32-34, mt 6 19-21
f) neka čekaju dolazak Gospodnji, lk 12 35-4o, mt 24 43-44
g) učenici neka budu revni u svojoj službi, lk 12 41-48, mt 24 45-51
h) teškoće u Kristovoj službi, lk 12. 49-53, mk lo 34-36.

Isus poziva narod na pokoru:
a) priča o vjerovniku i dužniku, lk 12 54-59
b) pokolj Galilejaca, lk 13 1-5
c) priča o neplodnoj smokvi, lk 13 6-9

Isus ozdravi zgrčenu ženu, lk 13,1o-17.
Priča o gorušičnom zrnu i o kvascu, lk 13,18-21; mk 4,3o-32;*
Isus na blagdan hramske posvete u Jeruzalemu, iv 1o,22-39, lk 13,22.

Glava VII: od posljednjeg dana blagdana hramske posvete do posljednjeg puta u Jeruzalem

Isus ide u Pereju i navješta poziv pogana, iv lo 4o-42, lk 13 23-3o
Isus se tuži na nevjeru Jeruzalema, lk 13 31-35
Isus u kući kneza farizejskoga:
a) Isus ozdravlja čovjeka od vodene bolesti, lk 14 1-6
b) ne valja tražiti prva mjesta na gozbi, lk 14 7-11
c) na gozbu zovi siromahe, a ne bogataše, lk 14 12-14
d) priča o velikoj gozbi, lk 14 15-24

O nasljedovanju Krista lk 14 25-35, mt lo 37.
Priča o izgubljenoj ovci, izgubljenoj drahmi i o rasipnom sinu, lk 15 1-23
Priča o nepravdenom upravitelju, lk 16 1-13, mt 6 24.
Priča o bogatašu i prosjaku Lazaru, lk 16 14-31.
Izbjegavanje sablazni i bratska opomena, lk 17 1-4, mt 18 15-22
Priča o nemilosrdnom sluzi, mt 18 23-35
O jakoj vjeri i sluzi koji dvori, lk 17 5-lo
Isus odlazi iz Pereje u Judeju, iv 11 1-16
Isus oživi Lazara, iv 11 17-44
Odluka sinedrija da ubiju Isusa, iv 11 45-54

Glava VIII: od posljednjega puta u Jeruzalem do posljednje večere

Isus ozdravi lo gubavaca, lk 17 11-19
Isus govori o dolasku kraljevstva Božjega, lk 17 2o-37
Priča o nepravednom sucu, lk 18 1-8
Priča o farizeju i cariniku, lk 18 9-14
Isus govori o ženidbi i djevičanstvu, mk lo 1-12, mt 19 1-12, 5 31-32
Isus prima djecu, lk 18 15-17, mk lo 13-16, mt 19 13-15
Isus i bogati mladić, lk 18 18-23, mk lo 17-22, mt 19 16-22
Opasnost bogatstva i vrijednost siromaštva, lk 18 24-3o, mk lo 23-31, mt 19 23-3o

---

* mt 13,31-33.

g) Zapovijed ljubavi, iv 13 33-35,
h) Isus proriče Petru zatajenje, iv 13 36-38, lk 22 31-34
i) Isus opominje apostole, lk 22 34-38

Glava II: Isusov govor na posljednjoj večeri:

a) Nebeski stanovi, put k Ocu i njegova spoznaja, iv 14 1-14
b) Obećanje Duha Svetoga, iv 14 15-31
c) Isus kao čokot, apostoli loze, iv 15 1-11
d) Nova zapovijed ljubavi, iv 15 12-17
e) Mržnja svijeta na učenike, iv 15 18-27, 16 1-4, mk lo 24-25
f) Djelatnost Duha Svetoga, iv 16 5-15
g) Žalost i radost učenika, iv 16 16-23
h) Molitva u ime Isusovo, iv 16 23-27
i) Učenici priznaju Krista, iv 16 28-33
j) Isusova molitva, iv 17 1-26
k) Isus ponovno naviješta Petrovo zatajenje, iv 18 1, mk 14 26-31, mt 26 3o-35

Glava III: Isus na Maslinskoj gori:

a) Isusova molitva i smrtna tjeskoba, iv 18 1-2, lk 22 39-46, mk 14 32-42, mt 26 36-46.
b) Isus uhvaćen, iv 18 3-12, lk 22 47-54, mk 14 43-52, mt 26 47-56.

Glava IV: Isus pred židovskim sudištem:

a) Isus pred Anom. Prvo zatajenje Petrovo, iv 18 13-24, lk 22 54-57, mk 14 53.54.66-68, mt 26 57-58.69-7o
b) Isus osuđen na smrt. Petar ponovo zataji Krista, iv 18 25-27. lk 22 58-62, mk 14 55-64. 69-72, mt 26 59-66, 71-75.
c) Židovi se rugaju Isusu, lk 22 63-65, mk 14 65, mt 26 67-68.
d) Isus ponovno pred Sinedrijem, iv 18 28, lk 22 66-71, 23 1, mk 15 1, mt 27 1-2
e) Očajanje Judino, mt 27 3-lo

Glava V: Isus pred Pilatom i Herodom:

a) Isusa vode k Pilatu, iv 18 28-38, lk 23 2-7, mk 15 2-5, mt 27 11-14
b) Herod se ruga Isusu, lk 23 8-12
c) Isus ponovno pred Pilatom. Razbojnik Baraba, iv 18 39-4o, 19 1, lk 23 13-23.25, mk 15 6-15, mt 27 15-26.
d) Isus bičevan i trnjem krunjen, iv 19 2-3, mk 16 15-2o, mt 27 27-3o
e) "Evo čovjeka", iv 19 4-16.

Glava VI: Isus ide na Kalvariju:

a) Isus nosi križ. Simo Cirenac, iv 19 16-17, lk 23 26. 32, mk 15 2o-21, mt 26 31-32
b) Žene plaču nad Isusom, lk 23 27-31

Glava VII: Isus razapet i pokopan:

a) Isus na križu moli za svoje neprijatelje, iv 19 18, lk 23 33-34, mk 15 22.23.25.27-28, mt 27 33. 34.38.

b) Natpis na križu. Kristovo odijelo, iv 19 19-24, lk 23 34. 38, mk 13 24.26, mt 27 35-37.
c) Isusove posljednje riječi i smrt, iv 19 25-3o, lk 23 35-37, 39-49, mk 15 29-41, mt 27 39-56
d) Isusovo srce probodeno na križu, iv 19 31-37
e) Isusov pogreb, iv 19 38-42, lk 23 5o-56, mk 15 42-47, mt 27 57-61
f) Vojnici čuvaju Isusov grob, mt 27 62-66
g) Žene pripremaju pomasti za Isusovo tijelo,lk 23 56, mk 16 1.

Kristovo uskrsnuće i uzašašće:

a) Krist uskrsne od mrtvih, mk 16 9, mt 28 2-4.
b) Žene na Isusovu grobu, iv 2o 1-2, lk 24 1-9, mk 16 1-8,mt 28 1.5-8
c) Petar i Ivan na Isusovu grobu, iv 2o 2-1o, lk 24 12.
d) Isus se ukaže Mariji Magdaleni, iv 2o 11-18, mk 16 9-11
e) Isus se ukaže ostalim ženama, lk 24 9-11, mt 28 8-1o
f) Vojnici javljaju Kristovo uskrsnuće, mt 28 11-15.
g) Isus se ukaže dvojici učenika u Emausu, lk 24 13-35, mk 16 12-13.
h) Isus se ukaže apostolima u Jeruzalemu, iv 2o 19-23, lk 24 36-43, mk 16 14.
i) Isus se ukaže 5oo učenika, 1 kor 15 6.
j) Isus se ukaže Jakobu Mlađemu, 1 kor 15 7.
k) Isus se ukaže apostolima i Tomi, iv 2o 24-29
l) Isus se ukaže apostolima na tiberijadskom jezeru, iv 21 1-14
m) Isus postavlja Petra za vrhovnog glavara Crkve, iv 21 15-24
n) Isus se ukaže apostolima na brdu u Galileji, mt 28 16-2o
o) Isus poučava apostole prije uzašašća, lk 24 44-49, mk 16 15-18, dap 1 4-5.
p) Isus uzađe na nebo, dap 1 3. 6-12, lk 24 5o-53, mk 16 19

Dolazak Duha Svetoga. Izbor apostola Matije, dap 1 13-26.
Petrova propovijed i prvi kršćani, dap 2 1-47, lk 24 53.
Evanđelje se posvuda propovijeda, mk 16 2o
Svršetak evanđelja, iv 2o 3o.31, 21-25.

^^^^^^^^^^^^^

PREGLED KRATICA

cf	:	confer, isporedi;
mt	:	evanđelje Matejevo
mk	:	" Markovo
lk	:	" Lukino
iv	:	" Ivanovo
dap	:	Djela apostolska
rim	:	poslanica Rimljanima
1 kor	:	prva Korinćanima
2 kor	:	druga "
gal	:	Galaćanima
ef	:	Efežanima
fil	:	Filipljanima
kol	:	Kološanima
filem	:	Filemonu
1 sol	:	prva Solunjanima
2 sol	:	druga "
1 tim	:	prva Timoteju
2 tim	:	druga "
tit	:	Titu
hebr	:	Hebrejima
jak	:	Jakovljeva
1 petr	:	prva Petrova
2 petr	:	druga "
1 iv	:	prva Ivanova
2 iv	:	druga "
3 iv	:	treća Ivanova
jud	:	Judina
apk	:	Apokalipsa Ivanova
SZ	:	Stari Zavjet
NZ	:	Novi Zavjet

Važnije kratice
Biblije SZ:

1-5 mojs	:	1-5 knjiga Mojsijeva
gen	:	Geneza
eks	:	Exodus
lev	:	Leviticus
num	:	Numeri
deut	:	Deuteronomium
izaj	:	Izaija
jer	:	Jeremija
ezek	:	Ezekijel
dan	:	Danijel
zah	:	Zaharija
mal	:	Malahija
1-2 mak	:	1-2 knjiga Makabeja
psal	:	psalam
mudr	:	liber Sapientiae (Knjiga Mudrosti)
crkv	:	Ecclesiasticus (crkvenica)
prič	:	liber Proverborum (priče Salamunove)
job	:	knjiga Jobova
prop	:	Propovjednik (Ecclesiastes)
kantik	:	Pjesma nad pjesmama.

****

S a d r ž a j

Str.
